

L gen. 105.

Bibl. Glott.
T. I. Pg. 321.

SAMUELIS WERENFELSI
BASILIENSIS
DISSERTATIO
DE
LOGOMACHIIS
ERUDITORUM.

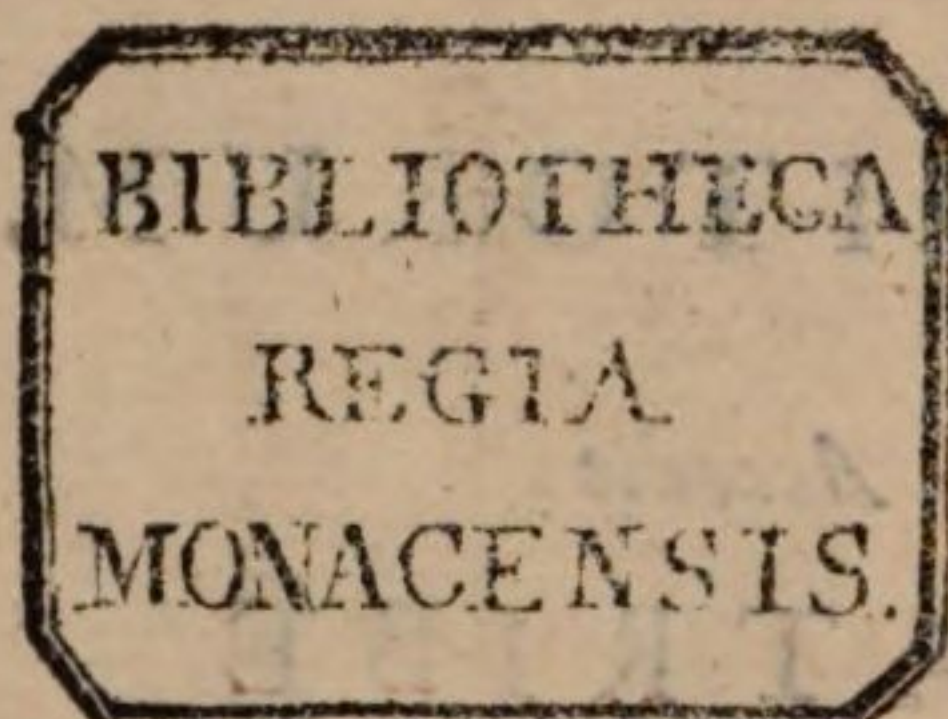
Accedit
DIATRIBE
De METEORIS
ORATIONIS.

AMSTELÆDAMI
Apud HENR. WETSTENIUM; ut &
ROD. & GERH. WETSTENIOS H. FF.

clō lō cc ll.

Ex Libris Jo. Nicolai Weislinger
Parochi in Capell 1740.

BIBLIOTHECA

REGIA

MONACENSIS.

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO

PATRI AC DOMINO

D^N. GILBERTO

DIVINA PROVIDENTIA

EPISCOPO

SALISBURIENSI

SAMUEL WERENFELSUS

S. P. D.

Ui libros Magnis atque
Excellentibus Viris de-
dicant, hoc fere solent
audaciæ suæ prætexere:
patronos se lucubrationibus suis

DEDICATIO.

quærere, quorum nomina in
frontispicio posita, illas literato
orbi commendent, atque adver-
sus iniqua, quæ metuunt, ju-
dicia protegant. Enimvero si hæc
foret idonea ratio, nemo illam
potiori jure, atque ego, ad-
ducere posset. Quod enim No-
mine Tuo, ILLUSTRISSE PRÆ-
SUL, majus totoque orbe ce-
lebrius inveniri potest? quod
omnibus eruditis notius? quod
ad libellum huncce meum qui-
busvis mundi plagis feræque adeo
posteritati commendandum ac-
commodatius? Quis acutius Te
de rerum omnium precio judi-
care potest? quis judicare solet
candidius? quis, Te sententiam
dicente, non acquiescet? quis
damnaverit, quod Tu approbas?
quis

DEDICATIO.

quis denique vel hiscere auderet
contra qualescunque has differ-
tatiunculas meas, si Magnus ille
Salisburiensis Episcopus illas pa-
trocinio suo dignari vellet? Sed
fateor, non hanc, licet pervul-
gatam, fuisse consilii mei ratio-
nem, quippe quam nunquam
valde solidam existimavi. Nemo
enim ex eo, quod ego hoc quic-
quid est libelli Tibi offerre ausus
sum, recte concluderit, illud
propterea Tibi probari. Temeri-
tas mea nullam Tibi necesstita-
tem imponit hujus opusculi pa-
trocinium suscipiendi, neque, si
sapio, quicquam hujus sperare
possum. Gratia ubique indigent
hæc meæ dissertationes: at Tu,
MAGNE PRÆSUL, ubique cum in
incomparabili illa Reformationis

DEDICATIO.

Anglicanæ historia, tum in aliis immortalibus Tuis scriptis, atque ipso adeo familiari colloquio testaris, Te in judicando veritati omnia, nihil gratiæ dare: perspicacissimumque illud judicium Tuum, tam vasta eruditione, tamque longo rerum usu subactum, corrumpi atque à vero deflecti nullo modo posse. Unicum igitur, quod me ad hoc, quod cernis, **Nomini Tuo, REVERENDISSIME DOMINE**, inscribendum adduxit, est Virtutum Tuarum, nostro hoc seculo prorsus insolitarum admiratio, altissime animo meo infixæ, inde ab eo tempore, quo Te primum in Patria mea alloqui contigit; hinc Tecum Heidelbergam usque proficisci: atque interea, (ô me tunc felicem!)

DEDICATIO.

cem!) lateri tuo per aliquot dies
hærere, atque ab ore Tuo pen-
dere: inde Hagæ Comitum de-
nuo Te revifere; ac denique Cli-
viæ, in Aula Electorali, ultimum
Te amplecti ac vale Tibi dicere.
Da veniam, CELEBERRIME PRÆ-
SUL, quod ego homo obscurus
hic ad memoriam Tibi redigere
audeo tempus illud, quod præ-
cipuam vitæ meæ partem semper
dixi, cujusque nunquam recordari
possum, quin pectus hoc meum
mirifica voluptate perfundatur.
Fer me, de hac mea felicitate
immoderatus, quam pudenter
decet, publice gloriantem. Si
benigne interpretaberis, quod
profundam Nominis Tui vene-
rationem, quam tunc temporis
animo conceptam atque intra præ-

DEDICATIO.

cordia usque adhuc pressam, nunc
amplius continere nequeo, hac
epistola testatam faciam, summam
votorum mihi videbor affecutus.
De libello, cui Illustre Nomen
Tuum præfigere aulus sum, ju-
dicabis interea, ut soles, & nisi
fallor, nihil in eo invenies proban-
dum nisi animum Auctoris à vanis,
quibus Ecclesia scinditur, pugnis
alienum, huicque malo medendi
avidum: forte etiam simul dole-
bis, vires meas bono conatui non
respondisse, aliumque magis ido-
neum ad idem tentandum excita-
bis. Sed hac de re prorsus secu-
rus sum, qui non approbationem
Tuam quæro, quam me non
mereri scio, sed benevolentiam,
quam etiam minime merentibus
indulgere consuevisti. Deus Te,
Il-

DEDICATIO.

Illustre Britannia totiusque Chri-
stianæ Ecclesiæ Sydus diu incolu-
mem præstet omnique bonorum
genere cumulet. Dabam Basileæ
Rauracorum pridie Nonas No-
vembris A. clo lo ccl.

LECTORI

qui

PRÆFATIONES

legere dignatur.

*Q*uod nobis accidit domi inter familiares versantibus, ut, cum in sermonibus tum in actionibus nostris examinandis, multo remissiores simus, quam cum in publicum virorum gravium confessum prodimus, idem mihi propemodum in hujus, quod cernis, libelli compositione contingit. Theses sunt Academicæ, ut appellant, diversis temporibus scriptæ atque ad disputandum propositæ, id quod ex stili & tractationis diversitate ipse conjicies: qualia scripta vix extra civitatis unius pomæria egrediuntur, & in hac ipsa à pau-

Prima
Disp. habita fuit A.
1688. postrema
1692.

P R Æ F A T I O.

à paucis plerunque , nec magna attentione , leguntur. *Judicia Viro-
rum doctorum , quos habet Patria ,
non magnopere metui. Amici sunt
& familiares , quibus facile satis-
facimus , præsertim cum nihil magni
à nobis expectant. Hinc factum est ,
ut in dissertatiunculis meis scriben-
dis dicam ? an effundendis ? impe-
tum potius sequerer , qui ut fit in
compositionis fervore , nunc huc nunc
illuc me abstulit ; quam accuratam
quandam scribendi formam ; denique
res , verba , ordinem non ita ponde-
rarim , ut faciendum mihi fuisset ,
si inter scribendum , omnes illi se-
veri judices & rigidi censores , qui-
bus hodie abundat Respublica litera-
ria , animo identidem fuissent obver-
sati. Emendandæ , fateor , fuissent
theses meæ , antequam libri nomen
iis imponeretur : hoc vero tentare vo-
lens statim consilium mutavi : severa
enim castigatio scriptum hoc meum
penè ad nihil redegisset. Quis igitur
in-*

P R Æ F A T I O.

inquis , te cogit , ut illud ita crudum in publicum protrudas? Possem dicere , amicos iterum iterumque hoc à me flagitantes , id tandem à me extorsisse. Sed hoc tam sæpe falso etatum est , ut etiam vere affirmanti non amplius credatur. Unica causa , cur , ut hoc quicquid est libelli publici juris fieret , consensi , est , quoniam arbitror , id , non obstantibus plurimis , quos in eo animadverto , defectibus (quanto plures observabunt perspicaciores?) omnibus lectu utile futurum. Dici enim nequit , quantum hoc facere possit ad profectus uberiores , tum in vera sapientia , tum in solida pietate , si omnes , quotquot literas tractant , sive libros aliorum legunt , sive scribunt ipsi , sive disputant , sive disputantes audiunt , identidem recordantur , quot sint in omnibus artibus , scientiis ac disciplinis Logomachiae , quam variae earum species , quam paucae disputationes , quibus non aliqua verborum

P R Æ F A T I O.

borum pugna sit admixta : quam
noxius Ecclesiae Reique literariae sit
hic disputatorum morbus, quam pe-
 riculosa habeat symptomata : si con-
 siderant, quæ hujus sint mali causæ,
 cum in nobis tum extra nos, quibus
 signis dignosci possit, quænam denique
 illi paranda remedia tum θεραπευτικά
 tum προφυλακτικά. De his omnibus
 dixi, non quæ dici poterant, aut
 præ aliis dici debebant, sed quæ in-
 genium quaecunque subito inter scri-
 bendum suggessit : eaque omnia exem-
 plis illustravi, quæ memoria, haud
 adeo felix, non solícite quærenti
 suppeditavit ; in quibus si quando
 erravi, facile erit doctioribus me-
 liora & aptiora in eorum locum sub-
 stituere. Meretur vero argumentum,
 à me susceptum, ut ab alio tracte-
 tur, qui ad illud ingenium capacius,
 maturius judicium, majorem erudi-
 tionis apparatus & experientiam af-
 ferre queat : hocque ut fiat, ex ani-
 mo opto : Sed interea non inutile, spe-
 ro,

Sanantia
 &
 Conservan-
 tia.

P R Æ F A T I O.

ro, erit, legere, quæ mihi de hac materia in mentem venerunt. Petierunt amici, ut his de Logomachiis cogitationibus meis adjungerem dissertationem, quam de Meteoris orationis scripsi, cum in Academia Patria eloquentiam docerem; id quod negare ipsis non potui; præsertim, cum mihi confirmarent Viros quosdam celebres, in quorum manus incidit, ejus lectione fuisse delectatos. Nec male hæc conjungi crediderim: quemadmodum enim maximum & frequentissimum in dialecticis disputationibus vitium est; dissensum inanem verborum cum vero de rebus ipsis dissensu confundere: ita & frequentissimum, & ineptissimum in dicendo vitium est, ut sublimitatem dictionis affectantes in vana incidant orationis meteora. Quod si, Lector, animadvertis, me ipsum in præcepta mea peccare, atque aliquando aut λογομαχεῖν, aut μετεωρολογεῖν, illud documento tibi erit,

P R Æ F A T I O.

erit , quanta diligentia tibi sit cavendum , ab iis vitiis , quæ ne ii quidem , qui de illis scribunt , etiam dum de istis scribunt , vitare possunt. Vale & hoc qualicunque labore nostro fruerere.

INDEX CAPITUM

Dissertationis

DE LOGOMACHIIIS.

- I. **D**E nomine Logomachiae, variisque
ejus significationibus. I
- II. De Logomachiarum subjecto, seu ubi
potissimum reperiantur. 20
- III. De variis Logomachiae speciebus. 47
- IV. De morbi hujus gravitate. 71
- V. De morbi hujus causis quae in linguis
sunt. 121
- VI. De iis, qui sententiam suam non recte
proponentes Logomachiarum causae
sunt. 142
- VII. De iis, qui verba eorum, quibuscum
disputant, perperam intelligunt. 161
- VIII. De signis hujus morbi. 192
- IX. De remediis hujus morbi. 218
- X. De praeservativis, ut appellant, adver-
sus Logomachias novas. 254

DISSERTATIO de Meteoris oratio-
nis. 269

DISSERTATIONIS

De

LOGOMACHIIS
ERUDITORUM

CAP. I.

*De nomine Logomachiae variisque
ejus significationibus.*

§. I.

Propositum mihi est morbo gravissimo, quique diu Rempublicam literariam vehementer afflixit, hoc tempore medicinam facere: quem si non tollere omnino, quod sperandum certe in hac contendendi libidine non est, at saltem imminuere aliquo modo possem, nã ego neque tempus neque chartas hæcce perdidisse mihi viderer. Dici enim vix potest, quantum sit Logomachiarum inter eas, quæ doctissimos homines dividunt, disputationes; quotque proinde quantisque litibus & rixis, si verborum pugnae aliquando

*Autoris
scopus.**Ejus neces-
sitas.**Utilitas.*

2 *Dissert. de Logomachiis*

Difficultas. quando evanescerent, Res literaria, misere his toties dilacerata, sublevatam se visura esset. Neque tamen sum nescius, quanta sit hujus mali pertinacia, quantaque curationis difficultas, imo quam odiosum aliquando sit hoc ulcus tangere: sed neque relinquendus est ægrotus, tametsi remedia respuat, neque difficultate absterri debet Medicus; sed facere quicquid in se est, eventum Deo comittere.

Logomachia est morbus.

1. Tim. 6.
vs. 4.

Significatio duplex.

Prior, pugna, quæ fit verbis.

Posterior de verbis.

§. 2. Enimvero si *Logomachiam*, aut potius *Philologomachiam* morbum appello, nemo, credo, hoc nomine offendetur: præterquam enim, quod omnia animi vitia mentisque errores morbos Philosophi vocare consueverunt: habeo hic præeuntem Paulum Apostolum, qui de eo, qui semel à salubribus sermonibus deflexit, ait, quod sit νόσων περί Λογομαχίας, *agrotans circa verborum pugnas*. Quare, tametsi quæ sit inter hanc animi & corporis morbos convenientia clarissime deinceps videbimus, liceat nobis hic in antecessum *Logomachiam νόσον* hoc tanto auctore appellare.

§. 3. Hæc autem vox duo potissimum significare potest, aut μάχην, quæ fit λόγῳ *verbis*; aut quæ fit περί λόγῳ *de verbis*.

Priori

Priori sensu Homerus de illo Agamemnonis & Achillis jurgio :

Ὡς τὼ γ' ἀντιβίοισι μαχεσσαμένῳ ἐπέεσσιν. Iliad. α.
Ἀνστήτην. — — —

Sic hi contrariis contendentes verbis

Surrexerunt. — — —

Equidem disceptationes eruditorum, quæ verbis fiunt, sed de rebus, & rebus quidem gravissimis, vitiosas hic vocare nolum: hæ enim, si intra modestiæ terminos coërcentur, solamque veritatis cognitionem propositam habent, tantum abest, ut morbi sint, ut gravissimorum etiam animi morborum, ita errores voco, sint remedium: sic enim fit, ut non ad primam quamque, quam audivimus, opinionem tanquam ad saxum adhærescamus, sed cognitis etiam aliorum sententiis & validissimis utrinque rationibus, quid constantissime dicatur, videamus.

At simulatque in rixas & altercationes degenerant, si, quemadmodum bella, capitalibus utrinque odiis geruntur: si veritate neglecta, sicut in præliis, nihil nisi victoria quæritur; si nihil pensi habent disputantes, dummodo Adversarium quisque suum, si ve voce si ve scripto contemptui, & ludibrio omnium exponat: hunc prosterнат, hunc conculcet, huic-

*Illa sæpe
etiam mor-
bus.*

que infistens insultansque grandior appa-
reat. Si crebrae calumniae, atrocissima
convicia, tanquam tela, utrinque jaciun-
tur: si Sophisticis stratagematis alter al-
terum supplantare nititur: revera μάχαι
sunt, pugnae, & pugnae immanissimae:
in quibus, quia verba & sermo (certe non
in hunc finem homini datus) arma sunt:
recte ut à reliquis ὀπλομαχίαις distinguan-
tur, λογομαχίαι vocantur, in quibus, uti

Euseb. hist. Eccl. lib. 8. cap. 1. *Euseb. hist. Eccl. lib. 8. cap. 1. Euseb. hist. Eccl. lib. 8. cap. 1.*
elegantè Eusebius, alii alios vulnerant,
ὀπλοῖς καὶ δόρασι τοῖς διὰ λόγων. Quæ sane
pugnandi libido, quanta mala Rei litera-
riæ, religioni totique adeo orbi attulerit,
nemo ignorare potest: plane, ut hanc non
morbum modo eruditorum, sed pestem
tetrerrimam appellare possimus. Cujus

Ejus causa primaria, aliorum mentibus imperandi immoderata cupiditas.
cum infinitæ propemodum sunt causæ
(nam de hoc quin aliquid in transitu di-
cam, temperare mihi non possum) tum
illa latissime mihi patere videtur, quæ ex
infita hominibus superbia oritur, alio-
rum mentibus judicisq; imperandi, im-
moderata cupiditas. Nimirum vult unus-
quisque, ut quamplurimi sibi assentian-
tur: atque ut Reges latissime imperare,
& continuo alios atque alios sibi populos
subjicere gloriosum existimant: ita ma-
gna literatorum pars in hoc gloriæ sum-
mam

nam collocant, si multorum mentes subjugare; his alias aliasque continuo addere possunt. Hic si voti compotes fiunt, protinus imperare sibi assentientibus videntur, hos tanquam aliquo modo sibi obnoxios considerant: hujusque imperii finem, identidem proferre laborant. Idem vero, si qui assensum negant, praefertim, si periculum est, ne aliorum quoque à se animos avertant, aut, quod gravius est, eos etiam, quorum subjectione jam gavisi sunt, eo adducant, ut jugum suum excutiant: hos tanquam inimicos, qui suis rebus gestis intercedunt, persequuntur. Tum in partes itur, eam quisque partem defendit, aut cui se jam subjecit, ne errasse videatur, aut ubi aliquo numero est: tum rixæ oriuntur: tum iræ utrinque accenduntur: tum, si quos rationes deficiunt, hi ad convicia calumniasque confugiunt. Quid? nolunt illi nobis assentiri? Ergo nos cæci, bardi, stolidi videmur? Viderint, qui fient. Dumque interim pro sua quisque gloriola pugnant, aut pro imaginario illo imperio, cujus ipsi aut duces se, aut aliquam certe non contemnendam ejus partem esse putant, videri volunt pro veritate pugnare, imo, adeo parum nosmet ipsos cognoscimus,

Ejus absurditas pluribus ostensa.

mus, ipsi sibi videntur. In quo quidem facile est, quam ipsos ratio fallat, ostendere. Sane si quis serio veritatem amat, aliud non odio dignum judicat, quem ab ea aberrare credit, sed commiseratione. Non irascitur qui vinum amat abstemio, qui ejusdem dulcedinem ignorat. Qui thesaurum amatum possidet, facile patitur alios pauperes esse. Nemo unquam cum vicino expostulavit, quod is suam uxorem non tantopere, quantum ipse, amet. Potius zelotypia amorem sequitur, ut, quod amamus, soli possidere velimus. Sic si homines magno veritatis amore tenerentur, potius in illud inciderent vitium, ut aliis veritatem à se agnitam inviderent, quam ut, propter eorum infelicitatem, irascerentur. At enim fit aliquando, ais, ut avarus divesque infestus sit dissoluto & liberali. Fateor: sed non ideo id fit, quod alterum infelicem esse, bona sua ignorare pati non potest, id enim curat scilicet; sed ideo, quod is inscitiae, aut etiam infaniae se accusare videtur, quod tantopere divitiis inhiet. Pariter hic se res habet. Veritatem affecutus es? Felix es, qui re amata frueris. At alii hanc non affecuti sunt. Quid irasceris? an ideo, quia alii te sunt infeliciores? Qui
homi-

hominem cognoscit, facile videt hanc non esse humanam indolem. Quid igitur? Non potes ferre dissentientem, quia dissentiens iudicium, ingenium, eruditionem, sapientiam in te requirere, stultitiam tibi exprobrare, se tibi præferre, te præ se contemnere videtur. Hinc illa sunt jurgia, hinc illæ tantæ

animis cœlestibus iræ.

Quæ quidem suspicio aliquando, non diffiteor, est vera: sed sæpe etiam falsa. Non ideo plerunque alii tuæ sententiæ non accedunt, quod ex contemptu tui nolunt: sed ideo, quod non possunt. Non enim nostri arbitrii res est, alteri, quandoque volumus, assentiri. Vis ut tibi assentiar? Age, volo. Fac modo, ut mihi sententia tua vera aut saltem verisimilis appareat. Profer rationes, utere argumentis, quibus tibi ipse persuasisti. Feci, ais, at tu nimis pertinax es. At mihi nondum sufficere videntur. At mihi, ais, videntur. Vellem & mihi: quid irasceris? At sic, inquis, alter nostrum cæcus est. Non statim cæcus est, qui non omnia videt. Nemo est, qui non videat nonnunquam aliquid à sapientiori non observatum. Sed hac saltem in re, ais, te oculatiorem me esse vis. Dic potius feliciorem,

ciolem, & si in hoc fallor, ut tu me falli existimas, tanto sum te infelicior, quo minus infelicitatem meam agnosco. Sed hoc utut sit: hanc certe suspicionem velim deponas, quasi ego propterea me tibi anteponam, quod hic aliquid me observasse puto, quod tu non vidisti. Novi illud: *quandoque bonus dormitat Homerus*. Tu modo illud vicissim cogita: *Interdum est olitor valde opportuna locutus*. At longius ab instituto cursu abripior, quanquam neque hoc prorsus, uti postmodum videbimus, ab instituto nostro sit alienum. Sed redeo in viam.

Hæc, quæ
est de ver-
bis,

§. 4. Dixi Logomachia nomen præterea significare pugnam *περὶ λόγῳ de verbis*, cum qua significatione illa quoque conjuncta est, si hac voce pugnam *κατὰ λόγων*, cum verbis aut adversus verba susceptam, aut *ὑπὲρ λόγων*, pugnam pro verbis, intelligimus; quarum significationum illa verba tanquam partem adversam, hæc tanquam partem defensam considerat. Sed hæc dico conjuncta semper esse. Omnis enim, quæ de verbis est, pugna, ab una parte pro verbis, ab altera contra verba suscipitur. Cum autem *λόγοι* Græcis non verba modo, sed sæpe in universum nugæ aut res nihili significant: unde illa Comicorum vox,
logi,

logi, & fortasse etiam illud Latinorum, verba dare: possumus hoc nomine generatim, est *Concertatio quævis de rebus vilibus & inutilibus* *Εἰς innutibius.* quando *συναμαχίας*, aut *πολέμους* περὶ ὄντων *σινῶς.* Flaccus facete *rixas de lana caprina* nominat. Aristophanes id appellat *λεπτολογεῖν*, καὶ περὶ κῶπυς σενολεσχεῖν. Neque ab hoc morbo (nam morbum esse, quis neget?) literati immunes sunt, nisi quis dicere velit, hos ante alios eo laborare. Quantam enim Deus bone! librorum partem occupant de rebus vilissimis ac plane ridiculis concertationes. *Latè se extendit.* Quis non rideat, cum audit, disputari inter doctos, fuerit ne piscis, qui Jonam deglutiit, mas an fœmina; utrum pedem primum Æneas in Latium intulerit; quæ fibularum Romanarum forma fuerit, & sexcenta hujus generis alia. Bene est, quod plebs ignorat hæc certamina, quippe quæ Latina lingua tegere solet, alioquin, quodnam sæpe de eruditis judicium ferret? Quid dicam de Philosophis, quam frivolis de rebus aliquando disputant? Jam suo tempore Lucianus dixit: *Πάντες περὶ ὄντων σινῶς μάχονται οἱ φιλοσοφῶντες*: *Luciani notabile dictum de Philosophis.* Omnes Philosophi de umbra asini depugnant. Quid diceret, si Scholasticorum libros legisset, aut alia

Controver-
sia cucurbi-
taria inter
Augusti-
num &
Hierony-
mum.
Vide hos
Auctores
in Jonam.

nostra praelia aspiceret *nullos habitura trium-*
phos? Est etiam, quando Sanctissimi
Theologi in hujusmodi ineptias incidunt.
Quis enim non miretur, cum audit Orien-
talem Ecclesiam cum Occidentali de his
inter alia disputare, num Sacerdotes bar-
bas alere, Episcopos annulos gestare con-
veniat? quo pertinet cucurbitaria illa
controversia, ut false à Drusio vocatur,
Hieronimum inter & Augustinum de
planta illa Jonæ, cujus umbra tantopere
gavifus est; fuerit ne Cucurbita, an He-
dera. Fatetur Augustinus, tumultum in
templo motum esse, lecta versione Hie-
ronymi, qui pro Cucurbita Hederam
posuerat. Hieronymus conqueritur de
quibusdam, qui propterea sacrilegii se
damnarint. Ipse Augustino acerbe & fere
hostiliter, ut Calvino videtur, respon-
det. Sane miratus fui sæpenumero, quo-
ties vidi, doctos homines & qui sapientiæ
studium profitentur, tantas de rebus ni-
hili tragoedias movere posse, quasi de
magna aliqua hæreditate dividenda age-
retur, cum tamen, utcunque lis compo-
natur, nihil inde ad eos utilitatis redeat:
desii tamen mirari, simulatque perspexi,
non de rebus disputari, de quibus dispu-
tari videtur, sed de disputantium ingenio
& eru-

& eruditione. Erras, si existimas, disceptare inter se Scaligerum & Cardanum, an hædus tot habeat pilos, quot caper: non hic, qui videtur, controversiæ status est. Quis igitur? Uter doctior sit, Scaliger ne an Cardanus, uter plus ingenio valeat. Atque idem de aliis dicendum, neque unquam homines, de rebus supervacaneis litigare desinent, quamdiu in his magnam eruditionis partem consistere sibi persuadebunt. Ubi magnopere vellem, hoc saltem cogitarent, nugas non cessare esse nugas, si difficiles sunt, neque quæstionem frivolam fieri utilem, si ad eam decidendam ingenium multorumque librorum lectio requiritur: quin potius verissimum esse illud Martialis ad Clasicum:

*Turpe est difficiles habere nugas,
Et stultus labor est ineptiarum.*

§. 5. Sed tamen nos nunc quidem non tam quamlibet de rebus levibus, quam speciatim eam, quæ de verbis instituitur, contentionem Logomachix nomine intelligimus. Magna vero & hic disputationum diversitas est. Aliquando enim, cum de verbis disputamus, nos de verbis disputare scimus, talesque videri volumus. Hicque iterum à verborum quandoque mutatione

Scaligeri
& Carda-
ni pugna de
numero pi-
lorum hæ-
di & ca-
pri.

Specia-
tim, est
contentio,
quæ de ver-
bis institui-
tur.
Ejus ma-
gna diver-
sitas.

Gramma-
ticorum
& Philo-
logorum
rixa.

tione aut explicatione res magni momenti dependent, ut nonnunquam fit, cum de verbis legis, testamenti, sacrarum literarum, eorumque interpretatione certatur: quæ disputationes non tam de verbis sunt, quam de rebus ipsis. Aliquando tamen lites plane *in verbis terminantur*, quales sunt Grammaticorum & Philologorum de vocum in qualibet lingua pronuntiatione, scriptione, flexione, significatione, constructione dissensiones, quas uti lubenter ferimus, ita optaremus, ut neque nimium in iis temporis consumeretur, neque tanta inter dissentientes animorum contentione agitentur. Sed eo res processit, ut Grammaticorum rixæ pene in proverbium abierint. *Utere vocabulo aut loquendi forma, quæ parum Latina Aristarcho cuidam videatur: statim infamia te notabit, & forte librum in te hoc titulo emittet. Verte aliquid ex Græco, aut Hebraico, parum ad palatum alterius: confestim in te convenire quid vis videbitur, quod dici potest in stultum: caudex, stipes, asinus, plumbeus: & nisi placaveris hominem, tandem superabit tua stultitia hæc omnia.* Cave, ne barbarismi aut solæcismi talem accuses; ferret lubentius, si flagitii insimulares. Non ille-
pidum

pidum videtur, specimen hic Belli Gram-
maticalis acerrimi, ex quo de aliis judi-
cium ferri possit, exhibere: quod olim
gestum est inter Nicodemum Frischli-
num & Martinum Crusium, quod eo
usque exarsit, ut nullum tam atrox con-
vicium sit, quod alter alteri non dixerit.

*Specimen
belli gram-
maticalis
acerrimi
inter
Frischli-
num &
Crusium.*

Appellat Crusius Frischlinum, ita ipse
conqueritur, *sycophantam, sophistam, equi-
sonem, stolidum, stupidum, furiosum, cu-
culum, cuculorum patrem, porcum, aprum
vastatorem*: innumerisque ejusmodi ornat
encomiis. Quid contra Frischlinus? non

*Vid.
Frischlini
Strigilis,
Gramma-
tica &
Poppy-
finus.*

minus fortem dices militem. Vide, quam
strenue se defendat. *Licuit, inquit, Cru-
sio per convicium dicere me sycophantam, so-
phistam, furiosum aprum & quid non? Li-
ceat ergo mihi juste & ex ipsius merito dicere
sycophantam, & nebulonem, & asinum,
& hominem nequam. Macti virtute bella-
tores! qua de re agitur? non de lana ca-
prina, ait Frischlinus, sed de re omnium
maxima, nempe de Grammatica arte recte
tradenda. Hui! itane de Grammatica?
Sed qua tandem in re dissentiunt tanti
viri? Intelliges ex his Frischlini verbis:
Ecquid vos pudet, ea quæ ad syntaxin nomi-
num pertinent, referre ad quartam regulam
de syntaxi verborum, loco alienissimo? Quæ-*

so te mi Crusimusissime Crusimusi (ita lepide Crusii nomen transformat) *quid est virulentia, quid acerbitalis quod dixi, vos omis-*
sisse in syntaxi verborum cum genitivo casu
verba significantia motum de loco, & in ety-
mologia omisisse nomina montium è prima re-
gula? Paulo post adversarios accusat, *quod syntaxin participiorum & supinorum*
transferunt à sede participiorum ad sedem ver-
borum. Hujus generis omnia fere sunt, de quibus in duobus libris disputatur: quæ non ea mente profero, ut ullos rideam, sed hoc consilio, quo Helotas ebrios Lacedemonii adolescentibus suis conspiciendos præbuerunt. Neque aliæ linguæ minus sunt litium Grammaticalium feraces, quam Latina. Sed tanto plus contentionum ferunt, quo magis earum notitia, utpote rarior, homines inflare potest. *Qui quidem morbus non alia ratione mihi*
sanari posse videtur, quam si quis istis
hominibus persuadere posset, linguarum
& Grammaticæ cognitionem, quantum-
vis ad certa studia utilis sit, nondum ta-
men veram eruditionem & sapientiam
esse, neque proinde operæ esse precium,
ut de his tantopere litigemus. Sed sua-
deat id, qui volet, nollem ego id tentare:
novi quam hoc sit non difficile modo, sed
 peri-

periculofum. Neque tamen literatis hifce
 fufpecta eſſe poteſt auctoritas Briani
Waltoni, ſummi Viri, & qui, ſi quiſ-
 quam alius, multarum linguarum ſcientia
 gloriari potuit. Is poſtquam pluribus
 docte, ut ſolet, de linguarum utilitate
 diſſeruiſſet, tandem ita concludit: *An-*
tequam finem huic diſſertationi imponam,
Sciolorum quorundam ſupercilio occurrendum
eſt: qui in omnibus ſcientiis & diſciplinis
plane infantes, ſi forte linguarum cognitio-
nem umbraticam adepti ſunt, elati & tumidi
omnes alios ipsis longe doctiores, & in re-
rum ſcientia ſuperiores ſpernunt & conte-
mnunt; quaſi ipſi ſoli docti eſſent, reliqui
volitarent ſicut umbra. At ſciendum eſt,
 linguarum peritiam januam quidem eſſe ad
 rerum doctrinam adipiſcendam: at rerum
 ipſarum cognitionem illud eſſe, quod viros
 vere doctos reddit: (linguæ enim putamina
 ſunt, nucleus vero eſt ipſa rerum cognitio:)
 nec linguas propter ſe, ſed propter aliud ad-
 diſcimus: qui vero in linguis hærent, ſimiles
 ſunt iis, qui in porticu ſubſiſtunt, in domum
 non intrant, neque ejus penetralia vident.
 Unde inter Sciolos, Grammaticos, vel Cri-
 ticos numerari poſſunt; in doctorum albo poni
 vix merentur. Hæc Waltonus, quæ ego
 ſuo loco relinquo: fane nollem ut mihi
 impu-

Brianus
 Waltonus
 laudatus.
 Ejus verba
 in ſciolos
 Gramma-
 ticos.
 Apparatus
 Bibl. pro-
 leg. I.
 §. 24.

imputarentur; nullum enim minus atque hoc hominum genus, in quod heic Vir Clarissimus invehitur, offendere tutum est.

*Veterum
Scriptorum
emendato-
res critici
quidam,
λογομά-
χοις ac-
censendi.*

*Eorum fri-
vola sæpe
concertatio-
nes.*

§. 6. Sunt etiam inter Veterum Scripto-
rum emendatores, quos *Criticos* vulgo ap-
pellant, qui λογομάχοις merito accenseri
possunt: adeo de suis illi nonnunquam e-
mendationibus certare solent, ubi sæpif-
sime Rei literariæ parum interesset, hoc
an illo modo legeres. Nil viderunt, qui
ante me hunc scriptorem ediderunt; ego primus
hunc locum restitui. Quid tunc? ego hoc ante
subolfeci; ego ita legendum censeo; ego reti-
nendum; ego aliter distinguendum; ego levi-
ter mutandum. Hæc audaciam! pro omnium
exemplarium fidem! At hic stupor est ingenio
suo nihil indulgere. Imo hæc mutatio res est
summi periculi pessimique exempli. Qua de
re agitur Doctissimi Viri? an fortasse hæc
supra nos de plebe homines? Imo vero de
sententia aliqua distinguenda, de voce
addenda, demenda: de syllaba aut litera
mutanda. Legendumne sit *Vergilius* an
Virgilius, *Agellius* an *A. Gellius*, *ceri-
monia* an *ceremonia*, *munditia* an *mundi-
tie*. Equidem summa laude dignos exi-
stimo, eos, quorum opera Veteres Scri-
ptores multorum seculorum barbarie pes-
sime

sime depravatos hodie emendatiores legimus: neque me fugit, quantæ hoc eruditionis sit: novi, nonnisi Herculis fuisse hoc Augiæ stabulum repurgare; sed tamen ut hoc non gloriosissimum fuit Herculis operum, optassem sæpius, ut optima ingenia modum aliquem in hac re tenuissent, atque Herculis exemplo monstra quoque errorum & vitiorum domuissent: neque perpetuo in mustaceo laureolam quærivissent: saltem de his rebus, ugnaciter, nunquam inter se contendissent. Sed unde hæ doctissimorum hominum contentiones venerint, malo ex summi cujusdam Critici confessione, quam ex meis verbis intelligatur: *Quidam* (verba sunt Adriani Turnebi) *hac tempestate ita studiosi sunt vetustatis, ut suæ memoriae suique prope obliviscantur: & antiquarii illi tam perditæ ruinas literarum antiquarum scrutantur, ut si quid ex illis eruere possint, sibi videantur triumphatores & Augusti esse. Itaque rudera rimantur auctorum erosorum & vetustate fugientium, & putria saxa & marmora exesa pervestigant, & si quid inveniunt, urbem aliquam sese bello cepisse subegisseque existimant. Eodem fere & morbo ipse laboro, ut vineta egomet cædam mea. Itaque cum in manus sumsissem Festum*

Turnebi locus in criticos sui temporis. Advers. lib. 23. c. 25.

B

Pompe-

*Pompejum in litera R. sic latebras ejus tineo-
sas & lacunas inanes pervestigavi, ut pene
cerebrum perdiderim, vixque tandem quic-
quam repererim &c.* Hæc Turnebus: ut
minime sit mirandum, Helenam, quæ
tantopere & amata & culta fuit, rixas ali-
quando inter amatores peperisse.

*Qui existi-
mant se de
rebus gra-
vissimis di-
sputare,
cum non
nisi verbis
dissideant,
ineptissimi
sunt λογο-
μάχοι.*

*Quibus
sint similes.*

§. 7. Inter omnes vero pugnas, quæ
Logomachix appellari possunt, nullam
credo & ineptiorem & simul perniciosio-
rem esse, quam cum existimant quidem ho-
mines, aut saltem videri volunt, se de
iisque aliquando gravissimis disputare, cum
tamen interea nonnisi verbis inter se dissideant.
Cum enim aliis atque aliis signis, qui-
bus eandem sententiam significant, u-
tuntur, fit, ut parum perspicaces,
quorum non ultra verba penetrat acu-
men, aut non satis attenti putent, ma-
gnam esse in rebus ipsis controversiam.
Hinc jurgia, lites, & omnia illa, quæ in
disputationibus sæpe evenire, ab initio
conquesti sumus. Quæ quidem pugna illi
prorsus mihi similis videretur, si Germa-
nus ad singulare certamen provocaret Per-
sam, quod is caput in conspectu suo non
aperuisset: hocque sui contemptum inter-
pretaretur: cum Persa interea suo more
honorem, quem potuit, maximum, ho-
mini

mini testificari non omiserit. Viris vero perspicacibus ejusmodi disputatores non minus risui sunt, quam duo cæci essent videnti, qui magnis viribus gladios suos hinc inde vibrarent, sed ita essent constituti, ut alter alterum ferire non posset: ita enim horum λογομάχων omnes vani sunt ictus, qui non adversarium, sed aërem, & quod sibi in caligine sua fingunt, spectrum feriunt: quod ipsum quin morbus sit sapiente prorsus indignus, nemo inficias iverit. Qui quidem, si ad Logicam, nam hujus potissimum est de his mentis morbis agere, referendus est, putem, speciem quandam esse ἑτεροζητήσεως, aut ἀγνοίας τῶ ἐλέγχῳ. Ignoratur enim & hic utrinque, quid in quæstione sit, & in quo diffideat à nobis adversarius, & quem re dissentire putamus, verbis tantum discrepat: imo, nullus prorsus est dissensus, cum tamen verba utriusque partis talia sint, ut primo aspectu dissensus esse videatur.

§. 8. Sed ad quodnam genus hic morbus pertineat, non magnopere solliciti erimus: id potius videndum nobis est, quodnam illi remedium sit afferendum: nam hunc morbum, missis reliquis, quæ pariter sub Logomachiae nomine comprehendi possunt,

Hujus morbi curandi methodus, in sequentibus observanda.

sunt, curare nunc quidem animus est. Atque imitabor etiam hic, quantum potero, Medicos: *primum in quibus potissimum reperiatur, videbo, quod ipsi subjectum morbi vocant: post, præcipuas quasdam species attingam: deinde morbi naturam gravitatemque ostendam: tum causas ejus aperiam, mox signa indicabo, & denique remedia præscribam.*

C A P. II.

De Logomachiarum subjecto, seu ubi potissimum reperiuntur.

§. I.

Magna ubique Logomachiarum copia, maxime inter Eruditos.

Magna, fateor, ubique est Logomachiarum copia, sed tamen nemini, spero, me temerarium visum iri, si nusquam plures esse dixero, quam inter eos, inter quos minime oportebat, qui eruditi vulgo vocantur. Quanquam enim literæ omnes ad hoc potissimum comparatæ sunt, ut animo medicinam faciant, tamen nescio, quomodo idem hic, quod in corporis nonnunquam medicina, contingit,

git, ut eo frequentius homines ægrotent, quo sæpius remediis utuntur. Cujus quidem rei causam nondum inquiero: sed rem ita se habere demonstratu est facilimum. Percurrat modo aliquis animo omnes eruditionis partes, ac disputationes penitus inspiciat: mirabitur tam parum esse inter tantopere dissentientes dissensus.

§. 2. Sanctior *Theologia* videri poterat, quam ut hac labe contaminaretur: sed quasi parum alias rixarum esset in ea disciplina, quæ, cum pacem ubique spirare debebat, à multis tota eristica & polemica facta est, inventæ quoque sunt verborum pugnæ, quæ Christianos dividerent, de quo adeo jam sua erat ætate Paulus conquestus. Quis nescit celebrem illam litem Græcos inter & Latinos, *fit ne dicendum* in Deo esse τρεῖς ὑποστάσεις, ut Græci volebant, cum Latini unam tantum ὑπόστασιν esse dicerent? Hi enim nomen ὑπόστασις substantiam reddiderunt, idemque quod ἁγίαν significare existimarunt: tres igitur personas, quam tres hypostasies dicere maluerunt. Græci contra, quia metuebant, ne forte in his verbis Sabelliana lateat hæresis, unicam Patris, Filii & Spiritus S. hypostasim dicere nefas duxerunt. Quis crederet? Ad hanc litem dirimendam Sy-

In Theologia multa Logomachia.

Exempla varia.

Inter Græcos & Latinos de Hypostasi.

Vid. Forbes. Instr. Hist.

Theol. I. I. c. 2. §. 8.

Dallæus
de usu pa-
trum l. 2.
c. 5.
De Trini-
tate.

De proces-
sione Sp.
S. à Patre
& Filio.

Disp. de
Supposito
cujus De-
rodon au-
ctor fer-
tur.

Dissensus
Nestorii &
Orthodo-
xorum.

nodus erat cogenda, convocandi Episco-
pi quaquaversum ex Italia, Ægypto, A-
rabia & Lybia. Actum denique, utraque
parte audita, deprehensum est, totam
hanc controversiam, tanta contentione
agitatam, meram fuisse *λογομαχίαν*. Re-
liqui Ecclesiæ Doctores, quoties de ver-
bis tanquam de rebus concertant? Sunt,
qui in doctrina de Trinitate voces causæ
& effecti usurpant: Alii tanquam pericu-
losas rejiciunt. Sunt, qui ordinem inter
Trinitatis personas constituunt: alii vo-
ces ordinem significantes ferre non pos-
sunt. Latini de solo Filio dicunt, quod
sit Patris imago: Græci & Spiritum S. sic
dici volunt: Basilus non vult, ut Filius
Dei *γέννημα* progenies appelletur. Alii in
hac voce non sunt ita religiosi. Ipsam il-
lam controversiam, quæ tantopere Græ-
cos Latinosque colligit, de processione
Sp. S. à Patre & Filio, aut à Patre per Fi-
lium, plurimum Logomachix admixtum
habere, multorum fuit judicium. Et si
recentiori cuidam Philosopho credere-
mus, & ille dissensus inter Nestorium &
Orthodoxos nonnisi in verbis fuisset, at-
que idcirco injuste hic ab Ephesino Con-
cilio damnatus: quod uti affirmare teme-
rarium est, ita non dubitamus, multos in-

incaute cum Nestorio Mariam Virginem Θεοτόκον negasse, & fortasse in hodiernis quibusdam Ecclesiis Græcis negare, qui nonnisi verbis à nobis dissident, neque cum Nestorio unicum Christum in duos Christos dividunt. Tempore vero Caroli M. ingentes turbas dedit insignis Logomachia, occasione cujusdam Felicis Urgelitani in Ilergetibus ad Pyreneos montes Episcopi, qui docebat, Christum secundum humanam naturam non proprium patris filium, sed adoptivum esse, non dissimilis illi, quæ inter Scholasticos postea est mota: *An Christus secundum humanam naturam sit Dei servus*; illique quæ etiamnum sæpe movetur: *An Christus, quatenus est Mediator, sit adorandus*. Quæsitum enim tum erat: *An Christus secundum humanam naturam sit Filius Dei naturalis an adoptivus*. Adoptivum Felix dicebat, cui se adjunxit Elipandus quidam Toletanus, qui tanta vehementia sententiam suam defendit, ut adversarios, servos discipulos & præcursores Antichristi, & tanquam hæreticos exterminandos esse dixerit. Hadrianus vero primus Pontifex Romanus, existimans in verbis Felicis hæresin Nestorii de duabus in Christo personis latere, Christum etiam secun-

Logomachia Felicis Urgelitani.

dum humanam naturam proprium Dei filium, non adoptivum, (ne duplex filius statuatur, quod, vane licet, metuebat,) definiit, adversamque opinionem tanquam hæreticam condemnavit, idque tribus Conciliis, quorum uni ipse Imperator Carolus interfuisse dicitur. Utramque vero partem re ipsa consensisse pluribus Georgius Calixtus* peculiari dissertatione demonstrat.

* Vid. ejus
program-
ma fest.
nativit.
Christi.
An. 1643.
*Logoma-
chia Scho-
lasticorum.*

§. 3. Jam si ad Scholasticorum seculum accedimus, dubitari non debet, utrum multæ inter infinitas illas Theologorum *Nominalium & Realium, Thomistarum & Scotistarum* controversias, extiterint *Logomachia*: cum cum in finem Theologia omnis tot horridis menteque cassis vocibus obtenebrata esse videatur, ut in tanta caligine lites eo magis ab hominibus, omnem in disputando eruditionem collocantibus, augeri possent, & ubi de rebus disputandi materia eos deficeret, saltem de obscuris & à neutra parte satis intellectis verbis contenderent: nisi vero illas de rebus quæstiones esse volumus, cum disceptarunt: *An Sacramenta sint in aliquo prædicamento: An si quis baptizaret in nomine Patris, Filii & Spiritus S. baptismus esset legitimus: An asinus possit bibere baptismum:*

sum: & alias hujus generis, quas adducere pudet. Atque utinam hodie Theologia à Scholasticis istis Logomachiis penitus perpurgata esset: utinam non aliæ deinceps fuissent natæ & quotidie nascerentur. Sed audimus & legimus passim piorum hominum de crescente indies hoc malo querelas. Inter alias movet hanc querelam Joh. Claubergius: Justinianus Imperator, inquit, pluribus Institutionum paginis hanc sibi laudem tribuit, quod juri veteri nimis angustas & subtiles formulas & scrupulosam observationem abrogarent, ipsam Jurisprudentiam hac ratione ad majorem simplicitatem unitatemque reduxerit. Optandum foret, similem in Theologia virum exurgere, qui rejectis litigiosæ subtilitatis nodis & amputatis curiosarum nimis & superfluarum, addo & vanissimarum questionum minutiis, quas Theologiæ cum Scholastica Philosophia conjugium invexit, S. S. Theologiam repurgaret atque ad simplicitatem sobrietatemque divini eloqui revocaret. Enimvero si, quod Henricus Altingius fecit, in singulis Theologiæ capitibus Logomachia à reliquis controversiis discernerentur, si id fieret non perfunctorie, ut ille fecit, sed accurate: si ab ipsis de rebus controversiis, quicquid Logomachia admixtum habent,

Etiam inter Theologos hodiernos.

Theol. Elenctica.

diligenter separaretur: quantus Logomachiarum catalogus texi posset? Sed recentiora tutius est deplorare tacite secum, quam palam reprehendere.

*Jurecon-
sultorum
Logo-
machie.*

§. 4. De Jureconsultorum litibus nolo ego quidem judicare, ne falcem in alienam messem mittere videar: tamen, cum ab initio librorum ab illis scriptorum disputari video, *An jus in bruta quoque animantia cadat*, suspicor neque hos Logomachiis carere; cum tota hujus controversiæ decisio à sola vocabuli juris explanatione denpendeat. Sed si quas inter se verborum pugnas habent, ipsi componant: hoc modo velim, ut cum aliis, qui Jurisperiti non sunt, neque titulum de vocabulis juris edidicerunt, quod vocibus aliquando non eodem, quo ipsi, sensu utuntur, ne statim litigent: neu, si quis v. g. *contractum* vocet, quod ipsi *nudum pactum* appellant, continuo hoc tanquam gravi errore offendantur, possunt enim recte & cum Jureconsultis sentire, qui non, ut Jureconsulti, loquuntur: quod si fit, non majus hoc vitium est, quam si quis hodie in Germania inter venatores pedes cervi, pedes appellaret, cum ipsi lingua sibi propria aliud illis nomen imposuerint. Quia Jurisconsultorum mentio
facta

facta est, dicam, quod sæpe observavi, *Eorum qui
jus naturæ
explicant.*
eos, qui jus naturæ explicant, nam vehementer hoc in usu hodie est; frequenter *λογομαχεῖν*, cum quærunt, *sitne aliquid
juris naturalis nec ne?* Dixerit v. g. aliquis, legem de non furando non esse juris naturalis; continuo graviter alii offenduntur, & offenderentur merito, si idem, quod ipsi, juris naturalis nomine intelligeret. Sed si nihil aliud hoc vocabulo significare vult, quam jus illud primigenium, quod in statu, qui fingitur, hominum naturali ante ullum eorum pactum, ac propterea ante rerum divisionem, locum habuit: tota lis in Logomachiam convertitur, quæ protinus evanescet, simulatque disputantes in significatione vocis convenire voluerint.

§. 5. Medici, fateor, circa rem versantur, ubi non tam facile est *λογομαχεῖν*, quippe quæ sensibus aliquo modo est sub- *Medico-
rum Logo-
machia.*
jecta. Ipsi tamen viderint, annon aliquando de *nomine* potius morbi disputent, quam de ejus *natura* atque medendi ratione: numquid Logomachiaë indicium sit, quod, qui sententiis mirum quantum discrepare videntur, simulatque ad ægrotos ventum est, omnes eadem pene remedia præscribunt. Viderint, annon disputent ali-

aliquando, *sit ne morbus in humoribus, an in partibus*, cum sit in utroque; in humoribus immediate, & per humores in partibus: annon *de causis morbi* nonnunquam dissentire videantur, quorum alter proximam, alter remotam & primam causam investigat: annon *Chymici*, qui *novam* prope *introduxerunt linguam*, multis quoque hoc ipso Logomachiis occasionem dederint. Hæc & alia perspicatiores Medicorum rimentur. Ego ad Philosophos festino.

Philosophia, Logomachiarum semper feracissima.

** De natura Deor. l. i.*

Probat exemplis:

Stoicorum & Peripatet.

Vid. Gell. Noct. Attic.

l. 18. 1.

§. 6. Hic vero videmus, semper Philosophiam Logomachiarum fuisse feracissimam, inde usque ab eo tempore, quo in varias sectas dividi cœpit. Meminit Cicero * *libri* cujusdam ab *Antiocho Academicum* conscripti, quo probavit, *Stoicos & Peripateticos re consentire, verbis discrepare*. Nota est illa inter Peripateticos & Stoicos controversia, sitne aliquid præter virtutem, valetudo puta, aut divitiæ, aut honor, in bonis numerandum: itemque, sitne aliquid malum præter vitia, an inopia, an dolor: Ajunt Peripatetici, negant Stoici. Magnum in re gravissima dissensum diceret. Quid? an Aristotelici hæc virtuti æquant? honorem? divitias? Minime illud quidem: concedunt, omnium

omnium bonorum virtutem longe esse maximum, cum quibus cætera minora bona vix comparari possint. Quid Stoici? Nimirum hæc externa corporisque bona prorsus contemnunt? Neque illud certe. Tantum bona esse negant, contrariis autem præponenda esse concedunt; προηγμένα igitur vocant, quod Cicero præcipua, præposita reddit. Contraria autem, inopia, dolor, annon sunt mala, annon fugienda? fugienda concedunt Stoici, mala esse negant: sed ἀποπροηγμένα rejectanea. Concludunt ratiunculis Stoici, (en quam lepide homines irrideat Cicero*) quare dolor * Tusc. non sit malum: quasi de verbo, non de re laboratur. quæst. 1.2. Quid me decipis Zeno? nam cum id, quod mihi horribile videtur, tu omnino malum esse negas, capior & scire cupio, quomodo id, quod ego miserrimum existimem, ne malum quidem sit. Nihil est, inquit, malum, nisi quod turpe & vitiosum est. Ad ineptias redis. Illud enim, quod me angebat, non eximis. Scio, dolorem non esse nequitiam: desine id me docere: hoc doce, doleam nec ne, nihil interesse. Nunquam quicquam, inquit, ad beate quidem vivendum, quod est in una virtute positum: sed tamen est rejiciendum. Cur? asperum est, contra naturam, difficile perpassu, triste, durum. Hæc copia verborum

verborum est, quod omnes uno verbo malum appellamus, id tot modis posse dici. Dfinis tu mihi, non tollis dolorem. Alibi *Pisonem introducit ridentem Stoicos, quod divitias bona esse negent, præposita dicant: cum tamen *longius sit verbum præposita, quam bona.* Idem prorsus judicandum est de illa controversia Stoicorum: *an omnia peccata sint paria*; nonnisi verborum pugnam esse. Cum enim satis utrinque disputatum est, tandem apparet, aliam Stoicorum sententiam non esse, quam omnia peccata à lege deflectere, id quod nemo unquam negavit.

De illa monstrosa, ut videtur, & quam *Ep. 113. Seneca * ipse concoquere non potuit, Stoicorum sententia, qua virtutes & vitia animalia esse dixerunt, perinde est sentiendum. Nihil enim minus animalis nomine intellexerunt Philosophi minime infani, quam quod nos vulgo intelligimus. Quo pertinet & illa quæstio, sitne vox corpus nec ne. Stoici corpus esse dicebant: neque id mirum: definierunt enim vocem; *ἀέρα πεπληγμένον*, aërem percussum. Alii negarunt corpus esse: maluerunt enim vocem cum Platone definire, *πλῆξιν τῷ αἰέρος*, percussionem aëris; quis hic Logomachiam non observat?

Vid. Diog.
Laërt. in
Zenone &
Platone.

Illa

Illa quoque inter Stoicos & Peripateticos celebris de affectibus dissensio: *an vid. sapiens affectibus omnino careat, an vero eos moderetur*; quorum illud Zeno, hoc Aristoteles tenuit; si propius aspiciatur, nihil aliud quam Logomachia est. Negat enim ille in affectibus esse moderationem, quia quod moderatum est, affectum non vocat. Magna causa cur Stoici affectus plane improbarunt fuit nomen πάθος, quod morbum quendam significat. Quam in rem lepidam de Plutarcho A. Gellius narrationem à Tauro factam refert: *Plutarchus, inquit, servo suo nequam homini & contumaci, sed libris disputationibusque Philosophiæ aures imbutas habenti, tunnicam detrahi ob nescio quod delictum, eadique eum loro jussit: cœperat verberari; obloquebatur, non meruisse, ut vapulet; nihil mali, nihil sceleris admisisse: postremo vociferari inter vapulandum incipit: neque jam querimonias, aut gemitus ejulatusque facere, sed verba seria & objurgatoria: Non ita esse Plutarchum ut deceret; philosophum irasci turpe esse: librum quoque περί ἀπορρησίας pulcherrimum conscripsisse; iis omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, nequaquam convenire, quod provolutus effususque in iram plurimis se plagis mulctaret. Tum Plutarchus lente & leniter:*

Lepida de Plutarcho narratio A. Gellii Noct. Att. l. i. c. 6.

leniter : Quid autem , inquit , verbero nunc ego tibi irasci videor ? ex vultu meo , an ex voce , an ex colore , an etiam ex verbis correptum me esse ira intelligis ? mihi quidem neque oculi , opinor , truces sunt , neque os turbidum ; neque immaniter clamo ; neque in spumam iramve effervesco : neque pudenda dico , aut pœnitenda , neque omnino trepido ira & gestio : hæc enim omnia , si ignoras , signa esse irarum solent , & simul ad eum , qui cadebat conversus , interim , inquit , dum ego atque hic disputamus , tu hoc age. Hæc Taurus apud A. Gellium : ex quo conjici potest , etiam Stoicos per iram , quam à sapiente abesse crediderunt , nihil aliud intellexisse , quam quod Aristotelici vocarunt iræ excessum & ἀμετρίαν. Hic est idem ille Plutarchus (& hoc Logomachiae exemplum) de quo hic ipse Gellius alibi dicit , eum in Epicuro accusando nimis minute λέξεις τυρεῖν.

* De fin.
bon. &
mal. l. 4.

In universum de Stoicis Cicero hoc fert judicium , quod verbis se potius à cæteris sectis , quam sententiis distinxerint. *Ex iisdem verborum prestigiis* (ita * alloquitur Stoicos) *& regna vobis nata sunt , & imperia , & divitiæ , & tantæ quidem , ut omnia , quæ ubique sint , sapientis esse dicatis : solum præterea formosum , solum liberum , so-*
lum

lum civem: stultorum omnia contraria, quos etiam insanos esse vultis. Verbis denique à reliquorum Philosophorum decretis dissidere statuit illorum παράδοξα, quæ ipse mirabilia reddit. Hinc tandem hæc de Stoicis conclusio: Re eadem defendunt, quæ Ibid.

Peripatetici; verba tenent mordicus: quærurus dum sibi evelli ex ore nolunt, horridiores evadunt, asperiores, duriores & oratione & moribus. Sed & de Academicis & Peripateticis noster ait Cicero, eos rebus congruentes, nominibus differre, esseque eorum unam & consentientem duobus vocabulis Philosophia formam.* * Acad. quæst. l. i.

Quas vero magis Philosophorum sectas de fine bonorum dissensisse credimus adhuc, quam Stoicos & Epicureos? Quid Epicuro Voluptatis magistro, omnis spurcicie, ut multis videtur, auctori commune videtur cum tetricis illis & severis Stoicis? Est tamen aliquid atque adeo multum. Epistol. Epicuri ad Menæcea dicit Philosophiam docere: ὥς ἂν ἔσιν ἡδέως ζῆν ἄνευ τῆς Φρονίμης, καὶ καλῶς, καὶ δικαίως ἄνευ τῆς ἡδέως Lactant. l. 3. de falsa sapientia: Epicurus summum bonum in voluptate animi esse censet. Aristippus in volupt. corporis. Plato: non alia est vera voluptas præterquam prudentis. Audi Torquatum apud Cicero-

*Logom.
Stoicorum
& Epicu-
reorum.*

L. I. de
fin.

Ciceronem : Clamat , inquit , Epicurus , quem vos voluptatibus deditum esse dicitis , non posse jucunde vivi , nisi sapienter , honeste , justeque vivatur ; nec sapienter , honeste , juste , nisi jucunde . Quod si ita est , quid aliud Epicurus voluptatis nomine intelligit , quam illam , quæ ex virtutis studio oritur , animi tranquillitatem , cui si aliquando corporis quoque ἀναλγησίαν addit , quæ temperantiæ , quam identidem inculcavit , comes est ; quid est , quod Aristoteles , Zenove reprehendere possit ?

Sed si hominis Epicurei suspectum tibi iudicium est : audi Stoicum acerrimum :

De vita
beata.
c. 13.

Mea quidem , inquit Seneca , *ista sententia est : sancta Epicurum & recta precipere , & , si propius accesseris , tristia : voluptas enim illa ad parvum & exile revocatur : & quam nos virtuti legem dicimus , eam ille dicit voluptati . Fubet illam parere naturæ : parum est autem luxuriæ , quod naturæ satis est . Quid ergo est ? Ille qui desidiosum otium & gula , & libidinis vices felicitatem vocat , bonum malæ rei querit auctorem : & dum illo venit , blando nomine inductus sequitur voluptatem , non quam audit , sed quam attulit : & vitia sua cum cæpit putare similia præceptis , indulget iis non timide nec obscure : luxuriatur enim inoperto capite . Ita*
non

non dico, quod plerique nostrorum, sectam Epicuri flagitiorum magistram esse: sed illud dico: male audit & infamis est, & immerito. Et sane mirari aliquis posset, tantum esse inter Philosophos de voluptate dissensum, nisi sciret, solere nonnunquam eos, ubi in re conveniunt, in verbis dissentire. Epicurus voluptatem summum bonum statuit: Aristoteles bonum, sed non summum: Zeno indifferens: Speusippus & Critolaus malum: Antisthenes denique summum malum; plane, ut dicere non dubitarit *μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθεΐην.* *Insanirem potius, quam voluptatem caperem.* Quis hos tantopere de re satis nota dissentire posse crederet: si non justa esset causa suspicandi: eos in significatione vocabuli voluptatis, boni, mali, non convenire?

Vid. Gell.
Noct. Att.
l. 9. c. 5.

Platonem vero & Aristotelem, qui, si ipsi fidem habemus Aristoteli, in multis admodum discreparunt, in plerisque horum consentire; probare instituit Boëthius, ille Peripateticæ Philosophiæ primus inter Latinos instaurator: & videre-
mus sine dubio majorem inter Aristotelem cæterosque omnes Philosophos consensio-
nem, nisi Aristoteles parum candide alio-
rum decreta proferendo, sensum eorum corrupisset, atque ut fraus tanto minus

Logom.
Platonis
& Aristotelis.

deprehenderetur, superiorum scripta posteris surripuisset. Plato Democriti libros comburere noluit: sed abductus est ab hac sententia Amiclæ & Clinia Pythagoricorum monitis; quod apud plerosque diffusi essent hujusmodi libri: sed quod Plato voluit, Aristoteles ope Alexandri perfecit. Vid. Plin. in præf. ad Vesp. Joh. Picus Mirandula op. tom. i. p. m. 83. *Nullum est quæsitum naturale & divinum, in quo Aristoteles & Plato sensu & re non conveniant, quamvis verbis dissentire videantur. Alia vide Logomachia inter Philosophos exempla ibidem.*

Scholasticorum Philosophorum Logomachia.

§. 7. Redeo nunc ad Scholasticos Philosophos, de quibus idem, quod de Theologis ante, judicium est ferendum: quamquam ne hi quidem distinguendi ab illis sint, quippe qui eandem ex Philosophia & Theologia disciplinam fecerunt. Hic an quoque Logomachia fuerint, quæris? Imo potius quære, an aliud quam Logomachia. Tantopere his delectati esse videntur, ut ideo semper in generalibus substituisse, nunquam ad specialia, & utilia, & clara venisse videantur, quia in his non perinde, ut in illis, licet λογوماχείν. Longa illa disciplinarum prolegomena, per quæ unus erat ad Philosophiam aditus, quid aliud continent, quam Logomachias? Magnæ,

Magnæ, credo, controversiæ sunt: *An Physica sit scientia, an ars: an detur Physica,* *In Physica:* (vereor ne & hic lis mihi moveatur, quod illam quæstionem huic antepono: gravis enim controversia est, *num quæstio an sit precedere debeat quæstionem quid sit:* sed forte citra præjudicium ita sunt locatæ) *an Physica subordinetur Metaphysica,* & si hoc ita est, *annon hoc deroget nobilitati Physicæ: quodnam sit ejus objectum proprium, adequatum, & formale: an possit perfecte definiri: in quo prædicamento sit: aut omnino an sit in aliquo:* An recte addatur in definitione illud, *quatenus naturale:* illudque, *quatenus sit ne reduplicativum an specificativum?* Quæ omnes controversiæ, præterquam quod inutiles sint, si modo decidi merentur, sola vocabulorum explicatione decidi possunt.

Quid Metaphysica Scholasticorum? *to-* *In Meta-*
ta, quanta est, ex Logomachiis consuta *physica.*
 est: ac si omnes idem barbaris illis, quibus omnia ibi resonant, vocabulis, significarent: si & ipsi Metaphysici sese, & alii alios intelligerent: alta foret in hac disciplina pax. Quod ex uno alterove exemplo facile conjici potest.

Nulla fuit majori inter Scholasticos nisi pugna pugnata: quam illa de *universalibus,*

Joach. Ca-
merarii te-
stimonium.
In vita
Philippi
Melan-
chtonis.

*dentur*ne à parte rei, nec ne: quæ plane totam Scholasticorum gentem in duas sectas divisit. Affirmant *Reales*; negant *Nominales*: inter quos, si Joachimo Camera-
rio credimus, non solum contentiones & jur-
gia, sed dimicationes etiam ac pugne commi-
se fuerunt, interdum concertationibus non per-
tinacibus modo verborum, sed manuum quoque
violentis. Hæc dissidia (pergit laudatus au-
ctor) & Tubingensem Academiam invase-
rant, contubernio bonarum artium & Philo-
sophiæ studiis destinato, in duo quasi castella
diviso, ex quibus de opinione sua factiones il-
la acerrime praeliantes, inimicitias graves ex-
ercebant. Illa tamen tantalis, audeo dice-
re, non potest esse nisi Logomachia. Quæ-
re ex illo, qui universalia statuit à parte
rei: An detur alicubi in rerum natura sub-
stantia, quæ neque est spiritus, neque cor-
pus, neque alia substantiæ species, imo
neque hæc, neque ista, neque illa sub-
stantia: sed simpliciter substantia, & nil
nisi substantia: prout nos concipere ali-
quando possumus substantiam simpliciter
& nil nisi substantiam. Nullum credo us-
que adeo *Realem* esse posse; qui, dummo-
do hæc verba tua intelligat, id sit unquam
affirmaturus. Sed nihil aliud negant, qui
universalia à parte rei esse negant. Quære
deinde

deinde ex eo, qui hoc negat, an id, quod ipse concipiat, cum nonnisi substantiam concipit, sit, (quanquam non solum, uti ego solum concipio,) sed sit tamen revera in hac, in illa, in ista substantia, quæ in rerum natura est. Nemo itidem vel maxime *Nominalis*, si modo te intelligit, id negare audebit. Sed nihil aliud volunt, si modo sciant quid velint, qui universalialia à parte rei esse dicunt. De supposito multæ hujusmodi controversiæ motæ sunt: quæsitum v. g. inter alia est, *an anima Petri à corpore separata sit suppositum*, nec ne, & adhuc sub iudice lis est. Negat hic suppositum esse: cur? non est substantia singularis, completa. Quid? annon est anima completa? Est; sed non est completus homo. Quasi quisquam animam separatam completum hominem esse diceret? Sed tamen, pugnant, non est suppositum, quia pars est hominis nunc quidem separata, sed suo tempore iterum cum corpore coniungenda. Quasi ego hæc negem? Quid igitur disputas? Non amplius disputo, video enim nos in omnibus consentire, præterquam in vocabulo suppositi. Ego quamvis substantiam singularem ab alia separatam suppositum appellabam: tu nonnisi eam, quæ non ad id destinata

C 4

est,

est, ut cum alia suo tempore iterum unia-
tur: sed non tanti est suppositi vox, ut
propterea amici esse definamus. Facile
demonstrare possem, tales esse omnes
prope Metaphysicorum disputationes, *an*
omne ens sit unum, sit verum, sit bonum,
sit perfectum: quodnam sit principium indivi-
duationis: an relationes existant revera, &
alias per totam illam disciplinam.

Physica
Scholasti-
corum.

Ejusdem commatis sunt Physica Scho-
lasticorum, & longi illi in octo libros Phy-
sicorum Aristotelis commentarii: quas
enim alias controversias expectes, ubi ni-
hil nisi voces sunt, quibus nulla plerun-
que aut saltem confusa subjecta est vis,
quam Logomachias? Nimirum valde dif-
fident, qui disputant *detur-ne motus ad*
substantiam, sit-ne Generatio motus nec ne,
fiat-ne in instanti, ut loquuntur, an succes-
sive. Quis non agnoscit hic Logomachiam?
per generationem intelligunt, quod fit
primo momento, quo forma intrat in ma-
teriam: quare si tempus ad generationem
plantæ ex semine requiri, objicis: dicent,
omnia quæ tempore fiant, esse prævias
alterationes; generationem unico mo-
mento peragi. Omnis Scholasticorum
Physica his plena est, nisi existimes ma-
joris momenti esse, quærere, *an privatio*

sit

*fit principium : an materia sit pura potentia :
quomodo ex potentia materiae forma educatur :
quomodo in corruptione in eandem potentiam
redeat. An formae elementorum maneant in
mixto. An qualitates elementorum symbolicae
differant specie. An temperamentum sit quinta
qualitas à primis diversa &c.*

Postremo nihil magis vereri ubique videntur Scholaſtici, quam ne non ſatis ſit in Philoſophia logomachiarum. Hunc in finem voluerunt, ut diſcipuli, quando eos Logicam docuerunt, diſtinguerent inter has enunciationes: *Leo animali eſt fortior*, & *Leo eſt fortior animali*. Si quis non aſſas modo, ſed aduſtas carnes ediſſet, hunc recte voluerunt dicere: *Ego crudas carnes comedi*: non autem ſic: *ego comedi crudas carnes*. Si cui pars pecuniæ ablata eſt, parte relicta: non audet ita apud iudicem conqueri: *ſpoliavit me denariis*, ſed dicendum: *denariis ſpoliavit me*. Fieri poteſt, ſi hos audis, ut verum ſit hoc: *Papam verberavi*, cum eodem tempore falſum ſit: *Verberavi Papam*. Quem in finem hæc omnia? certe in nulum alium, quam ut nunquam contendendi materia deeſſet.

§. 8. Recentiores Philosophi quidam, *Recentio-*
quia planius loqui solent, & Geometras *rum Philo-*
secuti, *sophorum*

pauciores
Logoma-
chia
Steph.
Gaußenus
laudatus.
Dissert. de
usu Phil.
in Theol.
Cartesius
multas lo-
gom. sustu-
lit.
Multis ta-
men inter
prisca &
novæ philo-
sophiæ cul-
tores con-
tentionibus
occasionem
dedit.
Quod pro-
batur
exemplis.

secuti, ambiguitates vocum remonent,
 tot inter se logomachias non habent: qua-
 re non injuria Stephanus Gaußenus, sin-
 gulari judicio Theologus, Cartesium
 propter hoc præcipue laudavit, quod
 Logomachias è Philosophia sustulerit.
 Sed quanquam ejus sequaces ipsi inter se
 de verbis raro litigent; tamen hæc ipsa
 Philosophia multis inter priscae & novæ
 Philosophiæ cultores contentionibus oc-
 casionem dedit, quæ nonnisi Logoma-
 chiæ sunt.

Hic *cogitationem animam esse* dicit. Pu-
 tat alter, accidens ex anima fieri cum cor-
 pore interiturum, & jam clamat: actum
 esse de immortalitate animæ. At hic per
 cogitationem substantiam quandam intel-
 ligit: quam ideo solum cogitationem vo-
 cat, ne quis existimet, mentem esse sub-
 stantiam quandam, cui cogitatio tanquam
 res distincta accedat; cum ipsius illius sub-
 stantiæ naturam, quantum nobis cogni-
 ta est, in perpetuo quodam cogitandi actu
 consistere velit: quem si tollimus, nihil
 in mente reliquum sit, nisi conceptus ge-
 neralis substantiæ, qui nusquam est in
 rerum natura.

Hic Philosophaturo *dubitationem* suadet:
 putat alter; jam Pyrrhonismum atque adeo
 Athei-

Atheismum in Scholasintroduci. At hic fortasse nihil aliud vult, quam nihil sine ratione esse credendum, atque an sufficientes ad aliquid credendum rationes habeamus, hoc modo optime probari, si ponamus, (non credamus, sed ponamus aut fingamus) id esse falsum, ut si postea rationum vi ad id credendum adigamur, tanto magis in sententia nostra confirmemur: utpote quæ non anticipata quædam opinio sit, sed quam ipsa ratio & evidentia nos amplecti coëgit.

Negat hic, *Spiritus esse in Loco*, imo aliquando *nusquam* esse dicit. Statim est, qui metuit, ne forte prorsus Spiritus negentur: ac jam de Sadducæismo & Atheismo cogitat: aut saltem nullam spirituum ad corpora relationem statui putat. Sed nihil est, quod vereatur. Alter enim in loco esse dicit ista tantum, quæ eandem ad locum, quam corpora, relationem habent, quæ spatium aliquod occupant, quorum aliud tangit aliud: & cum Spiritus hanc ad corpora relationem habere negat; negat in loco esse; & quia nusquam idem significare credit, quod nullo in loco: dicit, Spiritus nusquam esse.

Aliquis Deum non nisi per operationem in mundo

mundo esse dicit. Protinus alius, qui aliquando audivit Vorstium quendam statuisse, Deum in coelo solo per essentiam, in reliquis locis per virtutem & operationem esse: quadam verborum similitudine deceptus; atat, inquit, hic illa est opinio: fugite hinc: in hac herba anguis iste latet. Vanus vero iste est metus; Cum enim ille Deum sola operatione in mundo esse dicit, non essentiam excludere vult, voluntatem enim, qua Deus omnia operatur, ipsissimam ejus essentiam esse agnoscit, sed diffusionem, expansionem corporalem, quam ipse ille Vorstius Deo attribuit.

Negat quis, ante *conditum Mundum* Deum fuisse usquam, aut hodie *extra mundum* esse. Credet alius, Deum ante mundum fuisse, aut fuisse infinitum, negari: aut hodie negari ejus immensitatem. At ille nihil aliud dicere vult, quam, ante mundum conditum, cum nulla res fuerit præter Deum, neque hodie ulla res extra mundum sit; nulli quoque rei Deum ante mundum fuisse, & hodie extra mundum esse præsentem.

Sunt, qui disputant inter se, sitne *error in intellectu, an in voluntate*, qui in hoc conveniunt in simplici perceptione obscuritatem

securitatem & confusionem, at in solo judicio errorem proprie dictum esse; ut omnis in eo controversia sit, num judicium ad intellectum, an vero ad voluntatem sit referendum: quasi intellectus & voluntas reapse, & non solo considerandi modo inter se distinguantur.

Negat aliquis *ignem esse calidum*. Hic vero insanire aliis videtur, & jam ad fornacem calefactam provocant. At iste ignem calefacere concedit, negat in igne sensum caloris, nam hunc calorem vocat, aut aliquid huic sensui simile esse.

Negat aliquis Sensum aut dolorem esse, nisi in cerebro, atque adeo in mente. Ridet alter, & jam fustem, quo contrarium probet, poscit. At hic non negat causam doloris posse in quolibet membro oriri, ipsum doloris sensum in mente esse dicit, qui non oriatur ad motum cujuslibet membri, nisi ille motus usque ad partem quandam cerebri deferatur.

§. 9. Neque verò ii sumus, qui talium *In Mathesi*
concertationum numerum nos inire posse *Logoma-*
arbitremur, quod neque una atque altera *chias esse*
differtatione, neque omnino ab uno ho- *exemplis*
mine peragi potest: cum ita late per *demonstra-*
omnia disciplinarum genera lues ista se
diffuderit, ut ne Mathesin quidem, quan-
tacunque

tacunque se sollicitudine, suis nominum definitionibus, ab hac contagione præservavit, intactam prorsus reliquerit. Pugnent enim inter se Clavius & Pelletarius, *angulus ne sit*, illud, quod inter tangentem & circuli peripheriam intercipitur, spacium, five aliter describere placet id, quod vulgo *angulum contactus* vocant: simulatque in significatione hujus vocis, *angulus*, convenire vellent, fortasse, de quo disputarent, non haberent. Quæ vero Thomas Hobbesius Mathematicis objicit, quis non videt, in verbis maximam partem consumi? definitiones eorum in ordinem cogit, non animadvertens, nominum definitiones esse, quæ semper in definientis potestate fuerunt. Quo pertinent illæ quæstiones, quæ serio nonnunquam fiunt, *sitne punctum pars lineæ? sitne unitas numerus?* quod Stevinus contra Euclidem affirmat. Quin & illud observes, evenire quandoque, ut, si quis nominibus non eo utatur sensu, quem Mathematici iis subjecerunt, veluti si quis *signum*, quod ipsi *asterismum*; aut *proportionem* vocaret, quod ipsi simplicem *rationem* appellant; quanquam revera idem, quod illi, sentiat; non aliter rideatur, quam si in furorem incidisset: obliti viderant

erant acutissimi homines, se in nomenclationibus istis, non rationem, sed arbitrium suum esse secutos. Quare si in eorum hortulis crescit hoc infelix lolium, qui tanta sollicitudine ejus incrementum impediunt, quid de iis cogitabimus, qui illud & copiosissime crescere patiuntur, &, sicubi crevit, de eo evellendo, nedum de eradicando, vix unquam cogitant, utinam non alerent?

C A P. III.

De variis Logomachiae speciebus.

§. I.

EX his, quæ superiori capite, nullo quidem delectu habito, sed, ut in quæque incidimus, allata sunt, Logomachiae exemplis, perspicuum est, quam leves sint sæpe inter ea, quæ, maximo inter eruditos strepitu disputantur, verborum pugnae: neque dubitamus, quin paucula illa, quorum mentionem injecimus, innumerabilia alia perspicacioribus in memoriam redegerint. At nos in cursu incepto pergemus nuncque, ut instituimus, in præcipuas quasdam *Logomachiae species* digitum intendemus.

§. 2. Ac

*Logomachiarum
variae species.*

Cap. I.

§. 7.

*Harum
differentia
prima.*

Logomachia pura

& mixta.

§. 2. Ac primo quidem observamus, in disputationibus doctorum, quas logomachias appellare licet, ea significatione, quam supra elegimus; aliquando omnem in verbis esse dissensum, in re prorsus nullum: aliquando, esse quidem aliquam eamque veram inter disputantes dissensionem, ita tamen, ut verba utriusque alteriusve partis longe aliam eamque in pluribus & gravioribus præ se ferant. Fit enim sæpe, ut dissidentium uterque, aut alter, cum sententiam alterius oppugnat, non id modo refellat, in quo revera ab eo dissentit, sed verbis quibusdam non intellectis offensus, simulque, uti fit, affectu abreptus, latius vagetur, atque ea etiam refutanda sibi sumat, de quibus inter se & adversarium convenit: hæcque omnia crescente disputantium fervore, ita inter se permisceantur & confundantur, ut tandem, in quo consensus in quo dissensus sit, vix amplius discerni possit; quod vitium partim ἑτεροζητήσει, partim πολυζητήσει vicinum videtur. Illam priorem nos *Logomachiam puram*, hanc *mixtam* appellabimus. Illa ineptior est, sed plerunque detectu facilior: hæc quanto difficilior cognitu, tanto magis est metuenda. Ac tametsi illa minime rara sit, uti vidimus, hæc tamen longe est frequentior

tior, plane, ut dicere possimus, perquam paucas eruditorum disputationes esse, quæ non aliquam verborum pugnam admixtam habeant.

Pauca disputt. absque verborum pugna.

§. 3. Quo minus temeritatis accusabor, si, quod nunc quidem ante alia occurrit, exempli loco attulero, ortam ante lustra non ita multa, inter summos Viros, de *Sabbathi*, uti loquuntur, *moralitate*, disputationem. Non enim negaverim, esse hic aliquam in eo dissensionem, quod alii ad illud, quod etiam nunc obtinet, septem dierum intervallum, inter dies publico Dei cultui sacros, Ecclesiam Christianam æque, atque Judaicam olim adstrictam esse, contendunt, quæ communis Ecclesiæ nostræ sententia est: alii dicunt, prudenter quidem hoc dierum intervallum ab Ecclesia Christiana esse retentum; egisse tamen eam, quod hic egit, non præcepto quarto ad id obligatam, sed pro ea, quam illi præ Veteri Ecclesia tribuunt, libertate.

Disputatio hodierna de moralitate Sabbathi.

In hoc quanquam dissensio sit, alia tamen longe nonnunquam esse videtur. Sæpe enim ad nescio quas *de morali* contentiones deflectitur disputatio, ubi in significatione hujus vocis neque omnes conveniunt, neque iidem sibi constant: nunc hoc

D vocabulo

vocabulo intelligentes, quod ex ipsa Dei natura sanctitateque ita derivatum est, ut Deus ipse aliter id præcipere non potuerit; nunc quod ex notionibus homini natura infitis necessario deducitur; nunc quod, licet non juris naturalis, perpetui tamen est; nunc denique quod quoquo modo ad mores pertinet.

Ut primum vero tenebræ semel obortæ sunt, ad alia itur, atque incalcescentibus animis ita quandoque disputatur, ac si altera pars, omnes præcepti quarti apices juris perpetui esse, diceret, ac Sabbathum Judaicum revocaret: altera, tantum non omnem cultum Dei publicum aboleret. Quo fit, ut, velut atris nubibus menti offusis, vix amplius cerni possit, de his omnibus inter tantos Viros plane convenire: Non omnia, quæ in præcepto quarto mandantur aut prohibentur, juris esse perpetui; non septimi, a Creatione mundi, diei numerationem, non multa in rigida illa, quæque ipsa bruta animantia complectitur, quietis observatione: non alia, quæ mysticam futuri significationem habebant. Perpetui vero juris esse hæc omnia: Deum non modo intra privatos parietes, sed publice in frequenti cœtu colendum, utque cœtus convenire possint, idque

idque recte & ordine fiat, statuta tempora necessario observanda esse; tantumque abesse, ut hæc rariora inter Christianos, quam inter Judæos esse possint, ut potius inter illos crebriora esse oporteat, majorique sint, frequentia, attentione, religione, ardore celebranda. Cum igitur Ecclesia Christiana, in statibus hisce temporibus, idem, quod Judaica olim observavit, dierum intervallum retinuerit, ac septimum quemque diem Deo consecret, quod ut mutetur, neutra pars disputantium suadet, (sive id præcepto quarto adstricta fecerit, sive hac in re libertate sibi concessa usa fuerit,) obligare quemque perpetuum præceptum Dei, ut, posthabitis omnibus aliis negotiis, diebus his divino cultui unice vacet, cupide ad sacras congregationes veniat, domi se ad easdem rite præparet, omniaque, quæ vel tantillum in re tam necessaria se impedire possint, seponat: idque non ideo solum, quia Deus velit, ut constitutioni Ecclesiæ pareamus, sed præcipue, quia his solis & non aliis diebus hoc modo publico & solenni colatur Deus; qui cultus publicus & sollemnis, privato minime sufficiente, juris sit perpetui & immutabilis, homini, cui ad eum patet aditus, à Deo

in omnia secula mandatus: adeo, ut hunc iis diebus, quibus aut solis, aut saltem præcipue peragitur, negligere, non modo sit ordinem hominum sanctissimum, licet & hunc à Deo constitutum, negligere; vota sua precesque cum omnium Christianorum, his ipsis diebus, fufis precibus conjungere nolle: sed Deum ipsum, idque *directe & immediate*, ut in cujus honorem hic tam gratus tot in orbe Christiano votorum, precum, aliorumque pietatis exercitiorum fit concentus, contemnere; eumque tributo non minus à Christianis, si non pluribus nominibus, quam olim à Judæis, ipsi debito; quod alio tempore, quam cum Ecclesia convenire solet, pendere illi non possumus; defraudare. Atque ad hunc, in hisce omnibus, partium disputantium consensum sicubi non attenditur, sed ita disputatur, ac si in his aut universis aut quibusdam partes quoque diffiderent; hæcque iis, in quibus verus dissensus est, permiscentur: tum vero oritur illud contentionis genus, quod nos *mixtam Logomachiam* appellamus.

Altera disputatio de
αφέρει &
παρέσει α-
σπριων.

§. 4. Audeo, quia hanc controversiam adducere sustinui, alteram hic inter eodem agitatam, attingere: *An fideles, qui*

ante

*ante Christi mortem vixerunt, obtinuerint ἄ-
Φεσιν ἀμαρτιῶν?* quam utrum ad puras, an
ad mixtas Logomachias referam, nescio:
adeo enim Græcæ hæ voces hic mihi ne-
cessariæ videntur, ut verear, ne, si La-
tinè loquar, controversia omnis in auras
abeat: quare & in vulgi ore, in ea regio-
ne, ubi cœpit, Græca hæc vocabula ἄ-
Φεσις, πάρεσις identidem fuisse, ajunt. De
salute nostra agi, crederes; cum tamen
omnino de nobis non agatur, sed de iis,
quibus nostro iudicio non amplius aut
prodesse aut obesse possumus.

Sed quid? an forte illi, qui fidelibus
ante Christi mortem ἄΦεσιν negant, hos
sententia sua in orcum detrudunt? Longe
absunt illi quidem ab hac crudelitate. At
certe in limbo quodam ad Christi resur-
rectionem expectare jubent? Hunc vero
limbum una cum aliis rident. Fortasse in
vita proprias peccatorum ab ipsis pœnas
exigunt? Ne unicam quidem. Ergo sane
post mortem in purgatorium quoddam
ablegant, ubi à peccatis, quorum ἄΦεσιν
non acceperunt, mudentur? Imo vero
recta ad cœlum evolasse, statimque à mor-
te in beatorum vitam, eamque nunquam
finiendam ingressos, &, quod majus est,
quosdam eorum vivos eo sublato esse,

contendunt : hæcque omnia obtinuisse ajunt , per solam fidem in Christum Filium Dei , quem , constituto tempore , pro omnibus & singulis peccatis suis, Deo certo satisfacturum noverant , ex innumeris promissionibus , vaticiniis , typis & pignoribus ; quorum , quod mireris , longe plura ubique in omnibus V. T. libris , ii ipsi qui fidelibus V. T. ἀφεσιν ἀμαρτιῶν negant, quam coeteri simul omnes, inveniunt.

An in hoc dissident , quod hi statuunt : ante Christi mortem , unicum pro peccatis sacrificium , Deo pro peccatis nondum *actu* fuisse satisfactum , hocque sensu peccata nondum *actu* fuisse expiata ? quod aliqua hujus rei commemoratio , quam peccati ἀνάμνησιν vocant , fuerit in cerimoniis sacrificiisque Judæorum ? quod propterea Deus aliquam inter fideles ante Christum & post Christum distinctionem fecerit , illos durius tractaverit , multa onera imposuerit , sæpius terruerit , Christum obscurius annuntiaverit ? Video de his & multis aliis hujus generis , quæ ad Oeconomiam veteris & novæ varietatem pertinent , inter utramque partem , dummodo altera alteram intelligat , convenire.

Ubi igitur tandem dissensus est ? sane
si men-

si mentem in omnes partes verto, perspicere non possum, revera alteram partem plus aut negare, aut tribuere patribus illis, atque alteram; verbis id facere videri. Quid enim? Negat illa his ἄφεσις, quia peccata, tametsi iis non fuerint imputata, fuerunt tamen commemorata, atque hoc sensu aliquo modo debitum ab iis exactum: id quod altera pars, si recte explicetur, non negat; existimat tamen, has duas non imputandi peccati rationes, quarum altera fit sine tali commemoratione, altera cum commemoratione, in S. literis nominibus non ita distingui, ut illa ἄφεσις, hæc παράσις vocetur.

Quare, quod tantopere hæc controversia efferbuerit, hæc mihi causa esse videtur; quod in explicanda fidelium post mortem Christi, præ iis, qui ante eam vixerunt, prærogativa, de qua utrinque conveniunt, altera pars verbis utitur, quæ alteri duriora & in hos inclementius dicta esse videntur; hæc vero, quia verba ipsius Spiritus S. ex S. literis deducta esse existimat, eripi sibi ex ore non vult; unde nonnunquam à controversia abitur, deque locis illis, unde hæ locutiones desumptæ sunt, disputari solet, atque an ad fideles ante Christum pertineant, disquiri.

*Authoris
sententia
de origine
hujus disp.*

Quid igitur? *purane* hæc est Logomachia? Ita quidem dicerem libenter, nisi durum mihi videretur statuere, tot tantisque viros de solis vocibus inter se tam acriter disputasse: quare malim credere, adhærere huic verborum pugnae, veram aliquam de re dissensionem, sed adeo exilem & tenuem, ut ego, & qui me acutiores non sunt, eam conspiciere non possimus. Sed & aliæ Logomachiarum varietates promendæ.

Altera differentia Logomachiarum.

§. 5. Altera, quam observamus, inter Logomachias differentia in eo est: *quod alia quidem in uno aut saltem paucis vocabulis aut locutionibus, quæ à disputantibus non eodem sensu accipiuntur, consistit: alia in longa verborum, quorum singula quandoque ambiguitatem nullam habent, serie, atque adeo in tota rem, de qua convenitur, tradendi ratione docendique modo ac methodo versatur; præsertim si & tum, quod sæpe fit, ita disputatur, ac si verum in sententiis iisque maximi momenti esset dissidium; cum tamen utraque pars, via licet diversa, eodem tendat.*

Prior facile perspicitur.

Ac prius quidem Logomachia genus facile plerunque perspicitur: quis enim tam parum est acutus, quin, dummodo attentionem qualemcunque afferat, non statim

statim videat, quæstionem hanc, *an voluntas cogi possit*, sola verbi, *cogere*, explicatione solvi posse: atque, si tum demum voluntas cogi dicatur, cum eo adigitur, ut aliquid nolens velit, i. e. eodem momento idem & velit & nolit; hæc inter se pugnare, atque ita voluntatem cogi non posse: quod si vero tum cogi dicatur voluntas, cum mali intentati metu, eo redigitur, ut velit aliquid, quod sine hoc nollet, demtoque metu iterum sit rejectura, neminem rerum humanarum adeo ignarum esse, qui hoc modo voluntatem sæpissime cogi nesciat? Idem de aliis, quæ in paucorum verborum ambiguitate consistunt, Logomachiis dicendum.

Quæstio: an voluntas cogi possit?

Cum vero in longa oratione, atque universa docendi methodo Logomachia est, difficilius est cognitio, ut non raro minime hebetes, tametsi in sola rem eandem tradendi ratione inter se diffideant, tamen adeo pugnaciter disputent, ut vix id ferri posset, si maximus inter illos in rebus gravissimis esset dissensus.

Posterior cognitio difficilior.

§. 6. Cujus quidem rei, cum multa sint exempla, tum nullum illustrius nunc quidem in mentem venit, quam atrocissimum illud inter Aristotelis interpretes, & Petrum Ramum ejusque discipulos olim

Hujus exemplum illustre: bellum inter Aristotelicos & P. Rorum, pro-

*lixius re-
presenta-
tum.*

exortum bellum, quod universam pene Europam pervasit, & quicquid tum temporis erat Philosophorum in duas sectas, Aristoteleam & Rameam, divisit; unicumque propemodum Disputationum Philosophicarum in celeberrimis Galliae & Germaniae Academiis multos per annos fuit argumentum.

*Rami In-
stit. diale-
ctica, &
Animad-
versiones
Aristoteli-
ca.*

*Ant. Go-
veanus.*

*Res defer-
tur ad Par-
lamentum.*

Quantas turbas in sola Academia Parisiensi, ubi ortum est, dederit, quia eadem nonnunquam, mutatis personis, fabula agitur, specimenis loco pluribus narabo. Ediderat Petrus Ramus, duos potissimum libros, quibus Aristotelica docendi ratio perstringebatur, quorum alterum *Dialecticas Institutiones*, alterum *Aristotelicas Animadversiones* inscripserat. Indignum hoc facinus visum iis, quibus Aristotelis auctoritas a sua sejuncta esse non posse videbatur. Ergo, duce Antonio Goveano, celebri Jurisconsulto, indignari, fremere, libros hisce, uti putabant, novitatibus opponere. Quæ omnia, cum ad incendium hoc, ut ipsis videbatur, restinguendum non sufficerent: tum vero alia tentantur, atque ad prætorium tribunal, summumque, quod Parlamentum vocant, Parisiensis curiæ consilium curritur; quod librorum, si Diis placet, pestilen-

stilentissimorum lectionem auctoritate sua inhiberet. Nimirum Hannibal erat ante portas, & interitus urbi imminebat. Sed & hoc bello huic Dialectico non satis validum remedium videbatur. Rex Galliae, incredibile dictu, & Rex Franciscus I. in *Et tandem ad Regem.* partes trahendus erat, qui, tanquam umbraticus Doctor, in Dialectica disputatione iudex federet.

Vix Priamus tanti, totaque Troja fuit.

Accepit tamen ille conditionem, atque, ut omnis causa à quinque viris cognosceretur, publice edixit: quorum duo, Petrus Danesius, & Franciscus Vicomercatensis à Goveano; duo itidem, Joh. Quintinus & Johannes Bellomontanus à P. Ramo lecti sunt; quintum Rex ipse addidit, qui Regis Personam referens, inter cæteros arbiter esset. Hic vero, diebus multis inutilibus disputationibus consumptis, cum Ramus, ut qui tres ex quinque iudicibus adversos sibi videret, causæ suæ timens, ab his provocare vellet: tres iudices. (postquam & duo à Ramo lecti se inæquali pugna subtraxissent) summa, sine provocatione, auctoritate à Rege impetrata; tandem Ramum, ejusque libros condemnant, iudiciumque suum
ad

*Hoc edi-
ctum, ex
quo
omnia
hæc ex-
scripsi,
Gallice
etiamnum
extat apud
Launæum
de varia
Aristote-
lis for-
tuna.
cap. 13.

*De quare
in illorum
confessis
fuerit di-
sputatam.*
In Acade-
mia ad
Carol.
Lotharin-
gium.

ad *Regem deferunt*, qui edicto * bene lon-
go, regio sigillo munito, perque omnes
amplissimi Regni provincias promulgato,
hoc triumvirorum iudicium comprobat,
*Ramus ne post hæc doceat, librique ejus, ne
imprimantur, vendantur, aut ullo modo pu-
blicentur, irrogata transgressoribus corpo-
ris pœna, severissime mandat.*

Hæc omnia non jam à Doctoribus, non à
summi Senatus præsidibus, sed à Rege po-
tentissimo adversus Ramum pro Aristotele
acta. Felicem hoc defensore Aristotelem!
quis enim in eum scriberet, qui poterat proscribere?

Sed tu fortasse, quisquis hæc legis,
scire aves, qua de re in illo quinque vi-
rorum, Regia auctoritate congregato-
rum, confessu disputatum fuerit. Audi
igitur hac de re Audomarum Talæum:
*Biduo, ait ille, magna contentione (arrige
aures) de Dialecticæ artis definitione & par-
titione, quæ in Logici Organi libris nullæ
essent, concertatum est. Tres Aristotelei judi-
ces primo die contra omnes bene descriptæ artis
leges (en imperitiam!) judicarunt, ad
Dialecticæ artis perfectionem definitione nihil
opus esse. Joh. Quintinus & Joh. Bomontius,
qui duo iudices erant à Ramo delecti, pro sin-
gulari eruditione sua & doctrina (vel ex hoc
vides) censuerunt, omnem disputationem, qua
via*

via & ratione procederet à definitione proficisci debere, idque per scriptum obsignarunt.

Vides non potuisse in Dialecticæ definitione convenire tantos Viros toto hoc die: at quid de divisione? *Postridie, pergit Talæus, tres judices Aristotelei vehementer conturbati (turpiter nempe se heri dederant) de partitione assentiuntur, Dialecticæ legitimas esse partes, inventionem & judicium, atque de hac re sententias suas perscribunt. Beasti! metui à partitione. Jam igitur macte virtute Rame, argumentare ex concessis; insta! Itaque fecit. Verum cum Ramus urgeret Aristoteleos, igitur à se merito reprehendi Aristotelem, quod propria partitione prætermissa, totam Dialecticam mille tenebris obrueret, tribus judicibus ampliari causam placuit (illud durum) & in alium diem rejici. Postea vero, proh, ubi fides! novum consilium initur, ut ab initio tota disputatio retexatur, omniaque (etiam ea, quæ post tot labores de partitione Dialecticæ utrinque obsignaverant) injudicata ducerentur & pro nihilo haberentur. Hic vero Ramus tantam injustitiam judicum non ferens, ab iis provocavit. Hoc scilicet erat, Aristoteli repugnando, Theologiam & artes enervare; hujus enim criminis Ramum postulatum esse, idem Talæus auctor est.*

Hæc,

Tragicis
hisce ver-
bis inscri-
psit hanc
rem Aca-
demiæ li-
brario.
Vid. Lau-
næum l.c.

*Hæc, si Guilielmo Montuello, illo tempore Academiae Parisiensis Rectori, credis, fuit illa ingens omnium studiorum perturbatio, quæ nescio quo malo genio in Aca-
demiæ irrumpente, repente facta est. Hic morbus ille, cui mature occurrendum. Hæc pestis, quam Rex fugiendam esse, confectis regio sigillo notatis literis omnibus Regni parti-
bus significandum censuit. Tanti hæc tum esse videbantur, nunc, quantacunque sit antiquitatis reverentia, tamen impedire non potest, quo minus*

Rideat pugnas vitio parentum

Nostra juventus.

Quis enim est hodie, qui nesciat, Ramum nullam de re ulla novam sententiam excogitasse? quis, cum variæ de rebus variis Philosophorum opiniones producuntur, unquam Ramum sententiam dicentem audit? In modo methodoque docendi, in definitionibus & divisionibus ab Aristotele recessit, de quibus, qui tanquam de magnis rebus litigant, merito à nobis inter λογμάχες referuntur.

§. 7. In hoc enim λογμαχία, quæ in una locutione consistit, cum hac μεθοδομαχία convenit, quod, qui ita disputant, ii in sententiis & rebus ipsis conveniunt, & nonnisi in modo sententiam suam explicandi,

plicandi, diffident. Quidni igitur ad *λογομαχίας* referamus plerasque Dialecti-
 corum controversias: de numero & ordine categoriarum, de numero & ordine prædica-
 bilium; quæ ad categorias referenda, quæ inde excludenda; doctrina de locis, de Syllogismo, de sophismatis, quo referenda? de definitio-
 nibus, an ubique sint necessariae, an genus ali-
 quando omitti possit; an διχοτομιαί sint me-
 liores an τριχοτομιαί? De disciplinarum di-
 visione, de subordinatione earundem, de
 assignando suo cuique objecto, quo contenta,
 jus alterius ne usurpet? Enim vero in-
 dignum videtur Metaphysicæ scientiæ,
 quæ cæteris objecta distribuere solet,
 quod Logica, contra omne jus & fas,
 doctrinam de toto & partibus, causa &
 causato, subjecto & adjuncto, sibi arroga-
 verit. Nec minus graviter Pneumatica
 de Metaphysica conqueritur, quod spi-
 ritus, nequaquam suæ ditioni obnoxios,
 quo jure quave injuria, detineat. De
 homine vero, dici non potest, quantum
 Pneumatica & Physica litigent, utraque
 partem poscente: ut mirer, nondum
 existere peculiarem disciplinam ἀνθρωπο-
 λογίαν, quæ litem componat, atque ho-
 minem utrique ademtum sibi vindicet.

Quid his de rebus disputatis Philoso-
 phi?

Pleraque
 Dialecti-
 corum con-
 troversia
 ad Logo-
 machias
 referenda.

*Auctoris
sententia
de assignan-
do cuique
disciplina
suo objecto.*

phi? Ego sane, dummodo omnia, quæ cognitu utilia sunt, tradantur alicubi, & tradantur ea & brevitate & perspicuitate & ordine, ut ea intelligere & memoria retinere possim, non magis sollicitus sum, quomodo vocetur illa disciplina, in qua hæc traduntur, quam quomodo appelletur Doctor, qui me ista docet.

*Seneca lo-
cus in hanc
rem. E-
pist. 89.*

Agnovit levitatem istarum disputationum Seneca: *Philosophia*, inquit, tres partes esse dixerunt & maximi & plurimi auctores: *moralem*, *naturalem*, & *rationalem*. Ceterum inventi sunt & qui in pauciora philosophiam & qui in plura diducerent. Quidam ex Peripateticis quartam partem adjecerunt, *Civilem*: quia quandam propriam exercitationem desideret, & circa aliam materiam occupata sit. Quidam adjecerunt his partem, quam Græci *οἰκονομικὴν* vocant, administrandæ rei familiaris scientiam. Quidam & de generibus vitæ locum separarunt. Nihil autem horum in illa parte *moralis* non reperitur. Epicurei duas partes *Philosophiæ* putaverunt esse, *Naturalem* atque *Moralem*. *Rationalem* removerunt. Deinde cum ipsis rebus cogerentur ambigua secernere, falsa sub specie veritatis latentia coarguere, ipsi quoque quod *judicium* & *regulam* alio nomine appellant, *Rationalis* loco induxerunt, sed eam *accessionem* esse *naturalis*

naturalis partis existimant. Cyrenaici naturalia cum rationalibus sustulerunt, & contenti fuerunt moralibus: sed hi quoque qui remouent, aliter inducunt. In quinque enim partes moralia dividunt: ut una sit de fugiendis & expetendis, altera de affectibus, tertia de actionibus, quarta de causis, quinta de argumentis. Causae rerum ex naturali parte sunt, argumenta ex rationali, actiones ex morali.

§. 8. At ego, inquis, confusionem ferre non possum: ordinem amo; hic mihi concinnior videtur. Equidem non nego: magnam ubique ordinis rationem esse habendam: cui enim non placet ordo? cui placet Chaos,

Ordo semper & ubique obseruandus.

— — — congestaque eodem

Non bene junctarum discordia semina rerum?

Sed ordinem volo observari, non de eo disputari; nedum ita disputari, ac si de summa Reipub. ageretur. Commodior tibi via tua videtur & brevior. Utere; quis impedit? perge in ea, propera, curre. Quid stas? quid eam supervacanea de methodo disputatione longiorem facis? quin progredieris & re ipsa ostendis, tum cum ante alios metam tetigeris, optimam te & compendiarium elegisse viam.

Sed de eo non disputandum.

Omnino imitantur hic Philosophi saepe malos causarum patronos, qui, dum id

Philosophi contrarium se facientes,

similes malis causarum patronis.

se agere simulant, ut ordo & in cognoscendo & in iudicando observetur, id agunt, quod maxime e re sua est, i. e. ut iudicia differantur, nunquam finiantur, atque interdum ne quidem incipiantur.

Nimis anxiosa de ordine sollicitudo putidam diligentiam redolet.

Præterea fit nonnunquam, ut nimis anxiosa de ordine sollicitudo, nescio quam putidam diligentiam redolet: sæpissime enim ordo plane arbitrarius est, ut de eo multis disputare, perinde sit, ac si quis quæreretur, fatiusne sit ad vinum diluendum aquam vino, an vinum aquæ infundere. Sapienter, cujus nos iudicium libenter sequimur, Gaußenus: *Methodi disciplinarum in puncto indivisibili non consistunt, quod qui non attigerit, eum à scopo aberrare necesse sit; sed possunt innumerabilibus viis & flexibus explicari. Sicut igitur possumus totam rerum naturam vel in decem Archytæ categoriis collocare, vel ad duas revocare, substantiam & accidens: vel, si animo ita visum est, ad tres redigere, substantiam, accidens, & non ens, ita ut sub non ente denominationes externæ, relationes, privationes, &c. comprehendantur, aut etiam, si lubet, novas categorias comminisci: cum unum hic quærat, ut quæcunque sint in natura certo quodam ordine distinguantur, in memoriæ subsidium: pariter nihil vetat disciplina nostræ*

Gaußenus laudatus. Dissert. de studii Theolog. ratione.

(Theo-

(Theologiæ) dogmata varie ordinari, prout quisque id suæ memoriæ, cujus non minor est, quam vultus, diversitas, commodum existimat.

§. 9. Tertia, quam animadvertimus, *Tertia Logomachiarum* varietas in hoc consistit: *Logomachiarum differentia.* quod nonnunquam in vocabulis ita dissentiunt disputantes, ut in re ipsa conveniant: ut duo Politici, qui probe cognoscentes Reipubl. alicujus constitutionem & administrationem, in eoque convenientes; de forma illius, sitne simplex an mixta, disputarent. Aliquando in solis quidem verbis dissensus est, at in re consensus nullus: id quod tum fit, quando non modo alter alterum non intelligit, sed neuter seipsum: hi enim, quamquam solis inter se verbis diffideant, sensu tamen, cum verba eorum nullum habeant, non conveniunt.

Hanc nos distinctionis gratia *Logomachiam cecam* appellamus. *Logomachia ceca.* Vera enim est Andabatarum pugna; quæ, ut fortasse videtur, non ita rara est; ac nescio an sæpe viderimus, disputationem illi, quam Michaël Montanus describit, non prorsus ab similem; qui vidisse se ait, quandam amicorum animi causa disputantem, *Essais de Montaigne livre 1. chap. 24. du pédantisme.* cum quodam, qui eruditus suo tempore habebatur; hic de industria composuit

nescio quem fine sensu & ordine centonem, ex variis locutionibus non coherrentibus confutum plenum vocabulis quos terminos artium vocant; eoque, quasi objectiones alteri proponeret, integrum diem hunc hominem occupavit; qui, durante illo ludo, serio objectiones propositas diluere, apteque ad omnia respondere sibi videbatur.

Scholasticorum quaedam pugnae huc referenda: ut de materia prima.

In hac disputatione alter saltem sciebat, se nihil dicere; at in multis uterque disputantium id ignorat. Refer huc quasdam Scholasticorum pugnas; quomodo enim, non dico alios; sed se ipsos intelligent, qui disputant, de illa materia prima, quæ est *neque quid, neque quantum, neque quale*; vel, ut Porphyrius, *quæ est quasi ludus entis in non ens refugiens, imo verum non ens*; ejusque mirifica illa *potentia*, ex qua (quamquam sit longe minoris & tenuioris texturæ, quam ipsa materia prima,) possit tamen, quod ex materia non potest, *educi substantia aliqua, quæ neque est spiritus, neque corpus, neque omnino per se existit, sed dependet à materia in esse, fieri, & operari*: quæ autem substantia, de qua nihil aliud scimus, quam quod sit *actus quidam simplex*, prout materia est *pura potentia*, (*formæ enim rerum sunt ignotæ*;) quæ

quæ, inquam, substantia conjuncta cum materia, (in qua ante non erat, sed potius ejus *privatio*, quæ est *tertium principium corporis naturalis*) materiam ita *actuet*, ut quod ante potentia tantum in ea erat, jam *ex potentia*, nescio qua vi, *eductum*, constituat una cum materia *unum per se*. Hæc verba, an ab aliis intelligantur, equidem nescio: ego certe nihil intelligo & mecum fortasse alii: ac plane, si sensum eorum assequi volo, idem mihi contingit, quod Æneæ Virgiliano umbram defunctæ uxoris amplecti volenti:

*Ter conatus eram collo dare brachia circum,
Ter frustra compressa manus effugit imago,
Par levibus ventis volucrique similima somno.*

Omnino idem mihi hæc materia, una cum sua potentia, ex qua formæ substantiales educuntur, fatum habuisse videtur, quod Echo, quæ Heroicis temporibus pulcherrima fuit virgo, nunc nil nisi sonus est; ita fane hæc quondam (nam & Philosophia habuit sua tempora Heroica) aliquid fuerunt, nunc ita attenuata sunt, ut voces sint, prætereaque nihil.

Sed si *cacas* hæc *Logomachias* amant, qui videri volunt intelligere, quod non intelligunt; illi necessario in hoc vitium incidunt, qui disputant de iis, quæ plane

Illorum etiam, qui disputant de iis, quæ captum hominum superant.

supra captum hominum sunt: cum enim de eo disceptant, cujus nullam à Deo notionem acceperunt, fieri aliter non potest, quam ut verba, quibus utuntur, sensum nullum habeant; omnesque, qui coelestia comprehendere volunt, eodem modo, si non alias temeritatis poenas dant, deluduntur, quo ille in fabulis, qui, loco Junonis, nubem complexus est: ita enim hi non nisi obscuram quandam verborum nubem, loco rei, quam humana fors non attingit, complectuntur.

*Alia Logomachia
aliquot species.*

Alias Logomachiarum species adducere possemus: nunc enim observes, *pugnam hanc esse ab utraque parte*; ita ut neuter se cum altero revera consentire videat; *nunc ab una tantum*, ita, ut alter consensum videns, de quo pugnet, non habeat. Illam *reciprocam* Logomachiam, hanc *simplicem* appellare licet. Præterea aliquando pugnant inter se, *quorum alter alterius verba intelligere non potest*: aliquando pugnant, *qui sese inter se intelligere nolunt*. Est & Logomachia, *cum alter verba alterius melius intelligere vult, atque ille ipse, qui iis utitur, plane, ut quomodocunque & quotiescunque mentem explicet; alter tamen identidem id refellat, quod in verbis ejus latere existimat; licet hic aliud se credere,*
diserte

diserte profiteatur: quam nos *Logomachiam affectatam* vocare possumus. Sed hæc pluribus, cum de morbi hujus causis agemus, prosequemur.

C A P. IV.

De Morbi hujus gravitate.

§. I.

SI quis est, qui nimium nos operæ in re levi ponere, atque in eundem, quem in aliis reprehendimus, morbum incidere existimet: is eodem tempore Homero vitio det, quod in principio Iliados, perniciosam illam Achillis iram, quam rapta juveni muliercula accendisse legitur, tam operose nobis descriptam reliquerit. Quemadmodum enim illa, licet causa levissima, eventu gravissima fuit: sic, etsi nihil his, de quibus scribimus, certaminibus levius videri possit, ut quæ ab uno atque altero vocabulo non eodem modo intellecto oriuntur; tamen, si partium studia spectamus, si contentionem, si odia, si damna, quæ inde in Rem literariam, in Religionem, atque adeo in collegia, templa, forum, curiam, redundant: possumus fortasse idem

Respondetur illis, qui existimant Authorem nimium operæ in re levi ponere.

Iliad. α.

de his eruditorum jurgiis dicere, quod de Agamemnonis & Achillis jurgio Homerus, Logomachiae studium sæpe fuisse, quod

— — — — — μυρί' Ἀ'χαιοῖς ἄλγ' ἔθηκε.
Πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς αἰῖδι προΐαψεν
Ἡρώων.

Verba
sunt Nā-
zianz. in
laud.
Athanas.

Quis enim leves eas dixerit controversias, quæ varias nobis toties non modo Philosophorum sectas, sed Christianorum etiam schismata pepererunt? quæ usque eo sæpe exarserunt, ut de verbis jam non verbis, sed verberibus fuerit certatum; ut periculum aliquando fuerit, *ne orbis terrarum fines cum syllabis à se invicem distraherentur?* ad quas sedandas summorum ex diversis orbis partibus Episcoporum Concilia congregare prudentissimis viris necessarium est visum? quæ dignæ sunt habitæ, ut in summis judicarentur curiis, ad Principum tribunalia deferrentur, à Regibus componerentur? Quis leves dixerit illas disputationes, in quibus alii alios impietatis, hæreseos, atheismi, horrendarum in Deum blasphemiarum [*& quorum non criminum?*] postularunt? in quibus alii alios execrati sunt, orco addixerunt, atque, ut nos loqui solemus, tot anathematismis fulminibus percusserunt? At tales fuisse

fuisse non modo de rebus levissimis, sed plane de nudis etiam verbis concertationes, jam in superioribus cernere potuimus.

§. 2. Equidem aut vehementer fallor, aut sæpe mihi observare visus sum, Logomachias nunquam fere minori, sed majori ut plurimum contentione, quam solent de rebus gravissimis controversiæ, inter doctos fuisse agitatae. Quis nescit, atque utinam nesciri id posset! esse inter eos, ad quos tanquam fratres complectendos toties, heu toties frustra! brachia nostra extendimus, qui magis nostros amplexus horrent, quam infesta inimicorum odia; quam crudelitatem eorum, qui non verbis, sed ferro flammisque cum adversariis suis disputant; quam intolerabile humanarum traditionum jugum; quam superbissimum ejus, qui se supra Reges effert, dominatum; quam barbarum illud, quod Inquisitionem vocant, nescio cujus Phalaridis inventum? quos facilius adduceres, ut Babylonem reversi, cum iis foedus inirent, quorum doctrinam ut Antichristianam, quorum cultum ut idololatricum, quorum regimen ut conscientiarum carnificinam, majores suos tanta sollicitudine fugisse sciunt; quam

*Impediuntur quidam hodie solis Logomachias, non veris Controversiis, quo minus pacem cum fratribus in fundamento non dissentiant. s. co-
lant.*

ut, non dico cum iis in gratiam denique redirent, sed quoquo modo tolerarent, saltem non omnibus diris devoverent eos, qui una cum ipsis Babylonem reliquerunt olim, cultum ejus, doctrinam & tyrannidem abominantur etiam nunc, sævitiam ejus sentiunt pariter, jugum ejus pariter extimescunt.

Tantarum vero irarum causa est, non aliquis in fundamento fidei dissensus, sed (quod nemo non videt, qui modo rationis aut compos est, aut aurem illi præbet) in paucis quibusdam, si non levibus, certe fundamentum fidei non subvertentibus. Equidem non omnes, ne quis subdole me agere existimet, non omnes, quotquot inter nos sunt (notum enim est, de quibus loquar) controversiæ, meras Logomachias esse affirmo. Est interdum verus dissensus, fateor; quem si quis non de re prorsus nihili esse dicat, non repugno: sed qualiscunque sit; certissimum illud est, non ea, in quibus verus dissensus est, tanta inter partes excitasse odia, tam difficilem hodieque pacem facere; sed ea, in quibus falso dissensus esse videtur: plane ut Logomachiis solis, non veris controversiis, quicquid hic mali est, sit imputandum. Quibus resectis, si tandem aliquando

quando alii alios intelligere vellemus, superessent quidem aliquæ inter nos dissensiones, sed longe & leviores, & pauciores utrique parti viderentur. Sed hic forsitan morbus est, quem inter immedicabiles post tot virorum sapientissimorum frustra tentata remedia referre possumus. Quare ad alia veniamus exempla.

§. 3. Quæ unquam disputationes cum pertinacissima Judæorum gente, cum impuris Mahometanis, cum blasphemis, cum Libertinis, cum Atheis, omnisque religionis derisoribus tam pugnaces fuerunt; quam nuper illæ five puræ five mixtæ Logomachiae, quarum supra * mentionem fecimus, cum in aliis Academiis & Scholis, tum præcipue in Belgio fuerunt? Risit invidia; exultavit livor; objecerunt nobis æmuli non sine maligna lætitia διπλῆν καὶ ππα Belgium infestans: fuerunt, qui ex libris de his controversiis conscriptis formulas convitiandi, egregios scilicet flosculos, excerpserunt. Nimirum, quemadmodum rixæ inter fratres vicinosque, sicubi accensæ sunt, ardentissimæ esse consueverunt: ita verissimè dixeris, inter eos, qui sententiis quam maxime vicini sunt, atque adeo, qui in solis quandoque verbis dissident, fervi-

*Acerrimæ
nuper in
Belgio Lo-
gomachia.*

* cap. 2.
§. 8. & 3.
§. 3. 4.

diffi-

diffimas plerumque altercationes intercedere.

§. 4. Quod ut clarius perspicias; finge disputatorem aliquem ex eorum numero, quos nos Logomachos appellamus. Oppone illi duos adversarios, alterum qui ab ejus sententia alienissimus, verbis, sensu quantumlibet diverso, iisdem, quibus ipse, utatur; alterum qui sententia prorsus cum ipso consentiens, aliis tantum verbis eandem exponat. Cum utro horum athleta noster pugnabit vehementius? Cum illo putabis, à cujus sententia est alienissimus. At falleris: in illum summa contentione invehetur, in illum omnem disputandi vim effundet, qui sententia nihil quicquam à se abhorrens, verbis aliis idem dicit. Mitius illum tractabit, qui secum loquitur; quam hunc, qui secum sentit: imo, quod mireris, cum illo ne pugnabit quidem: atque haud scio, an foedus etiam cum illo adversus alterum junctis viribus debellandum sit facturus.

Hoc, quod fabula plerisque videbitur, quis crederet unquam contigisse? At contigit fortasse sæpe: ego vero exemplum hujus rei memorabile invenio, apud Elegantissimum illum, qui sub nomine Ludovici Montaltii latet, literarum provincialium

*Montaltius
laudatus.
Epist. I.
& 2.*

cialium Scriptorem. Exagitabantur in Academia Parisiensi Jansenii dogmata, atque inter alias duæ potissimum controversiæ, quarum altera erat: *An justi habeant potentiam proximam implendi Legem?* altera: *An omnes homines à Deo accipiant gratiam ad conversionem sufficientem?* Affirmare utrumque Jesuitæ; Jansenistæ pernegare. Sed & alii extiterunt, quos novos Thomistas appellabant, qui eodem modo, quo Jesuitæ loquentes idem prorsus, quod Jansenistæ, sentiebant. Dicebant cum Jesuitis, justos habere potentiam proximam implendi legem, at contra eosdem cum Jansenistis statuebant, potentiam illam sine peculiari Dei gratia in actum deduci non posse, id quod Jansenistæ, potentiam proximam non habere, vocabant. Iidem novi Thomistæ cum Jesuitis dicebant: omnes homines à Deo accipere gratiam ad conversionem sufficientem. At cum Jansenistis gratiam istam, nonnisi nova accedente gratia, efficacem reddi affirmabant, quam gratiam nova indigentem Jansenistæ, uti revera est, non sufficientem appellare maluerunt. A quorum vero partibus novi hi Thomistæ steterunt? Jansenistarum dices; quid ni enim fecissent, qui idem prorsus, quod illi,

Contentio inter Jesuitas, novos Thomistas, & Jansenistas.

illi, fenserunt? At hi, vide quid verba possint, Jesuitarum partibus, cum quibus loquebantur, cum quibus in solo verborum sono convenerant, sese adungere fatius esse duxerunt, & ita adungere, ut unitis viribus eos, quibuscum sentiebant, Jansenistas impeterent, atque persequerentur.

Gravitas morbi ex periculosis symptomatibus dignoscenda.

*S. Pauli sententia
1. Tim 6.
vs. 4. 5.*

§. 5. Ex his quanquam satis perspicuum fit; graviores nonnunquam Logomachias, quam solent de rebus maximi momenti controversiæ, esse: clarius tamen id patebit, si morbi hujus naturam & periculosa ejus συμπτώματα attentius considerabimus. Nemo melius ea intellexisse videtur, quam Paulus Apostolus, dum eum, qui hoc morbo correptus est, ita nobis describit: *Is, inquit, inflatus est, nihil sciens, sed egrotans circa quæstiones & pugnas de verbis: ex quibus nascitur invidia, lis, maledicentiæ, suspiciones malæ: perversæ exercitationes hominum mente corruptorum, & qui privati sunt veritate, & quæstui habent pietatem: abscede ab iis, qui hujusmodi sunt.* Potuit ne vividioribus coloribus ægrotus noster depingi? quare & nos Apostoli ductum, omnesque tanti artificis lineas sequamur.

§. 6. Nimirum, ut primum animum homi-

hominis contradicendi studium occupa-
vit, quod tum fit, ubi mens à sermonibus
salutaris sapientiæ avertitur : jam non am-
plius pro veritate, sed pro victoria aut
qualicunque victoriæ umbra pugnari solet.
Qui vincere sibi videtur, qui ultimo lo-
quitur, qui futili garrulitate alios superat,
hic, quanquam revera sit imperitissimus,
non aliter triumphum canere, quam si
totas legiones cæcidisset, provinciasque
bello cepisset, ideoque inflari:

τετύφωται
μηδὲν ἐπι-
σάμενος,
quid sit?

— plausuque sui gaudere theatri:

adversarium præ se tanquam multis parti-
bus minorem contemnere. Et quia res
semel belle homini cecidisse visa est, nemo
est, quem non provocet, nihil tam cer-
tum, quod non in dubium vocet, nihil
tam perspicuum, quod non disputando
obscurum reddat. Hæcque adeo consue-
tudo in morbum abit denique, ut nihil
ipso disputationibus prius sit, nullam nisi
in contradicendo voluptatem, nullam
nisi in altercando requiem inveniat;
idemque fatum, quod Hecuba quondam,
quam in canem mutatam esse Poëtæ fabu-
lantur, fortiatur: eodem enim modo hic
canis naturam induit: obvium quemque
allatrat, mordet; disputat non modo cum
adversariis, sed etiam cum amicis; non
modo

ἀλλὰ νο-
σῶν περὶ
λογωμα-
χίας,
quid?

modo cum dissentientibus, sed etiam cum consentientibus: disputat non modo de rebus gravibus, sed etiam de levissimis: imo non tantum de rebus, sed etiam de verbis, & sæpius quidem de verbis quam de rebus. Ubi adversarium non invenit, facit: ubi repugnantia nulla est, fingit: tantum, ut nunquam triumpho materia defuit.

ἐξ αὐτῶν γίνε-
ται φθόνος.

§. 7. Hic, si quando fit, ut aliquem offendat in eodem ludo doctum, qui dubiam sibi palmam facere videatur. Si quando plures adversario, quam sibi plaudentes videt, aut alios non tantum, quantum ipse sibi, plaudentes: Si timet ne alius se doctior, aut, quod summum doctrinæ apicem existimat, disputator melior videatur: tum vero invidia invadit hominem, tum æmulatio accenditur; nunc livor genas, nunc rubor frontem occupat, labia comprimuntur, dentes fremunt, nunc cathedra manu, pede nunc terra pulsatur. Non parem Pompejus noster, si Diis placet, ferre, non Cæsar superiorem. Quid? mene incepto desistere victum? Hancine ego ut contumeliam tam insignem in me suscipiam? Ergo omnes vires colliguntur, omnes ingenii nervi intenduntur. Atque altero
minime

minime cedente, restituitur acies, renovatur pugna,

Pro se quisque viri summa nituntur opum vi. ^{ἑρως}
nullusque certaminis finis cernitur, lis litem trudit, quælibet vox temere missa novæ disputationi occasionem præbet. Imo non jam sunt disputationes, sed clamores & rixæ: vix præ fervore, furorem pene dixeram, quæ de re litigent, sciunt: id unum sciunt, se velle altercari, & tam diu loqui, tam diu scribere, adeo ne scribendi quidem mora ira defervescit, donec adversarius fileat.

§. 8. Jamque ad convitia itur & quic- ^{βλασφημίας.}
quid Satyræ habent acerbi, quicquid atrocis poëtarum diræ, quæcunque in comædiis in servos, parasitos, meretrices, lenones jaciuntur maledicta, audiuntur. Omnia priscorum hæreticorum nomina ex orco cientur. Tu *Sadduceus* es: at tu *Phariseus*. Tu *Pelagianus*: at tu *Manicheus*. Tu *Sabellianus*: at tu *Photinianus*. Tu *Nestorianus*: at tu *Eutychianus*. Tandem etiam, rixantium muliercularum ritu, ea, quæ prorsus ad rem non faciunt, alii aliis exprobrant. Agitur de dogmatibus, & alii aliorum insectantur mores. Agitur de doctrina, & alter alteri natales objicit obscuros. Agitur de quæstione Critica, & alter

*Nota
seq.*

alter alteri *vervecum patriam crassumque aëra* occinit. Agitur de methodo philosophandi, & alter alteri *oggannit spurios*. Agitur de problemate Theologico, & alter alteri probro dat *verberatam mulierem ejusque abortum*. Agitur de scriptis Origenis, & tanta disputantes ira accenduntur, ut hinc Epiphanius Chrysostomo dicat: Ἐλπίζω σε μὴ ἀποθανεῖν ἐπίσκοπον: *Spero te non moriturum Episcopum*: Illinc Epiphanio Chrysostomus, (at quanti hi quam sancti viri!) respondeat: Ἐλπίζω σε μὴ ἐπιβῆναι τῆς αὐτῆς πατρίδος.

Socrates
libro sexto
hist.
Eccles.

ὑπόνοιαι
πονηραὶ
quid?

§. 9. Cum vero altercantium odia his & aliis tantopere sunt accensa, non amplius, ira impediēte animum, veritas cerni potest; densissimæ mentem obruunt tenebræ: atque ut in tenebris plena metus, atque suspicionum sunt omnia; ita etiam hic omnia vanissimis suspicionibus referta videas. In qualibet pagina nescio quot hæreses, in qualibet locutione aspīs, in quolibet verbo virus latet. Atque in hac à pravis affectibus orta caligine videntur homines meticulosi nunc hic nunc illic sibi in adversariis suis videre è sepulchris excitata priscorum hæreticorum spectra. Ostende, te, quanquam gratiæ Dei, quicquid in nobis boni est, attribuas,
studium

studium virtutis, ac pietatis, nihilo minus, quam qui maxime solent, urgere. Monstra, te alienum esse a poëtarum fato, quod eandem omnibus rebus necessitatem induxit. Dic te horrere sententiam eorum, qui Deum turpitudinis auctorem faciunt. Clama, & tibi absolutum illud decretum, quo Deus, nullo ad peccatum habito respectu, homines innocentes, pro sola potestate sua absoluta, ad æternum exitium destinasse dicatur; monstrum horrendum, informe, ingens videri. Dic, te conclusiones omnes absurdas & impias, quæ ex sententia tua deducuntur, hæreses, quæ tibi tribuuntur, non modo non videre, non agnoscere, sed detestari. Hæc ad ravim usque repete, explica, inculca, clama, conquerere de injuria, Deum hominesque testare: nihil ages; augebunt hæc, non adiment suspicionem. Satis ad hæc omnia respondisse sibi videbuntur, qui cum Poëta illud, *ad populum phaleras*, identidem ingeminabunt. Remitte vocis contentionem, loquere blandius, porrige manum, pacem offer: tum vero in promptu erit illud, *Equo ne credite Teucris*; atque ut rusticus ille apud Comicum Chremes blanditiarum urbanarum ignarus, dicent, *sibi insidias fieri*.

Παραδια-
τριβαί.
quid?

Διατριβή
Græcis
inter alia
scholam
significat.

L. Vivis
verba de
Scholis ri-
xosis.
lib. I. de
causs. cor-
rup. art.

Et Caselii
de dispu-
tantibus.
Quid sit
διεφθαρμέ-
νων ἀνθρώ-
πων τὸν
δοῦν καὶ ἀ-
πεσερηνμέ-
νων τῆς αἰ-

§. 10. Tametsi vero hoc lolium sponte sua, ut sunt homines natura ad rixas proni, fatis cresceret: tamen ne quando perniciofa hæc herba deficiat, seminaria quoque litium constituuntur, ludique, quibus mature teneri animi hoc veneno imbuantur, aperiuntur. Diatribæ, quas verius, quam Diogenes quondam Cynicus Platonis διατριβήν, κατὰ τριβὰς dixeris: quales fuerunt quondam Scholasticorum Philosophorum scholæ, de quibus graviter Ludovicus Vives conqueritur: *Puer in scholam deductus primo confestim die jubetur disputare, & docetur jam rixari, qui fari nondum potest.* Quo fit, ut Academiæ Scholæque, quæ scholæ pietatis, scholæ sapientiæ esse debebant, totidem fiant Myrmillonum familiæ, in quibus discipuli à Magistro lanista ad vana hæc certaminum ludicra præparentur. Et utinam tantum vana essent, utinam non perniciofa & pestifera, veraque essent Caselii verba, qui contentiosum, quod in hoc ludo formatur, genus hominum *pestem esse tetriciorem dicit, quam vulgus hominum judicat.* Neque vero in tanta hominum perversitate tales rixarum magistri unquam deerunt. Quemadmodum enim in morbis corporis gustus quandoque ita depravari solet, ut ægro-

ægrotus salubrem cibum fastidiens non nisi noxium appetat: ita qui hoc morbo infecti sunt, non veritatem modo, quæ, ut Publius Mimus ait apud Macrobiū, *Nimium altercando amittitur*, sed omnem penitus veritatis gustum ita perdiderunt, ut nihil jam ipsis præter lucrum dulce sit. Ideo enim solum contentiosum hoc, *non quietum*, ut quondam Cicero vocavit, *disputandi* genus sequuntur, quia quæstuosum est; & erit semper, dum invenientur homines stolidi, quibus splendido pietatis zeli pro religione prætextu imponere poterunt; qui Theologiam, *cognitionem veritatis secundum pietatem*, in altercando positam & pugnacissimum quemque optimum Theologum esse putabant. Audi hic iterum Vivem docentem, quid suo tempore hos rixarum ludos pepererit: *Humilibus, inquit, & sordidis ingeniis, quique dejecto capite hæc sola intuerentur levia & momentanea, parum est visum magnum pretium ab studiis probitas aut veri intelligentia, quæ duo illi, quod non satis acutè cerne- rent, nec quantæ essent æstimationis assequerentur, præsentem mercedem quæsiverunt pecuniæ vel auræ popularis.*

ληθείας νο-
μιζόντων
πορισμὸν
εἶναι τῆς
εὐσεβείας.

De causis
corrup.
art. l. i.

§. II. Hæc omnia efficiunt, ut Logomachia non tantum sit morbus gravissimus, *Spiritus contradic-
tionis &*

3 *alii pernicio-
si fructus scho-
larum
rixosarum.*

mus, sed etiam contagiosus: sic enim fit, ut adolescentes studiorum tyrocinio peracto, quos ex Academiis in Ecclesias pietatem & religionem afferre oportebat, in curias prudentiam, in forum æquitatem, in familias concordiam, ad parentes honorem, ad propinquos amorem, ad amicos fidem, ad cives humanitatem, ad inimicos ipsos patientiam & mansuetudinem; nihil aliud ex his scholis domum afferant, quam perpetuum dissentiendi, etiam ubi nullus dissensus est, pruritum, quem vulgo *spiritum contradictionis* vocare solent; artem ubique controversiam inveniendi, levissimumque errorem, & quodlibet verbum minus aptum in pestilentissimam hæresin mutandi; adversaria referta formulis calumniandi; animos in disputationibus irreconciliabiles; pectora plena odii, plena irarum; cerebrum plenum finistrarum suspicionum; linguas aspidum; ora maledica; calamos non nisi ad lædendum acutos; frontem corrugatam; adducta supercilia; oculos minaces; vultus truces, & vel ipso aspectu iis, quibuscum disputant, terribiles. Hæ rixarum scholæ fecerunt, ut tempore Scholasticorum Theologia, Philosophia, Artes omnes perpetua fuerint jurgia, & ceu

ceu totidem nocturna, ubi nemo quem aut quo modo feriat videt, certamina; futes Logomachia, plane, ut tum temporis *totus pene*, liceat mihi ad hoc aptare verba Hieronymi, *ingemuerit Orbis, & se Logomachum factum esse sit miratus*. Quid igitur mirum, si Apostolus, ne ab hujus morbi contagione corripiamur, fugere nos jubet? fugere tanquam pestiferos, qui hoc morbo sunt infecti: fugere scholas illas, ubi virus hoc maturè tenellis discipulorum animis instillatur: fugere tanquam veneficos, qui, neglecta sedata veritatis inquisitione, pietatis nomine abutentes, in corrumpeendis atque imbuendis hoc morbo adolescentium animis aut gloriam aut lucrum quærunt. Hæc sunt lineamenta: hi colores, quos ad depingendam morbi nostri gravitatem ab Apostolo Paulo mutuati sumus; nunc si quæ alia perniciofa sunt Logomachiarum effecta persequamur.

*ἀφίστασθαι
ἀπὸ τῶν
τοιαύτων.*

§. 12. Enimvero si nihil aliud in Logomachiis vitii esset, quam quod Synodus quondam Alexandrina de illis pronuntiavit: Esse videlicet λογوماχεῖν εἰς ὃδὲν χρησιμον, μηδὲ ταῖς τοιαύταις λέξεσι διαμάχεσθαι, ἀλλὰ τῷ Φρονήματι τῆς εὐσεβείας συμφονεῖν, hoc ipso, quod inutiles sunt, satis quoque

Alii perniciosi Logomachiarum effectus.

Synodum hanc refert Cal-

vis. ad A. C. 362.

noxia forent. Dum enim frivolis his controversiis tempus terimus, atque ut eleganter eadem Synodus ἐπὶ τοῖς λεξειδίοις φιλονεικῶμεν, quot utiliora, imo quot necessaria prætermittimus? Monstrat, nobis Theologia salutis viam. Proficiendum in cognitione Dei, in cognitione nostri, proficiendum non in eruditione modo ac sapientia, sed in fide, in spe, in charitate. Et nos cum tantum pensum habeamus, quasi nihil esset, quod ageremus, puerorum instar literis, & syllabis ludimus. Quin ingredimur denique veræ sapientiæ viam? omnis hic mora periculosa est; satis litibus est datum, satis disputationi: incipiatur aliquando actio; mors instat; quanto satius est, ut ab ea deprehendamus agentes, quam de verbis concertantes?

Egregie huc quadrat parabola, quam in vita Philippi Melanchtonis, Joachimus Camerarius in disputatorum nostrorum gratiam ingeniose confictam narrat: *Quendam ne in facinore deprehensus manifeste opprimeretur, jussu fuisse sibi prospicere, & fuga consulere, demonstratumque locum, quo evadere concederetur, ubi nimirum in area puteum vidisset. At iste cum ad locum venisset, & non reperisset puteum, sed ruinas quas-*
dam

J. Camerarii parabola in Logomachos.

dam veteris putei, recurrit & expostulat cum montioribus, ac negat esse in eo loco, sed ruinas putei. Quid tua? inquiunt illi, non enim ut biberes, sed ut fugeres suavimus. Reperistine autem demonstratam maceriam? Reperi, inquit ille; at vos non debuistis putei, sed ruinarum veteris putei facere mentionem, non enim iste jam puteus est, sed aliquando fuit. Tu vero, inquiunt illi, tibi prospice, & maceriae ruinas quaerito, non disputato de putei ruinis, si tibi tua salus curae est. At vos, inquit ille, tamen male monstratis. Non nos quidem, inquiunt hi, male monstravimus, sed tu male tibi consulis rixando alieno tempore. Dumque non desinit iste nugator altercari, adveniunt qui comprehendere eum volebant, & correptum inter litigandum ad supplicium trahunt. Satis sapientibus dictum, at nostris disputatoribus parum fortasse.

Quod si vero nobis tantopere bella placent; nondum nobis hostes quibuscum pugnaremus deerant, ut jam

. . Secundum vota Persarum sua

Urbs hac periret dextera.

Certare poteramus cum Hoste generis humani, qui id agit, ut perpetua inter homines diffidia spargat, & ex quolibet verbo male intellecto Eridis pomum cudad: pugnare nobiscum ipsis, cumque

affectibus nostris, qui nos singulis pene momentis ab officio abducunt, tum vero à charitate transversos sæpe agunt, ut festuca in fratrum oculis trabs, verbum mutatum hæresis esse videatur; pugnare cum opertis veritatis hostibus, cum aper-
tis; cum iis, qui negant Jesum Christum in carnem venisse; cum iis, qui conscien-
tiis vinculum injiciunt, qui ferro, flam-
misque fidem propagant, qui tot victoriis de nostris fratribus gloriantur. Tot hostes
cùm habeamus, tot pericula cum nobis
undique impendeant, tot victoriarum
occasio cum nobis suppetat,

*Cumque superba foret Babylon spolianda
trophæis,*

Nos certamus in commune nefas, &, ne
causa nos excuset, sæpissime propter vo-
ces certamus.

*Logoma-
chiarum
nocumenta
in aliis di-
sciplinis.*

§. 13. Jam si à Theologia ad alias Ar-
tes Disciplinasque transimus, quantum
illis nocuerunt inutiles, & inanes, quæ
tot volumina occuparunt, tantum tem-
poris consumferunt, Logomachix? Au-
dimus toties sapientissimorum hominum
querelas, cùm tantum in scientiis & disci-
plinis singulis à doctis viris motum semper
fuerit, tam parum tamen esse promotum.
Sunt, qui conquerantur cum Hippocrate
de

de artis longitudine, vitæque brevitate:
Cum Theophrasto accusent naturam, quod Cic. 1. 3. Tuscul. quæst.
corvis & cornicibus vitam diuturnam; quo-
rum id nihil interest: hominibus, quorum id
maxime interfuisset, tam exiguam vitam de-
disset: quorum si ætas potuisset esse longinquior,
futurum fuisse ut omnibus perfectis Artibus,
omni doctrina hominum vita erudiretur.

Nos potiori jure accusamus tot vanas
hominum curas, interque has potissimum
illud, quantumcunque est in Logomachiis
& inutilibus disputationibus, inane. Au-
di hac de re Senecam: Ideo, inquit, ho- Seneca hac de re judi-
cium, Epist. 88.
mines non discunt necessaria, quia supervacua
didicerunt. Quatuor millia librorum Didymus
Grammaticus scripsit: Miser si tam multa
supervacua legisset. In his libris de patria Ho-
meri queritur, in his de Aeneæ matre vera:
In his libidinosior Anacreon an ebriosior vixerit:
in his an Sappho publica fuerit: & alia, quæ erant
dediscenda, si scires. Inunc, & longam esse vi-
tam nega. Adeo præceptum illud salutare excidit:
Tempori parce. Non vis cogitare, quantum tem-
poris tibi auferat mala valetudo, quantum occu-
pationes, quantum somnus. Metire ætatem tuam:
tam multa non capit. De liberalibus studiis lo-
quor: Philosophi quantum habent supervacui,
quantum ab usu recedentis? Ipsi quoque ad sylla-
barum distinctiones, & conjunctionum & præ-
positionum

positionum proprietates, descenderunt, & invidere Grammaticis, invidere Geometris, quicquid in illorum Artibus supervacuum erat, transtulere in suam.

*Ad Scholasticorum
cæcas Logomachias
applicatum.*

Quam vellem Stoicus iste Scholasticorum tempore vixisset, quantum fuisset in frivolas eorum disputationes & ineptas circa verba curas invecus? Quid enim aliud toto illo tempore, quo hæc natio dominatum Artium & Scientiarum occupavit, philosophari fuit, quam disputare? quid disputare, quam λογوماχείν, & quidem illo plerunque pugnae genere, quod Logomachiam cæcam appellamus? Didicerunt nimirum adolescentes in illis disputationibus non tam quæ responsiones quibus argumentis, quam quæ verba, neque ab ipsis neque aliis satis intellecta, quibus verbis quadrarent. In hoc disputationum obscurissimarum luto cum hæserint fere omnes, quid mirum est, quod tam parum progressi fuerint? quod vix hoc seculo Philosophia ex tot spinosissimarum quæstionum laqueis extricata veritatem in eodem, quo Democritus olim, profundo quærere cœpit; quod in Physicis v. g. non omnia qualitatibus obscuris, fictisque earum octo gradibus transignantur: Sed quod mecha-

mechanicæ ubique rationes quærantur, eæque perpetuis experimentis confirmentur; in qua via si strenue perrexerimus, spes est fore, ut termini Philosophiæ naturalis tandem aliquousque proferantur. Sin frugibus inventis, glande vesci malumus; reſeratis portis in atrio ſemper hæſere; dicet nobis fortasſe aliquis in aurem, cum ſapientiffimo Bacone: *Non officiſimus, quin Philoſophia iſta receptas diſputationes alat, ſermoneſ ornet, ad profeſſoria munera & vitæ civilis compendia adhibeatur;* *Bac. Veru-*
ſed & hoc addet, ſapientiam iſtam, quam *lamii verba*
à Græciſ hauſimus, pueritiã quandã ſcien- *de iiſdem.*
tia videri, atque habere quod proprium eſt *Org.*
puerorum; ut ad garriendum prompta, ad *ſcient. in*
generandum invalida, & immatura ſit. Con- *præf.*
troverſiarum enim ferax, operum effæta eſt.
Adeo ut Fabula illa de Scylla in literarum ſtatum, qualis habetur, ad vivum quadrare videatur; quæ virginis oſ & vultum extulit, ad uterum vero monſtra latrantia ſuccingebantur & adhærebant. Ita habent & ſcientiæ, quibus inſuevimus, generalia quædam blandientiã & ſpecioſa; ſed cum ad particularia ventum eſt, veluti ad partes generationis, ut fructum & opera ex ſe edant, tum contentiones & oblatranteſ diſputationeſ oriuntur; in quas deſinunt, & quæ partuſ locum obtinent.

Memini

*Theologi
cujusdam
eadem de
re narra-
tio.*

Memini Theologum quendam mihi narrare, se, cum adolefcens Philosophiæ operam daret, atque dictata præceptoris, uti tum moris erat, domi diligenter describeret, supervenisse Patrem, atque arrepta charta, cum vidisset, prolegomena esse Logica, cum in aliis fatis longa, tum præcipue in vero Logicæ genere demonstrando, fit ne illud ars an scientia: Tum vero patrem indignatum, vanæque filii diligentia misertum dixisse, Apage has ambages; quin tu accingeris aliquando & discis Logicam tuam, parum sollicitus, fitne illa ars appellanda an scientia? Idem pene cæteris omnibus dici potest, qui non adolefcentiam modo, sed ætatem omnem in Logomachiis istis conterunt: quin vos discitis aliquando rerum naturalium causas, qui de naturæ definitione ejusque genere tantopere disputatis? discitis aliquando liberales esse, qui quæritis fit ne Liberalitas tam in accipienda, quam in expendenda pecunia? & sic de aliis.

*Ridicula o-
lim inter
Stoicos a-
liosque Phi-
losophos
controver-
sia.*

§. 14. Fuit quondam inter Stoicos aliosque Philosophos controversia, cujus vix sine risu meminisse possumus, an cum sapientia bonum sit, etiam sapere sit bonum: Negabant Stoici sapere bonum esse, tametsi sapientia bonum sit: audi rationem, & si

& si potes capere, cape: quia sapere, dicebant, incorporale est & accidens sapientiae; itaque neque facit quicquam & prodest; quod autem bonum est, illud prodest; quod prodest, facit aliquid; quod facit, est corpus: corporis nomine substantiam intellexerunt. Alii minus, quam Stoici, subtiles, tam acute distinguere non potuerunt, & sapere aequae ac sapientiam bonum esse, tanquam unus aliquis de plebe, dixerunt. Quid enim, inquiunt, an beate vivere non minus bonum est, quam beata vita? Seneca ipse *Seneca decisio. Epist. 117.* hac in parte à Stoicis suis recedit, & postquam pluribus contra illos disputavit, tandem ita vanos hos Logomachos reprehendit: *Obsecro vos, cur tam necessariam curam majoribus, melioribusque debitam, in re nescio an ficta, certe inutili, terimus? quid mihi profuturum est scire, an aliud sit sapientia, aliud sapere? quid mihi profuturum est scire, illud bonum esse, hoc non esse? Temere me geram; subibo hujus voti aleam, tibi sapientia, mihi sapere contingat: pares erimus. Potius id age, ut mihi viam monstres, qua ad illud perveniam. Dic mihi quid vitare debeam, quid appetere. Hæc est sapientia, hoc est sapere, non disputatiunculis inanibus subtilitatem vanissimam agitare. Tot quæstiones tibi*

tibi fortuna posuit, nondum illas solvisti, jam cavillaris. Quam stultum est, cum signum pugnae acceperis, ventilare? Remove ista luforia arma: decretoriis opus est.

*Plura mala
qua ex
Logomachiis
proveniunt.*

§. 15. Sed & illud ex tot, quibus omnes pene Scientiæ & Disciplinæ undique & undique scatent, Logomachiis oritur malum; quod cum vident homines pauca esse, de quibus non in utramque partem disputetur, veniunt tandem in eam cogitationem, ut existiment, omnia dubia atque incerta esse; aut, si quæ sit certitudo, in Arithmetica & Geometria, ubi nullus istiusmodi disputationibus relinquitur locus, tantummodo esse quærendam. Nam si quid in cæteris, inquiunt, certi est, cur non in eo genus humanum, aut certe ii, qui harum Artium periti dicuntur, conveniunt? Cur quod huic verum, alii falsum; quod huic evidens, alii obscurum videtur?

*Nascitur
inde apud
multos Pyrrhonismus.*

Hinc potissimum ortos esse credo Academicos, Pyrrhonios, eorumque ἐποχὴν, σπέψιν, ἀπορίαν, ἀναταληψίαν, & fortasse idem hodiernis Libertinis, Deistis, atque Atheis originem dedit. Certe Seneca Academicorum & Pyrrhonorum dubitationem subtilibus & inutilibus disputationibus attribuit: *Audi, inquit, quantum mali*

mali faciat nimia subtilitas, & quam infesta Epist. 88. veritati sit. Protagoras ait de omni re in utramque partem disputari posse ex aequo: & de hac ipsa, an omnis res in utramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait, Ex his, quæ videntur esse, nihil magis esse, quam non esse. Parmenides ait, Ex his, quæ videntur, nihil esse in universum. Zenon Eleates, Omnia negotia dejecit, ait nihil esse. Circa eadem fere Pyrrhonii versantur & Megarici, & Eretrici, & Academici, qui novam induxerunt scientiam, nihil scire.

Sed errant illi, qui ex tanta de omnibus pene rebus disputationum multitudine concludunt, nihil certi esse. Quod si enim propius plerasque illarum aspicerent, viderent non veras in illis dissensiones esse, sed quas verba aliter atque aliter intellecta præ se ferant: viderent nullam pene esse disputationem, ubi partes non in pluribus conveniant, quam discrepent: viderent causam, cur in Mathematicis disciplinis non tot, quot in aliis, sint dissensiones, non eam esse, quod aut Mathematicæ certiora sint principia, aut quod nullæ demonstrationes in aliis disciplinis locum habeant, sed hanc potissimum, quod Mathematici in significatione verborum quibus utuntur, utuntur au-

tem plerisque horum soli, melius conveniant, & convenire possint, quam qui vocabulis ex communi plebis usu petitis utuntur, in quorum significatione neque omnes conveniunt, neque iidem sibi constant.

*Morbus hic
litteratos li-
terasque in
contem-
ptum ad-
ducit.*

*Ejus rei
exempla.
Ex Joh. de
Secubia.*

§. 16. Illud vero minime hic prætereundum est, quod morbus hic litteratos litterasque omnes, si quisquam alius, in contemptum adducit, imperitorumque dictariis exponit. Inter hos enim morbos hic noster numerari potest, qui alios homines non ad commiserationem, sed, ut multi, ad risum commovent. Non jam loquor de religione, cui nec ipsi sæpe infidelium cachinni pepercerunt, cum frivolas nostrorum hominum disputationes audiverunt. *Johannes de Secubia* Hispanus, in præfatione *particularum indeclinabilium*, fatetur, gloriosas in generatione sua progenitores fecisse libros, (Concordantias) *Alphabetico ordine*, sed præcipue *vocum declinabilium*, addens, qua occasione collegerit ipse partim proprio Marte, partim opera vicaria sui Capellani *M. Waltheri Schonaw Scoti* reliquas voces non flectiles, nempe in usum concilii Basiliensis, ut hinc adversus Græcos vox particularum *EX & PER*, illic adversus Hussitas & Bohemos voculæ

NISI

NISI omnes excuterentur: *Irrisisse enim Sultanum Turcicum Græcos veniam eo proficiscendi petentes, quod Christiani ob tam exiles & contemptas dictiones, tantopere digladiarentur invicem, dum Orthodoxi Spiritum S. tam ex Patre quam Filio procedere, Græci vero saltem ex Patre per Filium contendebant.* Vix enim credibile barbaro Imperatori videbatur, homines sanæ mentis ob unicam particulam, ita enim putabat, tantopere diffidere posse.

Non toties risit Romana olim plebs, cum genus illud gladiatorum, qui ex equis, galea frontem oculosque tecti pugnabant, *Andabatas* vocabant, spectare solebat: non tantum splenes spectatorum & pulmones exercuerunt, tot vani cœcorum equitum cursus, tot in aërem ictus, quantos ludos præbent non sapientibus modo, sed infimæ etiam plebi nostri Logomachi. Hinc est, quod satyræ, quod comœdiæ hodiernæ in his hominibus ridendis sibi temperare non possint.

Quis non rideat, cum Satyricum Italum lepide, ut solet, bellum Grammaticale inter ludimagistros describentem legit, ideo in Parnasso exortum, quia inter illos convenire non poterat, *an vox consumptum cum p, an sine p sit scribenda;*

Ex Boccalino relat. ex Parnasso. fo. c. 21.

ab altera parte stante Paulo Manutio, ab altera Dionysio Lambino : cumque hac in pugna ad verbera & arma ventum fuisset, Manutium Lambino veterem lapidem, in quo consumptum cum *p* scriptum fuerit, rusticius monstratum naso impigisse, ejusque os confregisse. *Fabula hæc est, sed quo tendat, nemini potest esse obscurum.*

*Ex Moli-
rio. Ma-
riage For-
cé Act. I.
scen. 4.*

Et quis risum continere potest, qui Philosophum illum apud Comicum videt? (nam qui minus liceat mihi Gallicum laudare Poëtam, quam Græcum aut Latinum) vah! quam iratus est? quot convitiis adversarium impetit? quantum inscientiam exaggerat hominis, qui nunquam Philosophum pictum, quod dicitur, viderit? *quomodo ponit eum infra infimos*, liceat mihi hæc verba ex Latina comoedia mutuari, *infra omnes stultos, stolidos, fatuos, fungos, bardos, blennos, buccones?* quomodo fidem Quiritium implorat? quomodo præ iracundia alloquentem non audit? Quære ex illo, quæ tantarum sit causa irarum; quænam sit illa adversarii sententia, quæ tantum ipsi stomachum faciat, quam tantopere *aversetur, condemnet, horreat, excretur*; quæ sua, ad quam *pugnis & calcibus, unguibus & rostro propugn-*

gnandam sit paratus? Dicet tibi, exspecta modo, donec ira deferveſcat: ſine, homo ad ſe redeat: audies tandem, audies, O tempora, o mores! agi de re omnium maxima, ſit ne dicendum, *forma pilei an potius figura pilei*: quis neget, ut hæc controverſia decidatur, magni Reip. intereſſe? Perge cum iſto diſputatore colloqui: videbis hominem omnis prorſus in vita civili conſilii expertem, & nonniſi ſcholasticis tricis & Logomachiis cerebrum impeditum habentem: quem ſi roges aliquid, quod in vita utile eſſe poſſit; nihil reſpondebit aptum; imo te ne quidem audiet, putabit identidem ex ſe quæri; *an ens reſpectu ſubſtantia & accidentis ſit genus univocum? an Logica ſit ars an ſcientia? an objectum ejus ſint tres operationes mentis, an tertia ſola? decemne ſint categoriæ, an una? an conſuſio ſit de ſyllogiſmi eſſentia? an eſſentia boni in appetibilitate, an potius in congruentia conſiſtat? an ſinis & bonum reciprocentur? an ſinis moveat entitate ſua reali an intentionali?* Ultra quæ ſi quid ex hoc homine cognoscere deſideras, antequam tecum loquatur, nescio quid de orationis origine, natura, uſu ordietur, ne ſcil. contra methodum à magiſtris præſcriptam peccare videatur.

*Hinc dicta-
ria &
scommata
imperito-
rum in lit-
teratos.*

§. 17. Ita hodie, ita in scena disputato-
res nostri depinguntur, & hi ibidem, o
dedecus! literati, eruditi, Philosophi,
Doctores appellantur. Hoc cum audiunt
rudes literarum, quantopere sibi in illa
in scitia sua placent? quam abjecte de Li-
beralibus Artibus sentiunt? quantopere
illud omne, quod eruditionis nomine com-
prehenditur, contemnunt? Nempe ab
ipsis doctus & fatuus pro eodem habentur;
scholas non jam aspiciunt, ut bonæ men-
tis officinas, sed ut bonæ mentis impedi-
menta, ingeniorum corruptrices, in qui-
bus sapientes stulti, stulti stultiores eva-
dant.

Hic mihi aliquis de Satyricorum & Co-
micorum petulanti lingua queritur: non
repugno, quin his irascamur, indigne
factum! clamemus: ulciscamur illorum
dicacitatem, invehamur in scurrilitatem
eorum, mala multa ingeramus. At post-
quam animo morem gessimus, redeamus
ad nos ipsos, & de iis etiam, quid enim
attinet ulcera nostra celare, conquera-
mur, qui poëtis istiusmodi, disputatio-
nibus suis ineptis ludendi materiam præ-
bent. Riserunt hæc non soli poëtæ, non
soli in scena mimi, sed graves etiam Phi-
losophi: *hæc*, inquit Seneca, *disputamus*
attra-

attractis superciliis, fronte rugosa. Non pos- Epist. 113.
sum hoc loco dicere illud Cæcilianum: o tri-
stes ineptias! ridicula sunt. Quin itaque potius
aliquid utile nobis ac salutare tractamus, &
querimus, quomodo ad virtutes venire possi-
mus, quæ nos ad illas via adducat. Doce me,
non an fortitudo animal sit; sed nullum ani-
mal felix esse sine fortitudine; nisi contra for-
tuita convaluit, & omnes casus antequam ex-
ciperet, meditando prædomuit.

§. 18. Videmus igitur, qua ratione ii
sæpenumero, qui sapientiæ studium pro-
fitentur, vulgi fabula fiant. Interea vero,
dum ex hoc morbo convalescamus, non
est quod imperiti literarum nobis insul-
tent, & quasi ab hoc morbo prorsus alieni
essent, omnes Logomachias in scholarum
& Academiæ parietes concludant. E-
grediamur aliquantisper ex scholarum
umbra in lucem, & quid in rebus publi-
cis, quid in foro, quid in curia, quid in
celebritate agatur, videamus.

*Sunt etiam
extra scho-
las Logo-
machia.*

*in foro.
in curia.*

Hic vero, quis crederet etiam Logo-
machiis aditum patere? Exemplo nobis
sit non Græcula aliqua Resp. de verbis ad
superstitionem usque sollicita. Non De-
metrius ille Rex, qui cum Atheniensibus
fame laborantibus frumentum dedisset,
hancque liberalitatem suam ad populum

*Earum ex-
empla.*

*Demetrius
R.*

*Plutar-
chus in A-
pophtheg.*

Suidas.
Athenien-
ses.

Romani.

Liv. verba
decad. 1.
l. 2.

retulisset, barbarismi, qui imprudenti exci-
derat, indicium sexcentis medimnis se remu-
nerare velle promisit. Non doctæ Athenæ,
quæ civitas, fame licet pressa, in summis
angustiis beneficio peregrini opem & pe-
cuniam pollicentis uti noluit: donec be-
nefactor, qui verbo minus Græco δαυεῖς
opem tam necessariam promiserat, *correcto*
solæcismo δαυεῖσιν dixisset. Exemplo nobis
sit, victor ille terrarum populus, mini-
me ille quidem ineptus, & in verbis cu-
riosus: exemplo Roma, cui par est nihil,
nihilque secundum. Exosos Tarquinii Regis
superbia fecit, quid? reges? Tarquinium?
imo potius *nomen Regum, nomen Tarquinio-
rum*. Hæc vocabula, hæc syllabæ, hæc li-
teræ Romanis odio fuerunt. Hæ Tarqui-
nium Collatinum vindicem libertatis, Re-
gum expulsores, Consulatu motum in
exilium pepulerunt. Hæ jusjurandum
illiud Romanis extorserunt, quo *neminem*
Romæ se passuros regnare jurarunt. Quid
tandem jurarunt Romani, se *neminem esse*
Regem passuros, an potius *neminem Regem*
vocari? Regnum quidem ipsum, dum-
modo nomen abesset, facile ferre potue-
runt. Tulcrunt consulare imperium in
hoc solo ab initio a regio diversum, quod
annuum erat: *præterea enim nihil diminutum*
erat

erat ex regia potestate. Omnia jura, omnia insignia primi consules tenuere. Tulerunt dictaturam, quæ potestas non diuturna quidem, sed quamdiu fuit, regia plane fuit. Tulerunt omnibus Magistratibus abrogatis in tertium annum decemviros, à quorum jussis ceu totidem regibus provocare non licebat. Tulerunt denique & Syllæ & postea Caji Cæsaris dictaturam perpetuam, quod quid fuit nisi regnum? Tulerunt bis triumviros, id est, tres sub hoc nomine reges, qui imperium Orbis inter se fuerunt partiti, factamque, ut Poëta *Lucan. l. i. canit, tribus Dominis communem Romam. Tulerunt monarchiam Octavii, dummodo cuncta non sub regis, sed principis nomine sub imperium acciperet. Tulerunt servitutem, dummodo libertatis vanum nomen relinqueretur. Tulerunt auctoritatem senatus abolitam, dummodo superessent, qui senatores vocarentur. Tulerunt potestatem summam, dummodo tribunitia potestas, quæ plebis quondam libertatem propugnauerat, diceretur. Passi denique sunt non modo Reges, sed Tyrannos, sed monstra, dummodo ne reges, sed aut principes aut Imperatores appellarentur. Si non Caligula aliquis aut Nero, sed Augustus Titusve, optimi*

Tacit. Annal. l. i.

principes, *Reges* se vocassent, quanto opere adversus se patres, equites, plebem concitassent? quanto opere in se orbem universum armassent? quantum in periculum non regni modo sed vitæ etiam amittendæ se coniecissent? quam infame etiamnum eorum nomen in annalibus foret, quam exosum posteris? non minus certe, quam fuit M. Manlii Capitolini, qui regni affectati damnatus, de saxo Tarpejo dejectus fuit: addito in ejus notam Senatus-consulto, *ne cui de gente Manlia Marci cognomen esset*. Ut vel hinc videas, quam infesta Romani cum nominibus bella gesserint.

Liv. de-
cad. 1. l. 5.

Liv. de-
cad. 1. l. 4.

Ne vero existimes rudem tantum plebeculam acrius nonnunquam pro verbis quam pro re pugnasse: istud nonnisi Patribus & Senatui attribui potest. Agitabatur inter patres & plebem controversia de consulatu cum plebe communicando. Vincere plebs videbatur: cum patres, qui rem sibi tenere non posse videbantur, pro nomine retinendo pugnarunt: non recusarunt, quo minus ratio plebis haberetur in consulari potestate, dummodo ne consules sed tribuni militum consulari potestate crearentur.

Ipsam quoque Sacerdotium morbus hic infe-

infecit. Solebant ante ejectos Tarquinius sacra quædam à Regibus peragi. Regibus exactis nemo ad ea idoneus videbatur: quare inveniendus erat aliquis, cui *Regis nomen* imponeretur, quique *Rex sacrificulus* appellaretur: Ita remedium huic malo, nomine isto inventum esse videbatur: sed extemplo alius extitit ex hoc nomine terror: nihil enim tum magis quam regis nomen metuebatur. Ne igitur hic *Rex* non potestate sua, nullam enim habebat, sed nomine abuteretur, Pontifici erat subijciendus, ut sic ejus auctoritas coerceretur, ne, ut ait Livius, additus nomini honos aliquid libertati officeret.

Liv. de-
cad. I. l. 2.

Ut jam taceam, quanto opere iidem pugnaverint, ut in sacris non nisi bona verba audirentur; adeo ut vox inauspicata temere missa omnia sacra polluisse videretur; hinc illa: *Favete linguis, Bona verba*; hinc tibiæ in sacris usus; impedire nempe debebat earum strepitus, ne vel minimus vocis sonus exaudiretur, quo sacra profanari existimabant. An non hoc erat pro verbis pugnare?

Bartholin.
de Tibiis
c. 5. p. 187.

Et si de veris certaminibus loqui malumus, etiam cum hostibus pugnaturi Romani, non armis modo sed vocabulis, sed nominibus militem instructum esse voluerunt.

runt. Notum est ex Livio aliisque, in delectu habendo, Consules pro tribunali sedentes, vel sellis in foro positis, civium singulorum nomina citari jussisse. Hic vero maxima religione observatum est, ut
 Cicer. l. i. de divination. primus miles *bono fieret nomine*, & aut *Valerius*, aut *Salvius*, aut *Statorius* appellaretur. Thrafo apud Comicum ad Sangam, quem centurionem suum vocat:

Quid ignave? peniculone pugnare, qui istum huc portes, cum hoste cogitas?

Eodem modo Romanis tum dicere licuit: quid vos superstitiosi, verbisne nominibusve, qui de his tantopere solliciti estis, cum hostibus vestris pugnare cogitatis?

Et hodie dantur Logomachiae extra scholas.

§. 19. Neque vero hodie minus, quam olim, Logomachiarum etiam extra Scholas reperiri, credendum est. Quantopere enim & hic de vocibus sæpe pugnari solet? Quoties accidit, ut, postquam aliquandiu homines inter se litigaverint, tandem utrique parti appareat, nullum fuisse inter ipsos dissensum? quoties accidit, ut, si quis à consuetis loquendi formulis recedit, quanquam idem prorsus dixerit, aliud dixisse videatur.

Sunt qui, cum Orationem Dominicam vernacula lingua recitant, Latinorum, Græco-

Græcorumque exemplo contra Germanicæ Linguae genium pronomen in duobus primis vocabulis nomini postponent. Quid levius hoc est? Et tamen si in multis id locis mutare velles, universus offenderetur populus, & tantum non novam religionem introduci quererentur.

Quoties fit in sententiis dicendis, ut omnes adversos, omnes dissentientes habeas: muta, non sententiam, sed unum alterumve verbum, omnes protinus tibi assentientes habebis?

Nunquamne fuerunt integri populi, qui, ut Romani quondam, Regum pertæsi, Reges, Protectorum nomine, ferre potuerunt? Nulline reperiuntur, qui libenter serviunt, dummodo liberi videntur?

Sane dantur multi, qui lubentius, quicquid nomine significatur, amittunt, quam nomen; & contra alii æquiore animo majus nomine significatum, quam nomen ferre solent. Sunt qui paupertatem sine querimonia patiuntur, dummodo ne pauperes dicantur. Sunt, qui ad vilissima ministeria se demittere non erubescunt: dummodo honestum iis nomen quæratur. Invenies, quibus, ut quondam Ovidio Poëtæ, mitius exilium videtur, si non exu-

Multi lubentius, quicquid nomine significatur, amittunt, quam nomen.

exules, quod durius nomen videtur, sed
relegati, quod mollius, appellentur.
 Cave quosdam, qui podagra laborant,
 podagra laborare dicas: aliud quidvis huic
 morbo nominis impone: non tam dolo-
ribus podagræ, quam hoc nomine irri-
tantur.

*Gloria cu-
 pido sæpe
 Logoma-
 chia.*

Ælian.

l. 9. c. 17.

Honorum, gloriæ cupido, quid aliud
 sæpe est, quam pugna pro verbis? Pu-
 gnant hi pro inanibus sine re titulis, illi
 pro honorum gradibus, alii pro immuni-
 tatibus, & privilegiis, quæ sæpius in so-
 lis verbis consistunt. Pugnant non ut
 docti, sapientes, prudentes, pii sint,
 sed ut ita nominentur. Pugnant pro eliso
 dentibus aëre, pro illo *ψιθυρισμῶ* aquam
 ferentium, pro illo susurro vilissimæ mu-
 lierculæ dicentis, *ἔτος ἐκεῖνος*, *hic est ille*,
 quo se Demosthenes tantopere delecta-
 tum esse fatebatur. Pugnant pro vana
 nominis immortalitate acrius quam pro
 solida & beata immortalitate animæ, & ita
 pugnant quidam, ut Herostрати exemplo
parum curent, utrum nomen suum lau-
detur, an vituperetur, dummodo ne
 prorsus nomen, i. e. hæ literæ, hæ syl-
 labæ intereant.

*Ut & Di-
 vitiarum
 cupido.*

Ipse illa, qua pluribus nihil solidius vi-
 detur, tam immoderata divitiarum cupi-
 do,

do, quid aliud sæpe est, quam Logomachia? Ille avarus, qui tantopere contendit, ut opes opibus cumulet, non ut iis unquam utatur, sed gazæ incubet,

Ut magnus Draco, quem canunt Poëtae Martial.

Custodem Scythici fuisse luci. lib 12.

pro qua re pugnat, quam ut nomine-
tur dives? Quid enim præterea ad ipsum
ex tot congestis auri argentique acervis
lucri redeat, quam nomen divitis, equi-
dem non video.

Et quis non mirabitur, si ipsa atrocis-
sima bella sæpe Logomachias esse dixero. *Bella sæpe
non nisi Lo-
gomachia.*
Ut jam de eo non dicam, vanos nonnun-
quam Principum titulos causas maximo-
rum bellorum esse: pro qua re ut pluri-
mum tot corporum stragibus, tot san-
guinis fluminibus, tot urbium incendiis,
tot agrorum depopulationibus pugnare
solent Reges, quam ut nomen Magni,
Victoriosi, Audacis acquirant, ut nomen
suum etiam post mortem in annalibus le-
gatur, ut posterivocem hanc, (horreant,
ament, nihil refert,) in ore habeant;
tanti hæc esse videntur; tum vero cum
Poëta dicunt:

*Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam.*

Quid tandem? multane pars tui? imo
vero

vero vox cassa, nomen inane & plerisque odiosum, pictæ in charta syllabæ; &, si vis, literæ marmori insculptæ, nihilque præterea. Bene est, quod bella hæc magnis se auctoribus tuentur, auderemus alioquin dicere; ea, si causam spectamus, sæpe numero non minus vana non minus ridicula esse, quam ineptissimæ Magistorum in scholis Logomachia; nunc non audemus.

Logomachia morbus curatu difficilissimus, pluribus de causis.

§. 20. Desinant igitur frivolas scholis disputationes exprobrare ii, quibus nihil est cum illis commercii. Habent & ipsi suas Logomachias, habent, quibus medicinam faciant, ægrotos; sed hos illi, quorum interest, curent; nos ad nostros, à quibus digressi sumus, curandos revertimur. Sed & hoc ad hujus, de quo loquimur, morbi gravitatem accedit, quod curatu difficilissimus sit: accidit enim hic, quod in plerisque animi morbis, ut pars morbi sit, ignorare morbum. Corporis plerumque morbos agnoscimus, fatemur: Animi non item: quid ita? inest omnibus aliquid aut turpitudinis aut stultitiæ? Hæc vero quis agnoscit, quis, si agnoscit, fatetur? Quæ vero spes salutis est, ubi nemo se ægrotare sentit? ubi Medicum nemo quærit, nemo audit.

Idem

Idem plane est hujus morbi nostri genus. Adi nostros Logomachos; inculca illis vulgatum illud: *ubi in sensu convenitur, de verbis non est litigandum*: comproba id Gregorii Nazianzeni * dicto: ἡ δὲ ἐν περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχίσομεν, ἕως ἂν πρὸς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν αἱ συλλαβαὶ φέρωσι. Objice illis Aristotelem † suum dicentem: *Εὐλαβετέον πρὸς τὸ ὄνομα διαλέγεσθαι*. Adde Ciceronis * illud: *Rebus intellectis in verborum usu faciles simus*. item alterum: *Vitiosum est controversiam intendere propter nominum mutationem*. Laterem lavabis, nihil horum ad se pertinere existimabunt.

* Orat 39.
in sancta
lumina.

† in Topi-
cis.

* Lib. 3.
de fin. Ad
Herenn.

Accede propius, dic, quam potes, blandissime cum servo illo Terentiano.

Fortasse unum aliquod verbum hanc inter vos iram conciverit.

Hic vero, te non amplius ferent iracundi homines. Putabunt se insanix infimulari, saltem levitatis aut cæcitatis. Ergone, inquierent, nos tibi homini acuto, & ad pacem faciendam de cœlo scilicet delapso, Logomachi videmur, vitilitigatores, cæci, quorum acumen ultra syllabas & literas non penetrat. Tales tibi quoque videntur majores nostri, vah quam graves, quam sapientes, quam sancti viri! qui iisdem de controversiis tanquam de

*Hæc
notent
Placitum
&
Neimenter*

rebus gravissimis, tanquam pro aris & focis, toties disputarunt. Vani igitur erunt, ridiculi, inepti, tot nostri, tot aliorum libri de his contentionibus scripti. Vanæ tot disputationes habitæ. Vana trophæa nostra ex his pugnis reportata. Vana tot eruditorum encomia. Tempus omne, quod his datum est, inutiliter consumptum. Frustra toties irati fuimus; Cum umbra etiam pugnaverunt præceptores nostri, hoc erit ardoris, hoc virtutis præmium:

Hoc precium studii vigilatorumque laborum, ut populo spectaculo sint, & tanquam de umbra Asini tam diu certaverint, cum larva pugnaverint, bella sine hoste gesserint, in circulis rideantur.

Hinc confestim nova disputatio: an prior disputatio Logomachia fuerit: & cum nova disputatione nova animorum exacerbatio, novæ rixæ, nova convicia. Hic partes iram in conciliatorem vertunt, qui Logomachiam disputationibus suis admixtam esse dicit: Iste enim plerumque non aliam ab iis, quibus optime consultum vult, gratiam init, quam ut utrique parti æque odiosus sit, imo magis etiam odiosus, quam altera alteri fuit usque adhuc, præsertim in rebus ad Religionem per-

pertinentibus, ubi Logomachi pro gloria Dei pugnare, si non ipsi sibi videntur, certe aliis videri volunt. Quod si enim verissimum illud Verulamii est: *Pessima res est errorum ἀποθέωσις & pro peste Intellectus habenda est, si vanis accedat veneratio:* Non minus sane periculosa res est ἀποθέωσις & consecratio Logomachiarum, si totidem pro Deo & Patria pugnae habentur, ut quod morbum hunc tantum non prorsus insanabilem reddit.

Tum enim iis, qui acutius disputationum levitatem cernunt, &, quod cernunt, ingenue profitentur, idem plerunque accidit, quod illis inter Græcos Philosophis, qui propius, quam rude vulgus, ad cognitionem unius Veri Dei accedentes, larvas illas Deorum eorumque infinitam multitudinem atque adeo totam plebeculæ superstitionem riserunt. Quemadmodum enim hi propterea ἄθεοι vocati sunt, atque in summo apud populum odio fuerunt: ita illi nostri Logomachiarum indices, utrique parti invisi, ab altera *callidi, versuti, impostores, fraudulent*i appellantur, qui homines adolescentulos *eductos libere in fraudem illiciant, sollicitando & pollicitando illorum animos lætent:* ab altera vocantur *tepidi* in religione, *frigidi,*

gidi, indifferentes, pravaricatores, proditores, transfuga, & sicubi ira crescit, profani, impii atque Athei.

Nota.

Ita gratiæ aguntur iis, qui pestem hanc curare aggrediuntur: quis non, hac mercede proposita, Medicus esse velit? Contra illi soli sancti, illi religiosi, illi zelotæ sunt, qui nihil remittunt adversariis, omnia eorum dicta in hæreses transformare, levissimas quasque dissensiones immane quantum exaggerare sciunt, omnem tolerantiam, omnem mansuetudinem, concordiam, tanquam communionem Christi cum Belial execrantur; qui identidem ex cathedra, ex suggestu cygneam Didonis Virgilianæ repetunt cantionem:

stirpem & genus omne futurum

Exercete odiis, cinerique hæc mittite nostro

Munera, nullus amor populis nec fœdera sunt.

Hoc plebeculæ placet. Lubentius audiunt, qui adversarios, quam qui vitia sua petunt. Quid tu? audivistine hodie Nostrum. Hui quam strenue se gessit? quantopere invehit in eos, qui fratres nostri esse volunt? Quomodo eos in orcum deturbavit? Hic vir, hic est! hic adversarios suos ferire novit! Hoc stat Orthodoxia! Quis non tanta gloria proposita,

ta, libenter huic militiæ nomen det, quam nos Logomachiam appellamus?

§. 21. In hoc etiam morbus, cuius curationem suscepimus, periculosus admodum est, quod magnopere verendum, ne, dum illum sanare volumus, augeatur, veraque ex apparenti controversia fiat. Quam primum enim aliquem mones, videat, ne de verbis cum adversario certare dicatur, hoc tanquam gravissimo convicio offensus & exacerbatus, incipit dissensum verum inter se & eum quicum disputat quærere, neque desinit, donec aliquem tandem, ubi nullus ante fuit, exculpserit. Majores nostri non fuerunt Logomachi, non vitilitigatores; fieri igitur non potest, ut hæc fuerit eorum sententia; ita enim sentiunt, quibuscum disputabant, adversarii: alia fuit. Ergo novam, de qua ne somniarunt quidem, illis affingit sententiam, eamque ipse amplectitur, tantum ut ne fateri cogatur, illos, quos tantopere admiratur, Logomachos fuisse, illos, quos tantopere odit, secum sensisse.

Epicurus in voluptate summum bonum posuit, sensu non malo, ipsa enim hæc sunt Epicuri apud Laërtium verba: Constat igitur, quando voluptatem beatæ vitæ di-

Logomachia morbus periculosus, ob metum ne illum augeamus dum sanare volumus.

Epicurus in voluptate, bono sensu, summum bonum posuit.

cimus finem, non intelligere nos eas voluptates, quæ sunt virorum luxu diffluentium, aut aliorum etiam, quatenus spectantur in ipsa actione fruendi, qua nimirum sensus jucunde dulciterque afficitur: veluti quidam ignorantes, aut a nobis dissentientes, aut alioquin adversum nos male affecti interpretantur: sed illud duntaxat intelligimus, μήτε ἀλγεῖν κατὰ σῶμα, μήτε ταραττεσθαι κατὰ ψυχὴν, non dolere corpore, neque animo perturbari. Si quidem non compotationes, commessationesque perpetuæ: non ipsa puerorum mulierumque consuetudo: non piscium delicia, aut quæcumque alia mensæ lautioris cupedia, jucundam vitam pariunt, sed quæ cum sobrietate serenoque animo est ratio.

*Alii Philo-
sophi, non
tam contra
Epicuri
sententiam,
quam
contra vo-
cabulum
voluptatis
disputant.*

Hæc quanquam sententia Epicuri fuerit, tamen non ferunt eam alii Philosophi, imo propter hoc ipsum Epicurum Philosophi nomine indignum exclamant. Hinc tot disputationes sapientissimorum hominum non tam contra Epicuri sententiam, quam contra vocabulum voluptatis. Qui hos sequuntur, vix credere possunt, vanas fuisse has disputationes: quare intelligunt ita Epicuri sententiam, ut ab adversariis explicari audiunt. Credunt Epicurum, i.e. hominem, quem aliis in rebus sapientem fuisse putant, summum bonum

bonum in vita perpetuo luxu, comeffa-
tionibus, compotationibus, aliisque ob-
scœnis corporis voluptatibus diffuente
posuisse. Hanc sententiam, ii quorum
ingenio convenit, quorumque sensus ti-
tillat, non defunt qui amplectantur, gau-
dent quod ad tantum Philosophum sectæ
hujus originem referre possunt. Hinc illi,
ut vocat Flaccus, *Epicuri de grege porci,*
hinc illi *insanientis sapientiæ consulti*; Hinc
Piso ille apud Ciceronem, quo nihil libi-
dinosius, nihil impurius, nihil intempe-
rantius cogitari potest, *laudat Philosophos,*
qui dicuntur præter ceteros esse auctores & lau-
datores voluptatis. Hinc denique Epicurei,
qui jam non verbis, sed revera & toto,
quod ajunt, cœlo a reliquis Philosophis
dissentiunt, sed non minus dissentiunt ab
Epicuro, quo nihil continentius nihilque
temperantius fieri potuit.

Cic. orat.
pro Sext.

*Laus
Epicuri*

§. 22. Præterea quoties alicui in dispu-
tationis æstu locutio aut vox excidit, mi-
nus apta illa quidem, & quæ aliud plane,
quam quod dicere volebamus, si accura-
tius loqui voluissimus, significaret? hæc
protinus ab adversario arripitur, in pessi-
mum sensum detorquetur, fiunt inde con-
sequentia; Alter quid faciat? pudet fa-
teri, se melius loqui potuisse, hoc enim

*Vox temere
elapsa, &
defensa
pertinaci-
ter, ab it in
Logoma-
chiam, cu-
ratu diffici-
lem.*

esset, concedere adversario: defendendum est quicquid excidit, hæc lex disputantium. Hinc nascitur Logomachia, quæ ab initio benigna verbi minus apti interpretatione facile sanari posset. Hoc vero toties exagitur, ac propugnatur, ut tandem, qui male locutus est, ne male locutus esse videatur, male sentiat: denique, quia adversarius ita vult, sententiam, de qua ante ne cogitavit quidem, tantum nefateri cogatur, inepte, imperite, pueriliter, insulse, quod ad nauseam ipsi occinit, aut se, aut præceptores esse locutos. Hinc iterum vera ex Logomachia controversia.

Præsertim odio inter Logomachos accedente.

Ter. Hec. 2. 3. l. 1.

Odium etiam inter Logomachos ejusdem rei causa esse potest: non enim propter dissensus levitatem odium quoque leve est:

Non maxumas, quæ maxima sunt interdum iræ, injurias

Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus aliis ne iratus quidem est:

Cum eadem de causa est iracundus factus inimicissimus.

Hic vero pudet cum eo sentire, quem odio habes, quem averfariis. Unde fit, ut cum ab adversario ante non nisi verbis alienus fueris, verbis ad fatietatem utrinque ex-

pli-

plicatis, cesset aliquando Logomachia, sed non cesset odium. Vis dissentire ab inimico, si non in eo, in quo te dissentire putasti, certe in alio; quod non desinis quærere, donec aliquid in ejus sententia, quod oppugnare possis, invenias: Ac vereor, ne à tua ipsius etiam, ne à majorum sententia recedas, simulatque eandem ab adversario credi videas; tantum ne hosti tam odioso assentiri videaris. Ita crescere solent lites, ita dissensus, qui ab initio exilis est, sensim augetur, aliis ex aliis, veris ex apparentibus natis controversiis: ac nescio an pleræque ex iis, quæ eruditos dividunt, exiguæ ab initio fuerint, & quædam Logomachia; at, non secus ac tumores ulcerum à duris manibus tractati violentius, disputando creverint.

C A P. V.

De morbi hujus causis, quæ in linguis sunt.

§. I.

QUam late pateat Logomachia, quantumque sit hujus morbi gravitas, satis nos arbitror demonstrasse. Neque multi hæc laboris res fuit, cum vel solus primi

Rei difficultas.

H 5

cujus-

cujusque libri aspectus exemplorum, quibus ad id probandum opus erat, admovere nos potuerit; prorsus ut ludendum nobis sæpius, quam serio disputandum fuerit. Nunc, si causas hujus morbi quærimus, asperior nobis atque ardua magis via incipit: philosophandum est; inspicendi non solum libri, sed homines; excutiendi abditi animorum recessus. Quo magis veniam speramus, sicubi à nobis aliquid in difficilima inquisitione non erit animadversum.

*Logomachiarum
causæ*

*omnes ad
duo genera
reductæ.*

§. 2. Omnes mihi Logomachiarum causæ ad duo potissimum genera referri posse videntur: culpa enim hujus rei vel *in linguas*, quibus disputantes utuntur, rejici potest, vel *in ipsos disputantes*: de illo prius, de altero deinceps dicam.

*Spiritus
à corpore
sejuncto-
rum dissen-
sus, qualis?*

Enimvero si quis est inter Spiritus à corpore sejunctos dissensus, verus est, non apparens, sententiarum non verborum: propterea, quod cogitata sua, non vocibus, sed aut sola voluntate, aut alio quodam cogitandi modo nobis incognito alii aliis manifesta faciunt. At nullum inter nos, quam diu corpori sumus affixi, immediatum est animorum commercium: corpore tanquam mediatore quodam atque internuncio mentes nostræ utuntur; ejus-

ejusque motibus, ac præcipue oris vocibus, quid sentiant, significant: quæ signa cum sæpe obscura & fallacia sint, fit, ut sæpissime inter nos litigemus, non quod revera diversa sentiamus, sed quod alii alios non intelligimus.

Fallacia atque obscura hæc signa voco: *Diffensus inter disputantes, à sermone disputantium* nulla enim, ut hinc incipiam, lingua est, quæ non plurima habeat vocabula *πολύσημα* diversa significantia: (quæ de vocabulis dico, eadem de locutionibus atque adeo de integra oratione intelligi semper velim) unde toties accidit, ut *provenit, verborum varia significatione, & vocum homonymia.* verba eorum, quibuscum disputamus, aliter atque ab iis intelliguntur, interpretemur. Dissentire est de eadem re diversa sentire: sed cum diversis rebus idem nomen impositum est, fit, ut dissentire videantur de eadem re, qui non nisi de diversis eodem nomine significatis diversa sentiunt.

Saltationes sunt qui laudant, sunt qui *Controversia de saltationibus.* execrantur. Quid? tanta inter homines ejusdem rationis participes sententiarum est distantia? Ita quidem videtur, si in verbis hæremus: at si remoto verborum involucro rem ipsam putamus, videmus tantam judiciorum diversitatem non esse de eadem re, sed de diversissimis. Hic fortasse

fortasse saltationis voce nescio quam motuum mimicorum petulantiam ad lasciviam excitandam unice comparatam; ille honestam quandam corporis exercitationem ad ejus mobilitatem, venustatem, dignitatemque augendam institutam intelligit. Quid mirum igitur, si de oppositis opposita dicuntur?

*Logomachiarum
fontis ubertas.*

Nota.

§. 3. Sed quanquam hæc omnibus nota sint, pauci tamen satis considerant, quæ sit hujus Logomachiarum fontis ubertas. Dici enim non potest, quanta sit vocum in omnibus linguis homonymia, quanta phrasium amphibolia. Hebræi uno verbo non tantum diversa sed contraria notant. Evolvat aliquis Lexica: percurrat indices auctorum; inspiciat Concordantias, quas vocant; videbit, omnes propemodum loquendi formas, omnia nomina, omnia verba, imo omnes orationis particulas diversa significare, non tantum apud diversos, sed sæpissime apud eosdem. Et tamen quantilla ambiguitatum pars observatur aut in tanta multitudine observari potest? Notantur obviæ, insignes, quæ ab unoquoque attendente facile distingui possunt: innumerabiles aliæ leviores, subtiliores, quæ non nisi à perspicacibus discerni possunt, præ-

prætermittuntur. Ut non nimis audacter *Disputatio inter Chrysippum & Diodorum Cronum.*
Chrysippus Stoicus, & cum eo alii plures *Gell. noct. Att. l. 11. c. 12. Quintil. l. 7. c. 10.*
nullum verbum esse dixerint, quod non
fit ambiguum. Contra quem, si quis
Diodorum Cronum, qui nullum verbum
ambiguum esse statuit, disputantem apud
Gellium audiet, exemplum ineptissimæ
Logomachiae videbit. Ac Chrysippum
 quidem sententiam suam, in libris, quo-
 rum Laërtius meminit, *περὶ ἀμβολιῶν.* *Diog. Laërt. lib. 7. in Chrysippo.*
περὶ τῶν προπικῶν ἀμβολιῶν. περὶ συννυμμέ-
νης τροπικῆς ἀμβολίας. Aliisque hujus ar-
 gumenti satis probasse arbitror.

Quæ ut nemini usque adeo paradoxa videatur, perpendendum, quanta sit five rerum, five conceptuum multitudo, quam pauca pro hac multitudine atque adeo infinitate in lingua vel copiosissima vocabula, quam multa & hic idem significant. Cogitandum erit in primis, ut vox aliqua idem semper apud eosdem, idem in ore diversorum significare dicatur, non sufficere, ut significationes in quibusdam, in multis, in plerisque conveniant; necesse esse, ut in omnibus in minutissimis accuratissime concordent. Si vel levissimum significationi additur demiturve, jam alia res est, aliud proinde de ea iudicium ferendum. Arboris vocabulo signi-
 fico

fico aliquid per se existens, extensum, vivens sive nutrimento suscepto crescens, constans radice, trunco, ramis, foliis, floribus. Qui hæc omnia mecum eodem vocabulo significat, tantum adjicit his in mente fructus, aut demit flores; non obstat iste in reliquis omnibus consensus, quo minus aliud atque ego hoc nomine intelligere videatur.

Considerandum porro erit, vocabula, res quas significant, non natura significare, sed libera quadam hominum conventionem, quæ tacita magis, quam aperta, casu potius, quam consilio facta fuerit; ac præterea inter voces & res significatas nullam plerumque esse similitudinem. Jam quis credat, omnes eadem lingua utentes, ita in significatione horum signorum arbitrariarum consentire potuisse, aut posse etiam nunc, ut etiam in minutissimis conveniant, tantundemque accuratissime alter, quantum alter, subjecta eidem vocabulo notione comprehendat, nihil ille imprudens demat, quod hic addiderit, nihil addat, quod ille prætermiserit? Quin potius mirum id cuilibet videbitur, si paucos quosdam, si unum & alterum in paucorum vocabulorum significatione tam accurate convenire con-

contingat: præsertim cum consensum hic suum non aliter testari possint, quam vocabulis, quæ & ipsa ambigua sunt.

§. 4. Huc quoque illud accedit incommodum, quod sæpissime longe melius, quid ipsi vocabulis intelligamus, cognoscamus, quam verbis explicare possumus. Quod vel eloquentissimis aliquando contingit, & necesse est ut contingat in iis vocabulis & locutionibus, quæ cogitationes nostras earumque varietates significant, atque in universum omnia ea, quæ non tam *ideâ*, ut loquitur Malebrancius, quam *sensu* quodam atque *conscientia* inter se discernimus.

Scio, quid sit clare rem percipere; quod in mente lumen oriatur, cum rem ita percipio, sentio: sed quibus verbis id alteri explicem, vix reperio. Scio, quid mens mea agat, cum id agit, quod ego velle voco: si alteri, quid hoc velle sit, explicandum esset, hærerem. Novialiter me affici cum dulce, aliter cum amarum gusto, sentio discrimen, nunquam hæc confundere soleo: si, discrimen hoc quid sit, ex me quæreretur, quod dicerem, non haberem. Ita multi de pulchritudine faciei, de ædificiorum symmetria, de gestuum venustate, de eo, quod in actio-

Sæpe longe melius, quid ipsi vocabulis intelligamus, cognoscimus; quam verbis explicare possumus.

Recherche de la vérité

Tom. 3.

p. m. 167.

Exemplis hoc variis declaratur.

actionibus dictisque decet, de picturarum artificio, de scripturarum variarumque rerum antiquitate, de sonorum diversitate, de vocis & concentus suavitate, de chordarum harmonia, de styli varietate judicant, & eodem modo constanter judicant, alteri judicii sui rationem reddere non possent. Causa in promptu est, quia non tam judicant ex regulis quibusdam & principiis, quam ex suo de his rebus sensu. Aliter eorum animus afficitur cum faciem pulchram, aliter cum deformem; aliter cum gestus venustos, aliter cum inconditos vident: aliter cum chordas consonantes, aliter cum dissonantes audiunt: aliter cum Epistolam Ciceronis, aliter cum Planci legunt.

Ita sæpe audiivi, Antiquarios, quos vocant, numismata vere antiqua à supposititiis atque adulterinis accuratissime quidem distinguere: sententiæ vero suæ rationem reddere non semper posse. Quod mihi nuper confirmavit, Vir harum rerum peritissimus, cujus ego quoties video cimeliarchium,

*Ausonias non miror opes Grajasque; sed illum
Qui tot opes capsis, majores pectore servat.*
Ex hoc quæfivi aliquando, unde deducantur illa gnorismata, quibus Antiquita-

tis periti, numismata antiqua, à recentioribus, aut suspectæ antiquitatis tam acute discernere queant. Hic ille: Vix possunt, inquit, hæc regulis comprehendere. Præcipuum hic est illud nescio quid, quod Galli harum elegantiarum studiosi gustum antiquitatis appellant, quem ii, qui hæc assidue tractant, acquirere solent. Qui quidem gustus in nulla alia mihi re consistere videtur, quam quod aliter Antiquarii viso antiquo nummo, aliter viso recentiori ad ejus similitudinem efficto, constanter afficiantur, tametsi hujus sensus discrimen eloqui non possint.

Ex eadem causa fit, ut piscorum Rhetorum scripta legentes, non semper quid sibi velint, intelligamus. Distinguit Cicero dictionem *vehementem* Demosthenis à *dulci* Theophrasti & Demetrii Phalerei. Loquitur alicubi de actione oratoris *admirabili, plena spiritus, plena veritatis, plena doloris*: qui hæc nunquam, ut Cicero, sensit, verba ejus audit, nihil aut aliud, quam Cicero, intelligit. Qui libros Rhetoricorum ad Herennium scripsit, distinguit orationem in *magnificam, mediocrem, tenuem*. Qui exemplis ab eodem additis non eo ferme modo, atque Rhetor, afficitur, hæc verba non capit. Idem nobis

Nota

Offic. l. 2.

Herenn.
l. 4.

accidit, si Longinum de sublimi, Hermogenem de ideis suis disputantem audimus.

Omnia vocabula, quæ nostros de rebus sensus significant, aliquid ambiguitatis habent.

§. 5. Hinc factum est, ut omnia vocabula, quæ nostros de rebus sensus significant, ut in quorum significatione *accurate* convenire non potuimus, aliquid ambiguitatis habeant. Negat hic, dulce esse suave: affirmat alter. Vera controversia est, si idem utrinque suavis dulcisque nomine intelligitur. Fac in hoc esse consensum, quod uterque nomine dulcis id intelligit, quod sentit, cum mel gustat. At quis scit, an idem sentiant? Idem objectum aliter hujus, aliter illius sensum potest afficere. In vocabulo *suavis* manifesta est homonymia: quilibet hoc intelligit, quod sibi gratum est. Jam exigat aliquis ad oppositionis leges has duas enunciationes: Quod sentit Petrus, cum mel gustat, Petro est gratum. Quod sentit Paulus cum mel gustat, Paulo est ingratum: idemne de eodem affirmant & negant? Et tamen hujusmodi disputationes innumerabiles sunt, ubi non major, quam hic, est sententiarum oppositio.

Diximus eloquentissimis accidere, ut suos de rebus sensus verbis explicare non possint: id vero vulgo in omnibus fere

voca-

vocabulis contingeret, si ex illo quæreretur, quid iis intelligat. Nemo est, qui globum à cylindro atque alia quacunque figura non distinguat. Quære ex rustico quid sit globus? hærebit: explicare non poterit. Nullum videlicet aliud inter globum & cylindrum discrimen novit, quam quod visus suus aliter à globo, aliter à cylindro affici solet: hoc exprimi verbis non potest. Jam si quis considerat, linguas plerasque, non à sapientibus, sed à vulgo paulatim, utque occasio se obtulit, inventas esse; facile judicare poterit, quam accurate in significatione vocabulorum convenerint ii, quorum nullus alteri, quid vocabulo aliquo significet, saltem clare atque distincte, dicere potuit.

§. 6. At præter vocabula ambigua, quæ aliud in hujus, aliud in illius ore, vel in ore unius nunc hoc nunc illud significant, dantur alia, quæ pariter πολύσημα appellari possunt, quippe quæ in unius ore, idque simul, res diversissimas denotant. Cum enim vulgus hominum multa confundat, quæ distinguenda erant, factum est, ut notionibus distinctis, atque adeo oppositis, quæ in unam quodammodo vulgi incogitantia coaluerunt, perinde

*Dantur
vocabula
quæ in
unius ore,
idque si-
mul, res
diversissi-
mas deno-
tant.*

*Exempla
varia in
vocibus:
Sensus.*

quasi una prorsus res esset, unum quoque nomen impositum sit. Quorum, cum sit insignis multitudo, speciminis loco pauca adducam. Quoties vulgus sensus vocabulo utitur, notione huic nomini subiecta conjungit, quæ toto, ut ajunt, inter se genere diffident; quorum alia ad corpus & ejus partes pertinent, harumque motus quosdam significant; alia ad mentem, rem toto cœlo diversam, certasque ejus cogitationes denotant: hæcque ita confundit, ut ad discrimen eorum, nunquam fere, cum hoc vocabulo utitur, attendat: sed potiùs una voce unam quoque rem se intelligere existimet?

*Spiritus,
anima.*

Idem de illis vocabulis dicendum, quæ sensus species, quæ affectus & eorum species, qualitates item sensibiles sive patibiles, ut vocant, significant. Hæc omnia eo, quem diximus, modo sunt πολύσημα; atque iis respondent vulgo notiones non distinctæ, sed ex rebus oppositis corporalibus & spiritualibus conflatæ. Ipsa nomina spiritus, animæ, in hunc censum referenda sunt: Hæc cum proprie ventum, halitum significant, translata sunt ad res cogitantes significandas; sine dubio ideo, quod majorem cum re cogitante convenientiam vento corporique subtili, quam

quam crassiori materiae intercedere arbitrabantur. Hinc factum est, ut hæc nomina translata nescio quid ex propria sua significatione retinuerint; ita, ut, quamvis plerique homines spiritus animæque voce res cogitantes intelligant, tamen cum hac rei cogitantis notione venti, flatus, halitus, tenuis cujusdam aëris aut ignis notionem jungant. Neque ipsi Philosophi hunc vocum abusum emendârunt, qui animæ nomine, nescio quid, æquabiliter per corpus fufum, quod simul intelligat & velit, simul etiam cibos concoquat, excrementa ab alimentis separet, sanguinem præparet & per corpus diffundat, cor calefaciat, pulmones agitet, arteriarum pulsum excitet, membra moveat, (& quid non?) intellexerunt.

De plerisque vocabulis tropicis dici potest, illa aliquid ex propria significatione secum afferre, unde fit, ut vix unquam his vocabulis disputatores utantur, quin in Logomachias, si non puras, mixtas saltem incidant. Si quis brutis animantibus sensum deneget; non deerit, qui brutis non modo cogitationem negari putet, sed omnes motus & affectiones corporis, ejusque partium, omnia denique, quæ ipse una cum cogitatione hoc sensus

vocabulo comprehendit. Hic si pugnabit,
cum umbra pugnabit.

Finis.

Memini, me ipsum aliquando in ejus-
modi Logomachiam incidisse. Statuebam
finem corporis nil aliud esse, quam nega-
tionem, non existentiam ulterioris exten-
sionis ad corpus aliquod pertinentis. Di-
versum hic à me sentiebant celebres qui-
dam Philosophi. Ego, ut fit, non ce-
debam, sed sententiam meam propugna-
bam: hujus enim veritatem tam clare per-
cipere mihi videbar, quam quæ clarissime
unquam percepi. Postea vero, cum ces-
sante ardore sedatiori mente rem perpen-
dere cœpi, animadverti, omnem no-
stram disputationem Logomachiam fuisse.
Finis nomen est: cujus significatu plus dis-
sentientes, atque ego, comprehendebant:
quod quidem utrique parti licuit. Ego solam
partium extremitatem finis nomine intelli-
gebam. Illi præter extremitatem ipsas quoque
partes extremas, aut saltem superficiem
extremam: quidam etiam figuram, quam
certus partium extremarum situs constituit,
addiderunt. Quare illorum finem plus esse,
quam negationem, uti facile concedo: Ita illi
finem meo sensu meram esse negationem vi-
cissim largientur.

§. 7. Huc facit, quod Verulamius de
verbis observat: *Verba*, inquit, *plerun-*
que ex captu vulgi induntur; atque per disse-
rentias, quarum vulgus capax est, res secant.
Cum autem intellectus accuratior, aut obser-
vatio diligentior, res melius distinguere volet,
verba obstrepunt. Quod vero hujus remedium
est (definitiones scilicet,) in plurimis huic ma-
lo mederi nequit, quoniam & ipsæ definitiones
ex verbis constant, & verba gignunt verba.
Etsi autem putemus, verbis nostris nos impe-
rare, & illud facile dictu sit, loquendum esse;
ut vulgus, sentiendum ut sapientes; attamen
hæc omnia non sufficiunt, quo minus verbo-
rum præstigia & incantationes plurimis modis
seducant, & vim quandam intellectui faciant,
& impetum suum (more Tartarorum sagitta-
tionis, retro in Intellectum unde profecta
sunt) retorqueant.

*Verulamii
observatio
de verbis.
De au-
gment.
Scientiar.
lib. V.
cap. 4.*

§. 8. Neque vero sola homonymia vo-
cabulorum Logomachiarum causa est, sed
etiam Synonymia. Hinc enim accidit, ut
diversa sæpe sentire videantur, iis præ-
sertim, qui in verbis hærent, qui aliis
verbis synonymis atque ejusdem significa-
tionis idem dicunt. Hic nemini mirum
videri debet, si linguas, quas magna vo-
cum penuria laborare audivimus, syno-
nymorum quoque copia laborare dicimus.

*Synonymia
etiam sæpe
causa Logo-
machia-
rum.*

*Synonymo-
rum copia
unde?*

Fit hoc, tum quod homines ante in familias aut urbes aut populos minores divisi, cum in unum aliquem magnum populum coalescunt, singuli vocabula, quibus ante usi sunt, & in quibus convenire non poterant, in unam linguam conferant: tum ex migrationibus gentium: tum ex commerciis: tum denique casu quodam, aut ex amore novitatis, atque eadem sæpe repetendi tædio. Quin & artifices singuli cum de arte loquuntur aliter fere res, circa quas versantur, atque artis rudes vocare solent. Quod non semper ex necessitate factum est, sed more nostrorum venatorum, ut hoc quoque modo se ab artis imperitis distinguerent. Imo nulla pene est urbs, nullum oppidum, nullus vicus, nulla familia, quæ non verba & loquendi modos habeat proprios. Si cui forte verbum usitatum non incidit, aliud arripit, quo eandem rem significet: alii imitantur: hoc item alii. Id si in angusta aliqua familia fit, verbum fit familiæ; si in aulâ Regis aut Principis, ad cujus consuetudinem omnes componi volunt, omnes ita loqui cupiunt. Hæc demum est urbana dictionis elegantia. Usitatiores provinciis relinquuntur. Sic

Horat. de
art. Poët.

Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque,
Quæ

*Quæ jam sunt in honore vocabula : si volet
usus,*

*Quem penes arbitrium est, & jus & nor-
ma loquendi.*

Ex his oritur ingens in qualibet lingua sy-
nonymorum copia: quam auxerunt Ora-
tores, quibus necessarium videbatur, ad
evitandum Auditorum fastidium eadem
varie dicere. Unde Rhetorum de com-
mutanda & varianda oratione præcepta,
libri de copia verborum conscripti, the-
sauri synonymorum, Sylvæ vocabulorum.
Quibus magnum à Poëtica, quæ de nu-
meris suis implendis sollicita fuit, incre-
mentum accessit.

Præterea multa his synonyma sunt, quæ
ab aliis significatione distinguuntur. Di-
stinguunt veteres, si Lipsio credimus, cas-
sidem à galea, quod illa de lamina, hæc de
corio facta fuerit. Distinguunt clypeum à
scuto, quod ille rotundus fuerit, hoc ob-
longum. Quoties vero à priscis & recen-
tioribus hæc nomina confunduntur, qui
tamen res ipsas minime confunderent?
Distinguunt Logici nostri inter scien-
tiam, opinionem, & fidem, quæ no-
mina sæpe in ore vulgi idem significant.
Distinguit Gellius prædam à manubiis,
*ut sit præda corporum ipsarum rerum, quæ ca-
piuntur.*

*Ingens in
qualibet
lingua Sy-
nonymo-
rum copia:
quam au-
gent Orato-
res & Poë-
ta.*

*Multa his
Synonyma
sunt, quæ
ab aliis si-
gnificatione
distinguen-
tur.*
Lips. de
milit.
Rom. 1. 3.
dial. 1.
Ibid. dial.
2.

*Gell.
noct. Att.
1. 13. c. 24.*

piuntur ; manubia pecunia ex prædâ redacta. Hæc nomina aliter Nonius, aliter Asconius Pædianus, quidam plane non distinguunt. Hinc idem Gellius: *Est tamen nonnusquam invenire, ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere aut incuriose prædam pro manubiis & manubias pro præda posuerint.*

Isdem hominibus nonnunquam vocabula idem significant quæ alias distinguere solent.

Cicero notatus a C. Calcagnino.

Disquisit. 2. in l. 1. Offic. Ciceron,

Isdem hominibus nonnunquam vocabula idem significant, quæ alias distinguere solent. Quis credat Ciceronem, qui omnes Stoicæ & Peripateticæ Dialecticæ argutias perdidicit, nescivisse distinguere inter Definitionem & Divisionem? Cælius tamen Calcagninus hujus rei ignorantiam illi objicit, quod in officiis, promissâ officiorum definitione, ejus loco divisionem tradat. At nimirum Ciceroni nil aliud propositum fuit, quam, præmissa divisione quæstionum, quæ de officiis fieri possunt, dicere, quam in hoc libro sit pertractaturus: id quod, tum minimè cogitans, quo sensu Aristoteles aut Chrysippus hoc verbo utantur, definire vocat. Calumnia igitur hæc est Cælii i. e. perversa dictorum Ciceronis interpretatio, & ex calumnia orta Logomachia.

In universum de omnibus vocabulis vicinæ admodum significationis, five quæ
res,

res, inter quas tenue valde discrimen est, significant, dici potest: ea sæpissime esse synonyma, non tantum in ore multorum, qui accurate non loquuntur, quique prorsus, distinguere eorum significationes, nesciunt, sed etiam in ore peritissimorum, qui ad levissimam significationum differentiam alias non ignotam non semper attendunt. Ex quo rursus patet, quam dives & hæc vocabulorum Synonymia sit Logomachiarum scaturigo.

§. 9. Philosophi, quorum nomine *Philosophi*
Theologos, Jurisconsultos & Medicos *qui defe-*
hic quoque comprehendimus, qui defe- *ctus lin-*
ctus Linguarum emendare sunt conati, *guarum*
magnam præterea linguis mutationem *emendare*
attulerunt. Cum enim ad plura in rebus, *sunt conati,*
circa quas versabantur, attenderent, ad *magnam*
quæ vulgus hominum non attendit, mul- *linguis mu-*
taque inter se distinguerent, de quibus *tationem*
distinguendis illiterati, quibus fere Lin- *attulerunt.*
guas debemus, non sunt solliciti, factum
est, ut cogerentur multa nova vocabula
invenire: eorum, quæ jam in usu fuerunt,
significationem mutare; quædam latiora,
quædam angustiora reddere: quorundam
significationi aliquid addere, aliorum
aliquid demere: quæ vulgo synonyma
sunt, ut rerum multitudini nomina re-
sponde-

*Idque plu-
ribus Logo-
machiis
originem
dedit.*

sponderent, distinguere. Sicque alia eru-
ditorum, alia plebis lingua nata fuit, quæ
pluribus Logomachiis originem dedit.

Quoties enim reprehenduntur, tan-
quam contra artis principia peccantes,
quorum unicum hoc peccatum est, quod
artis lingua non loquantur? Quoties illud
auditur: quis Philosophorum ita loquitur?
Cum potius quærendum fuisset, an Sa-
pientes ita sentirent. Quoties plebs Phi-
losophis, Philosophi plebi desipere vi-
dentur: cum tamen idem sentientes,
pariter aut sapiant aut desipiant? Acce-
dit, quod nulla Philosophorum secta cum
altera in hac linguarum mutatione conve-
nire potuerit, cum quælibet, non ex-
pectato alterius consensu, arbitrio suo
usa fuerit, de quo alteri constare non
potuit. Neque, qui ejusdem fuerunt
sectæ, hic accurate consenserunt; non
enim certo consilio omnia vocabula, qui-
bus alio, ac vulgus, sensu utebantur,
definiebant, ut Mathematici solent: &
si id voluissent, fortasse verba idonea non
semper invenissent, sed talia, quorum
singula nova definitione indiguissent.
Imo neque iidem Philosophi in sensu vo-
cabulorum sibi constare potuerunt, sal-
tem eorum, quæ cum vulgo ipsis fuere
com-

communia, nunc Philosophorum, nunc vulgi sensu, huc enim sæpe à multitudine trahebantur, illa accipientes. Hinc perpetuæ Logomachiaë inter vulgum & Philosophos: Logomachiaë inter Philosophos diversarum sectarum: Logomachiaë inter ejusdem sectæ Philosophos: quocunque denique aspicias, Logomachiaë.

De Logomachiis ex terminis Philosophicis & Theologicis ortum trahentibus optime judicat Georg. Calixtus in judicio de controversiis inter Lutheranos & Reformatos: *Facile est hodie terminos, quos* pag. 17. 18.

diximus diversimode intelligi, rebusque ipsis aptari quum aliquandiu Philosophia & disciplina diversimode fuerint tradita, & nova illa atque prava Ramæ institutio veteres terminos partim aboleverit, partim aliter, ac olim accepti fuerunt, intelligere docuerit. Hinc itaque fit, ut à nonnullis termini quos diximus, vel omnino non intelligantur, vel aliter, quam eorum fert, sive indoles, sive hætenus apud alios receptus usus accipiantur.

Consentit judicium Stephani Gausseni: *Aristoteles, inquit, dividit causas, in materia, formam efficientem & finem. Efficientem porro dividunt in procatarteticam, pro-* Dissert. de
natura
Theolo-
giæ.
egumenam & instrumentum. Bene hætenus; ut quod illi (Theologi quidam) divisiones suas
ad

ad omnia Theologiae adhibent & ineptire aliquando malunt, quam suum illum numerum causarum non invenire, & illi suo labore consequuntur, ut pro una controversia, quae Christianorum animos distinebat sex septem pullulascant quarum absque illis divisionibus esset, nihil unquam cuique venisset in mentem; atque ita velitandi, altercandi, contradicendi, & per eandem lineam serram reciprocandi finis nullus est.

C A P. VI.

De iis qui sententiam suam non recte proponentes, Logomachiarum causae sunt.

§. I.

Disputantes variis modis causam praebent Logomachiis.

Quinam in linguis Logomachiarum fomites lateant, vidimus; jam qui sint in ipsis disputantibus, dispiciendum. Hic vero culpa est à duarum partium alterutra, vel utraque. Cum ii, contra quos disputatur, sententiam suam non recte proponunt: ii vero, qui contra disputant, sententiam alterius sua culpa non recte intelligunt. Priori modo, nam de illo in hoc capite dicemus, peccatur obscuritate verborum; quæ nonnunquam

invo-

involutaria est, nonnunquam *voluntaria* & *affectedata*. *Involutariam* appello, cum homines perspicue loqui non possunt: *affectedatam*, cum perspicue loqui nolunt.

Obscuritas verborum vel involuntaria est, vel affectedata.

§. 2. Ac prius quidem vitium summis quandoque ingeniis adhæret; cum enim ipsi facile obscurissime ab aliis dicta intelligant, fit, ut alios suo pede metientes sua quoque obscure dicta intelligi existiment; imo nunquam videntur sibi obscure loqui, quibus nihil fere in aliis obscurum videtur. Quibus quidem observandum esset saluberrimum Quintiliani præceptum, qui Oratori suo non tam curandum esse vult, ut auditor ipsum intelligere possit, quam ne omnino possit non intelligere.

Illis summis quandoque ingeniis adhæret, & cur?

Quintilianus laudatus. l. 8. c. 2.

Sunt, qui existimant, si ipsi, quid sibi velint, sciant, alios pariter id scire, Itaque orationi necessaria quædam verba, sine quibus cætera intelligi non possunt, subtrahunt, non animadvertentes, sibi hunc defectum facilius esse in mente supplere, quam aliis, qui non omnes divini sunt. Quidam existimant, alios tantam afferre attentionem ad scriptorum suorum lectionem, quantam ipsi ad compositionem eorum attulerunt: in quo illos decipit cæcus sui & suorum amor; id enim tum fieret, si alii tanti nostra, quanti nos

Recensentur causa aliquot obscuritatis.

nos ipsi, facerent. Obscuritatem quoque pariunt verba male cohærentia, atque impeditus eorum ordo: quemadmodum enim ordo perspicuitatis, ita confusio obscuritatis mater est. Quod malum nonnunquam inde provenit, quod in aliis cogitationibus defixi aut subinde ad alias inter loquendum delabentes, ad ea, quæ dicimus, non satis attendimus: nonnunquam ex præcipitantia quadam, quod loqui incipimus, antequam totum, quod dicere volebamus, animo concepimus, & quid ex illo primum, quid deinde dicendum, consideravimus. Quod in publicis disputationibus potissimum contingit: ubi affectus mentem perturbant, atque, ut sereno animo de dictorum nostrorum ordine cogitemus, non permittunt. Sæpe vero confusio in verbis confusionem in mente sequitur: ut eo ordine res proferamus, quo concepimus, ut non omnino male Cartesius dixisse videatur, eos, *qui ratione plurimum valent, quique ea quæ cogitant, quam facilimo ordine disponunt, ut clare & distincte intelligantur, aptissime ad persuadendum dicere posse.* Malim tamen, *aptissime ad docendum* dixisset: nam ad movendum, in quo potissimum Oratoris facultas cernitur, plura, quam Philosophus vult,

De Methodo. P.
m. 4.

Cartesius
correctus.

vult, requiruntur: plane ut quandoque impedita & male cohærens oratio affectum dicentis exprimens ad movendum ac propterea ad persuadendum aptior sit. Qualia sunt illa Nisi Virgiliani:

Me me: adsum, qui feci: in me convertite ferrum.

§. 3. Plerunque vero obscuritas sermonis ex eo oritur, quod ipsi, quæ dicere volumus, non clare percipimus: ut sæpe tenebræ orationis tenebras mentis prodant. Nonnunquam, cum mira & mire dicere volumus, cogitationes nostræ tam alte volant, ut ipsi eas non amplius conspiciamus. Conquerimur aliquando, verba nobis, quibus mentem explicemus, non suppetere, ubi merito nobis diceret Flaccus: de re prius cogita,

Alia obscuritatis causa, quando ipsi quæ dicere volumus, non clare percipimus.

Verbaque provisam rem non invita sequentur. Imo fit sæpissime ut loqui velimus, cum nihil prorsus intelligimus, ac, quid dicere velimus, nescimus: ubi non potest non obscura esse oratio.

Horat. de art. Poët.

Id accidit sæpe in conflictibus disputationum: ubi turpe videtur adversario cedere. Respondenti defendenda est thesis. At est falsa: defendenda tamen. At non habet, quod respondeat: hoc nihil ad rem, respondendum tamen. At nescit,

Obscuritates sæpe in conflictibus disputationum, unde?

quid loquatur: quid tum? loquendum nihilominus; donec Opponens fileat. Si mens ipsum deferit; sentiat tamen adversarius, linguam nondum ipsum deseruisse. Similiter licet Opponens satisfactum sibi putet, non ideo statim acquiescendum: turpe est primo ictu posterni: turpe tam cito terga vertere. Urgendum est argumentum: instandum. Sed jam solutum est: nihil refert. Loquendum, etsi nihil, quod dicas, habeas: Ut doctus videaris, necesse est, ut loquaris, non semper necesse est, ut aliquid dicas.

Eruditi sæpe & extra conflictum obscuri.

De Oratore l. i.

§. 4. Sed & extra conflictum eruditi sæpe verba profundunt nihil significantia: cum docent: cum videri volunt discipulis suis intelligere, quæ non intelligunt. Durior in Oratorem suum Crassus est apud Ciceronem: quem si audis; *oratio, si res non subest ab oratore percepta & cognita, aut nulla sit necesse est aut omnium irrisione digna: Quid est enim, ait, tam furiosum, quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subjecta sententia nec scientia?*

Philosophis hoc maxime accidere videtur. Hobbes de Homine

Philosophi majore semper libertate gavisi sunt: quibus licuit, semperque licebit, *ad ignorantiam tegendam*, ut loquitur Hobbesius, *verba invenire, ex quibus nulla*

sen-

sententia exprimi possit. Licet aliis iis uti, c. 10. §. 3. dum putant se dicere aliquid, cum nihil dicunt. Si quis ex Philosopho quærit, quænam sit causa, quod magnes ferrum ad se trahat: quam turpe, quam rusticum foret, hic statim ignorantiam suam profiteri? Quis ferret in Philosopho plebejum illud: Nescio? Quanto fatius est dicere: causam hujus rei esse formam substantialem magnetis, quæ, quoniam magno Philosophiæ naturalis damno, una cum reliquis omnibus substantialibus formis, ignota sit, nisi quod illas ἐντελεχείας quasdam esse cognoscamus, ex qualitatibus intelligi debeat. Qualitatem autem magnetis non esse qualitatem primam; cum non ex forma elementari immediate emanet, sed qualitatem secundam, quippe quæ emanet ex forma mixti. Hæ qualitates cum sint vel manifestæ vel occultæ, quarum hæ in sympathias & antipathias dividuntur: qualitatem secundam magnetis ad occultas, atque inter has ad sympathias esse referendam; cum hujus species sit, qualitas attractrix qualem in magnete cernimus. Quis non crederet in his verbis graviter & vultu magistrali ex cathedra pronunciatis magna lateremysteria? At qui attentius hæc considerabit, cum Æsopica vulpe exclamabit:

Id ostenditur exemplo virtutis magneticæ.

mabit: ὦ οἷα κεφαλὴ, καὶ ἐγνέφαλον εἰ ἔχει!
 O quantus verborum ambitus sensum non
 habet! Talia sunt plura.

Spiritus aliter in loco esse ac corpora
 quis nescit, qui modo scit, quid sint spi-
 ritus, quid sint corpora? de modo quo
 spiritus sint in loco, si Scholasticos inter-
 rogas; in promptu est responsio: Hanc
 esse inter corpora & spiritus differentiam,
 quod corpora sint in loco *circumscriptive*,
 spiritus autem *definitive*. Si postquam hæc
 vocabula non sine magna difficultate me-
 moriæ impressisti, quæris, quid igitur
 hæ tam longæ voces significant? nihil
 ex illis exsculpi posse videbis, quod in-
 telligas, quam spiritus non ita in loco esse
 atque corpora, quod ante tibi non erat
 incognitum. Erit etiam aliquis, qui ne-
 gabit spiritus esse in loco: imperitiam
 esse ita loqui; in *ubi* esse, non in loco:
 si quæris, quomodo igitur locus & *ubi* in-
 ter se distinguantur; ridebit ignorantiam
 tuam, & an igitur nescis, inquiet, hoc
 esse discrimen, quod locus semper corpo-
 ribus, *ubi* semper spiritibus à Philosophis
 tribuatur.

*De vocibus
 mente cassis
 Malebran-
 cii verba.*

§. 5. De his vocibus mente cassis ita
 sapientissimus Philosophus: *Vocibus homi-
 nes* (liceat mihi meo potius more auctoris
 verba

verba Gallica convertere, quam Latinum interpretem sequi,) & sibi & aliis satisfacere consueverunt. Dummodo verba aures ne offendant, tametsi sensum non habeant, satis est, ut ab hominibus recipiantur. Hæc est, quæ in orbe valet, moneta. Exclusa est, ex commercio hominum veritas, usque eo, ut neque loquentes neque audientes ullam ejus rationem habeant. Scire loqui, summum naturæ donum videtur. Quam imaginatio parit loquendi facultatem, certissima plurimis placendi ars est; semperque, ut rumpantur Cartesiani, memoriæ vocabulis incomprehensibilibus refertæ suus inter homines honor constabit. Ad voces has laudatus Scriptor refert *vagas*, ut vocat, & *generales*. Suntque tales, ut aliquid quidem in genere & confuse significant, sed non id in specie & distincte, quod significare debent. Quo pertinere ait, cum vulgo dicitur, corpora tendere ad *centrum* suum: decidere propter *gravitatem*: ascendere propter *levitatem*: moveri per *naturam*, mutare identidem *formas*, agere per *virtutem*, *qualitatem*, *facultatem*. Omnia denique vocabula, quæ non *distincte* aut *rem*, aut *rei modum* significant. Quibus qui utuntur, iis applicat verba Syracidis: *Scientia insensati inenarrabilia verba*. Idem affirmare non dubitat,

Recherche de la Verité.
Tom. 3.
p. 179.
& seq.

Syrac.
21. 22.

esse, qui multa conscripserint volumina, in quibus locus ab ipsis Scriptoribus intellectus rarior avis sit, quam quisquam existimet.

Logomachia oriuntur ex obscuritate orationis affectata.

§. 6. Percurramus ita præcipuas orationis obscuræ, quæ quidem nobis invitis talis est, & species & causas: jam quomodo ex hac Logomachia orientur, demonstratu non est difficile. Quoties enim cum eo disputamus, quem non intelligimus: pugna non est inter nostram & illius sententiam, quam ignoramus; sed inter nostra & illius, quæ non intelligentes legimus vel audimus, verba: Ut ille, qui non ita loquitur, ut facile intelligi possit, necessario aliis hac verborum obscuritate Logomachia occasionem præbeat. Quod si vero quis neque ipse sive in disputationis æstu, sive extra disputationem, quid dicat, scit: aut scit, se nihil dicere: tum vero oritur ineptissimum illud disputandi genus, quod nos in tertio capite *Logomachiam Cecam* appellavimus.

Probatur testimoniis

Quintilianus: Inst. Orat. lib. 8. c. 2.

§. 7. Idem quoque malum oritur ex obscuritate orationis affectata. Quæ tanto magis est reprehendenda, quo major hic in loquente culpa est. Neque hoc vitium, ait Quintilianus, novum est, cum jam apud Titum Livium inveniam, fuisse præceptorem

alii

*aliquem, qui discipulos obscurare, quæ dice-
rent, juberet. Id quod ex inepta persuasio-
ne profectum esse dicit, qua multi du-
cuntur, ut id jam demum eleganter atque
exquisite dictum putent, quod intepretandum
sit. Ut Erasmus, quosdam tum demum* *Erasmi:*
sibi ingeniose dicere videri, ait, si ad eos in- *Decop.*
telligendos opus sit ingenio. De oratoribus *Verbor.*
loquitur Fabius: quod si enim de Philo-
sophis sermo illi fuisset, exempla longe
antiquiora attulisset.

Heraclitus init quorum dux praelia primus *Lucret. l. i.*

Clarus ob obscuram linguam.

Notus Armeniorum, Chaldæorum, Æ- *& exemplis*
gyptiorum, Magorum apud Persas, *variis.*
Brachmanum apud Indos, Æthiopum,
Hetruscorum, sapientiam non divinam
modo sed humanam occultandi mos: quem
à Noacho omnes hos populos accepisse,
sunt qui putant; cui fabulæ liber, qui
sub Berosi nomine circumfertur, origi- *Beros. an-*
nem dedit. Ab Hetruscis hic mos ad Ro- *tiq. l. 3.*
manos, ab Ægyptiis per Orpheum &
Pythagoram præcipue ad Græcos trans-
iisse videtur.

Notæ sunt fabulæ Græcorum, quibus *Fabula*
universam Philosophiam comprehendendi *Græcorum.*
ajunt. Noti Pythagoræ numeri, & qui *Numeri*
hos à Pythagora accepit, Platonis, quo- *Pythago-*
rum *rici.*

Cic. ad
Att. l. 7.
ep. 13.

rum obscuritas in proverbium abiit, ut obscurissimum quodque *numeris Platonice obscurius diceretur*. In universum Pythagoreos & Platonem *fabulis* orationem obscurare, cum de aëriis potestatibus, vel de cæteris Dis loquuntur: cum vero de *summo Deo ac mente; ad similitudines & exempla* confugere, Macrobius * auctor est. Obscuritatem in Timæo Platonis agnoscit, qui in Platonis scriptis fuit versatissimus, Cicero †; & qui superiori seculo Platonianam Philosophiam renovavit, Marcellus Ficinus docet, *ea, quæ Plato scripsit de anima, & ejus circuitu aliter, ac verba sonant, intelligi debere.*

* In somn.
Scip. l. 1.
c. 2.
Plato.
† lib. 2. de
fin.

Plat.
Theol.
l. 7. c. 4.
Aristoteles.

Nota sunt Stoicorum mirabilia: nota aliorum Philosophorum ἀπόρρητα. Nota in primis Aristotelis *Acroamatica, Esoterica & Eoptica* scripta. Nota ejus, quam, ut loquitur Simplicius, ἀντὶ περὶ τὰς ἀσφαλείας, loco velamenti elegit ἀσάφεια: quæ tanta fuit, ut Themistius sectator & interpretæ Aristotelis, affirmare non dubitet, *eum ita scriptis suis obscuritatem inspersisse, ut sepia, cum sese piscatoribus occultare vult, atramentum aspergit.* Ipse Aristoteles Alexandrum ægre ferentem, quod ea, quæ ab ipso didicisset, emissis libris acroaticis vulgaverit: bono animo esse

A. Gell.
noct Att.
l. 20. c. 5.

esse jubet: *ζυνετοὶ γάρ, εἰσι, inquit, μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀνθρώποις.* Forte ne his quidem: si modo verum est quod Themistius ait, *stultitiam esse, omnia Aristotelis dicta intelligere velle.* Id quod, si nihil aliud, tot Aristotelis interpretes, quorum numerum jam suo tempore *ad duodecim milliapervenisse* Franciscus Patritius ait, abunde demonstrant.

*Discuss.
Peripat.
Tom. I.
l. 10. p. 145.*

Ut Platonis ænigmaticam obscuritatem Sectatores ejus sunt imitati, quos in Platone interpretando *mirum in modum mysteriorum pruritu titillari, & non tolerandas alioqui tenebras novis tenebris cumulare* conqueritur Platonis interpres Joh. Seranus: ita Aristotelici, qui fortasse in aliis præceptorem assequi non potuerunt, in obscuritate non modo assecuti sunt, sed superarunt; prorsus, ut post tot interpretes Græcos, Latinos, Arabes, non modo nihilo planior, sed in quibusdam obscurior sit. Quod beneficium præcipue Scholasticis debet, qui Aristotelem non genuinum, sed qualem ex Arabico con versum acceperunt, interpretandum sibi sumserunt.

*Platonici.
In argu-
mento Ti-
mæi.*

*Aristote-
lici.*

Scholastici.

Posteaquam enim hæc barbara colluvies Philosophiam inundavit; Deus bone! quod chaos ortum est? quanta vastitas? quam omnia sepibus & spinis obsita? quæ tenebræ? quæ obscurissima vocabula,

quæ distinctionum portenta, introducta sunt in Philosophiam? quis numerus abstractionum, præcisionum? quæ entia rationis objective, subjective & effective? quæ distinctiones distinctionis in realem & rationis, ac rationis distinctionum in distinctiones rationis ratiocinantis & rationis ratiocinatae? quæ realitates majores & minores? quæ entitates modales? quæ formalitates? qui actus substantiales, accidentales: primi, secundi: compositi, divisi: signati, exerciti? qui status, quæ ampliationes? quæ principia individuationis, quæ suppositalitates, quæ materiæ signatae, quæ hæc- ceitates, ecceitates, petreitates, quidditates, identitates? qui appetitus formarum? qui appetitus centri? quis vacui horror? quæ qualitatuum plaustra? Et quis enumerare posset omnes Albertistarum, Occamistarum, Thomistarum, Scotistarum, Realium, Nominalium, elegantias? Quod tamen aliquo modo ferendum esset, si hæc tenebræ Philosophiam Scholarum solam, non omnes artes & disciplinas, non ipsam Theologiam ita occupassent, ut Theologiam in Theologia vix videre licuerit; ac vix hodie tenebræ discuti possint.

Causse obscuritatis.

§. 8. In his omnibus si causam obscuritatis quæris; varia afferuntur. Philosophos, ajunt, hac ratione cavisse, ne sapientia nimis vulgata vilesceret: nimirum

rum quemadmodum de Persarum Regi- Justin. l. i.
bus traditur, eos specie majestatis oculi con-
suevisse. Dicunt, hanc semper fuisse inter
Sophistas & Philosophos differentiam,
quod illi ostentant, si quid sciunt, hi Macro-
occultant. Addunt, inimicam esse natura in somn.
apertam nudamque expositionem sui: quæ sicut Scip. l. i.
vulgaribus hominum sensibus intellectum sui c. 2.
vario rerum tegmine operimentoque subtraxit:
ita à prudentibus arcana sua voluit per fabu-
losa tractari: adjiciunt, ipsam religionem
occultari, ut figura defendant à vilitate se- Ibid.
cretum. Verentur denique, ne Philoso-
phia, si nuda vulgi oculis exponatur,
vile fiat plebis prostibulum. De Aristo-
tele speciatim Simplicius ait, eum in
Acroamaticis data opera obscurum esse voluisse,
ut segniores ab hujusmodi studio repellat.

Honestæ horum omnium oratio est.
At nisi me vehementer antiquitatis mo-
veret auctoritas: dicerem hos omnes af-
fectatæ obscuritatis meros esse prætextus.
Sacra Deorum Gentilium vulgare, pia-
culum habebatur: si rationem quæris,
eandem tibi dabit Julius Firmicus: ne
publicata divina scientia ad profanorum homi- lib. 4.
num notitiam perveniret. At si quis vel so- Matth.
lum adversus gentes Arnobium legerit: c. 16.
longe aliam sacrorum occultatorum caus-
sam

sam fuisse, videbit: ne videlicet impietas eorum, impuritas, & stultitia proderetur.

Simile nonnunquam aliquid in priscis Philosophis suspicor: ideo illos obscurasse dicta sua, ne forte, si clarius locuti fuissent, pateret omnibus, quam imperfecta, sit notitia sua, quam infirmis fundamentis superstructa, quam multa in scriptis suis dubia, incerta, quam male cohæreant partes, quam elumbes sint eorum conclusiones: quæ omnia sapientissimis Viris, sui que amore minime excæcatis, ignota esse non potuerunt. Tegenda igitur hæc erant quodam obscuritatis operimento: in tenebris hæc merces erant vendendæ, ne vitium emtores animadverterent: faciendum, quod Histriones hodie faciunt, qui noctu agunt fabulas, ut tanto minus fucus in facie, aurum & gemmæ adulterinæ in vestibibus dignosci possint. Videbant perspicacissimi homines, se ita multis admirationi futuros:

Lucret.
l. i.

*Omnia enim stolidi magis admirantur
amantque,*

Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt.

Jamque animo prospiciebant, alios jactantes intelligentiam obscure à se dictorum, quæ ne ipsi quidem intellexerunt; alios nutu illa approbantes, ut capere videan-

videantur : alios nescio quæ in iis mysteria quærentes ; alios , si nihil intelligant , tarditatem suam deplorantes ; alios non intellecta addiscentes in spem venturæ intelligentiæ. Prævidebant denique , Sectatores tantam in oraculis suis explicandis ingenii & industriæ exercendæ materiam iuventuros , ut vix post bis mille annos de nova Philosophia sint cogitaturi.

Hæc mihi invito nonnunquam super hac Philosophorum obscuritate in mentem veniunt , quæ , nisi me valde terrent tanta nomina , pene vera esse dicerem. Sed quod de his non audeo , de Scholasticis post Baconem dicere haud vereor : eos obscuritatem affectasse , *ut hoc ambiguo & fallaci lumine merces suas adulterinas extruderent :* de quorum Philosophia majori jure , quam de Græcorum tradit Trismegistus , dici potest , quod sit λόγων ψόφος. Hi enim ex interpretibus naturæ facti sunt interpretes vocabulorum , in eum finem , ut haberent , quod interpretarentur , a se confictorum ; ut minime mirum sit , quod Franc. Patritius ait , *Philosophiam quadringentis jam annis nihil aliud fuisse esseque adhuc in scholis , quam litem & verbosam contentionem.*

Verulam.
de augm.
scientiar.
l. 6. c. 2.

Tom. III.
l. 4. p. 323.

In Ecclesia Romana hæc Philosophia
scho-

scholastica, quam Aristotelicam vocant, magno in precio est. Vident enim & hic Viri Prudentes hoc obscuritatis velo maculas suas tegi posse: quem in finem ejus

a A. 1611.

q A. 1624.

c A. 1629.

Vid. Rapin. collat.

Aristotelis & Platonis p.

412. Lau-
næus de
var. fort.

Aristote-
lis. c. 6. &
7.

Rapin.
ibid.

aucltoritas olim (a) ab Universitate Parisiensi stabilita (b) postque libellum supplicem à Facultate Theologica oblatum à Summo Parisiensium Senatu decreto est confirmata; (c) quod decretum repetitum postea est in hunc sensum; *non posse principia Philosophiæ Aristotelicæ labefactari, nisi Theologia Scholastica in Ecclesia Romana recepta labefactetur.*

Nostra quoque ætate idem ex occasione ortæ Philosophiæ Cartesianæ factum esse accepimus. Nimirum vident acutissimi homines, non è re sua esse, ut claræ distinctæque perceptiones, quas novatores isti tantopere extollunt, in scholas suas introducantur. Utiliorem, ubi quid tegendum est, Aristotelem sunt experti, quem Doctissimus Jesuita eo potissimum nomine commendat: *quod Ecclesiæ Adversarii Lutherus, Melancthon, Bucerus, Calvinus, Postellus, Paulus Sarpius in eum acerrime scripserint, quas Invektivas summo Aristotelicæ doctrinæ honori esse gloriatur.*

§. 10. Vidimus unde manarit, quæ tot inter eruditos Logomachias peperit, obscuro

scuritatis affectatio: quo & ambiguitatis affectatio referri debebat, quæ non minus frequens est. Id quod nonnunquam joco fit, ut errore male verba nostra interpretantium delectemur: serio vero sæpiissime. *Qui theses*, quas vocant, *ad disputandum proponunt*, sub hac ambiguitate libenter latent, ut quicquid contra proponas, effugio sit locus: ac si una eos via aggredieris, per alteram elabi possint. *Qui regulas & Axiomata varia Philosophica tradiderunt*, hac arte usi sunt: hæc enim, cum perpetuum Scholasticarum disputationum sint argumentum, (quamquam de axiomatibus disputare ridiculum videatur,) iis erant verbis concipienda, ut inveniret Opponens, quod objiceret, Respondens vero haberet aliquam, in quam tecto latere posset confugere, distinctionis arcem.

In hanc partem peccant omnes, qui sine causâ mutant vocum significationes: ut *Chymici*, qui non minus ænigmatice, quam Apollo quondam ex tripode, loquuntur. Item ii, qui novarum sententiarum auctores videri volunt, & cum has excogitare non possunt, ad nova verba confugiunt, novam methodum & modum antiqua tradendi. Ita Ramus Aristotelem

Ambiguitatis affectatio

etiam parit

Logomachias.

Ejus studium frequens.

Disputantes.

Chymici.

Ramus.

nova

nova veste induit, quemadmodum prius Aristoteles fecerat Platoni.

His adde eos, quos pueret cum vulgo hominum loqui: qui usque crepant mirabilia, rara, paradoxa: qui, cum supra plebem non sint sapiendo, supra eundem esse volunt loquendo. Ubi à Stoicis peccatum esse jam in superioribus ex Cicero-
Stoici. ne diximus. Unde perpetua inter ipsos & alios Logomachia. Extat Plutarchi Syn-
Tom. III. opsis, *τῶν διαφόρων συγγραμμάτων*, quæ *ἐννοιῶν*, ubi probare conatur: *Stoicos prorsus omnes communes, quæ vocantur, hominum notiones evertere.* Ita videbantur, quia communissimas loquendi rationes mutant.
vulgo moralia vocant.

In idem incidunt vitium, qui sine gravi causa verbis & loquendi rationibus utuntur, bono sensu, quæ probe sciunt, à pluribus in deteriore partem accipi; facileque prævidere possunt, hæc multorum aures offensura; *παρερμηνείας* atque inde rixas paritura. Ita Epicuro ignotum esse non potuit, quam male audiat voluptatis nomen. Et Cartesius fortasse sperare non debuit, nullos fore aut minus acutos aut malignos, qui verba quædam sua perverse sint intellecturi; quorum
Epicurus.
Cartesius. ratio

ratio ut haberetur, ipsi forte non operæ precium visum est: at si habuisset, multis acerrimis Logomachiis Resp. Literaria caruisset.

Denique si Logomachias quæfiverunt, qui *terminos*, quos vocant, *scholasticos*, in Theologiam invexerunt, ut de *materia & forma Sacramentorum* disputarent, qui de his ipsis perspicue dictis disputare non possent: ii quoque, quanquam forsan præter suam culpam, his rixis occasionem præbuerunt; qui *Locutionibus Scripturæ S.* aliter ac vulgo intellectis horum loco utuntur; Hi enim ab iis, qui locutiones has aliter accipiunt, nunquam recte intelliguntur. Is autem omnes artes, ipsam quoque Theologiam, optime docere mihi videtur, qui, si fieri potest, ab omnibus, sin minus, à plurimis quam facillime intelligitur.

C A P. VII.

De iis, qui verba eorum, quibuscum disputant, perperam intelligunt.

§. I.

Locuti sumus de iis, qui sententiam suam non recte proponentes, Logo-
ma-
Eorum, qui sententiam illorum

quibuscum disputant, perperam intelligunt, machiis occasionem dant. Sed negari non potest, maximam plerunque eorum culpam esse, *qui sententiam eorum, quibuscum disputant, perperam intelligunt.* Qui duplici mihi nomine ridendi videntur, & quod ea se capere putant atque adeo gloriantur, quæ non capiunt: & quod inepta hac persuasione ducti statim ad arma provocant; iis non absimiles, qui cum de bello somniant, hostem ad portas esse rati, noctu surgentes, amicum quemlibet obvium, *alii bona fide agunt,* pro hoste invadunt. Horum *alii bona fide agentes,* revera, eam, quam oppugnant, adversarii sententiam esse existimant: In *alii affectatus est error,* qui nolunt adversarium intelligere: aut videri volunt non capere, quæ capiunt.

Ad priores referuntur ingenia volatica & desultoria. §. 2. Ad illos, de quibus prius dicendum est, refero primum *Ingenia volatica ac desultoria;* qui sapientiam non aliter hauriunt, quam canis aquam e Nilo. Hi nusquam consistunt, semper currunt; attentionis paulo longioris sunt prorsus impatientes. Ad alia, ad alia usque & usque festinant. Unde est, quod vix quicquam eorum quæ legunt, & audiunt recte intelligunt. De iis tamen audacter pronunciant: quod displicet, reprehendunt. Horum iudicio si stare nolis, paratæ lites.

Pri-

Primum caput, aut primam paginam meditationum Cartesii legunt; idque sine attentione: sufficit hoc ad condemnationem. Atheus est, Scepticus: *blasphemavit, quid opus est amplius testibus.* At probat existentiam Dei. At Vaninus idem fecit. Quid? quæris. Lata sententia est; nullus provocationi locus.

Hæc levitas mentis naturæ nonnunquam vitium est, dantur enim tales, qui natura attentionis omnis incapaces sunt. Nonnunquam vero provenit ex ambitione quadam, quod hi homines videri velint omnia celeriter percipere: qui aucupantur illud Phormionis elogium apud Comicum, de quo ita servus Geta:

Levitas in his Natura nonnunquam est vitium.

Sape provenit ex ambitione:

Ego hominem callidiorem vidi neminem: Terent.

Vix dum dimidium dixeram, intellexerat. Phorm.

act. 4. sc. 2. tum ex superbo quodam aliorum contemptu:

Nonnunquam hoc oritur ex superbo quodam aliorum contemptu, quod non operæ precium esse existimant, ut multum temporis in addiscendis aliorum sententiis conterant, hæc esse ex eorum numero, quorum falsitas & stultitia vel obiter legentibus pateat. Quandoque hujus rei causa est multa sciendi cupido. Fit enim, ut, qui nimis multa comprehendere volunt, nihil comprehendant. Iis præsertim hoc contingit, qui Viri multæ lectionis

quandoque ex multa sciendi cupidine.

nis audire volunt; rarissimum enim est, ut quicquam debita attentione legant: ac propterea, ut quicquam paulo difficilius recte intelligant. Quare fingunt inter ea, quæ legerunt, similitudines, ubi nullæ sunt. Si verba quædam in priscis viderunt, quæ in recentioribus reperiunt; jam eadem priscorum & recentiorum sententia est. Democritici sunt omnes, qui de corpusculis loquuntur, Stoici, qui de fato, Epicurei, qui de voluptate. Hæretici denique sunt omnes; quos in verbis quibusdam cum priscis Hæreticis convenire in locis suis communibus inveniunt.

Ingenia superficialia vocantur illi, qui verba non intellecta oppugnant; quomodo ab ingeniis desultoriis differant.

§. 3. Aliorum verba non intellecta oppugnant, illa quoque ingenia, quæ, quod in exteriori rerum superficie perpetuo hærentes ad interiora non penetrant, *superficialia* vulgo appellantur: à desultoriis hætenus diversa, quod hæc aliorum dicta perperam intelligunt ob defectum attentionis, illa propter defectum acuminis. Neque solos hic stupidos noto, quos, ut scientiarum vocabula memoriæ infigant, clamore & jurgiis tandem adiges, ut res ipsas vocabulis subjectas percipiant, nunquam efficies: sed illos etiam, qui ingenio non prorsus destituti, externa, & quæ primo intuitu se nobis offerre solent, cele-

celeriter percipiunt, probeque discernunt: at hæc ipsa externa, in quibus dijudicandis tam prompti tam acuti videntur, ita totam eorum mentem occupant; levia hæc & parum ad rei ipsius cognitionem facientia tam vehementer sensum eorum atque phantasiam afficiunt, ut omnes in his cogitationes tanquam in luto hærentes, ad interiora atque ea, quæ in rebus ipsis præcipua sunt, progredi nunquam possint.

De hoc ingeniorum defectu, ac *naturalibus ejus causis* multa, ut solet, acute sæpe à nobis laudatus *Malebrancius*: ad quem lectores remittimus. Istud observasse ad institutum nostrum vehementer pertinet, aciem horum ingeniorum, perinde atque eorum, quæ stupida prorsus sunt, in addiscendis disciplinis, percipiendis aliorum sententiis, dijudicandis eruditorum controversiis, parum ultra verba, formulas loquendi, modumque tradendi procedere: quo fit, ut quæ in his conveniunt, similia; quæ in iisdem differunt, diversa his hominibus appareant. Cum vero sæpissime verbis magno- pere discrepare videantur, qui idem prorsus sentiunt; accidit, ut, cum hi disputant, ut nullum genus hominum

Malebrancius laudatus.

Rech. de la verité Tom. I.

part. 2. cap. I. §. I. & cap. 9. §. I.

Cart.
Princ.
part. I.
§. 74.

*Inter litte-
ratos multi
quorum
omnis eru-
ditio est in
verbis.*

*Hinc omnes
eruditi in
nominales
& reales
distingui
possunt.*

*Gaußenus
laudatus.
Dissert. de
utilit.
philos. ad
Theolog.*

magis est ad ejusmodi certamina proclive,
de verbis disputent. Et quanquam ve-
rissimum sit illud C^{at}esii : *cogitationes
omnium hominum circa verba magis, quam
circa res versari*; in hoc tamen magnum est
inter homines discrimen, quod alii in
verbis subsistunt, alii in verbis res ipsas
quærunt.

Hic nemini audacter nimis dictum vi-
deri velim, quod certissimum est; inter
eos, qui literati atque eruditi audiunt,
multos reperiri, quorum omnis in verbis
eruditio est: idque non solum in Gram-
maticis, ubi de vocabulis agitur, sed in
iis etiam scientiis, quæ circa res ipsas ver-
santur. Has intelligere, sæpe nihil aliud,
est quam vocabula, quæ *terminos artis*
vulgo appellant, memoria complecti,
iisque, sicubi scientia ostentanda est, ru-
dium aures obtundere: plane, ut nobis
liceat; quod olim, alio licet sensu, fa-
ctum est; non tantum Philosophos, sed
omnes eruditos vulgo dictos in *Reales &
Nominales* distinguere.

Ingenuè hoc de se confitetur sæpe lau-
datus Gaußenus: *Nos, inquit, qui per
totos quatuor annos Dialecticam & Metaphy-
sicam publice prælegimus, si quando mos, im-
periosa res, jubeat, ut quæ ratio contextit
ratione*

ratione dissolvamus, toties rubore toti suffundimur, qui hoc tacito conscientiae sensu intelligimus, nos supra hominum vulgus, extra voces technicas, nihil sapere; parum autem liberale esse facinus, voces, hoc est, fumum tanto cum apparatu à cathedra venditare. Idem alibi, præter voces, inquit, technicas, si verum dicere amamus, nihil fere habent Theologi, quo à viris quibusdam literatis discernantur quos tamen eo quod fictitias nostras nomenclaturas non didicerint, Theologos nemo vocaverit.

*Nota
veritate
à Calvi-
sta prolata
De natura
Theolo-
giæ.*

Reprehenditur ac merito Hobbesius à Cartesio, quod *judicium* fortasse nihil aliud esse, dixerit, quam *compositionem duorum nominum per verbum est*; qui aptius compositionem duarum notionum nominibus subjectarum per illud, quod verbo *est* significatur, *judicium esse* dixisset. Verissime tamen dici potest, multorum hominum judicia plerunque nihil aliud esse, quam duorum nominum & merorum quidem nominum per verbum *est* compositiones: unde fit ut ratiocinationes quoque nihil fere sint aliud, quam talium compositionum compositiones per conjunctionem *Ergo*. Ab his igitur, si verbis recedis, satis est, jam aliud sentis. Iis enim, quorum scientia in verbis consistit,

*Hobbesius
à Cartesio
correctus.
Object. 3.
ad Medi-
tat. Cartes.
p. 96.*

dissentire est aliter loqui. Verborum discrimen vident, sententiarum convenientiam non perspiciunt. Pro veritate pugnare videntur, cum pro formulis loquendi pugnant. Cum multis denique horum nulla pacis spes affulget, nisi quis sententiam suam totidem, quot ipsi solent, verbis, eodem ordine dispositis, proponat. Hoc vero si fecerit, etsi aliud sentiat, imo etsi nullus sit verborum sensus, confecta res est:

*Sic ait & dicto citius tumida equora placat,
Collectasque fugat nubes solemque reducit.*

Vitio institutionis & educationis assuescimus verba non intellecta pronunciare.

§. 4. Hujus vitii causas naturales exponit, uti diximus, Malebrancius. Multa tamen huc confert præter naturam institutio atque educatio. A prima enim pueritia assuescimus verba non intellecta pronunciare: Quot vocabula, quot formulas loquendi, formulas salutandi, gratulandi, gratias agendi, formulas etiam precum a præceptoribus in pueritia discimus? Quot dicta S. literarum, Oratorum, Poëtarum, Philosophorum, Patrum? Quam longas sæpe Christianæ religionis institutiones? Quot modos loquendi à Parentibus, domesticis, vicinis auditos imitamur? In quibus tamen omnibus præter verba parum percipimus.

Cum

Cum ad artes disciplinasque admittimur, quanta præceptorum, definitionum, divisionum, quæstionum, respon-
sionum, axiomatum, theorematum, distinctionum, terminorum, ut vocant, copiam memoriæ impressam, sicubi à nobis consuetis interrogationibus requiritur, promte reddimus? Sed adeo non intelligimus, ut si vel verbulum in interrogatione mutetur, quod respondeamus, non habeamus. Numquid in proverbium abiit, ut, si quis aliquid memoriter dicat eo modo, qui indicat, ad id quod dicitur non attendi aut id prorsus non intelligi, hoc sicut discipulus lectionem recitare dicatur? Longæ quin etiam habentur orationes, dialogi, comœdiæ, ubi loquentes vix quicquam intelligunt. Ipsæ denique regulæ, quarum ope Latina lingua addiscenda est, Latine à rudibus hujus linguæ memoriæ mandantur. In quibus quid præter vocabula non intellecta disci possit, non video.

*Qui sicut
discipuli
lectionem
recitare
dicantur.*

Hæc omnia non equidem improbo. Exercenda est memoria, quamdiu viget; recondendæ in ejus penu non res tantum, sed multa etiam verba, formulæ, dicta pia, elegantia, emphatica, ita denique utilia, ut non res ipsas modo, sed locu-

*Memoriæ
quidem ex-
ercenda.*

*At quis
modus sit
tenendus,
indicatur.*

*Bruta di-
scendi ra-
tio, vitan-
da.*

**Saturn.
Sermon.
l. 2. c. 5.*

tiones etiam & verba per omnem vitam memoria tenere atque in promptu habere profit. Horum multa addiscenda nonnunquam, antequam intelligi possint, si periculum est, memoriam cum ætate decrescentem, tum, cum intelligi poterunt, verbis necessariis retinendis non amplius suffecturam. Hic tamen modus tenendus est: nisi necessitas aut magna utilitas id suadeat, fatius est nulla, quam non intellecta verba discere. Neque diu pueri in bruta hac discendi ratione sunt detinendi. Sola in his memoria excolenda est, quam diu sola in iis memoria conspicua est. Quamprimum iudicii atque rationis scintillæ se exerunt; hæ excipiendæ, excitandæ, fovendæ. Exerceatur memoria, at sit illa non bruta, sed rationalis. Dignetur ea discere, ea retinere, quæ intellectus non prius percepit. Cogitandum, Præceptoribus non picas, non psittacos instituendos esse, sed homines. Qui ut picæ instituuntur, aliquid picarum per omne reliquum vitæ tempus retinent; corvo illi, apud Macrobius*, similes, qui post Actiacam victoriam Augustum his vocibus salutavit: Ave Cæsar victor imperator: atque illi alteri, qui, eadem salutatione dicta, cum à Cæsare fasti-

fastidiretur, & illa addidit verba: *Opera
& impensa perit*: i. e. apposite nonnun-
quam ad rem præsentem loqui videntur,
sed si propius rem considerabis, videbis,
illos nihil eorum, quæ dicunt, intelligere.

Audi de his Ingeniorum Scrutatorem
ex Aristotele: *Reperiuntur homines, qui* Huarre
Scrutin.
Ingen. c. 2.
p. 68.
instar brutorum animalium solo ex instinctu
naturæ agunt, ex eodemque loquuntur: Quin
& melius loquuntur, quam sciunt & intelli-
gunt. Quod vitium ex perversa illa, de
qua conquerimur, institutione magna ex
parte oritur. Hoc modo enim assuescunt Bruta
discendi
ratio, quæ
sit?
homines mature inanes sonos, voces sine
sensu edere; assuescunt sine attentione
loqui; assuescunt sapientes eruditique sibi
videri, si memoriam verbis nihil signifi-
cantibus fartam habent; assuescunt alios
mirari, qui expeditæ, qui cum conten-
tione, cum auctoritate & confidentia
loquuntur, tametsi nihil intelligant. Ver-
ba quærunt ubique, nihil præterea: de
sensu solliciti non sunt. Hæc si sæpe audi-
verunt, si valde sunt ipsis familiaria, si
inde ab adolescentia ipsis fuerunt incul-
cata: etsi quid significant, nesciunt, hoc
solo nomine quod sæpe audiverunt, clara,
perspicua; sententiæ certæ & evidentes
videntur. Ab his si recedis, statim lites
tibi

tibi intenduntur tanto graviores, quod nulla verborum interpretatione, ut quæ ab isto hominum genere non capitur, componi queant.

Multi quidem cum verbis, sententias quoque percipiunt, neque tamen sententiarum nexum mente complectuntur. Qui dissipatas & solutas aliorum sententias memoria tenent, nil nisi nuda verba retinent; Ibid.

§. 5. Præter eos, qui in scientiis nihil unquam, nisi verba didicerunt, dantur alii bene multi, qui, cum præceptores docentes audiunt, aut libros legunt, una cum verbis, sententias quoque verbis significatas, celeriter percipiunt. Neque tamen, veritatem dictorum aut lectorum unquam examinantes, & quasi digerentes, sententiarum nexum mente sunt complexi. Hos Seneca diceret meminisse, non scire. Nullæ hic ingenii, nullæ iudicii partes sunt. Dissipatas tantum & solutas aliorum sententias tenent memoria; quæ cum firmitus verba, quam res, custodire soleat; accidit, ut sæpe, qui hoc modo scientias didicerunt, sensum verborum obliti, nuda verba retineant.

De his Huartus mihi loqui videtur: *Video enim, inquit, hos tales concipere doctrinam ac memoria retinere firmiter: quin & collocant hi figuntque figuram suo loco cum debita partium harmonia: loquuntur atque operantur bene, quoties opus est: sed quum ratio ab ipsis ac causa exigitur ejus, quod sciunt atque intelligunt, tum vero manifesto indicio*

indicio produnt, eruditionem suam non nisi apprehensionem esse terminorum ac sententiarum, quibus disciplina quæque nititur nec causam artis ac modum se cognovisse.

Horum, scientia, cum tractu temporis, ad solam verborum scientiam redigatur: fit, ut pessimam ille ab iis gratiam ineat, qui disciplinarum vocabula mutare conatur. Quemadmodum enim pauperem, cui panniculos sordidos adimis, non minus offendis, quam si diviti magnam eripis auri vim: quoniam ille præter panniculos, quibus nuditatem tegat, nihil habet: ita si huic verba adimis, cujus omnes in verbis quibusdam, ex Schola retentis, facultates consistunt, in quibus unice se oblectavit, in quibus suaviter acquievit, quibus ignorantiam suam utcunque tegere potuit: non aliter vociferatur, quam Plautinus ille Euclio amissa aula sua, aut Hecuba apud Euripidem:

nec ferunt; ut disciplinarum vocabula mutantur.

Quibus sine similes?

Plaut. Aulular. Eurip. Hec.

Ἐυπαίς ποτ' ἔσθα, νῦν δὲ γράῦς, ἀπαίς ἄρα.

§. 6. Huc refer eos quoque, qui verba & verborum sensum à magistris probe perceperunt, utrumque firmiter memoria tenent, nunquam verbis utuntur sine sensu: sed verba & sententias, ita diuturna atque identidem iterata de his simul cogitandi consuetudine colligarunt, ut has ab illis

Alii verba & sententias ita colligarunt, ut has ab illis abstrahere non possint.

illis abstrahere non possint. Hinc fit, ut veritatem & falsitatem cum certis loquendi formulis tam arcto nexu cohærere putent; ut ab his si recedis, quibus veram sententiam affixerunt, à vero te recedere; si illis uteris, quibus falsum agglutinarunt, falsum dicere videaris. Frustra his explicas sententiam tuam, frustra clamas, non hunc, quem volunt, esse verborum tuorum sensum: nihil agis: nisi cerebri eorum vestigia mutaveris, sensum suum a verbis separare non poterunt.

Tales sunt plerique illorum, qui, quod sciunt, aut non ipsi invenerunt, aut saltem non assueti sunt in addiscendis disciplinis ita ingenio suo uti, ut veritatem proprio acumine ex primis principiis eruant. Hi, cum à magistris aut ex libris omnem eruditionem hauserint; cum sententiis verba quoque didicerunt: nihil enim nisi oratione magistra discere potuerunt: hæcque verba cum sententiis simul memoriæ impressa ita conjunxerunt, ut de altero sine altero cogitare non possint. Unde fit, ut hi longe quidem cæteris expeditius loquantur, quamdiu de iis, quæ a magistris didicerunt, loquuntur: vix enim de rebus cogitant, verba adfunt: celerius quoque percipiunt, quid verba aliorum, qui

Hi longe cæteris expeditius loquuntur.

iisdem magistris usi sunt, significant: vix enim verba audiuntur, sensus præsto est. At quamprimum oratio mutatur: si aut aliis, quam ipsi, verbis, aut iisdem, sed alio sensu, uteris; sententiam tuam aut prorsus non capiunt, aut perperam intelligunt.

Eorum vero, qui suo ingenio uti consueverunt, contraria prorsus ratio est; Cum enim de rebus cogitent sine verbis, fit, ut cum sententiam suam exponere volunt, verba non adsint: cum aliorum, aut scripta legunt aut dicta audiunt, sensum non statim assequantur. At cum assequuti sunt, longe melius eum intelligunt, quippe qui se junctis vocibus & remoto cortice nihil aliud nisi res ipsas, sententias nudas, earumque principia, connectiones, atque consequentias attentissime contemplantur.

Hi in Logomachias raro incidunt. Vocibus enim parum moventur, de rebus solis solliciti. Norunt illas signa esse, signa arbitraria, signa nullam habentia cum re significata similitudinem, signa mutabilia, signa ambigua. Illi vero, qui hæc signa cum rebus significatis tam arcte colligarunt, horum omnium obliti, nescio quæ in iis mysteria, nescio quam cum rebus

Eorum qui ingenio suo uti consueverunt, contraria ratio.

Verba non natura significant id quod significant.

bus convenientiam quærunt. Hæc jam non *Ἀέγει* sed *Φύγει* significant hoc, quod significant, atque iccirco, nisi naturæ rerum mutantur, mutari non possunt.

*Sententia
Platonis in
Cratylo.
A. Gell.
noct. Att.
l. 10. c. 4.*

Quæ ipsius Platonis sententia fuisse videtur: & ineptissimo argumento probatur apud Gellium à P Nigidio. Et, quam hæc opinio tanquam ridicula hodie à cunctis explodatur: ii tamen omnes, qui, quamprimum, eadem licet manente sententia, verba quædam immutantur, non aliter pro loquendi formulis digladiantur, ac si naturalis inter veritatem & voces nexus esset, quod verbis rejiciunt, facto ipso approbare videntur.

*Verborum
odium &
amor.*

§. 7. Ex arcta hac verborum & rerum connexione oritur verborum quorundam odium atque averfatio, aliorum amor atque veneratio. Odio habemus non res modo & sententias, sed verba quoque & loquutiones, quæ res & sententias odiosas significant. Sic amor à rebus redundat in ea, quibus res amabiles, sententias gratas significamus, verba. Quæ si quis nobis ex ore evellere conatur, non aliter irascimur, quam canis, cui inania ossa eripiuntur.

*Verborum
amor sæpe
in supersti-
tionem
abit.*

Hic vero verborum amor sæpe in superstitionem abit. Nescio quæ majestas, fantitas,

Etitas, nescio quæ occulta virtus in verbis est. Non sufficit verba Homeri elegantia vocare, significantia, suaviter composita, dulcesonantia, magnifica, & si quæ alia in verbis laudari possunt. Eo usque ex-

Robert.
Keuchen.
in prole-
gom. no-
tarum ad
Serenum
Samoni-
cum.

Non minus est verborum odium. *In generalis Hispaniæ historia legimus, verba sunt Huarti, quum duo in ea legati Gallici appellerent, rogatum Alfonso nonum regem, ut regi Philippo in matrimonium collocaret alterutram filiarum suarum, quarum major insigni forma ac specie præstabat & Urraca dicebatur, minor haut æque bella pulchraque Blanca audiebat: positis ambabus in conspectu legatorum, communem fuisse omnium opinionem, legatos in Urracam propensiores futuros, quippe quæ & primigenia esset & sororem egregia forma atque excellenti corporis habitudine nimis quantum anteiret. Verum cum nomen utriusque intellexissent, adeo voce illa Urraca offendebantur, ut Blancam seligerent, dictan-*

*Non minus est verbo-
rum o-
dium.
Huarti
narratio.
Scrutin.
Ingen.
cap. 16.
p. m. 501.*

tes, hoc nominis in Gallia priori multo acceptius gratusque futurum esse.

Memorabilis de Paulo II. Pontifice historia. Justinian. Hist. Ven. l. 8. p. m. 208.

Quis nescit, nomen Henrici hodie in Gallia infelix haberi, ob Reges hujus nominis infelices? Memorabile est, quod de Paulo II. Pontifice, Veneto, ex Barbarorum familia, traditur. Is, cum excelso corporis habitu, eximiaque oris venustate omnibus admirationi esset, Pontificatum adeptus Formosii II. nomen sibi imponere voluit. Sed Cardinalibus admonentibus, Formosi I. cadaver post mortem tumulo extractum digitisque truncatum in Tyberim projectum fuisse; nomen alias formæ suæ tantopere conveniens respuit, ne, ut ait Historicus, *Pontificia majestas tam fædi casus memoria sordesceret.*

**Terent. Adelph. act. 2. sc. 1. Phorm. act. 2. sc. 3. Regni nomen Anglis tempore Cromwellii adeo in-*

Nomen Tyranni, quam execrabile hodie est, ex quo homines odiosi illud sibi imposuerunt? Nomen Regis & Regni, quam invidiosum fuerit apud Romanos, supra vidimus. At non minus apud Græcos. Unde apud Comicum*, Græcorum mores exprimentem, ad invidiam conflandam, illa adhibentur verba: *An tu hic regnum Æschine possides? Quandoquidem tu solus regnas.* Sed & nostro hoc seculo in Anglia, Cromwellio rerum potente, hoc Regni vocabulum adeo odiosum fuisse,

se, refert Puffendorfius *, ut orationem *visum, ut*
 Dominicam recitantes, nollent amplius *etiam ex O-*
 dicere: *adveniat Regnum tuum*; sed potius *ratione do-*
minica eji-
ceretur.
 visum fuerit: *adveniat respublica tua.* Idem
 vocabulum *Principis absoluti* præter meri- * Dissert.
 tum adeo detestabile ab iis, qui in liberis select. ap-
 civitatibus vivunt, haberi conqueritur. pendice p.
 De Belgis suis Carolum V. dixisse ferunt, † Dissert.
 † nullos esse populos, qui *servitutis nomen* de gest.
 magis execrentur, *ipsam servitutem* Philip. p.
 tius ferant. 99. Strada
 Decad. I.
 lib. 6. p.
 m. 231.
Comœdia-
rum no-
men exo-
sum.

Cum nuper inter varios sermones men-
 tio *Comœdiarum*, quæ à Studiofis Adole-
 scentibus in Scholis aguntur, injiceretur,
 atque ego illud institutum vehementer
 probarem, suaferunt quidam amici, ut,
 si quid hujusmodi nostræ quoque juventu-
 ti exercitandæ aliquando utile ducerem,
 à nomine tantum inauspicato abstinerem,
 hæcque exercitia minime *comœdias*, sed
Studioforum colloquia appellarem: tum ve-
 ro neminem prorsus rem utilissimam re-
 prehensurum.

Exempla talium odioforum vocabulo- *Alia hu-*
 rum & loquendi modorum sunt innumera- *jusmodi o-*
 bilia. Sic alius ferre non potest in Theo- *diosa nomi-*
 logia nomen *Absoluti Decreti*: alius abhor- *na recens-*
 ret à vocabulo *Fati*: alius nomen *Fortunæ* *ta.*
 tanquam profanum respuit, alii *voluptatis*

vox nauseam movet, alium offendit *atom*i
vocabulum, alium *dubitationis* vox ad iram
concitat; alii vox *idea* nescio quid pere-
grini sapere videtur; alius pati nequit
duo hæc adverbia *clare* & *distincte*; alius
periculose Deum à se *positive* dici clamat;
alius facile patietur, ut brutis anima co-
gitans adimatur, dummodo ne *machine*
dicantur; alius refugit vocem *novitatis*,
alius horret nomen *libertatis philosophandi*.
Omitto odiosiora rebus ipsis Sectarum &
Hæresium nomina.

Ut paucis rem complectar, plerisque
omnia verba, quibus sententiam odiosam
aliquando exponi audiverunt, omnia,
quibus auctores odiosi crebro utuntur,
quocunque demum sensu proferantur,
odiosa sunt: impediuntque, quo minus
optimum aliquando in iis latentem sensum
perspicere possint. Quam ob causam idem
sæpe illis contingit, quod Plebi quondam
Romanæ, quæ ad vindicandam Cæsaris
cædem, (quia *Cornelius Cinna* Prætor Cæ-
sarianæ necis socius fuerat, graviterque
pridie in Cæsarem fuerat concionatus,)
odio nominis excæcata, *Helvium Cinnam*
Tribunum pleb. obtruncavit, caputque
ejus præfixum hastæ circumtulit: non
animadvertens, sub hoc nomine unum
ex

Dio lib.
44. Sue-
ton. in
Jul. Cæs.
c. 85.

ex iis latere, qui maxime Cæsarem diligebant. Ita enim & nostri disputatores vocum quarundam odio cæci, illos sæpe adoriuntur, qui partium suarum sunt; amicamque sententiam oppugnant, quæ exosis nominibus obtegitur.

§. 8. Nihil vero magis efficit, ut sententias aliorum perperam intellectas oppugnemus, quam anticipatæ illæ opinion-
Præjudicia efficiunt, ut sententias aliorum male intellectas oppugnemus.
 nes, quas *præjudicia* vocare solemus: quæ nihil aliud sunt, quam judicia, quæ à nobis feruntur, causâ nondum cognita; five, ut Cicero definit, *cum incognita pro cognitis habemus hisque temere assentimur*: aut, ut alibi, *cum temere falsæ rei vel non satis cognitæ assentimur*. Quæ ex duabus mihi
lib. i. de offic. lib. i. de divinat. Præjudicia unde potissimum oriuntur?
 causis potissimum oriri videntur, tum quod multa scire cupimus, tum quod eam attentionem ac diligentiam non adhibemus, quam finis iste requirit.

Inter omnia autem *præjudicia* nulla sunt
Quanam maxime noxia?
 pestilentiora, quam sinistra de aliis hominibus, eorumque sententiis, judicia, nullo solido fundamento innixa. Hæc enim ab innata hominibus philautia, quæ lætatur, cum aliquid invenit, in quo se aliis antepondere possit, ita fovetur, ut cæteris præjudiciis depositis, hæc tamen deponi vix queant: tum maxime, cum

Philautia hæc larva religionis, justizeli, *Φιλαληθείας* ita tegitur, ut nos ipsi isto habitu hostem intestinum non agnoscamus. Incertis rumoribus credimus, si quid sinistri de aliis afferunt. Quare tandem? confirmat illos philautia, gravissimus auctor & testis omni exceptione major.

*Varia præ-
judicia
libros le-
gentium.*

Quanto minus mirari decet: si præceptoribus, si parentibus, si iis, quorum auctoritatem magni facimus, fidem habemus, cum auctorem aliquem dicunt periculosa dogmata fovere. perniciosum virus abscondere, hæresin disseminare, sophistam agere, falsum docere, paralogismis scatere, impium, profanum, ridiculum, ineptum esse. Hæc vero si credimus, ut ad hæc credenda proni omnes sumus: ilicet, actum est, nihil amplius intelligimus. Hunc auctorem si legimus, semper nobis videmur calcare ignes suppositos cineri doloso. Sensum ex auctore non quærimus, sed auctori inferimus.

Si campanarum sonitum audimus, articulatas nonnunquam voces nobis edere videntur: cum quas voces ludens phantasia effingit, campanis tribuit. Cum nubes suspicimus, videmur in illis sæpe variarum videre rerum figuras: unde oritur
magna

magna pars illorum, quæ ibi cernimus, prodigiorum, quæ in sola sæpe imaginatione subsistunt. Ita qui præjudiciis corrupti aliorum dicta audiunt, aut scripta legunt, vident in illis, quæ nusquam sunt, vident opiniones, quas ipsi illis attribuerunt, vident, quæ ipsi ante in animo efformarunt, sententiarum portentosa; digna scilicet, quorum causa *libri Sibyllini inspiciantur, novendiale sacrum instituat, quæque majoribus hostiis procurantur.*

Sane, qui libros legunt, ut nugas, ineptias, errores, paralogismos, fallacias, hæreses, blasphemias, quas ante lectionem libris inesse credunt, inveniant; semper, quod quærunt, inveniunt, quia, quod quærunt, secum afferunt. *Nihil est, ait servus apud Comicum, quin male narrando possit depravarier: Liceat nobis addere, male legendo. Pessime autem legunt, qui judicant, antequam legunt. Liber rejiciendus est: quid ita? talem esse audiavi à viris probis & sapientibus. Titulus me offendit: præfatio est inepta: dictio est vitiosa. Malus est liber: quare tandem? Auctor displicet. Cur ille autem? Novatorem esse audiavi. Ab hoc Præceptores, ut mihi caveam, serio mon-*

Ter.
Phorm.
act. 4. sc. 4.

nuerunt. Virus in verbis abscondere dicitur. Ab hujus fidei, hujus sectæ, hujus ordinis, hujus societatis, harum partium hominibus nihil boni proficisci solet. Neque ab hominibus hujus regionis. *Quid boni ex Nazareth?* Dissentit hic in religione, ergo nec in Philosophia audiendus. In limine labitur, ergo nihil bonæ frugis in toto libro. Errat in uno, ergo in omnibus. Non magni faciendus est liber: cur? Obscurum est auctoris nomen: Nunquam audiui, qui ejus eruditionem deprædicarent. Novi hominem: nihil in eo est non vulgare. Merito mireris unde huic fabri filio tam subita sapientia. Non magni fit à civibus suis. Dici non potest, quam pauca promittat ejus vultus, vox, gestus, vestitus, colloquium, incessus:

Horat. l. i.
Sat. 3.

*Iracundior est paulo, minus aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri possit,
eo quod*

*Rusticius tonso toga defluit & male laxus
In pede calceus hæret.*

Quis crederet, hæc & innumerabilia hujus generis alia esse, quæ judicia magnæ hominum partis de libris, sententiisque dirigant, & ita dirigant, ut ab his solis fata eorum esse suspensa, jure affirmari possit?

His

His præjudiciis imbuti, cum ad libros legendos, aut alios differentes audiendos accedimus, quid mirum est, quod tam multa perperam intelligimus? *Omnia*, inquit Seneca, *per aquam videntibus longe sunt majora: quicquid videtur per humorem, longe amplius vero est.* Et alibi, *rectissima*, inquit, *cum in aquam demissa sunt, speciem curvi præfractique visentibus reddunt.* Ita fane præjudicia omnibus rerum speciem mutant, & modo levissimos errores in majus extollunt, modo prorsus verum, ut falsum, rectum, ut curvum appareat, efficiunt. Si quis pueris præsentibus de spectris loquitur, quamprimum in tenebris soli sunt, spectra sibi videre videntur. Ita si quis in libris falsarum opinionum phasmata esse audivit, ubique se illa videre putat. At hic vere contingit, quod aniculæ nostræ inter alias nugas fabulantur, periculosum esse spectra verberare, armisve impetere: eos enim, qui hoc faciunt, se ipsos ferire. Revera enim se ipsos feriunt, & commenta cerebri sui, qui cum iis pugnant, quos, cum secum sentiant, diversum à se sentire, eaque, de quibus nunquam cogitarunt, docere arbitrantur.

§. 9. Majus vero hoc malum est, cum

*Affectus ad
præjudicia
accedentes
majus hoc
malum
reddunt:
præcipue
invidia &
odium.*

præjudiciis accedunt, fideles ubique co-
mites, vehementes animorum commo-
tiones, quas vulgo affectus vocamus:
interque eos præcipue invidia, ira atque
odium adversus auctores eorumque libros
& sententias. Hæc cum in omnibus judi-
cia nostra pervertant, tum vel maxime in
dijudicandis aliorum sententiis:

male verum judicat omnis

Corruptus Judex.

Hoc morbo regio qui laborant, iis pu-
rissima & candidissima quæque luteo co-
lore infecta, dulcissima amara esse viden-
tur.

Neque hic quisquam ex me quærat, an
etiam ii, qui eruditi, qui Philosophi,
qui sapientes vocantur, huic sint morbo
obnoxii. Quis enim nescit odia quæ sunt
inter diversas religiones sectasque, odia
inter diversos ordines & societates, odia
inter Academias, odia inter diversorum
studiorum homines, odia & æmulationes
collegarum, condiscipulorum: odia in-
ter eos, quibus vetera, eosque quibus
recentiora placent: odia erga omnes,
quos nostram eruditionem deprimere aut
obfuscare arbitramur: odia eorum, qui
sententias nostras non amplectuntur, non
venerantur: qui audent à nobis dissentire
aut

aut dissentire videntur. Et quis omnia unquam enumeraverit?

Fateamur & ingenue fateamur, nos omnes qui sapientiæ studium profiteamur, longissime abesse non modo à Stoicorum ἀπαθεία, sed etiam à Peripateticorum μετριοπαθεία, & futuros semper, dum sapientiam quæremus non illam, quæ nos in cognitionem nostri deducit, sed quæ nos à nobis ipsis abducit; sapientiam speciosam, non utilem, quam pauci capiunt, non quæ multis profit; sapientiam, quæ superbos nos, non bonos, nihil minus denique, quam sapientes reddere potest. Hæc est illa *scientia*, quæ *inflat*, uti Paulus ait. At Salomo *perpetuas inter superbos contentiones esse dicit*. Fiat ex his duobus dictis conclusio, & apparebit, quodnam hominum genus iræ & odio maxime sit obnoxium, figuline & fabri? Me quidem concludere pudet.

Cum vero hæc odia nomen mutuuntur sancti pro Deo, pro religione, pro veritate Zeli: tum vero penitus conclamatum est: tum nihil amplius neque auditur, neque videtur, neque intelligitur: tum in aliis horrendas hæreses, tametsi nusquam sint, non videre, impietas; innocentes non condemnare atque orco addicere, tepor

I. Cor. 8.

I. Prov.

13. 10.

Odia aliquando zeli nomine teguntur.

tepor in religione ; omnia in pessimum
 sensum non detorquere, proditio ; non
 clamare, non vociferari, non cœlum ter-
 ramque miscere, ἀθεώτως habetur. *In ho-*
minibus imbecilli ingenio, ait Malebrancius,
sicubi ad odium, quo flagrant, ad metum quo
percelluntur, adulterinus iste zelus accedit:
quæ tum in mente judicia oriuntur, quam ini-
qua, quam maligna, quam acerba, quæ vis
innocentiæ affertur? Horret animus meminisse.
Non minore ad sanandos horum animos mira-
culo opus est, atque illud fuit, quo Paulum
Apostolum conversum accepimus. Dicerem
desperatam prorsus horum salutem esse: si ulli
divinæ & potentiæ & misericordiæ limites po-
ni possent.

Malebran-
cius allega-
tus.

Recher-
che de la
verité

Tom. 2.

l. 5. c. 12.

Verborum
non intelle-
ctorum alia
causæ re-
cenſentur.

§. 10. Denique inter eos, qui cum alio-
 rum verbis non intellectis bella gerunt,
 & illos referre licet, qui variis negotiis
 districti, debitum tempus & diligentiam
 ad discendas eorum, quibuscum dispu-
 tant, sententias non impendere possunt:
 nolunt tamen harum rudes prorsus videri.
 Ii quoque in hoc vitium incidunt, qui in
 colloquiis familiaribus, in disputationibus
 eruditorum, corpore licet præsentēs, a-
 nimo absentes sunt: aut si præsentēs sunt,
 potius cogitant, quid ipsi dicere velint,
 quam, quid alii dicant. Qui respondere

volunt, nec tamen satis sciunt, quid ob-
jectum fuerit: volunt opponere, volunt
instare: necdum sciunt, quid fuerit re-
sponsum. Hinc fit, ut neuter disputan-
tium alterum intelligat. Alter si de cepis
quærit, de aliis alter respondet. Diceret
surdorum esse disputationem, alterum
non audire alterum: aut hos disputatores
auditorium exhilarare velle illo ludi gene-
re, apud nos usitatissimo, ubi de indu-
stria quæritur, ut responsio male quadrans
interrogationi, audientium risus excitet.

§. II. Hæc de iis, qui aliorum senten-
tiam perperam intelligunt, dicta sunt. *Logoma-*
Sed non minus Logomachias foveant, qui *chias fo-*
aliorum sententias intelligere nolunt. Hi *vent etiam*
præcipue sunt illi, *qui contentionibus dele-* *qui alio-*
ctantur, in quibus perpetuum est contra- *rum sen-*
dicendi studium, qui si ais, negant; si *tentias in-*
negas, ajunt. Omnium sententiarum o- *telligere no-*
fores, quarum non sunt auctores: quem- *lunt: ex*
admodum Laco ille apud Tacitum dicitur *perpetuo*
consilii quamvis egregii, quod non ipse affer- *contradi-*
ret, inimicus. Tum sibi placent, cum *cendi stu-*
quicquid alii dixerint, displicet. Hi no- *dio.*
lunt alios intelligere, quia si intelligerent, *Tacit. hist.*
non esset, quod contradicerent. In di- *lib. I. c. 26.*
sputationibus publicis *Respondens* non vult
intelligere *Opponentem*: quia si intelli-
geret,

*tum & qui
aliis invident,*

*aut invidiam con-
flare vo-
lunt;*

*Et alii
multi no-
lunt alios
intelligere.*

geret, cedendum esset fortasse adver-
sario, agnoscenda thesios falsitas, confi-
tendum, aquam sibi hærere, se nodum
solvere non posse: quod à moribus nostris
vehementer abhorret. Sed & *Opponens*
non vult intelligere thesin: quia si intel-
ligeret, quod opponeret, non inveniret:
non vult intelligere responfionem, quia
simulatque intelligeret, acquiescendum
foret, nullusque instantiæ locus relinque-
retur. *Qui aliis invident*, nolunt eos intel-
ligere, ne cogantur agnoscere veritatem
ab iis inventam aut defensam esse, ne co-
gantur fateri, se iis aliquid debere, ne co-
gantur eos laudare: malunt illorum verba
maligne interpretari, ut habeant, quod
reprehendere possint. *Qui aliis invidiam
conflare* eosque odiosos atque execrandos
reddere *volunt*, pessimum aliorum dictis
sensum affingunt; si explicatur sententia,
si ostenditur nihil in ea mali latere, nolunt
intelligere, ne fateri necesse habeant, se
illis, in quos tantopere debacchati sunt,
injuriam fecisse, vanos clamores, iniqua
omnia fuisse, quæ in illos conjecerunt,
convicia. *Qui temere alios condemnarunt*,
nolunt illos intelligere, ne temeritatem
judicii agnoscere cogantur. *Schismatici*
nolunt eos, à quibus secesserunt intelli-
gere,

gere, ne sine causa secessisse videantur. *Adversarios Præceptorum Majorumque* nolunt multi intelligere, quia alias fatendum esset, Præceptores & Majores errare potuisse. *Antiquitatis cultores* novarum sententiarum inventores nolunt intelligere: quia si intelligerent, reperirent forsan in eorum scriptis aliquid boni priscis incognitum. *Novitatis amatores* nolunt priscos intelligere: quia alias appareret, nihil se novi invenisse. *Qui aliorum sententias rident*, nolunt eas intelligere, ne ob intempestivum risum ipsi ridiculi videantur. *Qui libros de controversiis religionis scribunt*, nolunt adversarios suos intelligere, ut controversiis multiplicatis libros triumphosque suos multiplicare possint. *Qui lucrum quarunt*, *qui auram popularem captant*, *in refutandis aliorum sententiis*, nolunt eas intelligere, ne, si intelligant, quod confutent, non reperiant. *Qui aliorum dicta semel male intellexerunt*, nolunt ea post intelligere: quia nolunt agnoscere, se male ea intellexisse. *Logomachi* denique nostri nolunt eos, quibuscum disputant, intelligere: quia si intelligerent, fatendum sibi esset, se Logomachos, vitilitigatores fuisse, quod quenquam adhuc confessum esse, neque legimus, neque in hunc usque diem audivimus.

C A P. VIII.

De Signis hujus morbi.

§. I.

Signa Logomachiarum cognoscere, est utile.

Quanquam Logomachia non ex eorum sit morborum numero, in quibus malum intus latens non aliter, nisi ex signis quibusdam externis, conjicitur: utile tamen est, indicia quædam Logomachiarum in pugnis Eruditorum observare, quæ tam pugnantes, quam spectantes, excitent, atque admoneant, ut attentius, qua de re disceptetur, considerantes, removeant verborum involucrum, latentemque sub eo Logomachiam detegant; non secus ac gladiatores, sanguine in vestibus conspecto, accepti vulneris admonentur, idque detecta veste vident, quod ante in æstu pugnæ non senserant. Quare cum modum dissertationi nostræ ordinemque præscripsimus, quædam quoque signa Logomachiarum nos indicaturos, recepimus: nunc fidem liberamus. Itaque signum Logomachia hoc esto:

Signum I.

§. 2. *Si quis in cæteris mentis compos, ea oppugnare videtur, in quibus totum genus humanum convenit, verisimilius est, hunc ver-*
bis

bis quam sententia ab iis, quibuscum disputat, dissidere. Sententia enim totius generis humani est sententia hominis, quem exuere necesse est, quisquis ab ea recedere vult. Id quod de homine sanæ mentis in aliis rebus credendum nunquam est.

Quare si Stoici negant, exquisitissimum dolorem esse malum; negant, sapientem in tauro Phalaridis esse infelicem: si

Stilpo ille Megarensis in disputatione dialectica *negat, esse hominem*: si Philoso-

Diog.
Laert. in
Stilpone.

phi quidam recentiores negant, ignem esse calidum, aërem in hyeme esse frigidum, nivem esse albam: Si quis dubitaret, an habeat corpus, an habeat manus, pedes, dissentire videntur hi à toto genere humano. Quis credat, eos revera dissentire? Imo vero non mutant hi sententiam aliorum hominum, sed, quod Cicero Stoicis objicit, tantum *verba versant*.

lib. 4. de
fin.

§. 3. Si quis negare videtur rem cognitam *facilimam, quæ tibi adeo perspicue vera videtur, ut perspicuitas assensum tibi extorqueat, & tametsi velis, non possis in dubium vocare: hunc existimato à te non revera dissentire.* Est enim eadem omnium hominum ratio, fierique non potest, ut, quod uni evidens videtur, alteri si modo id intelligat, incertum, nedum falsum videatur. Falsissi-

Signum II.

Cicer. l. 4. Acad. quæst. *secta Pyrrhonorum, secta mendacium.* *Ars cogit. discurs. 1.* *Augustin. contra Academ. l. 3. c. 17.* *mum est illud Academicorum: Omne visum, quod sit à vero, tale esse, quale etiam à falso esse possit. Imo potius nihil evidentius est, quam, multa esse evidentia: plane, ut facilius sit cum Pyrrhone dicere, omnia esse incerta, quam credere: recteque ille judicet, qui hanc sectam Pyrrhonorum mendacium sectam vocat. Et, si Augustino credimus, Academici non minus ac cæteri Philosophi, dogmatici fuerunt, Platonisque dogmata pro decretis agnoverunt: tantum Stoicos exagitantes, nihil sciri dixerunt, ut nihil eos scire probarent. Certum igitur est, esse aliquam in veris ἐναργείαν, quam Cicero evidentiam, perspicuitatem reddit. Certum illud quoque est, sciri, aliquid evidens esse: nec minus, hoc evidens nemini falsum videri posse, qui rem intelligat. Quod si quis itaque à nobis dissentit revera, in eo quod evidens nobis videtur, efficitur, eum rem non intelligere.*

Multa sunt de quibus dissensus nullus esse potest.

Sunt autem inter evidentia quædam ita cognitu facilia, ita obvia, ut credibile non sit, ea à quoquam ignorari: quare si in his etiam dissensus esse videtur, dissensus plerunque apparens est, non verus; in verbis, non in re. Cum igitur de

de omnibus in utramque partem dispute-
tur, innumera autem sint, in quibus
homines eadem ratione utentes revera
dissentire non possint; innumeras inter
disputationes Logomachias esse, necesse
est.

Ita de axiomatibus dissensus esse non
potest: quippe de quorum veritate & *Ut de axio-*
certitudine ex sola cognitione & *matibus;*
collatione subjecti & prædicati constat, pror-
sus, ut, intellecta vocabulorum signifi-
catione, à nemine possint in dubium
vocari. Neget aliquis, bis duo esse qua-
tuor, totum esse majus sua parte; neget,
quamdiu volet, nunquam adduci potero,
ut credam, eum diversum à me sentire.
Aliter loqui poterit, sentire non poterit.
Multæ tales veritates sunt, quæ tam cla-
ræ tam faciles cognitu sunt, atque istæ:
& tamen de istiusmodi axiomatibus di-
sputari solet. De plerisque Metaphysicis
dogmatibus ex sola consideratione sub-
jecti & prædicati, quæ simplicissimæ sunt
notiones, eædemque apud omnes homi-
nes, judicari potest. Nunquam fere ope-
rosa argumentatione opus est. Unde
igitur tot dissidia? unde, nisi quod in vo-
cibus non convenitur?

Quod de axiomatibus dico, id de iis

*De enun-
ciatis quæ
immediate
ex axioma-
tibus dedu-
cuntur.*

*Verus dis-
sensus est in
probabili-
bus.*

*Et in rebus
certis est
dissensus,
sed in diffi-
ciliores
cognitu.*

quoque enuntiatis plerunque verum est, quæ immediate ex axiomatibus deducuntur: paucissimi enim homines adeo stupidi sunt, ut quod tam facile ex primis principiis eruitur, non videant. Quis enim non ex hoc, quod idem simul esse & non esse nequeat, concludere potest, circum quadratum esse non posse; dummodo hæc verba intelligat? Verus igitur dissensus est in probabilibus: in iis, quorum veritas experientia sensuum non minus quam ratione nititur; ubi memoriæ aut nostræ aut alienæ, ubi aliorum testimonio est credendum: etiam tum, cum potius audimus, quid phantasia, quid affectus, quam, quid ratio dicet, magis quid utile, quid jucundum creditu sit, quam quid verum; in his & similibus obtinet illud Comicum: *Quot capita, tot sententia.*

Quid igitur? ais, an in rebus certis & evidentibus nullus est inter homines dissensus? Est sine dubio: sed plerunque in difficilioribus cognitu, quarumque cognitio longa rationum serie comparatur. Quoniam non omnes requisitis ad eas cognoscendas scientiis sunt imbuti, non omnium æquale est mentis acumen, non omnium eadem capacitas ingenii, non omnes

omnes æque attenti, atque in attentione diu conservanda non omnes æque constantes: inde est, quod in rebus difficilioribus alii veritatem evidentissime perspiciant, alii cæcutiant, alii prorsus à veritate aberrant. In his ipsis tamen, ne incaute in Logomachiam incidas, hanc quoque velim à te observari regulam: *Si quis non minus atque tu ingenio pollens, nec minus artis, de qua agitur, peritus, oppugnat sententiam, quæ tibi evidens videtur, quamque, ut Cartesius loqui solet, clare & distincte percipis: hunc à te revera dissentire, nisi controversia sæpius sedato pariter atque attento animo examinata, haud credito.*

§. 4. *Si, quamprimum vir sapiens in disputatione sententiam manifeste absurdam & ridiculam propugnare videtur, tu protinus conjectes, Logomachiam disputationi subesse, non vana plerunque erit conjectura.* Qui sensum SS. literarum scrutantur, hanc inter alias observant regulam, ut si verba proprie accepta sensum pariant absurdum, ad tropicum figuratumque confugiant. Nihil enim absurdi illi, qui est ipsa sapientia, tribuendum existimant.

Alia quidem, fateor, hominum ratio est: hic enim & sapientissimi falli possunt. Sed hoc saltem iis, qui sapientes habentur,

De me-
thodo.lib. 2. de
divinat.Critici hic
imitandi:Et ii qui-
bus ani-
gmata sol-
venda pro-
ponuntur.

tur, debemus, ut illos non prorsus deli-
rare credamus. Si cui enim paradoxon
illud Cartesii non placet: *nihil equabilius*
inter homines distributum esse, quam bonam
mentem; hoc saltem concedet, rationem
& bonam mentem non sibi soli tributam
esse, sed alios quoque portionem & quasi
demensum suum accepisse. Non temere
igitur credamus, eos, qui, multorum
sanorum iudicio, cæteris sapientiores
sunt, prorsus insanire. Quodsi Cicero
clamat: *nihil tam absurde dici posse, quod*
non dicatur ab aliquo Philosophorum; orato-
ria hæc est hyperbole. Neque iis, qui
absurdissima dicere videntur verum est,
plerosque eorum absurdius loqui, quam
sentire.

Imitemur itaque Criticos nostros, qui,
sicubi verba scriptoris, quem castigant,
obscuriora aut frigidiora sibi videntur,
tametsi lectio cum vetustissimis membra-
nis concordet: tamen adduci non possunt,
ut auctorem ita scripsisse credant: men-
dum subest, sanandus est locus, vera
lectio acuta quadam conjectura restituen-
da. Imitemur eos, quibus ænigmata sol-
venda proponuntur. Omnia enim verba
excutiunt, videntque nullane in iis ambi-
guitas sit. Si quis dicat: lapides in Hel-
vetia

vetia non crescere: cave cum hoc disputas, ridendum te præberes: ænigma est; qui ita loquitur, illud tantum crescere vocat, cum in absunta partis locum ex alio-
 mento apponitur quantitati quaquaversum secundum omnes dimensiones. Quæ non hac ratione majora fiunt, illa augeri in Schola dicuntur, non crescere. Talia ænigmata multa proponuntur in Philosophia. Plato
 omnium rerum ideas æternas esse dicit. Qui non intelligunt ænigma, ita adversus Platonem disputant, ac si ideas hæc, non modo à rebus ipsis, sed ab intellectu etiam divino separatas, ab æterno extitisse credidisset. Hic quis non exclamet cum elegantissimo scriptore: hæc ideae separate tam sunt absurde, ut non credibile sit, opinionem hanc Platoni, tanto Philosopho, in mentem venire potuisse? Apud eundem Platonem Socrates probat Alcibiadi suo, solum animum hominem esse, corpus ab homine
 distingui tanquam instrumentum, quo, ut coriarius cultro, utitur. In hanc sententiam quærit apud Augustinum Varro, utrum anima sola sit homo, ut ei corpus adjunctum sit tanquam equus equiti. Quod si quis ita Platonem delirasse putaret, ut non arctiorem inter animum hominis ejusdemque corpus nexum agnoverit,

Multa sententia Philosophorum veterum & recentiorum æquius interpretanda.

Platonis.

Rapin coll. Aristot. & Platon.

Socratis. Plato in Alcibiade.

August. de civit Dei l. 19. cap. 3.

quam inter coriarium & ejus cultrum, equitem, eumque, quo eques vehitur, equum : quam ineptam homini sapienti sententiam affingeret? quam ineptus ipse esset, si hanc sententiam refellere vellet? Ne proba adversus Peripateticos: *naturæ nullum horrorem; materiæ, elementis nullum appetitum* convenire. Cum enim id dicunt, non proprie loquuntur. Malim ego credere, eos nihil dicere, quam id dicere, quod proprie verba hæc significant.

Peripateticorum.

Cartesii.

Sed eadem etiam erga Cartesium utere æquitate. Cum Deum *positive à se* dici posse, ait; ne crede, hominem sanæ mentis nedum Philosophum Christianum, usque eo furere, ut Deum statuerit se ipso fuisse priorem, se ipsum produxisse, ac non existentem fecisse ut existat. Neque hic mihi quisquam Sapientum Ethnicorum in religione deliria objiciat. Hic enim, fateor, valent illa Apostoli *ἐμωράνθησαν, ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς*. Sed hoc ex peculiari Dei judicio factum est. Quanquam si crassa Ethnicorum deliria sapientibus, quales fuerunt Socrates, Plato, Aristoteles, Zeno, tribuas, vehementer fallaris. Errarunt & hi, sed subtilius errarunt. Tales plerunque eorum invenies sen-

Locus Pauli explicatus.

Rom. I.

v. 21. 22.

sententias, quales ab hominibus summi ingenii, sed lumine SS. literarum destitutis, expectare potuisti. Ægyptiorum etiam sapientes à plebis suæ superstitione procul abfuisse minime dubitandum est. Non intellexit videlicet plebs Symbolicam illam Theologiam, literasque hieroglyphicas: ad superstitionem traxit, quod mysticum sensum habuit. Nisi forte iis, quorum sapientia in ipsis SS. literis celebratur, creditum esse existimas, quod Octavius apud Minucium Ægyptiis objicit: *eos non Serapidem magis, quam strepitus per pudenda corporis expressos extremiscere.*

§. 5. *Si quis adversario, cetera perspicacis Signum IV. ingenii, tribuit sententiam, eamque oppugnat, quæ verbis quidem ejus convenire videtur, sed aliis certis & constantibus ejusdem adversarii opinionibus manifeste repugnat: eum λογομαχεῖν valde veri est simile.* Nihil quidem frequentius aut in libris legitur, aut in disputationibus auditur, atque ista: tecum pugnas, tibi que ipse contradicis.

Sed accusationes istæ maximam partem sunt injustæ: præsertim si hominibus perspicacibus intenduntur. Verba horum sæpe inter se pugnare videntur, cum sententiæ non pugnant. Loquor de iis, quæ, ex principiis rationis ope deducta, cognoscimus: *Ubi & quando nobis contradicamus.*

scimus: non de iis, ubi aliorum auctoritate stamus, aut quorum cognitionem solius memoriæ beneficio debemus, ubi sæpe ex oblivione nobis contradicimus. In artibus & scientiis, ubi cohærent opiniones, non item: in his tametsi erramus, in errore tamen satis nobis constamus. Hic, nisi velimus de verbis concertare, nunquam temere tribuemus homini perspicaci sententiam, quæ hypothefibus ejus aperte repugnat.

*Plato de-
fensus con-
tra Cicero-
nem.*

*lib. i. de
natura
Deor.*

*lib. i. de
placitis
Philos.*

Plato, ut ait Cicero, in Timæo dicit & in Legibus, & mundum Deum esse & cælum & astra & terram & animos & eos quos majorum instituto accepimus. Cave tamen hanc Platoni sententiam tribuas. Quis nescit fanius longe Platonem de Deo sensisse? Hicne tam absurde de Deo loquitur, qui alibi tam præclare? Nō, ait apud Plutarchum, ὁ θεός, χωριστὸν εἶδος, τέλει τὸ ἀμιγὲς πάσης ὕλης, μηδενὶ παθητῶν συμπεπλεγμένον. Idem Cicero in eodem loco de Platone dicit: Sine corpore ullo Deum vult esse, Græci, ἀσώματον: quæ illi sententia constanter tribuitur. Quare Plato, cum ea dicere videtur, quæ Cicero ipsi tribuit, aut ex aliorum sententia loquitur, aut à Cicerone non intelligitur.

*Ita video quoque, multos graviter of-
fendi,*

fendi, cum in Politicorum libris legunt, *Principem supra leges esse; legibus esse solutum.* Ergo, ajunt, Princeps jam peccare non potest: quod libet, licet. Sed quid si in iisdem libris vident, Principi præ cæteris commendari religionem, justitiam, clementiam, virtutes omnes? Si deflectenti ab his poenæ divinæ denuntiantur; tanto graviores, quo minus Princeps humanis poenis subest? Nunquid vident homines in sententiis condemnandis nimis præcipientes, frustra se verbis male intellectis fuisse offensos?

§. 6. *Si quis in disputatione adversario suo* *Signum V.*
tribuit sententiam absurdam, aut turpem, verbis quidem ejus sic satis convenientem, sed à qua vita & praxis abhorret, rarissime à Logomachia immunis est. Ita supra diximus, Logomachiae id indicium videri, si Medici, postquam de morbo aliquo aegroti ejusque natura diu inter se disceptarunt; cum ad eum sanandum accedunt, in remediis prorsus consentiunt.

Idem de multis Philosophorum disputationibus judicandum: atque optimus sæpe verborum interpretes est praxis. Pyrrhonis sententiam fuisse Laërtius dicit, ὅτι ἡ δὲν ἔτε αἰσχρὸν ἔτε καλὸν, ἔτε δίκαιον ἔτε ἀδίκον. Quicquid in his discriminis est, id

minime

*Exemplum
Pyrrhonis.
Laert. in
Pyrrhone.*

minime à natura, sed à sola consuetudine pendere, affirmavit. Impia opinio, quæque prorsus omnem honestatem tollit. Dubitas, an hæc Philosopho excidere potuerint: recte hic assensionem aliquandiu sustines. Sed dubium hoc idem adimet Diogenes, cum subjicit, ἀνόλγθος δ' ἦν καὶ τῷ βίῳ. Fuisse igitur hanc ejus opinionem vita probat opinioni consentiens.

¶ Epicuri. Quid Epicurus? Idemne de eo sentiendum? Statuit hic finem bonorum voluptatem esse. Cum hoc vero cœnare vellent Pisones nostri: hæc Philosophia ad palatum esset multorum. Nimirum existimant, se in hortis Epicuri inventuros Smindiridem quendam aut Apicium; mensam stratum loco cathedræ, extructas dapes loco librorum, lagenas, calices, vinum, loco atramentarii, calami & atramenti. Sed audite, quomodo cœnet: *panis*, inquit, *cibarius cum aqua mihi sufficit*. Ita pasci hoc tempore apud nos pœna est: at hic est quotidianus victus Magistri voluptatis. Sed quid diebus festis, hic sine dubio lautius vivit? Ne promittite vobis Vitelliana convivium: ne expectate

Laert.
l. 10.

Sueton. in
Vitellio. *duo lectissimorum piscium, septem avium millia; nullus apponetur clypeus Minervæ, nulla scarorum jocinora, phasianorum & pavonum cere-*

cerebella, nullæ linguae phœnicopterum aut murænarum lactes. Quid igitur? Mitte, ita *Laërt ibid.*
scribit amico, ad me casei Cytheridii aliquantum, ut, cum paulo splendidius epulari voluero, possim. Vix creditis Epicuro, hæc de se affirmanti: at credetis Stoico: Cum quis, inquit Seneca, adierit hos hortulos & *Epist. 21;*
inscriptum hortulis: Hospes hic bene manebis, hic summum bonum voluptas est; paratus erit hujus domicilii custos, hospitalis, humanus; & te polenta excipiet, & aquam quoque large administrabit, & dicet: Ecquid bene acceptus es? Multi id negarent, qui tamen in Epicurum & Epicureos quotidie declamitant. Si quis summum bonum in divitiis ponere diceretur, qui in summa paupertate summa esset abstinencia, simulque ἀνταρνήσατος: ejus ego sententiam non recte intelligi, existimarem. Quis dubitat igitur, perperam intelligi sententiam Epicuri? Id sentire, quod sentire dicitur, & ita vivere, ut vixit,

Non bene conveniunt & in una sede morantur.

Utinam Theologi ex praxi adversariorum suorum de eorundem doctrina sæpius judicarent, ex praxi, inquam, quæ ab ipsis laudatur & probatur, non toties alii aliis injuriam facerent, non tot per-
nicio-

niciosis Reipubl. Christianæ Logomachiis implicarentur!

Signum VI.

§. 7. Si, duobus inter se disceptantibus, affirmans iisdem ad sententiam suam probandam utitur argumentis, quibus utitur negans, raro verus inter disputantes dissensus esse videtur. In disputationibus ad objectiones sæpe responderi solet *κατὰ τὸ βίαιον*, per argumenti retorsionem, uti loquuntur, cum quis adversarii argumento utitur, ad suam sententiam probandam. Hoc si evenit, præsertim inter Viros eruditos, qui consequentiarum leges didicerunt, disputationem Logomachiam esse, valde probabile est. Viri enim sapientes, qui in argumentis consentiunt, in iis quoque plerunque consentire censendi sunt, quæ ex argumentis legitime deducuntur, præsertim si consequentia facilis & perspicua est. Duo autem opposita ex eodem argumento legitime deduci non possunt. Quare illa quæ ex uno eodemque argumento concludunt, tametsi opposita videantur, sæpissime opposita non sunt. Exemplo celebri, quod dico, perspicuum reddam.

*Salmasii
& Heinsii
disputatio
de lingua
Hellenistica.*

Claudius Salmasius ac Daniel Heinsius, summa seculi nostri ornamenta, magna contentione inter se disputarunt *de lingua Hel-*

Hellenistica; an hac peculiari, sive lingua, sive dialecto, scripta sint & versio Græca Veteris Testamenti, LXX. Interpretum, & Novum Testamentum. Negat ille, hic affirmat. In partes ivit, quicquid tum doctorum erat: non pauci pro utraque sententia libri conscripti sunt: neque acerbitas, ut suos quoque maximi viri patiuntur manes, abfuit. En quomodo concludat Salmasius librum, qui *funus lingue Hellenisticae* inscribitur: introducit *Heinsiolum*, ita enim vocat adversarium, *Phœniculum seculi sui, Eruditorum Regalium, Eloquentium Lusciniam flebilibus modulis inconsolabiliter gementem, non Hylæ fata, non Hermegardis suæ, sed amissam caram filiulam, gratam illam & amabilem puellulam, deliciolum suum, Hellenisticulam nomine, ereptam sibi grandi facinore Salmasii, magni viri, sed Heinsiolo minoris.* Si tamen refecemus, quæ huic controversiæ admiscuntur, varia ad historiam antiquitatesque Judæorum, Græcorum, Romanorum pertinentia, explicationes aliquot locorum S. Scripturæ, aliorumque scriptorum, in quibus aliquando dissensum inter eruditissimos Viros agnoscimus; præcipuam, quæ relinquitur, quæstionem Logomachiam esse, multi per-

perspexerunt. Qui linguam LXX. Interpretum ac scriptorum N.T. linguam Hellenisticam vocant, intelligunt hoc nomine linguam, quæ non pure Græca fit, sed Hebraïsmis, Syriaïsmis, Chaldaïsmis plena. Talem esse LXX. Interpretum, talem scriptorum N.T. linguam, haud difficulter probant. Quid ad hæc Salmasius, & qui cum eo sentiunt? Dicunt, linguam hanc commentum esse. Quare tandem? Hoc ipso inter alia argumento utuntur, quo Adversarii. Probant, hanc linguam innumeris Hebraïsmis scaterere; magisque ἑβραϊζειν quam ἑλληνίζειν; tantum igitur abesse, ut Hellenistica sit, ut potius sit Hebraistica, ex hellenistica, aphellenistica. Agnoscis uno eodemque argumento suam quemque sententiam confirmare: id quod nos Logomachiaë indicium esse diximus.

*Signum
VII.*

§. 8. *Pleraque disputationes de definitionibus & divisionibus Logomachiaë sunt. Præterquam enim, quod ejusmodi disputationes solam plerunque methodum, modumque disciplinas tradendi spectant, quas Logomachiarum species esse observavimus: ut de definitionibus primum loquamur: definitiones aliæ nominis dicuntur, aliæ rei. In definitionibus rei sæpissime non tam repreh-*

*Definitio-
nes rei.*

henditur falsitas, quam quod perfectæ definitionis legibus non conformes sunt: quæ tamen leges non omnes ejusdem sunt necessitatis. Hæc paullo obscurior est: Si verbum hoc additum fuisset, clarior esset. Sed ita definitio non esset brevis: hic genus omittitur: hic genus paulo propius inveniri potuisset: vocabulum hoc est ambiguum: clarius definitur Logica, *ars bene cogitandi*: sed illud *bene* jam latet in artis vocabulo. Grammatica est *ars bene loquendi*: alii addunt, & *scribendi*: quam imperite, quam inveniustum est illud. Et in definitione, quæ *sine copulatione & disjunctione partium* proponi debet?

De definitionibus nominum disputare in Philosophia est aperte λογισμαχείν. Sed innumeræ sunt definitiones quæ videntur esse definitiones rei, quæ meræ sunt definitiones nominum. Causam, definitio, principium ab eo, cujus principium est, reapse distinctum. Tu fortasse aliter, nec repugno. Sed ita, ais, nec materia nec forma causæ erunt corporis. Illa enim à corpore tantum distinguitur considerandi modo: hæc *modaliter*, ut recentiores Philosophi loquuntur. At quid hic mali est? Si materiæ & formæ causæ nomen adimimus, numquid iis decedet? Nisi forte veremur, ne utra-

Definitio-
nes nomi-
num.

Causa.

que in jus nos vocet propter titulum, quo jamdiu gavisæ sunt, ademptum. Sed neque partes erunt materia & forma, si vera tua est partis definitio: quod *res sit ab alia re ejusdem totius realiter distincta*. Fateor & hoc nudabuntur nomine: sed nihilo propterea ignobiliora erunt corporum principia.

Motus.

Pessima, ais, tua *motus* est definitio, quæ soli *motui locali* convenit. Sed quid si solum motum localem definire volui? quid si solum hunc motum voco? At ita *generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio* motus non erunt. At tu jube istos motus vulgo dictos bono animo esse, alius iis quæretur titulus in ejus locum, quem ab Aristotele acceperunt.

Divisiones rerum.

Non majoris sunt momenti disputationes, *de divisionibus rerum*. Rectiusne *Ens* in decem categorias, an in duas, an in tres dividatur. Satiუსne sit dividere magnitudinem, in lineam & lineatum, lineatum vero, in superficiem & corpus: an continuo in lineam, superficiem, & corpus. Sintne quinque tantum *sensus externi*, an sex, ut Scaliger voluit; an plures, ut illi, qui statuunt tactum non esse sensum unicum, sed tot species sensus, quot species tactilium qualitatatum. Duone sint plantarum genera *arbores & herbae*, ut Moses divisit:

an

an tres, arbores, frutices, & herba: an quatuor, arbores, frutices, herba, & olera: an etiam quintum genus sit addendum, quo fungi, tubera & id genus alia comprehendantur. Logomachia, quæ scrutatorem veritatis remorantur! An esurientes in convivio ferrent Scissores ferculorum diu inter se disceptantes, in quot frustra accipenser appositus sit discerpendus, aut, ut est apud Satyr.

Quo gestu lepores & quo gallina secetur? Juvenal.
l. i. Sat. 5.

Ita neque avidi veritatis ferre possunt moram, quæ jam non dico divisionibus, sed disputationibus de divisionibus impenditur. Dummodo nullum in scissione frustum pereat: dummodo nulla in dividendo pars prætermittatur, quæ consideratione digna est: satis in cæteris arbitrariæ pleræque sunt divisiones.

§. 9. Si quis nimium tenax vocabulorum valde generalium, quæ aut nihil distincti significant, aut nescio quot significationes admittunt, jussus illa explicare, hæret, clariora non invenit, sua tanquam clarissima identidem inculcat: cum eo si disputetur, disputatio plerunque Logomachia est. Non desunt, qui cum utuntur vocabulo aliquo communi usu trito, cui tamen in mente nulla distincta notio, sed vaga tantum, uti loquuntur,

*Signum
VIII.*

tur, confusa & generalis respondet; nihilominus, quia usitatis vocabulis utuntur, clarissime sibi loqui videntur. Hi, cum ipsi, quid velint, non intelligant, qua ratione intelligere poterunt ii, qui adversus eos disputant? At isti statim se produnt, si jussi verba sua declarare, non possunt: quin etiam irascuntur, quod alii se tam perspicue scilicet loquentes intelligere nolint. Aut si jussi à verbis, quæ disputationis causa esse videntur, abstinere; nolunt, mordicus illa tenent, prorsus

Ut canis à corio nunquam absterrebitur uncto.

Pro libertate hi decertant: libertas iis semper in ore est: quicquid agunt superiores, contra libertatem est: quicquid agunt ipsi, id vero libertas licitum reddit. Si dicis, hoc nomen valde generale & ambiguum esse, rogas, explicent clarius, quid hoc vocabulo intelligant: indignantur, hoc quenquam quærere. Sed tamen, pergis, an libertatem intelligitis totius civitatis, an singulorum civium: & si hanc, an immunitatem ab omni subjectione hac voce significatis, an à certis quibusdam oneribus? Hic tandem irati, libertas, dicent, libertas est: quis nescit, quid sit libertas? Alii privilegiorum restitutionem flagitant. Frustra ex his quæris, quæ

quæ tandem illa privilegia sint: nihil est, quod dicant: & tamen privilegia sua identidem crepare pergent. Nimirum in hoc nomine confuse nescio quid latere putant, cujus si compotes essent, felicissimi forent mortaliū.

Hic tamen probe observari velim: hoc me Logomachiae signum dicere: si quis abstinere non vult à voce obscuræ & ambiguae significationis. Quod si enim vox valde clara & perspicua est, ut vix significantiorem invenias: ille tenebras quærere videtur, qui vocem ferre non potest, qui aliam substitui vult. Ita nullum est dubium, Arianos olim vocem ὁμοσεία respuisse, non propter vocis ambiguitatem, sed propter nimiam perspicuitatem: quæ non permisit, ut sententiam suam tegerent; maluissent sub obscurioribus vocibus diutius delitescere: quare non vocabulum, sed rem rejecisse sunt censendi.

§. 10. *Si duos inter se disputantes audis, de re, quæ captum tuum non superat, deque arte, cujus non minus, atque disputantes, peritus es; neutrum tamen disputantium intelligis: non leve hoc Logomachiae indicium est. Quod si enim tu, cujus attentio in eo solo est occupata, ut nunc hujus, nunc illius men-*

Signum IX.

tem intelligas, nihil tamen eorum, quæ ultro citroque dicuntur, capis: an is, qui in disputationis æstu versatur: cujus attentio plerunque in id potius fertur, quod ipse dicere vult, quam quod adversarius dicit; cui obversatur vincentis laus, victique pudor: an is, inquam, melius alterum intelligere est putandus? an illi perspicuum videbitur, quod tibi tam videtur obscurum? Quod si vero nihilo melius alter disputantium alterum intelligit, actu alterutrius sententiam intelligis: efficitur, disputationem Logomachiam esse; nisi forte, casu disputantium sententias opponi, velis dicere. Sed necessarium mihi videbatur addere: hoc valere in disputatione de arte, aut scientia, cujus non minus peritus es, atque disputantes. Id quod de proximis quoque, quæ sequuntur, Logomachiae signis est intelligendum. Imperitis enim multa obscura videntur, quæ scientibus perspicua sunt. Hæc quatuor postrema (& hoc observari velim) signa præcipue Logomachiarum sunt in disputationibus Academicis, ubi viva voce inter se disceptant Respondens, uti vocatur, & Opponens. Exempli non addo, quia quilibet, qui frequens est in ejusmodi συζητήσεσι τῶ ἀδωνος τῶ-
τῶ,

78 , exemplorum fatis facile observabit.

§. 11. *Si attentus in disputatione, thesi, de* *Signum X.*
qua disputatur, probe intellecta, Opponentis,
quod in contrarium affert, argumentum non
intelligis: Logomachia & hoc signum esse pu-
tato. Quia sæpe fit, ut Opponens oppo-
nere incipiat, tametsi, quid objicere
velit, non distincte cognoscat. Genera-
lem tantum habet intentionem opponen-
di: hæc facit, ut loquatur, & si, quid
loqui velit, nondum certo apud se con-
stituerit. Id si evenit, evenit autem sæ-
pius, quam quisquam crederet, mirum
non est, si objectionem non intelligis,
quam neque ipse Opponens intelligit.
Hic vero frustra se defendit Respondens:
cum umbra pugnat: hostem non habet,
aut hostem, qui justis armis non est in-
structus. Magno strepitu pugnam ciet,
sed præter strepitum, nihil est, quod
metuatur. In sclopetis ejus, si ita loqui
licet, multum pulveris est pyrii, glans
nulla est: sonant, sed nihil efficiunt;
terrent, non vulnerant.

§. 12. *Si in disputatione, intellecta thesi* *Signum XI.*
& Opponentis argumento responsionem defen-
dentis, utcunque attentus, capere non potes,
quod reliquum est disputationis, Logomachiam
esse suspicator. Sæpe enim indicium hoc
est,

est, Respondentem nihil observare in Opponentis argumento, quod tuto negari possit. Taceret, si tacere liceret: fateretur assensum, nisi hoc turpe videretur. Vult aliquid reponere, etsi, quid reponat, non reperiat. Hic inter arcana Reipub. disputatoriæ, in qua *salus Respondentis suprema lex est*, hoc est præcipuum: Simul ac nihil est, quod respondeas, vicisti, si quid dicis, quod non intelligat adversarius, quod nunquam certius assequeris, quam si ipse dicta tua non intelligis. Inter strategemata hujus militiæ non postremum est censendum, si hostem nulla ratione repellere potes, oculos ejus conspergere pulvere obscuræ cujusdam distinctionis: (optimæ illæ sunt, quæ ne quidem à proferentibus intelliguntur) ut illo excæcato, post varios ictus, quæ adversarium fatigant, te non lædunt, honeste retrocedere possis. Hic si Opponens insurgere vult contra responsionem, quid aliud impetit, quam verba inania omni-que sensu destituta!

Signum
XII.

§. 13. *Si in disputatione posteaquam aliquandiu & Respondentem & Opponentem probe intellexisti: subito oriuntur tenebræ, & quantacunque attentione adhibita, nihil amplius capere potes: tum conjicito, disputationem omnem*

omnem tandem in Logomachiam abivisse. Hoc fere fatum est omnium disputationum, in quibus non veritas sed victoria quæritur. Animadvertis ab initio perspicuitatem, ordinemque: argumentum opponitur thesi: responsio quadrat argumento: instantia, ut vocant, responsioni: omnia probe intelligis: ubi sint disputantes, semper vides: comitaris euntes: quousque pergunt, facile eos animo sequeris. Tum vero subito sese ex conspectu tuo subducunt, atque evanescunt: nescis, quo se proripuerint. Hic tu suspicator, evenire disputantibus, quod tibi evenit, alterum non amplius videre, ubi sit alter; cumque ita in tenebris adversarium quisque quærere pergit, tandem non amplius scire, ubi ipse sit: i. e. omnem disputationem abire in cæcam quandam Logomachiam.

Hæc sunt, quæ mihi in mentem venerunt, Logomachiae signa: poteris huc quoque referre, quæ in superioribus de causis earum dixi, nam & causa effectus signum est, ut nubes venturæ pluviae. Nolim tamen quisquam credat, me omnia, quæ adduxi, signa æque certa esse putare: non hæc mea mens est. Nolo etiam, ut, si quis unum aut plura ex his signis in disputatione animadvertat, sine ulteriori exa-

*Signa hæc
omnia non
æque certa.*

mine statim Logomachiam esse, certo
 judicet. Nam & hic temerarium nimisque
 præceps nos seducere posset judicium.
 Hoc tantum volo, ut, si quis ista obser-
 vet, de dissensu vero disputantium tantis-
 per dubitet, donec ex intellecta distin-
 ctissime utriusque partis sententia, eaque,
 quam fieri potest, accuratissime inter se
 collata, qua in re dissentiant disputantes,
 quousque conveniant, clarissime perspi-
 ciat: ante hoc examen autem, animad-
 versis his signis, probabilius, Logoma-
 chiam esse, quam non esse disceptatio-
 nem, judicet.

C A P. IX.

De remediis hujus morbi.

§. I.

VEnimus tandem ad finem disserta-
 tionis nostræ, ac, postquam, uti
 promissimus, unum atque alterum morbo
 huic remedium quæxivimus, ægrotum
 nostrum aliis penitus sanandum relinque-
 mus. Hic vero nescio, an inter remedia
 hujus morbi, illud quoque Disputatori
 nostro præscribendum sit, quo Carne-
 dem quondam, celebrem Academicæ
 sectæ

sectæ Philosophum, usum fuisse accepi-
 mus: qui adversus Chrysippum, aut, ut
 alii malunt, adversus Zenonem disputa-
 turus, *helleboro se*, ante quam rem tam
 difficilem aggrediretur, *purgasse* dicitur.
 Quod si enim ea hujus herbæ vis esset, ut
 mentem à præjudicatis opinionibus, ani-
 mum à vanæ gloriæ cupiditate, ab ira,
 odio, invidia, partium studio, conten-
 dendi pruritu, sinistris suspicionibus,
Zelo scientiæ & charitatis experte perpur-
 gare posset: si virtutem haberet figendi
 volatica ingenia, adstringendi vagum
 cogitationum fluxum: si denique oculos
 mentis, discussis præjudiciorum & affe-
 ctuum nebulis, acutiores redderet, ut
 per verborum integumenta ad rerum ipsa-
 rum interiora penetraret eorum acies.
 Hæc inquam si hellebori virtus esset:
 præsentissimum illud adversus Logoma-
 chias esset remedium. Ac Carneades qui-
 dem utilem esse hujus usum existimavit,
ad exprimendum, ut loquitur Valerius,
ingenium suum attentius; idemque priscis
 temporibus senserunt plerique, qui, *hel-*
leborum studiorum causa ad pervidenda acrius,
quæ commentabantur, sæpius sunt itaverunt.
 Sed nolo Empiricum agere: præscribant
 hoc illi, quibus herbarum virtutes cogni-
 tæ

*Carneadis
adversus
Chrysip-
pum dispu-
taturi, re-
medium.
Plin. hist.
lib. XX.
c. 21.*

*Valer.
Max. lib.
VIII. c. 7.
§. 5. Plin.
l. c.*

cognitæ sunt: ego ex mea qualicunque officina leniora, ac, si minus efficacia, innoxia certe depromam: acturus hoc capite de *remediis morbum*, ubi est, *pellen- tibus*: sequente atque ultimo de *remediis, morbum inde*, ubi nondum est, *prohibentibus*, quæ vulgo *præservativa* nominare consueverunt.

*Remedium
universa-
le I.
Lexicon
universale
vorum Lo-
gomachica-
rum. Quo-
modo ador-
nandum.*

§. 2. Universale adversus omnes, quot- quot inter eruditos sunt, Logomachias remedium esset *Lexicon quoddam universale*, adornatum à Viro assueto, uti hodie lo- quuntur, claris & distinctis perceptioni- bus, perspicaci in eruendis, acuto in discernendis eruditorum sententiis, in docendo solerti atque perspicuo: ubi omnes voces & loquendi formæ, quæ- cunque in hoc usque tempus Logoma- chiarum causæ fuerunt, secundum lite- rarum seriem explicarentur: atque ita quidem, ut nota aliqua à cæteris distin- guerentur voces & locutiones nullius significationis; voces significationis in- certæ; voces significationis inconstantis apud eosdem auctores; voces signifiatio- nis confusæ: in reliquis, quæ varias qui- dem apud varios, sed certas, constantes & distinctas notiones habent, omnes ac- curate enumerarentur; ad mentem aucto- rum

rum perspicue definirentur, additis, ut in Lexicis fit, ad singulas definitiones auctorum exemplis. Ubi tamen & hoc monendum esset: si hæ ipsæ voces à quibusdam scriptoribus, aut nullo, aut incerto, aut inconstanti, aut confuso sensu usurparentur.

Dici non potest, quantum utilitatis ex *Ejus utili-*
tali Lexico in rem literariam redundare *tas.*
possit, cum ad artes atque disciplinas omnis generis intelligendas, tum in primis ad Logomachias ex iis aut tollendas, aut saltem minuendas. Digna fane res, quæ tentetur hoc seculo, quod nobis tot erudita omnis generis Lexica produxit: quo nullum aliud minus acquiescit in vocibus, quod præ omnibus præteritis propendet in claram & distinctam rerum ipsarum perceptionem. Ac, si Lexicon universale aptum ad hunc finem adornare nimis amplum uni homini pensum videtur; partiantur Viri perspicaces inter se operas, alius hanc, alius aliam artem à morbo, quem curamus, perpurgandam sibi proponat: aut, quod ego quidem malim, incipiatur ab Indicibus particularibus, in certos auctores, quorum locutiones, sive sua sive aliorum culpa, multis Logomachiis occasionem dederunt. e.g.
Su-

Sumantur opera R. Cartesii, excerpantur ex iis omnes locutiones, quibus non satis intellectis adversarii ipsius fuerunt offensi; digerantur secundum literarum seriem; omnes fideliter ad mentem auctoris, ac perspicue, ut, quantum fieri potest, omnis ambiguitas removeatur, definiantur. Tentetur idem in aliis auctoribus: ac multi denique indices in unum corpus collecti constituerent *Lexicon hoc universale*, quod desideramus.

*Remedium
universa-
le II.*

*Purgatio
artium à
vocibus ob-
scuris, in-
certis, &c.*

§. 3. Alterum universale Logomachiis tollendis remedium est: *purgatio artium ac disciplinarum à vocibus ac Locutionibus non modo nullam, aut confusam aut incertam significationem habentibus, quæ sunt perpetua cæcarum inprimis Logomachiarum materia: sed iis omnibus, quæ, ubi clariores non desunt, obscuritate & ambiguitate sua disputationes, alias in fumum abituras, alunt: præsertim quæ, nulla urgente necessitate, eum tantum in finem inventæ sunt, ut disputationum essent pabulum, aut ut homines, quorum in seculis barbaris non magna fuit eruditio, verbis facilia obscurando, difficilia intellexisse viderentur. Stephanus Gaußenus postquam dixit, quæstionem num Theologia ars sit, an scientia &c. Logomachiam esse meram, Vis, inquit,*

inquit, *rem experiri? Dubitabile illud nomen, ars, scientia, sapientia aliquantis per se pone, & quanam sit Theologiae natura extra hoc nomen, hodiernos istos disputatores interroga, eos videbis de rei summa plane inter se consentire, at in vocibus occupatos, quod fatale est hujus seculi malum, inanes sonos fundere.*

Nolo equidem esse morosus: si quæ voces à Scholasticis inventæ sunt significantes, jamque universali eruditorum consensu receptæ: tolerantur in Repub. literaria, sed ea lege tolerantur, ut pacifice vivant, nihilque turbarum concitent: turbulentæ omnes, rixosæque ejiciantur. Neque est, quod dicatur, esse illas magnarum circuituum compendia: fatius enim est, pluribus verbis dicere, quod multi intelligant, quam paucioribus, quod pauci capiant: fatius decem uti verbis, quæ explicatione non indigent, quam duobus tribusve, quæ vix mille aliis explicari possunt. Quam egregiis vero compendiis Scholastici fuerint usi, experientia docuit. Inveniuntur hodie Philosophi, qui libro non magnæ molis longe plura dicunt, sine istis compendiis, quam omnes simul in tot portentosis voluminibus.

At enim, ais, utile quidem, fateor, hoc est, quod præscribis, remedium, sed

*Judicium
Auctoris de
terminis in
scholis ha-
ctenus re-
ceptis.*

*Occurritur
objectioni-
bus.*

sed difficile ; quis hanc, quam suades,
purgationem instituet ? citius Herculi
clavam suam extorseris, quam Thomistis
& Scotistis suas delicias :

*Aut quia nil rectum, nisi quod placuit
sibi, ducunt ;*

*Horat. l. 2.
ep. 1.*

*Vel quia turpe putant parere minoribus,
& quæ*

Imberbes didicere, senes perdenda fateri.
Faciât hic tamen quilibet, quantum in se
est. Abstineat ipse in docendo à caliginoso-
sis istis vocibus : monstret exemplo suo,
commode Philosophiam illis carere posse :
inculcet idem discipulis ; si talia vocabula
ipsi proponuntur, non erubescat fateri,
se ea non intelligere, nec turpe ducat,
interpretationem eorum petere : cogen-
tur ita alii, si intelligi velint, perspicue
loqui. Quæ quidem in re non contemnen-
dos docti homines in hoc seculo progressus
fecerunt ; incipimus sensum in omnibus
verbis quærere, definimus verba non in-
tellecta mirari ; neque profiteri pudet,
nos voces non intelligere, quæ an ab iis,
qui illis utuntur, satis intelligantur, du-
bitamus. Philosophi jam hodie videntur,
qui sunt interpretes veritatis, interpretes
naturæ : non interpretes verborum. Si
hoc tantum Philosophi à vulgo distingue-
rentur :

sentur: non deessent hodie, qui mallent vulgo, quam eruditis annumerari.

§. 4. Magnopere à Logomachiis artes *Remedium* illud quoque purgabit, *si controversia & universa* pugna, cum hominibus mutantur, quantum *le III.* fieri potest, in pugnas cum sententiis. Si non homines, non libros, non sectas, sed falsa dogmata refutamus; fieri vix potest, ut in Logomachiam incidamus: dogma enim, quod refutamus, plerunque revera cum nostra sententia pugnabit: sed si hoc dogma homini, libro, aut sectæ tribuimus, si non tam dogma refutamus, quam homines propter dogma: fit sæpe, ut cum verbis pugnemus. Qui Cartesium refutat ut Scepticum, in Logomachiam incidit, verba ejus non intelligit, talis non fuit. At qui refutat *σνέψιν* illam, quam Cartesio tribuit, recte pugnat cum sententia falsa, neque Cartesium hic repugnantem habebit, dummodo hanc illi sententiam ne imputet.

Dicis, sententiam hujus hominis, hujus auctoris, hujus sectæ esse sceleratam & impiam: quid opus est? refuta opinionem illam sceleratam & impiam: educ *Responde-* in aciem adversus istam omnes tuas copias: nemo se læsum queri potest, nisi qui fateri *tur ad ea* volet, suam oppugnari sententiam. Quid *qua hic* *objici so-* *lent.*

necesse est, ut huic, illive tribuatur, qui eam fortasse non agnoscat? At enim monendi sunt adolescentes, ut sibi à certis hominibus, certis libris, certis sectis caveant. Mihi vero non tantum monendi, sed muniendi videntur: sed muniantur solida veri cognitione, muniantur invictis rationibus, non odio certorum librorum & nominum: muniantur adversus falsum, ubicunque demum reperiat, non contra certos homines, libros & sectas, quæ fortasse à nostro sensu non tantopere abhorrent. Suspectam reddimus veritatem, si iisdem artibus illam defendimus, quibus defenditur mendacium. Quid quod experientia testatur, non alia ratione magis libros adolescentibus commendari, quam si à multis, si magna cura refutantur; ut vel solo Cartesiana Philosophiæ exemplo patet, quæ non tantum defensoribus suis debet, quantum adversariis.

Pugnemus igitur non tam contra certos homines, quam contra falsum; quod tum fiet, si veritatem magis amabimus, quam gloriolam nostram, si errores magis odio nobis erunt, quam ii, quos errare, quoniam id cupimus, credimus. Sed, si dicere velimus, quod res est, prodit se hic, ut cum maxime, ingenii nostri malignitas.

tas. Non sufficit dicere: Deus non est *à se positive*, eo sensu, ut se ipsum fecisse intelligatur. Nimis jejunum hoc nostræ philautiæ videtur; non sibi hic satisfaciunt affectus nostri; amplius quærit malitia hominum; quærit, cui hanc sententiam tribuat: quem propter eam condemnet: majorem habet *ἐμφάσις*, si dicamus: Blasphemus in Deum est Cartesius, qui *Deum à se positive*, quasi se ipsum produxisset, dicere non erubescit.

§. 5. Est & illud non contemnendum *Remedium*
minuendis his verborum pugnis reme- *universa-*
dium, si, quantum res patitur, *le IV.* *disputatio-*
nem transferimus à genere ad speciem: ab uni-
versalioribus ad minus universalia. Notiones
enim generales, cum pauciora compre-
hendant, quam speciales: fit, ut vocabula
etiam, ejusmodi notiones generales signi-
ficantia, facile inter se permisceantur; quo
plura enim vox aliqua significat, eo cla-
rius, ut ita dicam, signata est, eoque
melius ab aliis vocibus distingui potest:
cum contra vocabula generalibus notio-
nibus respondentia, sint similia monetis,
quibus exiguum tantum signum impres-
sum est: quæque iccirco non nisi ab atten-
tissimis possunt distingui. Præterquam
quod generales istiusmodi notiones non

uno modo à singularibus abstrahantur: alius conjungit, quæ dividit alius: animadvertit hic levissimum discrimen, de quo alius nunquam cogitat. Unde est, quod plurimæ disputationes de vocibus sint in disciplinis & partibus disciplinarum generalibus: v. g. in *Metaphysicis*, in *Physicæ parte generali*, in *Prolegomenis artium & scientiarum*. Cum ad specialia accedimus, si controversiæ non cessant, cessant, aut saltem minuuntur Logomachia.

Præterea, accidit fere, ut verba nostra universaliora sint, quam sensus verborum: quæ semper ad materiam, de qua cogitamus, restringimus: unde fit, ut qui verba in latitudine sua accipit, aut ad aliam materiam, de qua ipse cogitat, restringit, mentem nostram non capiat. Hincque oritur disputatio: quæ cessabit, simulatque disputantes à genere ad speciem descendere voluerint. Mutationes in Republica sunt periculosæ, ait hic, negat alter. Pugnare videntur: at non pugnant. Nimirum alter cogitat de mutatione regiminis aut formæ reipublicæ, de mutatione legum atque institutorum civilium. Alter cogitat de mutatione morum depravatorum, de profectu in pietate, in artibus omnis generis & literis; de

de mutatione systematis alicujus Grammatici, Logici, Physici, &c. Hi, si à generalibus ad specialia venient, non habebunt, de quo disputent: prorsus, ut optimum innumeras ex artibus Logomachias tollendi remedium sit, in generalibus non diu hærere, sed ad specialia, ad quæ ipsa utilitas & jucunditas nos invitat, festinare. Sed nescio quomodo multi in generalibus verbosi esse solent, ut pauca, quæ sciunt, dilatando multa scire videantur.

§. 6. Sed & nos à generalibus ad specialia veniamus Logomachiarum remedia. *Remedia specialia.*

In Logomachias incidimus vel *nos ipsi*, ut oppugnemus aliorum verba non intellecta, cum quibus sententia consentimus: vel *alii*. Cogitemus igitur primum de *nobis ipsis* sanandis, tum demum de *aliis*. Atque hic mutuabimur ante omnia à R. Cartesio illud, quo ipse adversus præjudicia usus est, remedium. Existimabat enim vir acutus, nihil ad hanc rem accommodatius esse, quam si quis semel in vita omnibus de rebus dubitet, ut, singulis judiciis suis postea debito ordine examinatis, ea tantum recipiat, quæ claræ & distinctæ perceptioni, i. e. solido fundamento sunt superstructa. Ita sane

*I. Cartesii
remedium
adversus
præjudicia*

dubitemus semel in vita de controversiarum, quæ nobis cum eruditis aut intercesserunt aliquando, aut intercedunt etiam nunc, veritate aut gravitate: dubitemus, utrum nos adversariorum, an nostram adversarii sententiam probe intellexerint: sitne dissensus in re an in verbis, aut saltem tatusne sit in re, quantum verba præ se ferre videntur: nullane subfit, si non pura, certe mixta Logomachia?

*Non desunt
dubitandi
causæ.*

Neque vero hic unquam nobis deerit dubitandi causa, non modo, cum illa, de quibus superiori capite egimus, Logomachiarum animadvertimus signa, aut universa, aut plura, aut singula; sed tum etiam ubi nullum horum apparet. Vidimus, quot cum in linguis tum in nobis ipsis lateant Logomachiarum causæ, quam facilis sit in eas lapsus, quam non potuerint sibi ab illis cavere doctissimi homines, quam late pateant, quam variæ sint earum species, quousque sæpe processerint, quantum per omnes artes ac disciplinas diffundantur.

Jam porro consideremus, qua ætatis infirmitate in plerasque controversias primum inciderimus; quando didicerimus adversariorum nostrorum sententias, quando cœperimus eos impugnare, atque
odisse:

odisse: annon tum temporis, verba quædam aut confuse aut prorsus non intellecta memoria tenere, tota nostra fuerit eruditio: annon odio habuerimus eum, quicum disputamus, antequam ejus sententiam intellexerimus, aut intelligere potuerimus? an sententiam adversarii ab adversario nostro, an à præceptore, adversario illius, primum didicerimus, qui & ipse eam à suo præceptore acceperit? an legimus unquam adversarii nostri scripta, & si legimus, an attente, an sine præjudiciis, ac sinistro affectu? an omnes boni interpretis partes impleverimus? de quibus pluribus nobis in sequentibus erit dicendum. Perpendamus præterea, quam difficile sit, vel nunc, confirmata ætate, ejus mentem intelligere, contra quem non intellectum aliquando, semelque in vita disputavimus; præsertim si id publice factum est; cujus auctoris odium, contemptus, fastidium præcessit intelligentiam; quam difficile sit, librum intelligere, quem legimus, quia refutare volumus; refutare volumus, antequam legimus.

Hæc & alia qui cum animo suo cogitat, fatebitur cauti & prudentis esse, dubitare aliquandiu de omnium, in quas aliquando cum adversariis incidit, disputationum

momento: tum vero, iis quæ graviores videntur, (reliquas enim utinam prorsus ex memoria delere possemus!) maturiori iudicio, uti decet, examinatis, (id quomodo fieri debeat, infra videbimus) eas tantum pro veris controversiis agnoscere, quæ in rigido hoc censu consistere videbuntur, atque ubi dissensus perspicuus est: probeque cavere, ut hoc viso, nihil, in quo nullus dissensus est, controversiæ admisceatur.

*Dubitatio
hæc non est
periculosa.*

Neque vero quisquam hanc, quam suademus, dubitationem periculosa esse dicat. Sit enim illa Cartesii, ut multis placet, periculosa; quia verendum est, ne, qui semel dubitare incipiunt, ex dubitatione postea eluctari nequeant; tum quod vel ad tempus de quibusdam dubitare illicitum videatur: dubitatio nostra omni vacat periculo. Neque enim dubitare aliquandiu, sitne controversia inter me & illum vera controversia, tametsi vera, tametsi gravissima sit, illicitum dici potest: neque si assensionem hic diutius, quam videtur necessarium, aut etiam perpetuo sustinerem; damnabilis hæc esset assensionis retentio. Non enim dubito de sententia magni momenti, quam scire ad salutem est necessarium; non

non dubito, sitne talis vera an falsa; sed dubito tantum, fieri ne possit, ut illi falsum videatur, quod mihi certum, atque indubitatum videtur: & ideo assensionem aliquandiu cohibeo, ne adversario injuriam faciam, ne cum umbra pugnando iniquus simul & ridiculus fiam.

Dubitare, sitne Deus unus an plures, atque in hac dubitatione perseverare, nemo negat periculosum esse. Sed si quis dubitaret, an Gentiles plures Deos statuerint, ac propterea, an in hoc dogmate revera à nobis Christianis dissentiant? hæc dubitatio imperita fortasse videretur, damnabilis certe non foret: immo vero indicium esset, adeo homini, hac de redubitanti, de unitate Dei esse persuasum, ut credere non possit, esse, qui eam oppugnent.

§. 7. Inter remedia, quibus nos ipsos à Logomachiis sanare possumus, merito referas, si quis crebro & serio considerat, quod sapienter est à Verulamio dictum. Videmus inquit, quandoque fieri, ut quis doctus & intelligens, Homines imperitos, de aliqua questione inter se litigantes audiet; atque perspicue advertat, eos idem re ipsa sentire, & in unum convenire, quibus tamen ipsis nunquam aliquis fuisset dissidendi finis.

II. Remedium speciale:

*Verulamii verba
Sermon. fidel. cap. de unitate Ecclesie.*

Quod si hoc nonnunquam eveniat, in exigua illa iudicii disparitate quæ inter homines esse potest: annon credere par est, Deum in cælis qui corda scrutatur & novit, satis perspicere, nos homines fragiles, in aliquibus, de quibus controversiam movemus, idem revera sentire & in ambobus benigne complacere.

III. Remedium speciale:
Animi purgatio à pravis affectibus.

§. 8. Utinam vero pugnandum tantum nobis esset cum præjudiciis nostris circa libros, homines, sectas, cum quibus disputare sumus ab ineunte ætate assueti! facile hæc ponerentur, si sola essent; dummodo præscripto remedio uteremur. Sed quis mentem suam purgabit à pravis affectibus, quos à teneris & quasi cum lacte materno hausit? Facile est, dubitare, eorumne, quibuscum disputamus, mentem recte intelligamus; sed non ita facile, eos non odisse, quos diu odio habuimus. Facile item est, monere alios, ne indulgeant affectibus in disputando; quis non hoc facit? sed fateamur ego, tu, ille, nos, vos, illi, ipsi, isti, ii, fateamur omnes, quotquot sumus, cum Poëta, nos hac in parte *minores esse monitis nostris*.

Remedii huius difficultas.

Hæc vero ipsa difficultas, uti controversias apud plerosque auget: ita certe easdem suspectas reddere debet iis, qui se

se ipsos, qui alios cognoscere student. Non credunt facile iudicio suo, quoties alorum sententiam in peiorem interpretatur partem, qui sciunt, rarissime illud ab affectu pravo immune esse. Videamus tantum, ne existimemus, odium errantium provenire ex amore veritatis. Hoc qui statuit, nescit quid amor sit, quid odium. Nunquam ego audivi, quemquam alium odio esse persecutum, quia caruerit illo bono, quod ipse possidet. Amor nostri nimius pugnat cum amore diversa à nobis sentientium: sed quuscunque amor sit veritatis, nunquam ille pugnabit cum amore errantium. Ex amore autem veritatis puro, conjuncto cum amore aberrantis à vero, necessario oritur commiseratio: atque in hac commiseratione consistit zelus ille, qui Christianos decet.

Sed vereor, ne, quicquid hic dicere possumus, inefficax sit; cuilibet transigendum hic est cum animo suo; hunc ut cognoscat, hunc ut regat. Hoc cum rerum omnium difficilimum sit, petamus, ut ille nobis hic succurrat, qui scrutatur omnia, etiam profunditates Dei: cujus in potestate sunt corda omnium, ita ut ea, tanquam rivus aquarum quocunque vult, dirigat.

dirigat. Quod si enim ulla in re divinæ omniscientiæ atque omnipotentia auxilio indigemus: indigemus certe in nobis ipsis cognoscendis & regendis.

IV. Remedium speciale:
Erroris confessio.

§. 9. Hæc quidem omnia, ut nos ipsos à Logomachiis liberemus, sponte facere debemus. *Si quis autem eorum, quibuscum disputamus, nos admonet, non id se sentire, quod in disputando illi tribuimus, injuriam sibi fieri: hic vero haud difficiles nos præbeamus, neu pudeat fateri, nos sententiam aliorum non satis intellectam oppugnasse.*

Stultus & improbus hic pudor est dignusque notari.

At enim, si istud fatebor, fatebor me errasse, Logomachum fuisse: hoc est palinodiam canere: delendum erit, quod in hoc, quod in illo libro scripsi. Quid dicent amici, quid discipuli, quid admiratores? desine tam inimica honori meo suadere: in aliis sequar consilium tuum; hic non possum. Ridiculum! quasi alii id non cernant, quod nos fateri nolumus. Nimirum pueris similes sumus, qui, quando oculos claudunt, se à nemine conspici, arbitrantur. Imo vero certo nobis persuadeamus, alios non tantum videre, nos errasse, sed insuper videre, nos

nos ridiculo pudore in errore perseverare : videre , non sine risu , ideo nos tantum in aviis strenue pergere , i. e. stultos esse , ne errasse , i. e. homines fuisse videamur. At si ingenue confitemur , nos mentem eorum , quibuscum disputavimus , non satis intellexisse : quid est , quod nobis exprobrent , quid est , quod rideant sapientes ? An quod alii meliores sunt suorum , quam nos alienorum verborum , interpretes ? an quod à verbis male intellectis fuimus decepti ? scilicet hoc nemini unquam contigit ? Quis non hoc humanum , imo quotidianum esse agnoscit , taleque , à quo sibi ne sapientissimi quidem cavere possunt ? Hoc vero non tantum candidi , sed magni etiam animi est , si quis , spreto ineptæ plebis risu , profiteri audet , se errasse : certissimumque hoc hominis serio veritatem amantis indicium est. Cum enim omnes homines sæpissime errent , qui nunquam possunt sibi extorquere ista verba : *erravi , deceptus sum* ; aut cæci sunt , aut vilissima rumoris mancipia , qui toto corpore contremiscunt , quotiescunque de illo cogitant : Quid dicent homines ? prorsus ut idem plebi dicere possint , quod Ovidius Germanico Cæsari ,

Inge-

Magni animi est , si quis profiteri audet se errasse.

Ovid. Fast. *Ingenium vultu statque caditque tuo.*

l. i.

Hi nunquam cum Augustino retractationum libros scribent: promiserunt enim, datis obsidibus, (hi sunt libri, quos emisserunt,) plebi, à cujus judicio pendent, se errores suos ad ultimum usque vitæ halitum defensores.

*Responde-
tur ad quæ-
stionem:
An nun-
quam ali-
cui tribui
possit opinio,
à qua se
alienum
esse dicit?*

§. 10. Hic vero non ab re erit quærere: nunquamne igitur alicui tribui possit opinio, à qua se alienum esse dicit. Sane licere id, quando protestatio, uti loquuntur, manifeste facta est contraria, nullum est dubium: frustra enim verbis à te amoliri conaris sententiam, quam facto ipso fateris. Extra hunc vero casum magna cautione opus est. Si verba auctoris, consideratis omnibus, idque sine præjudicio & affectu sinistro, quæ à bono interprete sunt considerata, nullum alium, quam quem nos illis tribuimus, sensum admittunt: Si adversarius noster proprietatis verborum peritus, locutus est ita meditate, extra disputationis æstum, ubi verba sæpe mentem præcurrunt, animo sereno, atque à perturbatione vacuo: Si denique aperta est causa, quare suam sententiam tegere velit; puta spes insignis boni, aut metus magni cujuscumque mali. Hæc tria quando concurrunt,
non

non impedio, quo minus alicui tribuatur sententia, à qua se abhorrere, jactat. Nisi vero hæc manifestissime concurrant, longe tutius est, ut patiamur, quemlibet verborum suorum interpretem esse: ut nihil alteri tribuamus, nisi quod, ut suum, agnoscit; longe & homine & Christiano dignius, malle credere, alium minus apte locutum esse, quam impie sensisse: præsertim cum illud nos in veritate maxime confirmet, cum videmus & eos, qui à nobis dissentire videntur, in ea amplectenda, nobiscum consentire.

§. II. Sed ad illam quoque quæstionem nobis respondendum est, quæ sæpe inter eruditos est agitata, *de imputatione*, uti loquuntur, *consequentiarum*: possimus ne alicui tribuere sententiam, quam non discrete quidem usquam profitetur, sed quæ, necessaria consequentia, ex illa, quam profitetur, deduci potest? Deo quidem in verbo suo loquenti recte tribuimus non id tantum, quod totidem verbis dicit, sed quicquid necessario ex discrete dictis fluit: nihil enim eorum non vidit, qui videt omnia. Hominibus vero, quo magis sunt perspicaces, eo magis imputari potest, quod ex ipsorum sententia consequitur. Per-
spica-

Item ad alteram: de imputatione consequentiarum.

spicaciores enim plura cernunt cum sententia sua connexa, quam stupidiores. Sed & acutissimorum non magna est perspicacia, præterquam quod & isti sæpissime cum affectibus tum præjudiciis impediuntur, ut ne quidem naturali mentis acie, satis alias in omnibus hominibus obtusa, uti possint. In ipsis quoque consequentiis, de bonis & necessariis loquor, aliæ sunt propiores, aliæ longinquiores & remotiores ab eo, quod diserte dicitur, ad quas non nisi per alias consequentias, & nonnunquam per longam earum seriem pervenitur. Quo propiores sunt, eo facilius videri possunt.

*Nemini
consequen-
tia impu-
tari debet
quam non
videt.*

His consideratis, ita propositam questionem solvimus. Nemini imputari debet, quod non dicit; nemo autem dicit id, quod ex verbis suis sequi non videt: unde efficitur, nemini consequentiam, quantumvis necessariam, imputari debere, quam non videt. Cui consequens est, non omnia quæ necessario ex hominis sententia deducuntur, homini tribui posse: nemo enim hominum omnia ista videt.

Sententia, ex qua falsum sequitur, falsa quidem est: sed quemadmodum qui verum dicit, non omne verum dicit, quod

quod ex eo, quod dicit, sequitur, alioquin omnia à Geometris inventa Theoremata & Problemata illi tribuerentur, qui axiomatica eorum, definitiones & postulata sciret: ita qui falsum dicit, non omne falsum dicit, quod ex illo, quod dicit, necessario conficitur.

Si certum est, aliquem non videre, quod per consequentiam ex ejus sententia eruitur; non sine aperta injuria id ipsi imputari potest. Certum autem hoc esse potest: tum ex aliis ejusdem sententiis, quæ manifestæ huic per consequentiam deductæ adversantur, tum ex praxi, cum quis à praxi abhorret, quæ ex doctrina sequitur.

Si certum est, aliquem videre consequentiam: recte ipsi imputatur, quod per illam ex ejus decretis concluditur. Certum autem hoc est, cum quis agnoscit hanc conclusionem, verbis aut iisdem aut idem significantibus, aut praxi.

Quo probabilius est, aliquem consequentiam videre, eo probabilius ei sententia, quæ ex ejus verbis sequitur, imputatur. Sic, si cætera sint paria, probabilius imputatur perspicaci, quam stupido, immuni à præjudiciis & affectibus, quam ei, qui his excæcatus est: probabilius alicui imputatur deductum per consequentiam

Q

faci-

faciliorem, quam difficiliorem. Contra minus probabiliter stupido, &c. In probabilibus tamen regula est charitatis adhibenda: fatius enim est, benignius de aliorum sententia sentiendo nimis facilem, quam, omnia in pejorem partem interpretando, iniquum videri.

Tutissimum est in rebus incertis à judicando prorsus abstinere.

Tutissima autem via est in rebus incertis à judicando prorsus abstinere: præsertim si contra alios judicium ferendum est; nihilque cuiquam tribuere, quod non aut verbis, aut facto agnoscit. Qua in re istud nos cautos circumspectosque reddere debet: quod, licet consequentiæ, quibus aliquid ex adversariorum nostrorum verbis deducimus, legitimæ & necessariae sint; magnum tamen inter nos illosque sit discrimen: nos enim longe clarius videmus, quicquid mali in eorum opinionibus latet, atque illi vident, qui similes *amatori* apud Flaccum, quem *amicæ*

Turpia decipiunt cæcum vitia,
oculos ad nævos tam charæ sibi sententiæ claudunt, clausisque oculis clarissimas consequentias non vident; atque, ut illæ cerni à se nequeant, obscura quadam distinctiuncula, quam, tametsi non intelligant, tamen intelligere sibi videntur.

tur, non tam aliis quam sibi tenebras offundunt.

Locutus sum adhuc de consequentiis rationis iisque necessariis. Quod ad consequentias sophisticas attinet, quæ bonarum specie nobis sæpe illudunt, *consequentias præsertim affectuum, odii atque invidia, pessimorum sophistarum*: quin illæ nemini imputari possint, nullum est dubium. Sed quam difficile est eas sæpe à probis discernere?

*Consequen-
tia sophisti-
ca.*

§. 12. Denique, ut è diverticulo in viam redeamus, & illud Logomachiis, iis præsertim, quas cæcas vocamus, remedium erit non contemnendum: *si ad verba omnis generis, quæ in memoria nostra hærent, quibusque in disputando utimur, etiam extra disputationem probe attendimus.* Situm, cum animus ab affectu liber est, quotiescunque aliquod horum in mentem venit, statim cogitamus; an hoc vocabulum, quo nonnunquam utimur, more nostro inanis sonus sit, cui nulla subsit notio, an terminus, uti appellamus, ex schola retentus, quem aliquando intellexisse nobis videmur; cui tamen quæ respondeat idea, aut nunquam percepimus, aut non amplius recordamur? an notio illi subjecta sit clara & distincta, an vaga,

*V. Remē-
dium spe-
ciale:
Attentio
ad verba*

confusa & generalis? An voci respondeat idea rei alicujus, an modi rei? An rei extra nos, an sensus alicujus aut modi cogitandi in nobis? Proponamus nobis aliquem, qui ex nobis quærat; quid hoc, quid illo verbo significemus: tentemus illud, quam fieri potest clarissime, definire. Hoc si sæpe, sedato animo, remoti ab ea, quæ in disputationibus est, contentione facimus: multa, cum ad disputandum redimus, mutata nobis videbuntur; multæ controversiæ in fumum abiisse, multæ plurimum de gravitate sua deperdidisse: ridebimus, quod toties cum umbra pugnavimus, ubi sæpe adversariorum, sæpe etiam nostra verba non intelleximus.

Qua ratione aliis medicina sit adhibenda?

Quid agendum si nos ipsos petant aliorum Logomachia.

§. 13. Atque ita quidem nobis ipsis medebimur: nunc, *qua ratione aliis medicina sit adhibenda*, dispiciemus: ac primo, quid agendum nobis sit, *si nos ipsos petant aliorum Logomachia*, si verba nostra, quorum vim non capiunt, oppugnant Logomachi. Hic vero statim videndum, in nobisne, an in adversario sit hujus rei culpa, nosne sententiam nostram male explicaverimus, an ille bene explicatam male intellexerit? annon verba nostra dura, obscura aut ambigua sint? Id si est,

est, duo certissima sunt Logomachiae remedia: primum, si ingenue fatemur, nos minus apte esse locutos: alterum, si aliter in posterum nos locuturos promittimus, & promissis stamus. Sed ita, ais, fatendum mihi erit, me nescire loqui. Quid? Tibi ne etiam in verbis, non tantum in sententia, ab omni errore immunis videris? an ne hæc quidem tibi extorqueri possunt, tanquam mali ominis verba *clarius loqui potuisssem*? Miseri homunciones! qui nunquam magis inepti sumus, quam cum maxime cavemus, ne inepti videamur; & cum fateri nolumus minimum errorem, maximam stultitiam prodimus. Sed videantur hæc duo remedia, uti plerisque videntur, amariora: nihilne igitur pacis causa ferendum est? quanti tranquillitas animi, quæ perpetuis istis jurgiis turbatur, emenda nobis videtur?

Dura aliquis præcepta vocet mea; dura fatemur

Esse: sed, ut valeas, multa dolenda feres. Sed tametsi verba nostra, quæ alios offendunt, immerito offendant; tamen si alia non minus perspicua adsint, quibus idem dicere possimus, utamur hic συγκαταβάσει, removeamus è via lapides, ad quos parum acute cernentes offendunt,

atque abstinenceamus, quantum possumus, à locutionibus, quas videmus male intelligi. Non tanti vel aptissimæ voces nobis esse debent, ut illas sine necessitate cum pacis dispendio mordicus retinere velimus. Officium verborum est, animi nostri sensa aliis significare: cum videmus, ea suo hic officio non defungi, aliudque multis significare, quam quod significatum volumus; dimittamus ea, tanquam servos, si non malos, certe inutiles; præsertim si alia adsint ad hoc ministerium idonea. Si Erasmo veritas displicuit seditiosa; verba certe seditiosa, licet sensus eorum sit innoxius, nobis placere minime debent.

*Huic remedio non
semper est
locus.*

Equidem fateor, non semper huic remedio locum esse. Cum enim, quod alii perspicuum est, atque aptissimum, alii durum videatur & periculofum: fieri non potest, ut simul omnium rationem habentes, ad omnium captum & loquamur & scribamus. Verba præterea æque perspicua atque ad id, quod dicere volumus, accommodata facilius est quærere, quam reperire; difficilimum vero ita loqui, ut verba tua ab invidis & malitiosis interpretibus in pravum sensum detorqueri non possint. Hic vero faciendum, quod fieri potest:

potest: si à verbis, quæ quosdam offendunt, abstinere non licet, remedium Logomachiae erit *interpretatio*. Interpretemur igitur verba controversa ita clare, quantum in nobis est, ut stupidissimi illa intelligere queant, maligni vera ea intelligere cogantur.

§. 14. Cavetamen, quemquam, quem sanare cupis, aut stuporis aut malitiae accuses. Non audiantur ista: *Oppugnas, quæ non intelligis: iniquus es, injuriam mihi facis, mala fide agis, cavillaris, calumniaris, mentiris, & si quid atrocius dici potest. Etsi horum aliqua vera sint,*

Stuporis & malitiae non accusandi, quos sanare cupimus.

Parcius ista viris tamen objicienda memento. Non ita volunt tractari ægroti nostri, irritantur his dictis, non sanantur. Quid igitur? ars adhibenda est; lenius ac mollius hic agendum.

Sed remedia leniora adhibenda.

Vis ut agnoscat adversarius tuus, se verba non intellecta oppugnasse, *in te, quantum honeste id facere potes, transfer Logomachiae culpam aut in linguam qua loqueris.* Accusa ejus inopiam, quod verbis idoneis ad animi sensa aptius exprimenda destituatur: pete ab adversario, ut suppleat perspicacia sua linguæ defectum, molliat benigna interpretatione verborum durtiem. Accusa te ipsum: non illum dic in

intelligendo minus acutum, sed te in explicanda sententia minus eloquentem, aut saltem minus felicem: pete, ut te ferat de re tam difficili, ut potes, balbutientem, atque ipse verba aptiora, si possit, suppeditet. Fac denique, ut eum pudeat in te iniquum esse, qui tantam in te videt æquitatem.

Si verba adversarium offendentia mutare cupis; nolim, dicas: *quandoquidem verbum hoc ferre non potes, abstinebo*: hoc unico dicto Logomachiam insanabilem reddere posses: nemo vult videri de verbis concertasse: Logomachi similes sunt podagra laborantibus, qui ferre non possunt, ut morbus suo nomine appelletur. Satius igitur erit fateri, te in verbis deligendis minus cautum fuisse, jure id reprehendi; dic, monitis locum daturum, aliis verbis in posterum usurum.

Si qui sunt, ut multi sunt, qui in verbis hærentes existimant, te, cum verba mutas, sententiam mutare: fer hunc eorum errorem, qui tibi nec detrimento neque dedecori esse potest. Hic tamen semper decorum tibi observandum est, videntumque, ut *Lepidum* illum imitatus apud Tacitum, *teneas modum inter abruptam contumaciam & deforme obsequium*, in primis vero

Tacit.

Ann.lib.4.

vero caveas, ne adversarii, quorum pectora dictis mulcere cupis, existiment, se à te deludi, quod quidam omni injuria gravius ducunt: id quod vitabis, si & revera pacis & veritatis cupidus eris, & omnia dicta tua hunc veritatis pacisque præ se ferent amorem.

§. 15. At quid nobis faciendum est, cum *Quid faciendum cum animadvertimus, alios aut dictis aut scriptis acerrime pugnantes, quos tamen, si attentius eorum controversiam consideramus, revera inter se consentire videmus?* Tutissimum fortasse erit cum Palæmone Virgiliano alienas lites subterfugere: alios enim conciliare velle plerumque conciliatori noxium est; cadit apud Virgilium in bello inter alios *seniorque Galesus,*

Dum paci medium se offert, justissimus unus. Quare ut plurimum, qui eruditi vocantur, tantopere inter se litigant? si dicere volumus, quod res est, ideo potissimum, quia intolerabile alteri videtur, alterum sibi videri se sapientiores. Quod si igitur tertius superveniat, qui partes, tanquam de lana caprina decertantes, conciliare conatur, i. e. ut illi quidem interpretantur, qui sibi sapientior videtur utroque: hoc vero disputatores nostri longe minus ferendum esse rati, quicquid

mus acerrime pugnantes, revera inter se consentire.

An conciliare Logomachos,

irarum, quicquid bilis in diutina disputa-
 tione collegerunt, id omne in miserum
 conciliatorem evomunt. Quis non hic
 illa comica usurparet: *I præ, sequar: mi-
 bi istic neque seritur neque metitur?* Verun-
 tamen, si *humani nihil à nobis alienum est;*
 si *erranti comiter monstranda est via;* si beati
 sunt εἰρηνοποιοί: subeundum & hoc pericu-
 lum aliquando nobis est, sed non à quoli-
 bet non sine magna cautione subeundum.
 Videndum ante omnia est, ne litigantes
 existiment, nos, cum illos conciliare stu-
 demus, hac ratione supra eos eminere vel-
 le, affectare aliquod in illos imperium, at-
 que auctoritatem. Omnia dicta nostra non
 tantum verum redoleant pacis & concor-
 diæ amorem, sed germano etiam sint ubi-
 que modestiæ colore tincta: quæ virtus, si
 quid hoc in negotio efficere volumus, non
 satis nobis inculcari potest. Quod si enim
 partibus, quas conciliare volumus, vel mol-
 lissimis verbis exprobramus cæcitatem,
 quod non videant ea, quæ nos videmus:
 actum plerumque est, nullaue postea
 ratione homines semel irritati movebun-
 tur. Multo minus irridendi illi nobis
 erunt, tanquam qui de umbra asini tam
 diu inter se certaverint. Ridere Logo-
 machos utile est adversus Logomachias
 reme-

*an vero
 ridere sit
 utile?*

remedium, sed utile plerunque non ad sanandos eos, qui propterea ridentur, sed cæteros, qui sibi cavent ab eo, quod, in aliis rideri, animadvertunt.

§. 16. Quod si igitur litem inter duos *Conciliatio inter Logomachos* Logomachos componere est animus: non *quomodo instituenda.* opus est, ut hoc statim ab initio profitearis, cyclici illius apud Flaccum Poëtæ exordium imitatus. Sententiam hic meam dicere ineptum fortasse est, præsertim, si ad levia quædam descendero: si tamen ineptire mihi licet, modum præscribam, agendi cum Logomachis, ut quis in eorum animis sanandis scopum propositum facilius, ut puto, assequatur. Pugnant inter se Cajus & Titius, ac revera sibi dissentire videntur, cum verbis tantum dissentiant. Hic vero seorsum prius Cajum adito, ab eoque sententiæ suæ, in qua à Titio dissidet, explicationem petito: dic verba, quæ disputationis causam esse vides, te non satis intelligere, neque eorum explicationem exigere define, donec hominem ab ambiguis verbis paulatim ad clariora abduxeris. Ibi tu ea diligenter excipe, atque ex dictis excerpe verba omni ambiguitate carentia, iisque sententiam illius expone, tanquam periculum factururus, an ejus mentem intelligas: dic, te ita capere

capere illius sententiam, quære an recte capias; si denique annuit, tu quasi memoriæ non satis fidens, scribe verba eaque ipsi prælege: si & lecta probat, tu, gratiis pro clara & perspicua explicatione actis, Titium adi, eademque ratione cum illo age. Postquam ita ab utroque claram sententiæ explicationem elicuisti: Cajo Titii, Titio Caji sententiam sed jam clare expositam propone; tumque, si neuter alterius sententiam damnare audeat, optime utrumque conciliabis.

*Quomodo;
si scripto
litigantes
conciliare
velis.*

§. 17. *Scripto autem libro si conciliare duos de verbis concertantes conaris: neque hic opus est, ut statim in fronte liber huius illiusve Logomachiae compositionem promittat. Satius est, ut videaris primo inquirere velle dissidentium genuinam sententiam, eamque verbis perspicuis, quantum fieri potest, explicare, ut quousque conveniant, qua in re dissentiant, perspicue discerni possit. In hunc finem conquire primum omnia, in quibus disputantes revera conveniunt, eaque postquam clarissime proposuisti; in singulis proba ac demonstra convenientiam ex utriusque partis tum hypothefibus, tum diserte dictis.*

His peractis, profer verba illa, in quibus omnis dissensus relictus esse videtur.

In-

Inquire in eorum vim, fac, ut enumeres accuratissime omnes sensus, quos verba admittunt; præcipue duos illos, quem adversarii subjiciunt verbis iisdem. Tum vide, quomodo uterque adversariorum verba accipiat: utriusque sensum cum invenisti, clare protulisti, ex antecedentibus, consequentibus, scopo, aliisque diferte dictis auctoris demonstraisti: ostende id, quod verbis his & hic & ille significat, inter eas esse sententias, in quibus diffidentes convenire, jam ante probaveris. Hic igitur tandem conclude, te verum dissensum inter disputantes anxie quæsitum invenire non posse: nolle quidem prorsus negare, aliquem inter disceptantes esse; conspicuum tamen esse non posse, qui tanta à te diligentia investigatus inveniri nequeat: ad eandem igitur diligentiam acutiores te invitare: interea tutissimum tibi videri assensum cohibere; illud enim plurimum referre, ut nihil credas, nisi quod verum est; quantus vero inter Cajum & Titium sit dissensus, tua non tantopere interesse.

Hanc ego cum Logomachis transigendi formulam præscribo, non quod existimem, esse optimam, sed ut significem, arte & dexteritate opus esse, si quis homines

mines istos sanare, non irritare velit; illos vero, in quibus major est dexteritas, excitent ad aliam commodiorem atque efficaciorum huic morbo medendi methodum inveniendam.

C A P. X.

*De Præservativis, ut appellantur,
adversus Logomachias novas.*

§. I.

Qua ratione à Logomachiis optime nobis cavere possimus, in superioribus maxima ex parte, arbitror à nobis esse commonstratum, cum causas hujus morbi, eas præsertim quæ in nobis ipsis sunt, indicavimus. Ille enim has verborum pugnas vitabit facillime, qui causas earum vitabit. Veruntamen quoniam nunquam satis quædam inculcari possunt, universa denuo oculis subjicienda sunt, quæ ad scopum nostrum sunt accommodata, quæque tum in docenda nostra, tum in discenda aliorum, quam confutare volumus, sententia sunt observanda. Docemus aut voce aut scripto. In utroque videndum nobis est, ut non tam doceamus verba, quam res: qui enim verba discipulo suo magis inculcat, quam res, facit,

*Non tam
verba,
quam res
docenda.*

facit, ut pro verbis postea acrius, quam pro rebus ipsis digladietur; facit, ut is ferre non possit eos, qui aliter loquuntur, atque ipse loqui didicit, quamvis idem prorsus sentiant.

Hic iterum iterumque monendi sunt Præceptores, ut mature discipulos suos ad hoc assuefaciant, ut in verbis atque in cortice ne hæreant, sed nucleum in illis quærant, ubique sensum eumque clarum, quantum cujusque ætas fert, & distinctum investigent. Non tum præclare munere suo se defunctos esse putent magistri, cum non sine ingentibus plagis verba quædam, nescio quando intelligenda, memoriæ discipulorum intruserint: quæ, cum recitari audiunt, sibi ipsi plaudentes, En, inquiunt, quid disciplina possit? Ut recitat! quam celeriter, prompte, expedite! Psittaci ista laus est. Quanto laus homine dignior? Quam luculenter in ista ætate ratio, qua homines sumus, se exerit? quam clare adolescentulus ista intelligit, quam fane judicat, quam acute hæc discer- nit, quam apte ad interrogationem quomodocunque propositam respondet?

Judicet quilibet pro captu suo de adolescentium institutione; mihi illi plus didicisse videntur, qui, quæ intelligunt, qua-

Præceptorum in his officium.

*Mos per-
versus
instituendi.*

qualitercunque balbutiunt, quam ii, qui quæ non intelligunt, expeditissime recitant. Eos, qui verba reperire vix possunt, quibus sententiam exprimant, longe illis antepono, qui sententiam verbis, quæ in promptu habent, subjectam invenire nequeunt. Hoc autem ut evitetur, differantur, quantum id res patitur, omnia illa in ætatem adultiorem, quæ si doceantur, certo scire possumus, discipulos per ætatem nihil nisi verba discere posse: qualia sane multa in Grammaticis, Logicis, & Rhetoricis systematibus occurrunt; ex quibus artibus, si quædam excerpamus ad captum puerorum accommodata, ut his mature imbuantur, non inutile id erit: sin has artes integras huic ætati tradere voluerimus, verissimum inveniemus illud Verulamii, *eas provectioribus magis, quam pueris & tironibus convenire: Logicam & Rhetoricam esse ex artibus gravissimis; cum sint artes artium, altera ad iudicium, altera ad ornatum.* Hic si multa discuntur, quid aliud quam verba discuntur? Logica aut Rhetorica in ore recitantis, cui nulla respondet in intellectu, definiri potest, ut Echo apud Aufonium:

*Aëris & Linguae -- filia, mater inanis
Indicii, vocem quæ sine mente gerit.*

Qui

*Verba Verulamii
de augm.
scien. l. 2.
p. 90.*

Qui ita artibus imbuti sunt, cum disputant, non nisi de verbis disputare possunt: & quoniam *terminos artium*, vulgo inauditos, qua data occasione, orationi inferentes, imperitis admirationi sunt; quovis pignore contenderent, se artis reconditissima tenere; cumque pro vocibus suis pugnant, jurarent, se pro aris ac focis pugnare.

§. 2. Hoc quoque, si *discipulos adversus Logomachias munire volumus*, observandum nobis magnopere est, *ne illos in tenera etate nimis assuefaciamus studio contradicendi.* Ut enim vix fieri potest, quin interdum mentiantur, qui semper volunt loqui: ita non possunt, quin in Logomachias sæpe incidant illi, quibus volupe est omnia aliorum dicta oppugnare. Memini, sæpe mihi objectum esse à multis, majorem, quam in aliis, contradicendi pruritum observari in nobis omnibus, qui in Scholis atque Academiis adolevimus, ac nescio quam disputandi consuetudinem, quam in Schola imbibimus, ad vitam quoque civilem, familiaria colloquia, ac quotidiana negotia nos afferre: idque nos plerunque ingratos, molestos, sæpe etiam ridiculos facere. Et, si verum fateri volo, deprehendi sæpe in me & aliis aliquid

Discipuli in tenera etate non nimis assuefaciendi studio contradicendi.

Nimum disputandi exercitium quam sit noxium.

R

huic,

huic, quod nobis exprobrant illiterati, valde affine; saltem ego, nobis hac in parte prorsus injuriam fieri, non nimis clamarem.

*Quales esse
debeant
disputatio-
narios.*

Quo magis videndum nobis est, ut ita discipulos in disputando exerceamus, ut fructus, qui in disputationibus sperantur, non sint minores malis & vitiis, quæ ex earum abusu proveniunt. Discant in iis adolescentes non aliorum tantum sententiam oppugnare, suam pertinacissime defendere: sed discant æqui esse, patientes, modesti, attenti, dociles; discant veritati cedere, sententiam aliorum elicere, cum sua comparare, optimam eligere. Bonitatem oppositionis ne metiamur tempore, quo quis argumentum, uti loquuntur, urferit; ne adolescentes existiment, eandem disputatorum rationem esse, quæ eorum, qui pila ludunt, ubi, qui ultimo eandem pilam in adversam partem torquet, peritissimus lusor habetur. Neque etiam in disputatione omnia ponantur: excogitentur aliæ studioforum exercitationes, é quibus non minus utilitatis capiant, quæque vitia in disputando contracta corrigant. Doceantur non tantum propositam thesin oppugnare & defendere: sed veritatem absconditam invenire,

nire, nodum difficilem solvere, de inventis à se & ab aliis acute judicare, inventa sua & aliorum perspicue, eleganter, sicubi opus est, aliis exponere.

Assuescant adolescentes meditari, animum intendere, attentionem conservare, ordine conveniente à cognitis paulatim ad incognita progredi, omnia, quæ discunt, ex principiis suis deducere: certa ab incertis, evidentia à verisimilibus, magis probabilia à minus probabilibus discernere: assuescant quoque ignorantiam suam in plerisque rebus animadvertere, ut discant ingenio suo & scientiæ diffidere, judicium sæpe cohibere, ac tardi esse quidem in assentiendo, sed in condemnando longe tardiores. Exerceantur in iis, ubi disputationibus locus non est, quales sunt Arithmeticæ & Geometricæ demonstrationes, adversus quas, si quis argumentari vellet, merito suo ab omnibus rideretur: quæ disciplinæ ad scopum nostrum propterea quoque utilissimæ sunt, quia nullæ aliæ magis à verbis nos ad res ipsas deducunt. Hæ solæ ab omnibus vocabulis nihil significantibus penitus sunt perpurgatæ: in his solis in eo nemo fallitur, quod voces quædam, quibus nulla in mente distincta respondet notio, memoria te-

*Quæ alia
exercitia
disputationibus ad-
jungi de-
beant.*

*Demon-
strationes
arithmeti-
cæ & geo-
metricæ.*

nens, rem ipsam sibi intelligere videtur. Scio, non cuilibet licere in his artibus consensescere, sed προπαιδείας loco periculum in iis facere, saltem in eum finem, ut mature discernere discamus, quid sit scire, quid sit nescire, ac propterea, quid nos ipsi sciamus, quid nesciamus, ubi nuda verba, ubi res ipsas teneamus, omnibus licet, omnibus utile est, si non necessarium.

*Quomodo
libri sint
scribendi,
ut Logoma-
chiis occa-
sio præcida-
tur.*

§. 3. Jam ostendendum nobis quoque erit, *quomodo libri sint scribendi, ut Logomachiis occasio præcidatur*, quia ita fere evenit, ut novus liber novas nobis pariat Logomachias. Quod si igitur sententiam tuam scripto libro exponere cupis: ante omnia videto, ut tuam ipse sententiam probe intelligas, neu primum verba fundas, quorum sensus postea sit quærendus. Tanto magis alii te intelligent, quo magis ipse te intelligis.

Ubi tria accuratissime tibi sunt perpendenda: primum, *quid sentias*, i. e. qua de re & quodnam tuum sit iudicium: deinde *quomodo ita sentias*, certone id cognoscere tibi videaris & evidenter, an verisimile tantum & probabile tibi videatur: sentiasne in te vim illam quam rei evidentia, quæ ad assensum nos cogit, nobis inferre solet, an aliquam non assentiendi, si velles,

les, libertatem deprehendas: denique *quare ita sentias*, an habeas sententiæ tuæ argumenta, an vero ideo tantum ita sentias, quia lubet, quia sententia optabilis, quia ita credere utile tibi, aut jucundum aut honorificum videtur; quia vulgo ita sentiunt, aut, qui morbus huic est contrarius, quia vulgo aliter sentiunt: & si argumenta habes, sintne illa necessaria, an contingentia, magis an minus probabilia: necessarione ex illis, quod probare cupis, sequatur, an quomodo conjici possit.

His omnibus probe excussis, tum demum ad scribendum accede: tum demum verbis expone, quod mente adhuc pressisti, sed ita expone, saltem in hoc omnes intende nervos, ut non possit non ab omnibus mediocriter attentis intelligi & *quid* sentias, & *quomodo* & *quare* ita sentias. Sit in omnibus, quæ scribis, genuinus quidam *ingenuitatis* & *candoris* color. Accedat *perspicuitas*, quanta potest, maxima. Deduc lectorem eadem via in cognitionem sententiæ tuæ, qua tu eam in pervenisti, fac, ut videat, qua cogitationum serie huc tandem veneris: quære verba maxime significantia, quæ cogitata tua menti lectoris quasi imprimant: Labora tu in verbis & eorum ordine, ut tanto minus in

sententia invenienda animus lectoris laboret. Persuade tibi, posse aliquem nimis ornate, nimis acute, nimis sublimiter, nimis copiose, nimis presse, nimis venuste loqui: nimis perspicue docentem loqui non posse. Cogita, te scribere non doctis modo, sed rudibus; non ingeniosis modo, sed stupidis; non hoc tantum, sed aliud agentibus; non vacuis tantum, sed occupatis; non attentis modo, sed volaticis ingeniis; non amicis modo, sed æmulis; non bonis tantum interpretibus, sed malitiosis etiam calumniatoribus: plures in libro tuo errores quæsituros, quam veritatem.

Hoc maxime observandum tibi est, *cum aliquid novi profers*, hic enim nisi summam adferas modestiam, alii, quibus inauditum hoc videtur, te sibi insultare arbitrabuntur; nisi summam perspicuitatem, nullæ tam atroces blasphemix, nullæ tam periculosæ hæreses erunt, quæ in libro tuo non invenientur. Tum sane in sententia explicanda prorsus esto morosus, ut tibi non satisfacias, nisi ita eam expresseris, ut ex verbis tuis nemo sanæ mentis aliud, quam tu dicere volebas, sine summa impudentia exsculpere possit. Perpende omnia tua verba, omnes loquendi formas, vide,

vide, nihilne in iis ambiguitatis lateat. Ab *ambiguis*, si potes, *abstine*: fin minus, sequere & hic Geometras, accuratissimis-que & clarissimis *nominum definitionibus* voces ab ambiguitate libera. A *vulgari verborum significatione sine causa ne recedito*, sed si id necessarium est, ad easdem nominum definitiones confugito, easque ita proponito, ut appareat te nudos sonos, nuda nomina definire; ne super definitione lis tibi intendatur: à vulgari vero significatione te recedere, non amore novitatis, sed quod aliter sententiam tuam exprimere non possis.

Si qui coguntur multis in libro aliquo verbis uti ambiguis, aut consuetas vocabulorum significationes mutare; multas Logomachias præcavebunt, si libro *indicem horum verborum* adjungent cum accuratissimis singulorum definitionibus: in ipso autem libro hæc verba à cæteris aut *characterè diverso*, aut *alia nota* distinguunt.

Locuti sumus supra de Lexico, quod utile esset Logomachiis sanandis: *Lexicon* quoque utile esset Logomachiis præcavendis, si tale adornari posset, ubi voces eruditæ usitatæ unico modo omnes clarissime definirerentur: sique adigi possent aliqua ratione eruditi, ut *in hac vocum acceptione omnes convenirent*. Hoc fieri posse, docent Ma-

Lexicon Logomachiis præcavendis utile, quale esse deberet.

thematici : quod si enim illi in significatione verborum sibi priorum accuratissime consentiunt, quare idem in aliis disciplinis sperari non possit, non video.

*Quomodo
legendi sint
libri, ut Lo-
gomachiis
occasio præ-
cidatur.
Ante le-
ctionem re-
quiritur
voluntas
intelligen-
di,*

§. 4. Quomodo libri sint scribendi, ut Logomachiis occasio præcidatur, diximus : jam quomodo legendi sint iidem, videamus. *Ante lectionem* duo ab lectore requirimus: *voluntatem* librum intelligendi & *facultatem*. Voluntatem appellamus *æquitatem* sive *justitiam*, quæ hic nihil aliud est, quam *constans voluntas suam cuique scriptori sententiam ubique tribuendi*. Ad hanc æquitatem commoveat nos justissima illa naturæ lex: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Cum enim alii nobis injuriam facere, absurdamque, quam detestamur, sententiam nobis affingere videntur; quam querimus, quam clamamus? quam inglorium vincendi genus hoc nobis videtur? quam abjectum, quam turpe? hominis hoc esse dicimus malitiosi, invidi, fraudulentum, perfidi, nequam; hominis imperiti, turpisque inscitiae sibi conscii, qui, cum videt, se parum sapere, alios prorsus desipere fingit, ut habeat, quo se illis anteponat. Videamus ne, dum alios condemnamus, nos ipsos condemnemus, aut, quod turpius est, nobis condonemus, quod tantopere in

in aliis horremus, Mœnio illi similes, de quo Satyricus:

*Mœnius absentem Novium cum carperet:
heus tu!*

*Quidam ait, ignoras te? aut ignotum dare nobis
Verba putas? ego met mi ignosco, Mœnius inquit.*
Facultatem intelligendi ad lectionem libro- & facultas.
rum afferemus, non modo si nihil legimus, quod supra captum nostrum est, quodque hac ætate, hoc ingenio, hac eruditione, hoc rerum usu intelligere non possumus: sed vel præcipue si animum ad lectionem afferimus vacuum ab affectibus pravis & præjudiciis, quæ nos invitos à vero verborum sensu abducent. Ab his, quid nos purgare possit, in superioribus vidimus: addatur illis remediis tantus amor veritatis, ut reliquos omnes in nobis affectus superet. Dulce alicui vinum videtur, quamvis à vite à se plantata non provenerit, non in horto suo creverit, non è cella sua depromptum sit, nunquam ante fuerit gustatum: Ita si quis veritatis dulcedinem gustare novit, ei dulcis, amabilis, appetenda videbitur veritas, quocunque in libro, veteri, novo, à quocunque, amico, æmulo, inimico scripta fuerit.

Videndum in primis est, ne aliorum nos *Cavendum ne aliorum nos*
judicia auferant, ut nostro uti non possi-
mus.

*judicia au-
ferant.*

mus. Resistendum est huic torrenti ; si sententiæ sunt vulgi de rebus supra cap-
ptum vulgi,

Omnes unius æstimemus assis.

Sin sapientum nobis judicia videntur ; co-
gitemus, nos aut ita sapientes esse, ut de
aliorum sapientia judicare possimus, aut
non esse : si sumus ; male judicia nostra
aliis submittimus, cum longe facilius sit
judicare, de sententiæ unius aut alterius
veritate, quam de hominis alicujus sapien-
tia : si non sumus, inepte aliorum senten-
tiam sequimur, quos sapientes esse, scire
non possumus.

Sit præterea nobis in libri lectione pro-
positum, ex eo proficere ; veritatem,
tametsi in barbara tellure inventam exo-
sculari ; rejicere perspicue falsa ; in dubiis
assensionem cohibere : non autem scopus
noster sit ante libri lectionem, id quod
nondum cognoscimus refutare. Ita enim
in singulis versibus quæremus aliquid,
quod refutare possimus : idque innumeras
pariet Logomachias.

*In ipsa le-
ctione re-
quiritur, ut
lector sit
attentus,*

§. 5. In ipsa lectione duo à lectoribus re-
quirimus, ut attenti sint, & cauti. *Attenti*
sint non ad verborum sonum, sed rem ver-
bis significatam : attenti ad scriptoris, quem
legunt, scopum ; ad verborum, quæ inter-
pre-

pretantur, vim; ad antecedentia, consequentia; ad alias ejusdem auctoris sententias; ad clariorum & obscuriorum, quæ ex clarioribus sunt interpretanda, convenientiam; ad principiorum & hypothesium connexionem; ad praxin; ad rationes & argumenta, quibus quæque sententia probatur; ad multa alia, quæ vix enumerari possunt, quæ ea, quæ universalius dici videntur, varie restringunt atque limitant. Legantur hic quæ passim Theologi, Jurisconsulti, ac Logici de interpretatione, bonique interpretis officio docent: neque legantur tantum, sed observentur.

At non attentum modo librorum lector- *Et cautus.*
rem esse decet, qui in Logomachias incidere non vult, sed *cautum etiam & circumspexitum.* Res illi est cum verbis, quibus nihil est fallacius: quod promittunt scribenti, non præstant, sed sæpissime & scriptorem & lectorem decipiunt. Ac lectorem quidem facile plerunque decipere possunt, si absurdam scriptori tribuunt sententiam: lectoris enim philautia cum illis colludit, eique persuadet, ut in erroribus aliorum credendis haud difficilem se præbeat; id enim supra alios eum efferre. Versetur igitur in lectione librorum tanquam in terra peregrina, valeatque hic vetus illud, *ναφε ζεῖνε καὶ μέμνησθαι*

268 *Dissert. de Logomachiis &c.*

Lib. 3. de
Repub.
c. 46.

μνασο ἀπισεῖν: tum præcipue, cum verba scriptoris absurdum dicere videntur. Non imprudens est Florentini monitum, *ut quis, cum hostem aliquid agere cernit, quod abhorrere videatur à ratione, suspicetur, dolum subesse.* Ita fane cogitemus, verba auctoris non prorsus desipientis, cum absurdum dicere videntur, nos decipere, in insidias, in Logomachiam, quæ nos ludibrio hominum exponat, perducere velle. Tum duplicanda nobis est cautio, neque certo absurda illa opinio auctori tribuenda, donec videamus, quid illum fefellerit, qua cogitationum serie inde à primis principiis huc delapsus sit, quousque recta via processerit, quando primum, qua falsa veri specie deceptus, aberraverit.

Conclusio.

Hæc de Logomachiis meditati sumus, morbo, qui facile sanari posset, si modo, qui eo laborant, sanari vellent: ego qua ratione possint, monstravi, & ut velint, quantum potui, laboravi. Qui & ipsi sanari nolunt, & alios ejusdem morbi contagione corrumpunt; illos aliis curandos relinquimus; ad hoc enim nos neque ingenii, neque, quod hos maxime movet, auctoritatis satis habemus; nostris interim discipulis tanquam efficacissimum ad Logomachias præcavendas remedium denuo inculcamus illud Apostoli; *ἀφίστατο ἀπὸ τῶν τοιούτων.*

F I N I S.

DISSERTATIO
DE
METEORIS
ORATIONIS.

D I S S E R T A T I O
D E
M E T E O R I S
O R A T I O N I S.

I. **M** *Eteora orationis*, ne quis nomine ^{Meteora orationis} deceptus nescio quid magni ex- ^{quid.} pectet, nihil sunt aliud, quam dicta in speciem sublimia, revera inania atque vitiosa: quam appellationem à Longino Rhetore ^{Longinus} accepimus, qui ὑψηλὰ in oratione & με- ^{author vo-}τέωρα ita distinguit, ut illis vere sublimia, ^{cabuli.} his vanam granditatis speciem præ se fe- ^{* Gallis di-} rentia * denotet. Qua in re infelix, ut ^{cuntur:} aliorum, vocabuli fatum fuit: nam cum ^{des ma-} ante idem quod ὑψηλὸν significaret, factum ^{nieres de} est abutentium culpa, ut in pejorem par- ^{parler} tem traheretur. Illi enim, qui scientiæ ^{guindées:} aut eloquentiæ sublimitatem ostentaturi, ^{Germanis,} qua data occasione, de cœli meteoris lo- ^{verstie-} quebantur, μετέωρα sua identidem cre- ^{gene ste-} pando, id tandem consecuti sunt, ut ^{den.} peculiari nomine μετεωρολέσχαι dici cœpe- ^{Hesych.} rint, qua voce, si Hesychio credimus, ^{in hac} notantur οἱ τὰ περὶ ἔρανῶν μετέωρα φλυαρῶν- ^{voce.} τες: unde & ipsa vox nescio quid odii con- traxit, ut μετεωρολόγοι non modo dice- rentur

Abusus nominis Phœbi apud Gallos. Parler Phebus.

rentur μεγαλορρήμονες atque inepti gloriosi, sed omnia in oratione vitiose sublimia μετέωρα à Rhetoribus appellarentur: prorsus, ut propter abusum nominis Phœbi evenit, ut omnes, qui altius in oratione, quam decet, se extollere volunt, Gallicis hodiernis Φοιβολογεῖν Phæbum loqui dicantur.

Sublime in oratione, quid. ὕψος & μέγεθος an differant.

** Boileau, Despreaux, summus Poëta.*

II. Quid in oratione μετέωρον sit, nequit intelligi, nisi prius, quid revera sit sublime, cognoscamus: id quod ante omnia planum est faciendum. Sitne idem ὕψος Longini & μέγεθος Hermogenis, uti plerisque placuit, an hæc inter se differant, ut Tanaquillo Fabro visum fuit, atque elegantissimo Viro, cui Gallicam Longini versionem * debemus: decidere nolumus. Confundant hæc, distinguant, quibus lubet: nobis dicendi præcepta tradere, non Rhetorum vocabula interpretari propositum est.

Ad sublimem orationem quid requiratur.

III. Ad Grandem atque sublimem orationem, his enim vocibus idem significamus, primum omnium requiritur, ut res, de qua dicimus, grandis sit atque sublimis. Alia ab hominibus pluris, alia minoris æstimantur, quæ pluris æstimantur majora, quæ minoris, minora dicuntur: quæ inter majora excellunt, ea magna, gran-

grandia & sublimia vocamus ; producuntque hæc in hominibus admirationem, quemadmodum ea, quæ parva sunt, contemptus sequitur.

Sunt igitur *magna & sublimia* ea omnia, *Res sublimia quæ, quod inter illa, quæ homines aliis præferre solent, excellunt, admiramur.* Ita *mes quænam.*

Reges magni sunt, quia eminent inter homines in dignitate constitutos, quos aliis anteponimus: Majores qui excellunt inter Reges: Maximus Rex Regum & Dominus dominantium: eademque ratione *actiones*, & *res magnæ* dicuntur.

Magna vero sunt non tantum *bona*, sed *etiam mala*, quoniam & hæc in suo genere excellentia admirationem pariunt: sic *Res magnæ & sublimia bona & mala.* magna crudelitas dicitur, magnum flagitium, magna clades, magna miseria, magna jactura & id genus alia; quæ bonis, quæ in suo genere eminent, non modo non minora, sed majora vulgo habentur: eos enim in hominibus affectus excitant, qui *objectum* suum, ut loquuntur, mirum quantum augere & in majus extollere solent: ut sunt ira, indignatio, metus, tristitia, terror, desperatio: qui affectus tanto sunt in hominibus vehementiores iis, qui circa bonum versantur, quo major est fuga mali, quam appetitus boni.

boni. Hinc est, quod Reges valde superbi malint metui, quam diligi; quia parva etiam homines amare, sed non nisi magna metuere solent; amorque sæpe contemptui vicinus est, nihil vero minus contemnimus, quam quod valde timemus. Malunt autem isti homines magni, quam boni videri; prorsus, ut boni appellatio multis nescio quam parvitatis significationem habere videatur.

Oratori
quid
magnum.

Hic vero non semper necesse est, ut res, de qua dicit Orator, sit magna *iudicio Philosophorum*, qui in pretio rebus statuendo cum vulgo non conveniunt; sufficit, si talis est, aut *communi hominum opinione*, aut *apud eos, apud quos dicimus, tum cum diximus, atque ibi, ubi dicimus*. Sic Imperator, etsi divitias contemnat, cum milites spe prædæ ad prælium vult inflammare, potest de ea magnifice loqui: de injuria etiam, tanquam de re magna dicere licet Oratori, quam fortasse Socrates aut Diogenes nihili faceret. Quinimo, si res per se magna, tanta Auditoribus non videtur, sublimi oratione non est utendum, nisi prius humiliori stylo, magisque rationum pondere, quam verborum magnificentia, id, de quo dicis, revera magnum esse probaveris: tum de-
mum,

num, si non vanis indiciis id te consecutum esse, animadvertis, assurgere potest oratio, atque elatior incedere. Hæcque causa est, quod pleraque *orationis exordia* *medestiora* esse conveniat: quia indecorum est tam magnifice loqui de argumento, quod, cum magnitudinem ejus nondum ostenderitimus, potest auditori longe minus ac nobis videri.

IV. Neque vero ad dictionis sublimitatem sufficit, magnum orationis argumentum delegisse, ac nonnisi de rebus grandibus dicere velle: *ingenium nostrum* *argumentum* adæquet, necesse est; ut ejus, quod eximium est, *magnam* concipiamus in mente *ideam*, atque ita magnam, ut omnem ejus excellentiam cogitatione complectamur.

Ingenium hic vocamus insignem *Imaginationis* tum *capacitatem*, tum *vim & vigorem*.

Capax imaginatio est, quæ simul aut saltem brevissimo tempore magnam rerum multitudinem, sine confusione, repræsentare potest; quæque propterea grande argumentum incredibili celeritate in omnes partes versat, omnia percurrit, quæ in eo maxime sunt admiranda, omnia cum quibus aut comparatum,

Rei magnæ;
magna concipienda
idea quæ
argumentum adæquet,

Capacitas
imaginatio-
tionis.

aut quibus oppositum majus videri possit.

*Vis imaginatio-
nis.*

Vis imaginationis in eo consistit, ut ea omnia ac singula tam vivide menti nostræ repræsententur, ut non procul absit imaginatio à sensu, mensque non tam remota imaginari, quam præsentia cernere sibi videatur; quo fit, ut, quos aspectus harum rerum excitaret affectus, hos nuda in nobis excitet imaginatio.

*Utraque in
poëtis
maxime
conspicua.*

Hanc imaginationis & capacitatem & vim præcipue in Poëtis admiramur: Capacitatem, cum imagines suas ex tot partibus componunt, tot in iis circumstantias exprimunt, ut concipi nequeat, qua ratione hæc omnia in mentem illis venire potuerint. Vim & vigorem imaginationis miramur, cum hæc legentes, non tam legere quam intueri nobis videmur, neque ab affectibus, quos præsens harum rerum conspectus concitare solet, temperare nobis possumus. Utrumque ad magnam in mente rei ideam atque imaginem formandam conjungi debet: qui priori carent, eorum *oratio jejuna* est ac *sterilis*, qui posteriori, illi *elumbes* ac *languidi* vocantur. Capacitas imaginationis in Ovidio nunquam desiderari potest, nihil eo abundantius; vis interdum requiritur.

*De Ovidio
judicium.*

ritur. Confer hujus *Didonem* cum *Didone Virgiliana*: dices, ibi Poëtam loqui elegantissimum illum quidem, sed tamen Poëtam: at hic *Didonem* ipsam plenam affectus, plenam desperationis.

Virg. lib.
4. *Æneid.*
Ovid.
Epist. *Heroid.* 7.

V. At non omnes in dicendo *imaginationis* sunt partes, non præcipuæ; *judicium* ubique regnare debet,

Judicii
præcipua in
dicendo
partes.

Scribendi recte sapere est & principium & fons.

Horat. in
arte Poet..

Si in carmine non omnia statim effundenda sunt, quæ concitata & luxurians imaginatio suggerit, quanto major delectus est habendus in prosa oratione, cujus gravitas longe minus imaginationi indulget.

Regat igitur *judicium* imaginationem, eique habenas modo relaxet, modo contrahat. Sit illud *acre* omnia pervidens, sit *incorruptum*, nihil dans priorum conceptuum amoris, sit *severum* & inexorabile, nihil indecens imaginationi condonans. Tale cum sit, discernat, quid in illa, quam mente concipimus, imagine maxime sit admirandum: quid Auditores, hoc loco, hoc tempore maxime commoveat: Num *generatim*, quæ ad rei magnitudinem pertineant, proponere satis sit, an eundem sit *per singulas partes*,

Judicium
sit acre, in-
corruptum
& seve-
rum.

an *gravissima* tantum deligenda, an *uni*, quod inter cuncta eminet, sit insistendum idque vividissimis coloribus exprimendum: an etiam *tegendum* sit, quod maximæ admirationi esse volumus, sed ita tegendum, ut nescio quid magni tegi videatur. Fingat imaginem suam, refingat imaginatio, donec iudicio placeat. Vertatur in omnes partes, donec severus iste iudex pronunciet: *hac parte maxime est admirabilis, hac auditoribus obvertenda.*

*Verba
equare de-
bent ima-
ginem ut
imago rem.*

VI. Postquam absoluta est in mente rei magnæ imago atque à iudicio probata: de *verbis*, quibus, tanquam coloribus, eam aliis depingamus, solliciti esse debemus, ut quanta nobis tanta & illis videatur. *Verba igitur imaginem equare debent, ut imago rem:* unde & hæc in grandi oratione grandia & sublimia esse oportet. Fit autem hoc tribus modis: *auctoritate utentium, sono, & significatione.*

*Grandia
verba sunt
vel aucto-
ritate lo-
quentium,*

Auctoritate utentium sublimia sunt verba, quæ non ex hara, ex ergastulis, atque ex triviis petuntur, lixis & calonibus indeliis sunt, sed hominum liberaliter educatorum, nobilium, atque in eminentia constitutorum communi usu trita. Qualia verba in omnibus linguis politiores atque elegantiores ab iis, quæ sordido-
rum

rum hominum usu viluerunt, facile distinguunt. Verba cum dico, phrasæ etiam, quas vocant, proverbia, & quæ sunt his similia, intelligo.

Sono grandia sunt verba, incisa, membra, periodi, hæc enim omnia ad verborum sonum pertinent, si majorem sonum edunt, si aures implent, percellunt, & tantum non terrent aliquando, ut cum apud *Virgilium* venti ex cavernis erumpunt, aut cum

Vel sono;

lib. 1.

Æneid.

crines effusa sacerdos

Tercentum tonat ore Deos, Erebumque

lib. 4.

Chaosque

Æneid.

Tergeminamque Hecatē.

aut cum apud *Claudianum* Ceres, amissa filia,

De Raptu
Proser-
pinæ.

toto bacchatur Olympo.

Sed hæc auribus dijudicantur, quas alii aliis elegantiores habent.

Maxima vero verborum sublimitas in *significatione* consistit: ubi nemo est, qui nescit, aliud vocabulum plus alio significare: ita amare plus significare, quam diligere; flagitare, quam petere; erumpere, quam evadere. Ad orationis igitur granditatem non tantum facit, vocabulis uti, quæ res magnas significant, sed ea deligere, quæ plus significant. Ita

Sed maxima, significatione.

grandius est illud : *furor arma ministrat*, quam si *iram* Poëta dixisset.

Significa-
tiones se-
cundariae.

Sunt autem præter notiores & *præcipuas* cujuslibet vocis *significationes* innumerabiles aliæ, quas cum illis usus hominum conjunxit, *secundarias* quidam vocant : ita si quem furem appellas, non id tantum dicis, abstulisse hunc hominem aliquid invito Domino, quæ præcipua vocis est significatio : alia plura simul innuis : te illi homini iratum esse, verbo hoc te vindictam quærere, te illum de industria offendere velle, & usque eò contemnere, ut iram illius provocando ultionem non metuas : significas etiam aliquando hoc verbo ; te hominem esse parum politum.

Suetonius
in Julio
Cæsare,
c. 70.

Pauca sunt verba, quæ non complures hujus generis significaciones adjunctas habent ; quæ cum in omni orationis genere, tum in sublimi potissimum sunt observandæ, non modò, ut nihil significemus voce, quod significare nolumus, sed ut his quoque verborum significacionibus orationis sublimitatem augeamus. Quantum Cæsar dixit, cum unica voce, *Quirites*, seditiosum exercitum compescuit? frustra in Lexicis quæres omnes hujus verbi significaciones, quas milites tumultuantes, illo audito, intellexerunt. Imo dicere possu-

possumus, nullâ re orationem grandiore Nulla re
Oratio fit
grandior
quam vocibus
quæ multas si-
gnificatio-
nes habent.
fieri, quam vocibus, quæ multas hujus
generis significationes habent. Sic enim
fit, ut in paucis verbis iisque simplicissimis
grandis lateat sensus, quo nihil est in ora-
tione sublimius.

Ita Valerius Poplicola vindex Romanæ li- Exemplum
Valerii Po-
plicolæ.
Liv. De-
cad. i. lib.
2. c. 8.
bertatis, qui Romanis in regni affectati
suspicionem venit, ob ædes in monte Ve-
lia exstructas: *Non obstabunt, inquit, Pu-
blius Valerii ædes libertati vestræ, Quirites,*
*tuta vobis erit Velia. Deferam non in planum
modo ædes, sed colli etiam subjiciam, ut vos
supra suspectum me civem habitetis. In Velia
edificent quibus melius, quam P. Valerio cre-
ditur libertas. Nihil sublimius legi potest;*
at ut videas, quam pauca verba quantum
significare possint, dele repetitum *P. Va-
lerii nomen, & illa verba, suspectum ci-
vem:* videbis quantum de sublimitate eo-
rum detraxeris.

Jam illa Ciceronis: *Senatus hoc intelligit,* Ciceronis
orat. i. in
Catili-
nam.
*Consul videt, hic tamen vivit, quam subli-
mia sunt? quantum significant hic verba,*
*Senatus, consulis à Cicerone Consule in Se-
natu dicta? quanto minus dixisset, si di-
xisset: Vos hoc intelligitis & ego video?*
Eum in finem inventæ sunt *figuræ*, ut præ-
ter rem affectus nostros declararent; Ita

in eadem oratione, cum Cicero exclamat: *O tempora ô mores*, non simpliciter morum temporumque perversitatem notat; sed simul exprimit, quanto se dolore hæc morum temporumque depravatio afficiat. Alios *affectus* aliæ *figuræ* produnt.

Tropis quomodo grandior fiat oratio.

Tropis etiam grandis fit oratio, *metaphoris* præcipuè, sed in loco adhibitis: nunquam autem iis locus est in sublimi oratione, nisi sint *necessarii*, aut ad orationis varietatem, aut cum propria verba rei magnitudinem non satis exprimere videntur; tum vero recurrimus ad voces, quæ res majores significant, easque cum propriis permutamus. Sed in troporum doctrinâ Rhetores multi sunt, imo nimii.

lib. περὶ ἐρμηνείας.

Et animus in sublimi genere pingendus.

Magnus animus qui-
nam.

VII. Quæ hætenus dicta sunt, sufficere plerisque videbuntur ad dictionis sublimitatem; sed unum mihi restare videtur, quod haud scio an sit præcipuum. Orator non argumentum modo suum oratione depingit, sed se ipsum, ἔστιν ἐν παντὸς λόγῳ ἰδεῖν τὸ ἦθος τῆς γράφοντος, verissimè Demetrius ait. Videndum igitur in sublimi genere, ut non *rem* modo *sublimem* pingamus, sed *animum*. *Animum* dico, non ingenium, quod in animo humili & pusillo interdum magnum est.

Est autem *magnus animus* atque excelsus
ejus,

ejus ; qui omni affectu ita in res magnas atque eximias fertur, ut his unice delectetur, his lubentissime occupetur, atque adeo totum se his tradat, ut ea, quæ viles animæ maximi faciunt, tanquam ad se non magnopere pertinentia, despiciat; in omni fortunâ sibi constans, semper liber, semper sui juris, verus, simplex, apertus, recti tenax; conservans ita dignitatem suam, ut propter nullus rei aut spem aut metum, aut aliam quampiam perturbationem, ad ea, quæ se indigna judicat, demittatur, atque abjiciatur. Talem se pingat Orator, si majestatem orationi quandam vult conciliare.

Talem se pingit *integralis orationis habitu*, *Pingit se integralis orationis habitu.* qui non putidam diligentiam, & Rhetorum scholas redolet, angusti enim animi hæc sunt, sed in quâ elucet eloquentia mascula, simplex, candida; quæ in illis est, qui dicunt, quod sentiunt; qui magis curant, quid dicant, quam quomodo; qui denique bene dicunt, non quod volunt benedicere, sed quod aliter dicere non possunt. Talem se declarat nobili quadam *dicendi libertate* & *παρρησία*, quam ubique spirat oratio, quæ, ut nihil agreste & rusticum habet, ita aliena est à puerili pudore, servili timore, atque turpi adulatione.

Affe-

Affectus generosi in oratore.

lib. 1. Æneid.

Sparsis per orationem sententiis animi magnitudinem prodit orator.

Affectus ipsi, qui in plerisque hominibus impotentis animi signa sunt, in tanto Oratore *generosi* videntur, quales sunt *ira* *Neptuni* apud Virgilium: lacrymæ Ciceronis in oratione pro Milone.

Sparsis denique per orationem *sententiis* animi magnitudinem prodit Orator, ita tamen, ut hæ orationi non de industriâ assutæ, sed ut sibi nonnisi de argumento cogitanti, ideo quod res ita ferebat, excidisse videantur. Hæc animi magnitudo declarari vix potest, ubi non est: si illam simulare velis, ostentatio ipsa & affectatio, aut metaphora interdum à re levi petita, aut figura grandis in humiliori argumento te prodet. In hac animi magnitudine exprimenda regnat Livius, cum ubique, tum *in concionibus*. Has cum legis, non Livium te legere, sed ipsos illos rerum Dominos te audire tibi videris.

Ut & apophthegmatibus priscorum.

Videantur plur. apud Plutarch.

Huc pertinent quædam priscorum *apophthegmata*. Nolo furari victoriam, Alexander dixit; si divinandum foret, cujus hoc esset dictum, Alexandri dicerent, qui Alexandrum nossent. Et quis, nisi Alexander, Parmenioni dicenti, Facerem hoc, si Alexander essem, ita respondisset, & ego, si essem Parmenio. Illud Cæsarem vehis, quantum etiam animum? Cir-

Circumfertur hodie dictum Ducis Genuen-
 sis, qui in Galliam ire coactus, ut Rei-
 publicæ nomine Regi Galliarum se sub-
 mitteret, postquam illi, quicquid Lute-
 tia splendoris habet, monstratum esset,
 interrogatus, *quid in urbe & aulâ toto or-
 be celeberrima maximè vidisset admirandum:*
 haud cunctatus, *Me*, inquit. Cui respon-
 so nihil prorsus deest ad sublimitatem. Ma-
 xima res dicitur; unica simplici sed signi-
 ficantissimâ voce dicitur; summamque
 excelsi animi significationem habet. Hu-
 jus sublimitatis incredibilis quædam vis
 est: ut istiusmodi dicta qui legunt, qui
 audiunt, inter legendum & audiendum
 sentiant, cum oratione suum quoque ani-
 mum attolli, & generosos impetus con-
 cipere.

Etiam inimica veritate, in qua hæc
 sublimitas apparet, homines delectantur:
 & quæ alias odium pareret, tunc admira-
 tionem excitat. Alexander piratæ vitam
 condonasse dicitur, his verbis causam di-
 centi: *Ego quoniam unico navigiolo maria
 infesto, pirata nominor, tu, quum idem fa-
 cias magna classe, Rex appellaris.* No-
 luit nimirum Rex animi magnitudine,
 quam dictum hoc declarat, piratæ cede-
 re.

Ducis Ge-
 nuensis re-
 sponsum
 nuper Gal-
 lis datum.

Piratæ ma-
 gnanima
 verba ad
 Alex. M.

*Sublimis
oratio
quam diffi-
cilis sit res.*

VIII. Ex his, quæ dicta sunt, cuique nunc manifestum est, quantum hoc sit, non unum atque alterum *sublime dictum*, sed *sublimis oratio*. In hac qui excellere cupit, hoc, ut paucis verbis, quæ adhuc dixi, comprehendam, requiritur, ut *magnam quandam rei grandis ideam*, simulque *animi sui sublimitatem verbis tam significantibus exprimat*, ut *auditores & in argumenti, & in animi sui admirationem rapiat*. Hujus rei difficultas, si quos ab hoc dicendi genere absterret, sapiunt illi mea quidem sententia, possunt enim in alio genere non modo placere sed eminere. Paucissimi in sublimi dictione tolerabiles sunt, excellit fortasse unus & alter, si modo excellunt. Reliqui omnes, quo magis se attollere volunt, eo magis aut iudicii, aut ingenii aut animi humilitatem produnt, *dumque humum vitant, nubes & inania captant, dum sublimia sectantur*, in *μετέωρα* incidunt, ut omnis *μετεώρων* origo à male affectata orationis sublimitate proveniat. Sed de his nunc, ut plura dicamus, instituti ratio requirit.

Ut loquitur Horatius art. poët. Meteoror. orationis origo à male affectata orationis sublimitate. Tria genera meteoror. orationis.

IX. Omnia orationis *meteora* ad tria genera referri possunt, aut enim *oratio vere sublimis rei humili accommodatur*, aut non *vera est in argumento magno granditas orationis*.

nis: aut denique neque res sublimis est, neque vera dictionis sublimitas. Primum genus Prioris generis causas duas habet: vel enim majoris facimus res leves atque revera sunt, & hinc illi clamo- res; vel existimamus, apte & eleganter de nulla re dici posse, nisi magnifice dicatur. Prius animi humilitatem, utrumque judicii infirmitatem arguit.

Dici non potest, quot sint hujus vitii exempla. Plerunque literati, cum de rebus suis loquuntur, nimis magnifica oratione utuntur, fortasse, quia nimis magnifice de rebus suis sentiunt. Omnes dicendi figuras, quæ vehementissimos affectus significant, impendunt, ut dicant, quomodo hoc aut illud sit legendum, quid hæc aut illa vox significet, quâ methodo ars aliqua sit tradenda, &c. Julius Caesar Scaliger, magnum inter literatos nomen, Sylvio Filio, postquam is prima Latinæ linguæ rudimenta didicerat, accuratiorem hujus linguæ rationem traditurus, ita de hac re loquitur. Egressum te ex angustiis tenuioris literaturæ, Sylvi Caesar fili, non ante decet inire rationem graviorum studiorum, quam istarum præceptionum causas notas habeas, per quas excellentissimæ cujusque scientiæ cursus aperiri debuit. Quanquam enim hæc ipsa tenes, quæ certis observationibus recepta sunt, tamen
quia

Prioris generis causas duas.

Plerunque literati nimis magnifice de se loquuntur.

Exempl. Jul. Cas. Scaligeri.

Scaliger in præf. lib. de causis Latinæ linguæ.

quia sæpius dubitare, an ita sit, semper quærere, quare sint talia, cogi possis, nisi te exemptum ex his difficultatibus in tuto collocatum videam, vitam mihi acerbam putem. Et paulo post: *Ætati quidem tuæ, Fili mi, quanquam primo in congressu videantur hæc asperiuscula: ita tamen velim cum animo tuo statuas, Nihil unquam vulgare precium ullum operæ fecisse. At quanti tandem sit, excellentissimis quibusque rebus à vitæ ipsius primordiis assuescere? Itaque tetrica hæc nonnisi barbaris atque incultis animis terrorem, ac desperationis facere opinionem, pro nobis vero appetentibus veritatis tanquam armatas stare putes legiones. Diceres Hamilcarem Hannibalem filium ad bellum perpetuum Romanis faciendum inflammare: aut saltem Julium Cæsarem nostrum Sylvium suum, qua virtute amissum Veronæ principatum recuperare possit, docere; non filio patrem præcepta Grammatica tradere.*

Et C. Longolii.
L. Vives
de conscribendis
epistolis.

Huc pertinet Ludovici Vivis de Christ. Longolio iudicium, Verba illum, ait, habere Ciceroniana, at sensu ineptiorem esse, propterea, quod dicta grandia rebus exiguis aptarit. Non enim, inquit, satis illi erat, verba & phrasin Ciceronis miro studio imitari, nisi etiam totum Ciceronem exprimeret, rem illam publicam simularet & curam imperii, quo

quo totus continebatur orbis, privatus ipse & in angulum studiosi secessus abditus, in quotam erat ridiculus, quam si gigantis vestitum induisset, & verba ac pronunciationem gigantis effingeret, ut gigas videretur. Nunquam magis hoc *meteori* genus apparet, quam in ejus *Apologia*, in qua ita adversus frivolos quasdam otiosorum hominum accusationes se defendit, ut Rex Angliæ Carolus I. hoc seculo capitis causam dicere coactus, majori verborum magnificentia uti non potuisset. Hæc pluribus facete, ut solet, profequitur *Erasmus*.

In Cicero-
niano.

In idem vitium incidunt non reliqui modo *Ciceroniani*, sed plerique imitatores. *Ciceronia-
ni & alii
imitatores
scriptorum
magnorum*
Imitantur maximorum Virorum dictio-
nem, qui? Umbratici homines, in museo
latentes, non nisi pueris, adolescenti-
bus, aut quibusdam sui similibus noti.
Imitantur loquentes de rebus gravissimis,
atque adeo admirandis, qui? qui nihil,
quod dicant, habent, si ea exceperis,
quæ ad studia literarum pertinent. *T. Li-*
vii imitator, quoties in loci alicujus lectio-
ne, aut sententia hæret, non aliter lo-
quitur, ac si Romanus exercitus in furcis
Caudinis hæreret. Si quis in docendi me-
thodo aliquid innovat, *Salustii amator* ab
hoc scriptore colores ad hominis auda-

T

ciam

ciam depingendam mutuabitur, quibus ille *Catilinam* depinxit. Cui *Tacitus* in *de-litiis est*, is cum de disciplina Scholastica, aut de artibus tradendis agitur, sententias loquetur, obscura oracula fundet: diceres, eum *occultas Regnantium artes & arcana dominationis aperire*. Frequens *Q. Curtii lector* de lucubratiunculis eruditorum non aliter loquetur, atque *Alexander de Asia subjugata*. Hic imagines *Velleji Patreculi*, quibus tot Heroas expressit, cui-libet *amicorum*, quem laudare vult, accommodat. Ille *Bella Grammaticalia & doctorum rixas* describet ea pompa, qua *Florus* bella *Populi Romani*. Quid quæris? Nulla urbs est tam obscura, nullum oppidum tam parvum, in quo non Romanorum scriptorum imitatores forum, comitium, rostra, Capitolium, sellas curules, fasces, secures, trabeas, ovationes, triumphos, omnem denique tanquam in compendio, inveniant antiquæ urbis majestatem. Qui quidem omnes recte fortasse cum *Tityro Virgiliano* dicerent:

*Urbem quam dicunt Romanam Melibæ putavi
Stultus ego huic nostræ similem.*

Magis ridiculi quam ille, qui exiguum fluviolum ita descripsit: ὃς ἀπὸ τῶν Τευρι-
κῶν ὀρέων ὀρμώμενος ἐκδιδότ' εἰς θάλασσαν: tan-
quam

Deme-
trius.

περὶ ἱρμεν-
νείας.

quam si de Nili aut Euphratis impetu fuisset dicendum.

Imo, quod mireris, nostri Romani *Abusus*
Magistratus Romanos togatos pariter & sa- *magnorum*
 gatos non in civili modo cujuslibet urbis *nominum*
republica inveniunt, sed in *republica* etiam, *ex historia*
 uti loquuntur, *literaria*. Huicque adeo *Rom.*
Reipublicæ Michael Fernus Poemata Cam-
pani his verbis dedicat: *Dictatori Perpe-*
tuo, Imperatori nostro Maximo, Pomponio
Læto, Magistro equitum, cunctæque Reipu-
blicæ literariæ Michael Fernus Mediolanensis
vilis pabulator strenuam pugnam, pulchram
victoriam. Huc pertinent ii, quibus sem-
 per in ore sunt *magna Vetustatis nomina:*
Magnum illum Alexandrum ajunt: Pyrrhum
Epirotarum Regem prædicant; Quod Furio
quondam Camillo accidit: Hannibal ille ter-
ror Romæ: Quintus Fabius, M. Marcellus,
ille scutum, hic gladius P. R. Imperitus
historiæ, tanta nomina toties audiens in
Academicis orationibus, merito quære-
ret, num hi omnes Doctores fuerint,
aut L. A. Magistri. Quædam horum no- *exosus in*
 minum nimio usu in Gallia usque eo vi- *Gallia.*
 luerunt, ut nisi quis explodi velit, in
 oratione *Cambysem* aut *Epaminondam* appel- *Bohours,*
 lare non audeat; si quando de his neces- *remar-*
 sario loquendum est, circuitione uti *ques sur*
 T 2 *la langue*
 opor- *Françoise.*

oportet. Hunc magnorum nominum in re exigua abusum facete ridet Martialis epigrammate in Postumum Caussidicum.

Martialis
lib. 6. epigram. 19.

Non de vi neque cade nec veneno,

Sed lis est mihi de tribus capellis.

Vicini queror has abesse furto.

Hoc iudex sibi postulat probari:

Tu Cannas, Mithridaticumque bellum;

Et perjuria Punici furoris,

Et Syllas, Mariosque, Mutiosque,

Magna voce sonas, manuque tota.

Fam dic, Postume, de tribus capellis.

Aliud vitium, res levissimas magni viri auctoritate comprobare:

Huic vitio vicinum est illud aliorum,

qui, ut plus majestatis habeat oratio,

levissima quæque, quæ nemo ignorare

potest, magni alicujus ex antiquitate Viri

auctoritate comprobant, quasi vero non

liceret dicere, solem lucere, nisi ante idem

Alphonsus Arragonia Rex, aut Agesilaus

interrogatus dixisset. Qui quidem oratores

sæpe non minus risu digni sunt, atque

ille esset, qui in Convivio sodales ad hilaritatem excitaturus, ita graviter ordi-

retur: Non minus vere quam eleganter Ve-

nusinus Olor: Nunc, inquit, est bibendum.

Horatius.

Et magnam orationem parvis rebus aptare,

Magnam præterea orationem parvis

rebus aptant; quorum in comædiis servus

loquitur, ut Oedipus in Tragœdia: in

quo-

quorum *Eclogis* Tityrus loquitur, ut Æneas: in quorum *Tragædiis* *nutrix* cum *Medea* de sublimitate sententiarumque magnificentia certare videtur: qui in *elegiâ* ita flent, ut Hercules furens bacchatur; qui in *epistolis familiaribus* ita loquuntur, tanquam si in senatu aut pro rostris dicerent: qui *colloquia* fingunt, qualia cum Diis sunt Sibyllarum, quoties oracula consulunt. Et quis omnes in hanc partem peccantes enumeraret?

X. *Alterum meteorigenus* non in eo peccat, quod humili argumento orationem magnificam, *infanti*, ut loquuntur, *Herculis cothurnos* aptat, sed quod in grandi argumento, *vitiosa* sit *sublimitas* orationis: Ita omne illud voco, quod quibusdam *sublime* videtur, sed *revera non est*. Quo in genere peccant primo ii, quibus *sublime* omne id est, quod est *obscurum*. Quære ex his, quinam oratores sint maxime sublimes, *Panegyricos Caesarum* aut *Tertullianum* nominabunt, aut recentiores quosdam horum imitatores. Quid *Cicero*? Quem tu mihi *Ciceronem* narras, cujus oratio vel à pueris intelligitur? In historia longe *Tacitus Livio* est sublimior; quoniam hic longe facilius intelligitur. In Satyra *Perfius* regnat, qui vix post tot doctissimorum

Alterum meteorigenus, cum in grandi argumento vitiosa est sublimitas orationis. Hic peccant ii quibus omne obscurum est sublime.

virorum commentarios capi potest. Mirantur, in Epico carmine *Virgilio* primas tribui, qui multo est intellectu facilior *Lucano*, *Statio*, *Claudiano*, *Prudentio*, & hodiernis quamplurimis. *Horatii* odas contemnunt, quamdiu capiunt, tum demum Poëtam admirantur, cum ex conspectu suo se subducit: tum vero sublimis, tum *alter Pindarus* est.

*Multa
erroris
causae*

Mirari aliquis posset, unde hoc hominibus in mentem venire potuerit, ut & ipsi in obscuritate gloriam quærerent, & aliorum obscuritatem admirarentur, cum oratio nobis non ad obscuranda, sed ad patefacienda animi sensa data sit? Multas hic error causas habet. Præterquam enim, quod semper ea majora habentur, quæ latent: existimant quidam, auctorem, qui librum suum intelligit, te, qui non intelligis, necessario hoc ipso esse superiorem; capit enim, quod tu non capis; alii, quia in pueritia scriptores vere sublimes intelligere non potuerunt, assueverunt jam in scholis obscuri & sublimis notionem confundere: quod & iis accidit, qui admirantur auctores grandes illos quidem sed simul intellectu difficiles: solemus enim in iis, quos admiramur, promiscue virtutes & vitia admirari: alii deni-

denique magnitudinem ingenii, atque eruditionis, quæ ab interpretibus ad intelligentiam obscuri auctoris requiritur, ad ipsum auctorem transferunt? Quantum est illud, quod vix *Heinsii*, *Casau-boni*, *Grotii*, *Salmasii*, *Scaligeri* intelligere potuerunt?

In quam sententiam memini cujusdam eloquentiam his verbis mihi jactantis: *Quid tu? ait, nostine illum, nominabat ho-* N3
minem in humanioribus literis apprime ver-
satum: doctum prædicant & ingeniosum:
nostin? sed nihil ad me. Scripsi ad eum his
diebus literas, quas vellem vidisses. Venio ad
hominem postridie: ecquid literas meas acce-
perit, rogo. Annuit, sed quid mihi vellem
his literis quærit: quasi verò, inquam, tu
illas non intelligas: tum vero ille dejerare,
se ne verbum quidem capere: ego hominis
misereri, dicta explicare. Quid multis?
coactus est denique fateri, se, nisi venissem,
nihil horum, quæ dicere volebam, unquam
fuisse divinaturum. Hæc cum dixisset homo
sublimis eloquentiæ, ridens me aspexit:
& ego ridebam; uter nostrum graviores
ridendi causas habuerit, alii velim ju-
dicent.

Ad has causas affectatæ obscuritatis, si accedit ineptus præceptor, qui discipu-
lis

Quintil.
Institut.
Orator.
l. 8. c. 2.

verba
Rhetoris
apud
Quinti-
lianum,
ibid.

*Tenebrae in
oratione
non studio
quaerenda,
cum vix
vitari pos-
sint, etiam
cum maxi-
me vitare
volumus.*

lis illud σιότισον, σιότισον, ubique inculcat, qui illis obscurissimos quosque scriptores, ut nimirum illos videatur intelligere, prae cæteris commendat, qui discipulos propter obscuritatem laudat: *tantò melius, ne ipse quidem intellexi*; facile quilibet videt, unde tanta obscuritatis veniat reverentia: At non necesse erat tenebras in oratione quærere, vix vitari possunt, cum summo studio illas vitamus; quod tot optimorum Scriptorum exempla docent; in sublimi præsertim genere dicendi, cum & grandia, & grandibus verbis dicere volumus. Cum enim magnam in mente rei imaginem formare conamur, sæpenumero tot tantaque imagine nostra simul complecti volumus, ut imaginatio turbetur & confundatur, ipsique adeo, quid imaginemur, nesciamus; quod necessario obscuram & confusam parit orationem. Nonnunquam imagine in mente recte formata, verba grandia defunt, quæ cum nimis longe petimus, non intelligimur. Nonnunquam nimis grandem sensum verbis nimis paucis, ad augendam orationis vim, exprimere volumus; quod si raro fit, & fit salva orationis perspicuitate, summam affert ei sublimitatem: sed quam facilis fit inde in obscuritatem lapsus, *Taciti* exemplum declarat.

declarat. Excusanda hæc sunt in magnis scriptoribus, non imitanda, præsertim ab iis, qui nonnisi vitia eorum imitari possunt.

XI. Sed & illi *meteora* tanquam sublimia captant, quibus omne id sublime videtur, quod est *insolens, rarum, atque extraordinarium*. His sordent omnia verba, omnes loquendi formæ vulgares & consuetæ. Cum legunt scriptores, ea tantum observant, quæ raro, aut, ut loqui solent, *rarenter* occurrunt. Fastidiunt fere Cicero-
nem, Cæsarem, Cornelium Nepotem, Terentium; nihil in horum libris est, quod excerpas. Quanto his *Barclajus* sublimior? quantus ex hoc auctore colligi potest rarissimarum vocum, phrasium, ut loquuntur, formularum, sententiarum, troporum, figurarum thesaurus. In Poëtis etiam præsertim hodiernis multa rara; In præfationibus vero librorum, in Inscriptionibus, in programmatibus, quot phrasæ occurrunt, *cedro dignæ & auro contracaræ*.

Tot phrasium raritatibus, ex omnium seculorum Poëtis, Oratoribus, Philosophis, magno numero congestis, tandem stylus formatur, similis cimeliarchio, quo nonnisi rara naturæ & artis asservari solent. Hi homines nunquam ita se abji-

cient, ut *Ciceronem*, *Ciceronem* vocent: *Arpinas noster* ex libro phraſium eſt vocandus: *Plautus*, *familiaris noster* *Sarſinas*. *Horatius* nunquam *Horatius* eſt, ſed *Venusinus Cygnus*; hunc ſi forte cum *Virgilio* comparant, dicent, ſe *lachrymas* & *ſuſpiria* inter ſe comparare. Quantumcumque nomen *Homeri* ſit, nunquam tamen *Homerus* eſt vocandus, ſed ex *Horatio*, *is qui nil molitur inepte*. Loquere cum his de *Martiali*; quærent an *Bilbilitanum argutorem* velis dicere. Erras, ſi hos unquam vinum bibere aut panem edere putas: *Bacchi munera hauriunt*, *Cererem conſumunt*. Quid quæris? Omnes communes loquendi formas *Spaniologi* iſti *canes* pejus & *angues*, ſic enim loquuntur, fugiunt, & plusquam *Vatiniano odio* proſequuntur; & ne quidem cum Deo niſi ex *Viridario* aut ex formularum libro loqui poſſunt.

Errant
quibus rariora ſemper ſublimiora videntur.
A. Gell.
lib. I. c. 10.

Exempla.

Sed errant, quibus rariora ſemper ſublimiora videntur: aliter ſenſit C. Cæſar, qui *verbum inſolens* tanquam ſcopulum fugiendum eſſe cenſuit. *Rara quoque ſunt monſtra*, ſed non ideo pulchra: *Rari nani*, ſed non ideo grandes. Illis *Plauti*; *ipſiſſimus*, *geminiffimus*, *excluſiſſimus*, *occiſiſſimus*, *ſycolatronida*, *argentiexterebronida*, *fuſtitudinea*, *ferri crepina inſula*, quæ ad riſum captandum con-

conficta sunt, in oratione sublimi uti velle, quis non videt esse ridiculum? Qui Alexandrum ubique *Pellæum juvenem*, Aristotelem *Stagyritam* vocant; magnifice sibi loqui videntur, quasi Alexandri & Aristotelis nomina non essent grandiora. Magnopere videlicet Carolum V. Imperatorem & Henricum IV. Galliae Regem extolleret, qui alterum *Gandensem juvenem* alterum *Bearnensem* appellaret? Grandius se loqui existimat, qui *Pindarum, Thebanæ lyraë fidicinem*, quam qui Pindarum dicit, qui tamen ipse mallet Pindarus, quam fidicen vocari. Sunt, quos nullis conditionibus permoveres, ut dicerent: *Omni- bus hoc notum est; malunt ex formularum libro: Et lippis & tonsoribus est notum*: at lippi hi cum suis tonsoribus illustri præsentia magnificam orationem non valde condecorant.

Alii magnopere sibi extollere videntur quaslibet res, si tantum eas inter cæteras sui generis caput efferre dicunt,

Quantum lenta solent inter viburnacupressi: neque animadvertunt, hominem agrestem apud Virgilium ita loqui, *cui campis, pratis atque arboribus nihil prius est.*

Ita tropi quoque, tametsi propriis verbis

bis sint rariores, non ideo semper sunt sublimiores. Iniqua sæpe conditione propria cum alienis permutamus, plusque est in hac permutatione jacturæ quam lucri. Qui de excellentia hominis loquuntur, non augent orationem, si eum non trita voce hominem, sed *mortalem* vocant. Qui toties de *mundi fornicibus* loquuntur, plus dicerent si *cælum cælum* vocarent. Qui *cælum buccinare* ait, longe minus dicit, quam si proprie *tonare* diceret. Qui mare appellavit *fossam ponti*, significantiore usus esset verbo, si quotidianum *maris* nomen retinuisset. Ita nihil in permutatione vocum lucri capiunt, qui *terram* cum *terra pila*, *mare* cum *Neptunia lacuna*, *equum* cum *ungula*, *domum* cum *nido*, majus cum minori, significantius cum minus significanti permutant vocabulo. Addere possumus honestum cum turpi & obscæno: ut sunt, *nubes Varronis aquam vomentes*, *Furii Jupiter Alpes nive conspuens*: de quibus sapienter Cicero: *Quoniam hæc vel summa*, inquit, *laus est verbi transferendi, ut sensum feriat id, quod translatum sit, fugienda est omnis turpitudine earum rerum, ad quas eorum animos, qui audiunt, trahet similitudo. Nolo morte Africani castratam esse Rempubl. nolo stercus Curiae dici Glauciam.*

ungula
vehī Sar-
bievius. d.

Cicero li-
bro 3 de
Oratore.

Quam-

Quamvis sit simile, tamen est in utroque deformis cogitatio similitudinis. Viderint igitur, quam magnifice loquantur, quibus: maledicta evomere, blasphemias eructare, in patrios cineres mingere, cacata chartæ, Judeis curtis oppedere, & aliæ hujusmodi munitiæ tantopere placent.

XII. Neque illi μετέωρον in Oratione *Meteora* & sublime distinguunt, qui nimis exquisitum in sublimi oratione affectant *eorum qui nimis exquisitum in sublimi oratione affectant ornatum.* Periodos ubique quærunt probe mensuratas, omnia cola & incisa apte sibi respondentia, libratas plurium membrorum antitheses & *ornatum.* comparationes, earum æquales itus reditusque, voces sonosque ad numerum repetitos, similiter incipientia & cadentia, rotundas sententiolas, clausulas inexpectatas, argutos lusus in similibus, oppositis, aut verborum ambiguitatibus, dicta factaque veterum, fabulas, totamque rerum naturam per ingeniosam allegoriam ad argumentum suum tractam, ne dicam tortam. Horum quædam si modice adhibentur in oratione ad delectationem composita, aliquid venustatis habent: si frequentantur, inepta vel in ludicra oratione, at in gravi & sublimi monstra sunt non ferenda, neque magis decent, quam si vir gravis in concione populi ad numerum saltare vellet.

Ro-

*Hæ delicia
non tempo-
re Augusti,*

*sed Neronis
queri cœ-
perunt.*

*a Petron.
initio
Satyr.*

b Quint.

lib. i. & 8.

*Et paulo
post in Ec-
clesiam
transie-
runt.*

*c Epist. ad
Pamma-
chium.*

*His multo-
rum Pa-
trum
scripta sunt
plena.*

Romani Augusti ævo has delicias non magnopere captabant; solus Ovidius his interdum lusibus delectari videtur: Tempore vero Neronis frequentari cœperunt; quod *Senecarum scripta* demonstrant: ac paulo post tota eloquentia in his ponebatur, ut *Petronii a & Quintiliani b* docent *querela.*

Inde transiit hæc dicendi consuetudo in Ecclesiam. *Non pudet*, inquit *c Hieronymus, Christianos & Sacerdotes Dei, quasi de rebus ludicris agatur, verbis dubiis herere, & ambiguas librare sententias, quibus loquens magis quam audiens decipitur.* Multorum, *Ecclesiæ Patrum* scripta his lusibus plena: à quibus eadem dicendi ratio ad *nostra usque tempora* manavit, quam tanta fide sacri quidam Oratores retinent, ut nullus dubitem, eos hanc consuetudinem posteris quoque esse tradituros. Ubi dolendum est, in iis orationibus maxime ludi, ubi minime ludi oportebat.

Hæc vel aptissime summoque cum judicio adhibita orationem aliquando venustiore reddunt, nunquam sublimiorem & grandiorem; atque adeo tantum Orationi gravitatis detrahunt, quantum addunt venustatis. Recte Demetrius:

*περὶ ὁμοιότη-
τος.*

*ἢ ὁμοιότης ἢ περὶ τὰ κῶλα καὶ ἢ ἀντίθεσις ἐκλύει
τὴν*

τὴν δεινότητα. Id de omnibus hujus generis pigmentis dici potest. Exemplo sit elegantissimum illud de *Didonis Interitu* Epigramma:

Infelix Dido, nulli bene nupta marito:

Hoc pereunte fugis, hoc fugiente peris.

Nihil venustius est, sed & nihil minus sublime: hoc enim quisquis legit, non Didonis interitum miseratur, sed Poëtæ argutiam miratur: ἀντιθέσεως concinnitas, tamque apta alternatio verborum *fugere* & *perire* facit, ut Didonis tantum non obliviscamur. Augustinus certe, qui lecto quarto libro *Æneidos* Virgilianæ mortem Didonis lachrymis profecutus est, ficcis hoc Epigramma oculis legisset.

XIII. Convenit quidem sublimi dictioni parcior ornatus, sed non ubique. Quod si enim imago rei, quam mente concepimus, vere magna est, tanto major videbitur, quo simplicioribus eam verbis exprimimus: prorsus quemadmodum eximia pulchritudo vestibus elegantissimis non tam ornatur quam tegitur: cibus exquisiti saporis multis condimentis corrumpitur, suavissimumque melos nimis vocis modulationibus redditur deterius; denique omne id, quod nudum & simplex optimum est, tale si relinquatur, est

*Ausonii
epigramma
elegans
quidem,
Epitaph.
Heroum
30.*

*sed non
sublime.*

*Sublimi
dictioni
convenit
parcior or-
natus, sed
non ubique.*

Quo quid est gratissimum. Illud Geneseos: Dixit simplicius, Deus fiat lux & facta est lux, fiat terra, & eo sublimius. facta est terra; Cujus dicti sublimitatem πρὸ ὑψους tantopere Longinus deprædicat, ideo tam cap. 7. sublime est, quia tam simplex.

Ornatus in oratione sublimi apparere non debet. Quod si vero quædam in oratione sublimi verbis ornanda sunt; danda est opera, ut *nullus*, quantum fieri potest, *ornatus* appareat, nusquam enim minus conspicuus esse debet. Poscunt Architecturæ regulæ, ut columnæ ornatus gratia splendidis ædibus additæ, necessitatis causa, ad fulciendum ædificii pondus, illi substructæ esse videantur: Ita & in Oratione id ipsum quod ornat, non ornatus causa quæsitum, sed ad pondus sententiæ nostræ sustinendum *necessario dictum* esse videatur.

In ornatu modus adhibendus. Talis denique in ornatu *modus adhibeatur*, ne auditorem ab illo affectu, quem in eo concitare volumus, ad orationis venustatem admirandam aliasque cogitationes avocemus. Id quod faciunt illi, qui, ut ait Quintilianus, *sententiolis flent*, Quint. l. 11. & 12. aut *Periodis postulant*, itaque nihil aliud dicendo consequuntur, quam ut, qui his capiuntur, dicant, elegantem se audivisse orationem; cæterum dictis neque moventur neque mutantur.

XIV. Huc

XIV. Huc pertinent quoque, quas *Periphrases* adeo multi affectant, periphrases, quæ *affectatae* non semper plus sensus habent, ut plus *meteora* habent verborum, nisi forte magnifice is *dici merentur.* de Cicerone locutus est, qui illum *Romanorum aromatum Myropolam* vocavit. Sed & minus ineptæ enervant sæpius orationem quam augent, fitque, ut propter verborum multitudinem sententiæ vis ac sublimitas non conspiciatur. Quam sublimis est illud Virgilii:

Et campus ubi Troja fuit.

Da periphrastice, ut Præceptor clamat, magna sublimitatis pars evanescet. Quid illud *Lucani* excusantis Romæ universæ, Cæsare adventante, terrorem, quem cum magnifice descripsisset, subjicit:

Danda tamen venia est tantorum danda *Lucan.*
pavorum, *lib. 1.*

Pompejo fugiente timent.

tribus his verbis plus dixit Poëta, quam si omnem Pompeji magnitudinem, si fugam ipsius magno verborum ambitu descripsisset. Id quod iis etiam dictum esse volo, qui nullum nomen, ut loquuntur, substantivum solum incedere patiuntur, sed omnia honoris causa splendido epitheto comitantur.

XV. At nec illi in Oratione *μετέωρον* &

V

subli-

*Aliud me-
teorum.*

*Voces gran-
de sonan-
tes, &c.
nihil ma-
gni signifi-
cantes.*

Art. Poët.

sublime discernunt, qui dictionis subli-
mitatem ponunt in grande quiddam so-
nantibus vocibus, ac magnifica & nescio
quid promittente verborum grandium
nihil magni significantium structura. In
Poëtis id appellat Horatius:

Versus inopes rerum nugasque canoras.

Qui hæc affectant, aut nesciunt in quo
vera orationis granditas consistat, aut in-
genio destituti, illam cum assequi non
possint, magnam sibi sonantium verbo-
rum copiam comparant, quibus ingenii
parvitatem utcunque tegant, ut quidam
splendore vestium paupertatem.

Exempla.

Hi non magnopere solliciti sunt quid
dicant, aut num omnino aliquid dicant,
dummodo possint Orationem, ut Sedu-
lii, magni in hac arte Magistri, verbis
utar,

*Sedul. l. i.
Operis
Paschalis.*

*Grandisonis pompare modis tragicoque boatu
dummodo verba sint, resonantia, undantia,
rorantia, rutilantia, radiantia, flammantia,
coruscantia, tumultuantia, bacchantia, qua-
drupedantia. Hæc verba parum aut nihil
significant: dummodo tonent, fulgurent,
fulminent, late grassentur, quaqua vorsum
omnia quatiant, perrumpant, proruant.
Sit sensus humilis; dum verba sint
aurata, marmorea, turrita, fastigiata.
Nihil*

Nihil in oratione cohæreat, dum in ea compareat *hosphorus*, *campi hyperborei*, *æstuantis Adriæ sinus*, *Carpathium pelagus*, cum *inhospitali Caucaſo* & *Acrocerauniis*. Tantorum verborum ſono quis non deciperetur, ut exiſtimaret, ſublime eſſe in Oratione, quod, ſi ſenſum quæret, non niſi *μετέωρον* eſſe videbit.

Hæc fere eſt cauſa, quare multi ſequioris ævi Poëtaſiis, qui Auguſti tempore & ante floruerunt, tanquam grandiores anteponunt. Hi *Claudianum* libros de *raptu Proſerpinae* longe ſublimiore ſtylo incipere dicent, quam *Virgilius* *Æneida*, aut *Ovidius* *metamorphoſes* orditur. Ita enim ille:

Talium æmuloſ, maiores, ſequiores Poëtaſ melioribus anteponunt.

*Inferni raptoris equos, afflataque curru
Sidera Tanario, caligantesque profundæ
Junonis thalamos audaci promere cantu
Mens congeſta jubet.*

Claudianæ verborum granditas,

Videamus hoc exemplo, an non verborum granditas lectori fucum facere poſſit, ut majus quam, quod legit, ſibi legere videatur. Ambitioſa illa epitheta: *Raptor infernus*, *currus Tanarius*, *thalami caligantes*, *Juno profunda*, *cantus audax* & *mens congeſta* plus ſonant, quam ſignificant. Quomodo interpretabimur iſta: *mens congeſta jubet promere*, aut *prodere*, ut alii legunt,

gunt, *cantu equos & sidera curru afflata?* Maluisssem, Poëta nobis cecinisset, infandum Plutonis facinus, crudeles horrendi raptoris manus, durissima brachia, quæ Jovis filiam, unicum Cereris delictum, Deam perpetua luce dignam, nequicquam Patrem Matremque implorantem, corripuerunt, comprehensamque perimmanes specus ad æternas secum tenebras traxerunt.

*Et inani-
tas.*

Nihil horum in isto Claudiani exordio videmus: *equi* raptoris comparent, post *currus* sequitur: *Proserpinam* non conspiciamus, nisi in *thalamis*, cum jam *Juno profunda* est, fortasse ne rapta Proserpina commiseratione nos tangat. Hujus nuptiæ *thalami* appellantur *caligantes*; qua in re Juno profunda non infelix videbitur illis, qui in his thalamis lucem non requirunt. Magnam igitur Poëta neque concepit, neque verbis expressit imaginem argumenti sui, in quo equi Plutonis, currus ejus & nuptiæ Proserpinæ minimum atrocitatis habent: Maximum in hoc raptu est ipse raptus. Similisque adeo pictori est Poëta, qui quadrigam nobis depingeret trahentem currum, quo homines velati veherentur: post in alia tabulæ parte, tanquam in loco remotiore, lectum in tenebris,

nebris, cum hac Inscriptione : *Raptus Proserpine.* Quanto rectius Ovidius orditur Metamorphoses :

*In nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora.*

paucis verbis iisque perspicuis omnem argumenti sui magnitudinem complectitur, ut de *Aeneidos* initio, secundique libri *Lucretii*, quo vix quicquam sublimius est, taceam.

Cæterum, quod Claudiano contigit, quem non negamus ingentis spiritus Poëtam fuisse, id si hodiernis quoque Poëtis cum illo minime comparandis aliquando accidit, ut plus soni quam sensus habeant eorum carmina, minime est mirandum: facilius quippe est grandia verba ex Poëtis, aut, quod quidam faciunt, ex phrasium Poëticarum Thesauris excerpere, quam grandes sensus ex pectore depro-
mere.

XVI. Inter omnia verò μετέωρα nulla sunt, quæ magis sublimitatis speciem mentiuntur, quam illa quæ precipitia Quintilianus, alii *tumida, turgida & inflata* appellant. Est autem *tumor orationis* nihil aliud, quam *quidam granditatis excessus*, in quem ii omnes prolabuntur, qui, cum imaginandi potius facultate, quam judi-

*Meteora
tumida,
turgida,
inflata.*

*Tumor o-
rationis.*

candi pollent, quoties magnifice dicere volunt, omnia quidem adhibent, quibus orationem sublimem fieri diximus, sed nusquam aut modum aut decorum servare possunt.

Exempla.

Hi igitur si magnam rei in mente imaginem formare volunt, formant vastam; si sublimem, formant enormem; si admirabilem, formant portentosam prorsus & incredibilem. Cum *procerum hominem* concipere volunt, concipiunt *gigantem*: cum *virum fortem*; nescio quem *fabulosum* concipiunt *Heroem*. Grandem Cicero amicitiae imaginem animo complexus est:

In Lælio.

Non aqua, inquit, non igni, non aëre pluribus locis utimur, quam amicitia: Si quis Ciceronem hic superaturus diceret: amicitia longe pluribus in locis utimur, quam aëre, modum excederet. Magnam corrupti seculi ideam concipit; qui dicit, usque eo rem venisse, ut scelerum neminem pudeat, multi iis etiam gloriantur. Nimiam conciperet, si quis cum Seneca diceret: nullum intra se manet hodie vitium, adeo unusquisque sua amat, ut nolit peccare, nisi adsit testis.

Seneca epist. 93.

Meteora in soluta oratione.

Qui hæc *μετέωρα* amant, ii in soluta oratione tantum nonnunquam imaginationi indulgent, quantum Poëtæ, imo quan-

quantum vix Poëtis concederetur. Hos si audis, D. Brutus Gallacos domuit, atque omnes Gallaciae populos, formidatumque militibus flumen oblivionis, peragratoque victor Oceani littore non prius signa convertit, quam cadentem in maria solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu & horrore deprehendit. Si temperatam describunt regionem: Nulla unquam nubes cælum asperat, nulla bruma segetes extinguit, nulli æstus adurunt. Si sapientem laudant: Quovis ille adamante durior est: non modo nulli telo penetrabilis, sed ipsi etiam arietes & machine, quæ altissimas turres prosternunt, munitionissimas arces diruunt, hunc ne agitant quidem: firmior est Babylonis, Carthaginis, Numantiae ipsius denique Capitoli muris. Quantamcunque telorum multitudinem in eum conjicias, nullum eorum hominem tantum vulnerat, ferit, imò ne quidem attingit. Quemcunque aut Regem aut Principem extollere volunt: hic vero magis Alexander est & Cæsar, quam ipse Alexander & Cæsar fuerunt: & si quando crescit imaginationis fervor: totus mundus basis est nimis exigua ad imaginem ejus sustentandam: non satis in hoc universo papyri est, ad virtutes ejus describendas: neque omnino calamo id peragi potest: solem has radiis suis scribere oportet.

Florus
lib. 2. cap.
17.

Barclajus.

Senecæ
effigies sa-
pientis.

Relation
d'Espa-
gne.

*Meteora in
poët.*

In carmine vero, quid non audet concitata nulloque judicio frenata imaginatio; quia multa licent, omnia licere putat. Nihil tam vastum, tam enorme, tam monstruosum est, quod non effundit. Nunc in nubibus est, nunc in abyſſo, nunc extra mundum rapitur, cœlum terramque miscet:

*Horat. art.
poët.*

*Cum variare volet rem prodigialiter unam,
Delphinum sylvis appingit, fluctibus aprum.*

*Auvray
lettre 46.*

Hic milites nobis adeo pugnae intentos narrat, ut etiam post mortem in pugnando perseverarint, non animadvertentes, se mortuos esse: Hic aggerem, quem Poëta inter Zodiaci signa collocarent nisi metuerent, ne firmitate & altitudine sua solis cursum impediret. Si tempeſtas describitur mare concutiens, quo non aufertur imaginatio? Venti bella gerunt: Aquilo vincit: hic non fluctus concitat, sed maria integra loco movet: commiſcentur mare Ægeum & Tyrrhenum, Ionium & Adriaticum: Oceanus à reliquis ventis tenetur: terra denique omnis inundatur, mare est sine littore, cœlo ſolo tenetur:

*Lucan.
lib. 5.*

*Tunc quoque tanta maris moles creviſſet in
astra,*

Ni ſuperum rector preſſiſſet nubibus undas.

In

In sacro etiam argumento non minus imaginatio sibi permittit. Licuerit *Homero* nescio quæ monstra Deorum fingere; Deos ab hominibus vulneratos, quod cum Marti contigisset, clamaverit bellator iste Deus,

Ὅσσον τ' ἑννεάχιλοι ἐπίαχον ἢ δεκάχιλοι. *Iliad. ε.*

Neque enim certo id scit Poëta. Quis Christianum Poëtam feret, Christo nascente, hæc evenisse fingentem:

stellataque machina mundi

*Proscripsit feralē jubar, micuere secundo
Omīne sidereæ facies: dum pignora cælum
Tanta sibi promissa putat: sua frigora fulgens
Ægoceros media voluit mitescere bruma,
Et tepuit glacialis hiems, decessit Olympo
Arctophylax, fugit sociacum conjuge Cephæus
Et Chiron Perseusque furens & Plejas & ipse
Amphitryoniades.*

*Barlæus
Hymno in
Christum
lib. 1. Heroicor.*

Ut illam permixtionem religionis nostræ mysteriorum cum absurdissimis Gentilium fabulis, in qua tantum sibi Christiani Poëtæ nonnunquam indulgent, silentio præteream.

XVII. Cum vero non in sensu tantum orationis, sed in verbis etiam sublimitatem quærunt ii, qui plus ingenii, quam judicii habent, quæ non verba, quas loquendi formas non adducunt? Ad petendas

*Aliud meteoron.
Etiam in verbis sublimitatem quærunt nonnulli.*

das *metaphoras* aliosque tropos ab uno mundi extremo ad aliud currunt; quæ sponte sequi nolunt, trahuntur: *periphrases* finguntur *enormes*, & non uno spiritu enuntiandæ: quicquid in hoc universo magnum est, cœlum cum plagis suis omnibusque astris, omnes terræ earumque populi, omnia maria, lacus, flumina, montes, omnes Dii Deæque, omnia denique monstra *nomina* sua, *cognomina* atque *epitheta* scribenti commodare debent, ut his coacervatis granditas orationis augeatur. Neptuno tridens, Minervæ clypeus, cum capite Medusæ, Phœbo quadriga, Mercurio talares alæ, ipsi denique Herculi clava, imo Jovi trifulcum fulmen eripitur. Xerxes jam non amplius est Persarum Rex, sed *Persarum Jupiter*. Vultures jam non amplius aves sunt rapaces, sed *sepulchra animata*. *Heliotropium* *florum* est *Mathusalem*. Qui lac equinum bibunt, illi *ex cornipedis visceribus cibos extrahunt*. Nullæ jam amplius in aëre sagittæ volitant, sed *pennata mortes æthera sibi vindicant*. Non jam amplius orator clamat, *quid primum, quid deinde dicam?* sed ita: *Quas aristas horreis inferam, quas relinquam?* En formulam oratoris Panegyrici ad finem orationis properantis: *Vellem,*
fa-

Exempla
ridicula.

Longin.
c. 2.

Gongora
Hispan. Poë-
ta.
Ennod.
Paneg.
Theodo-
ric. dict.

fateor, ad orationis terminum victus gestorum
 tuorum enormitate descendere & novellas ado-
 reas, hebetatus priscorum luce, transire.
 Quemadmodum si aetherei axis in numerum
 redigere ornamenta voluisssem &, trionum
 fulgore comprehenso, cæli decorem impotenti
 lingua describere, cederet divino splendori
 mortalis obscuritas, jubaris lampadi non suf-
 ficeret humilium scintilla sermonum.

Denique ne singulæ quidem voces, vul-
 gares si sunt, placent; nulla satis digni-
 tatis, aut soni, aut sensus habet. Novæ
 fingendæ, veteres revocandæ; ubi con-
 suetæ justam mensuram non habent. Del-
 phini sunt *repandirostrum* & *incurvicervi-*
cum pecus, grande periculum est *hypobry-*
chium irrespirabile, aries est *animal recipro-*
cicorne, aper *Nemorivagus*, cerva *sylvicul-*
trix, huc faciunt Poëtica illa composita no-
 mina cum verbis *gero* & *fero*, ad quorum
 imitationem alia plura confingi possunt;
 nomina *superlativa*, *patronymica*; verba
frequentativa, *inchoativa*, *imitativa*, *desi-*
derativa; omnia denique majoris & fefqui-
 pedalis mensuræ vocabula.

XVIII. Quum supra diximus, ad sub-
 limitatem orationis facere, si magnum
 illa & excelsum animum præ se ferat; mul-
 ti, qui inter veram animi magnitudinem
 & su-

*Aliud Me-
teorum.*

*Multi illa
dicta subli-
mia esse*

& existimant.

*quæ sunt
superba &
impia.*

& superbiam distinguere nequeunt, illa dicta sublimia esse existimant, quæ sunt arrogantia, superba, ferocia atque impia: quæ arguunt contemptum non rerum parvarum, sed rerum contemptore longe majorum atque adeo maximarum, quorum illud animi magni, hoc superbi est.

Exempla.

Exod. 5. 2.

2 Reg. 18.

vs. 35.

Isajæ 14.

vs. 14.

Psal. 73.

vs. 8, 9.

Sueton. in

Augusto.

Idem in

Caligula.

Idem in

Domitia-

no.

Tale μετέωρον est illud Pharaonis, *quis est Jehova, cui dicto audiens sim?* tale illud Sennacharibi: *quis tandem est ex omnibus terrarum diis, qui suam terram à mea manu defenderit?* tale Nabuchodonosoris: *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo.* Hi nimirum sunt illi μετεωρολόγοι, qui, ut ait Psalmista, *de sublimi loquuntur, qui ponunt os suum in cælum, quorum lingua ambulat in terra.* Tale est illud, quod Augusto à quibusdam tribuitur, *etiam invito Neptune victoriam se adepturum;* Tale illud Caligulae, Jovi suo ita comminantis: *Εἰς γαῖον Δαναῶν περάω σε.* Hujus adeo omnia dicta, ipsæ etiam metaphoræ truculentam quandam superbiam redoluerunt plane, ut peroraturus, *stridurum se lucubrationis suæ telum minaretur.* Pari arrogantia Domitianus, cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: *Dominus & Deus noster sic fieri jubet.*

Fal-

Falluntur in hoc sæpe Poëtæ, ut, cum magnum quiddam & sublime dicere volunt, superbum & impium dicant. Sic Lucanus de Nerone Successore eorum, qui per bella civilia multaque scelera ad imperium pervenerunt: *scelera ipsaque nefasque hac mercede placent*. Idem conferens Cæsaris & Pompeji partes:

Lucan.
lib. 1.

Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni.

Unum Catonem omnibus Diis opponit, si non anteponit. Hercules apud Senecam, si modo Seneca Tragoediæ auctor est, his verbis à Jove in cœlum recipi postulat:

quid tamen nectis moras?

*Numquid timemur? numquid impositum sibi
Non poterit Atlas ferre cum cœlo Hercu-
lem? &c.*

Herculis
Oetæi, qui
Senecæ
tribuitur
act. 1. sc. 1.

Da da tuendos Jupiter saltem Deos.

Illam licebit fulmen à parte auferas,

Ego quam tuebor, sive glaciale polum,

Seu me tueri fervidam partem jubes,

Hac esse superos parte securos puta.

Typhon aut Enceladus ita loquitur cœlum oppugnaturus, non Heros. Cui non dissimile illud Martialis ad Domitianum epigramma, quo vitam illi longævam precatur:

Esse

Martialis
l. 8. epi-
gram. 39.

Esse velis, oro, serus conviva tonantis.

At tu si properas, Jupiter, ipse veni.

Ita non modo superbus & impius est ille mos Poëtarum, Deos accusandi, invidiam iis conflandi, convitiis onerandi, sed & illæ loquendi formæ nescio quid arrogantia & impietatis habent, quibus *Dii invidia exonerari, probari, absolvi* dicuntur; omnes denique, quæ contemptum faciunt rerum minime contemnendarum: quales sunt res sacræ, probitas, pietas, justitia, reliquæ virtutes, præstantes viri, dicta factaque præclara, Reges, magistratus, qui nobis præsunt, patria, parentes, jura, leges, patriæ consuetudines, & hujusmodi alia: quæ dicta harum rerum contemptum redolent, nihil veræ granditatis habent.

Unde hoc vitium.

Quod si hæc audacter & intrepide dicta nobis quadam sublimitatis specie abblandiuntur, inde id oritur, quia omnes, quotquot sumus, superba animalia sumus, qui non modo amamus nos efferre supra ea, quæ nobis inferiora sunt, quæ in re minime peccaremus, sed tum etiam, cum infra vilissimas nos res abjicimus, quasi ad dignitatem recuperandam, nos ipsos supra omne id, quod excellit, evehimus. Quod cum facimus, mirificam voluptatem

rem capimus ex omnibus dictis, quæ nos in hac superbia confirmant, hæc dicta consideramus tanquam specula, in quibus animi nostri longe grandiores apparent, atque sunt; eaque propterea tanquam grandia atque sublimia amamus atque exosculamur. Hanc causam viri perspicaces esse putant, quare omnis orationis sublimitas tantopere audientibus placeat, sapienter certe, si modo inter veram & animi & orationis sublimitatem, & vanum utriusque factum discrimen agnoscerent.

Neque tamen culpandi illi sunt scriptores, qui, cum alios in libris suis loquentes introducunt, superbiam loquentium ipsa oratione depingunt. Egregie T. Livius, cum Servius Tullius rebellem Tarquinium his verbis comprimere vellet: *Quid hoc, Tarquini, rei est? qua tu audacia me vivo vocare ausus es Patres? aut in sede considerare mea?* hoc Tarquinium & Regi & Socero suo respondisse inquit: Se patris sui tenere sedem, multo, quam servum, potio-
Nec tamen culpandi scriptores, qui superbiam loquentium oratione depingunt.
Liv. dec. I. l. I. c. 48.
 rem filium regis regni hæredem: satis illum diu per licentiam eludentem insultasse Dominis. Superbus est Tarquinus, qui ita loquitur, at Livius sublimis, qui tantam hujus superbiæ in oratione ex-
 pri-

primit imaginem. Medeæ apud Senecam, cum à nutrice objiceretur, nihil illi è tantis opibus reliquum esse, ad levitatem Jasonis ulciscendam: ita Medea:

*Medea superest: heic mare & terras vides,
Ferrumque & ignes & Deos & fulmina.*

Superba, impia, imo infaniens est Medea, quæ ita loquitur; at præclare Seneca audacis mulieris rabiem his verbis depingit: qua ratione neque Polyphemi meteora in Ovidio sunt reprehendenda; horrida est Polyphemi eloquentia, at Ovidii carmen elegantissimum. In his non id, quod repræsentatur, sed repræsentatio nobis placere debet.

Tertium

meteori genus: Vitiosa orationis sublimitas.

XIX. Dicendum tandem aliquid est de tertio, partitionis nostræ, *meteori genere*, ubi duo priora ita concurrunt, ut non modo argumentum orationis sublimis humile sit, sed & vitiosa orationis sublimitas; hoc est infanti non cothurnos Herculis, sed Polyphemi aut Typhonis calceos aptare.

Exempla.

Neque tamen defuerunt, neque etiam nunc defunt, qui his meteoris capiuntur; qui se adeo demittere nequeunt, ut res etiam vulgarissimas atque communissimas turgida oratione induant. Aves appellaturi *pennatas tibias* aut *alatos Poëtas* vocabunt:

bunt : virginem μέγανδρον dicent : Gal- Vide plu-
 lum gallinaceum ὀρθρολόον. Quære ex ho- ra hujus-
 rum aliquo quodnam munus exerceat: Re- modi a-
 spondebit fortasse ex Sedulio : *Ego deca-* pud Athe-
chordo psalterio inter beati dogmatis choros Da- næum lib.
vidicæ modulationis cantus exerceo. Canto- 3. p. m.
 rem in Ecclesia se vult dicere. 98, 99.
 Quære ex
 alio, ut valeat; *Satis bene se in caruncula*
folliculo constitutum esse, dicet: quid agat,
interroga: dicet, se in castris Musarum
militare, aut, si scribit, dicet, se aliquid
Niliaci papyro gurgitis calamo perarante con- ex Sedulio.
tradere.

Quære, quo anno aliquid factum sit,
 annum ita describet, *post tempora incarnati*
Verbi, ignea romphea in ostio Paradisi fonte
lateris Christi extincta, ut regnum Dei vio-
lentius raperetur, hoc vel illo anno res con-
tigit; aut si magnis vocibus magis capi-
tur, quam magnis periphrasibus: dicet,
ex nescio quo antiquo tabulario, id acci-
disse, hoc illove Præsule Archiepiscopante,
hoc illove Rege Ptolomante: aut, si cul- Glossar.
 tius loqui velit, dicet, adolescentem in Du Fresne
 Siciliam venisse tum, cum nondum orbis ado- verb. Pto-
 raverat Romam, cum nondum Oceanus con- lomare.
 cesserat Tybri. Parum etiam aberit, quin
 fervo mandaturus, ut ocreas sibi demat,
 formulâ utatur, quam in hoc casu nescio
 X quis

quis Rhetor magnifice dicturo suadet: Tu qui me inferior es, innitere corporis tui columnis, & ab his mortui bovis exuviis me libera.

Sidon. Apollinar.
Epist: ad Domitium lib.
2. ep. 2.

Alius familiarem æstatis tempore ex urbe in agrum ad se vocabit his verbis: Jam ver decedit æstati, & per lineas sol altatus extremas, in axem Scythicum radio peregrinante porrigitur. Mundus incanduit, glacies Alpina deletur, & hiulcis arentium rimarum flexibus terra perscribitur, squalet glareæ in vadis, limus in ripis, pulvis in campis, aqua ipsa quocunque perpetuo labens, tractu cunctante languescit. Etiam non solum calet unda sed coquitur, & nunc, dum in carbasa sudat unus, alter in bombyce: tu endromidatus exterius, intrinsecus fasceatus, insuper & concava municipii Camerini sede compressus, discipulis non æstu minus, quam timore pallentibus, exponere oscitabundus ordiris: Samia mihi mater fuit. Quin tu mage, si quid salubre tibi cordi, raptim subduceris anhelantibus angustiis civitatis & contubernio nostro aventer insertus, fallis clementissimo recessu inclementiam canicularem. Hunc stylum facile agnoscat vigilax lector, qui Sidonii Apollinaris Avernorum Episcopi lectitandis epistolis voluptuosam patientiam impendit. Adeo enim ubique sibi constat, utamicum

Sidonii
verba.

ne salutare quidem possit, nisi in *salutationem erumpat*. Ad Papam i. e. Episcopum & fratrem vero cum scribit, se ipsum superat: Papæ attremitturba collegii: in gravitatis ipsius comparationem ipsa etiam grandævorum corda puerascunt: spiritalia castra eum venerantur tanquam quendam conclamatisimum primipilarem utriusque sanctorum ordinis: qui manum lingue porrigit omnibus in conscientia sauciatis, neque proinde est mirandum, quod Papæ se submissurus *lixam* se & *calonem* vocat, imo leprosi illius in Evangelio *conleprosum*.

Idem ad
Papam
Lupum
epist. i.
lib. 6.

Maxime terribilia *meteora* Africa produxit. Tale est *Martiani Capellæ* liber, cuius vel ipse titulus, *de nuptiis Philologie & Mercurii* nescio quid magni promittere videtur. Orditur eum magnificis versibus, quibus *Hymenæum* invocat; fabulam te legere crederes, quam Romanensem vocant. Omnes Dii Deæque in scenam prodeunt. Singulæ Musæ singula canunt epithalamia. Sponsa tandem deducitur in *Jovialem domum*, quæ etiam granditate miramundatum ambitum possideret, & decore conspicuo fulgorem siderum vinceret, & novitate situs signiferum circulum decussaret. Ita loquitur auctor, cum intelligi vult: pleraque longe obscuriora. Legis primum,

*Martianus
Capella.*

legis secundum, legis initium tertii libri: per longos & sinuosos Labyrinthi alicujus magnifici sed tenebrofi anfractus putes te duci nescio quo: expectas exitum: subito tandem lux apparet, locum notum agnoscis: In *Grammaticam* es delatus, *literarum*, *syllabarum*, *vocum* ratio explicatur: hincque ad *Dialecticæ predicabilia* deducere, tandemque vides heroicam hanc fabulam eò tendere, ut generalia artium liberalium præcepta tradat.

Tertullianus de pallio.

Huic terribili meteoris nihilo inferius est *Tertulliani liber de Pallio*. Auctor notatus erat ab Afris, quod, posita toga, Pallium sumserit: Indignum neque ferendum hoc cum illi videretur convitium; scripsit *Apologiam pallii*; ubi postquam omnes, quascunque vastissima totumque mundum complectens imaginatio excogitare poterat, mutationes, ad suam palliandam, adduxisset, & quicquid magnificentissime de pallio dici potest, coacervasset; tandem pallium ipsum loquens introducit: *Adigo*, audite pallium loquens, *cauterem ambitioni* * *Dabo catharticum impuritati*, * *De occursum meo vitia suffundo* * *De meo vestiuntur* & *primus informator literarum* & *primus enodator vocis*, & *primus numerorum arenarius* & *Grammaticus*, & *Rhe-*

& Rhetor & Sophista & Medicus & Poëta & qui Musicam pulsat, & qui stellarum conjectat & qui volaticam spectat. Omnis liberalitas studiorum quatuor meis angulis continetur. Quisquamne unquam magnificentius, atque hic pallium, verba fecit? Integram ejus orationem adduxissem; nisi stylus hujus pallii paulo esset obscurior; quâ virtute vel ipsum Dominum superat.

His duobus Afris tertium adjungere possem, Apulejum, in quo multa etiam meteora observabis: *modo si papyrum Ægyptiam tu, argutia Nilotici calami inscriptam, non spreveris inspicere.* Sed scriptor iste in omnium manibus est, adeoque à multis amatur, ut, si quis eum reprehenderet, illum *invidiæ nefariæ lethali plaga percussus* esse clamarent. Nihil audemus dicere, quando Lipsius ipse stylum ejus *adversus istos de Arpinati Schola investes pueros*, ita eleganter Ciceronis cultores vocat, asserere non veretur.

Apulejus.

Epist.

quæst.

epist. 22.

Optandum esset, ut hæc sublimis vid. *Prima styli* eloquentia non pueris in scholis instillaretur. Inde enim prima styli corruptio *corruptio* provenit, *provenit,* ab hac sublimitate *ab hac sublimitate* nent, quam à Præceptore suo acceperant, *quæ pueris* qui si inepte hic sentit, discipulis eundem *in scholis* instillatur.

tradit errorem. Cum præceptorem identidem audiunt & affectantem & commendantem mellitos nescio quos verborum globulos, dictaque quasi papavere & sesamo sparsa: non magis, ut ait Eumolpus apud Petronium, sapere possunt, quam bene olere qui in culina habitant: nisi eo sint in pueritia iudicio, quod in Henrico Valefio fuisse Frater Hadrianus Valefius commemorat. Digna res quæ hic adducatur: Præceptor Henrici vocabatur Rusellus, homo minime malus, sed admodum imperitus & artis, quam profitebatur, rudis & ignarus, qui in prosa eloquentia verba grandia & bene sonantia, orationem in re vel levissima numerosam, plenam pompæ & majestatis, descriptionesque ne in carmine quidem tolerabiles affectabat: qualis est hæc primæ lucis descriptio, quam Valefius à ludo recens sæpe recitantis more graviter pronunciabat: Dilucescebat: &, emissa jam uberioris affuturæ lucis quasi præcone aurora flavescentem auro casariam pullulantibus in altum radiis sol matutinus depecebat. Actum erat, inquit Hadrianus, de Valefio, si talem Præceptorem esset imitatus: sed exemplis magistri malis atque vitiosis iudicium discipuli prævaluit. Quam sibi placerent multi Magistri, si tam alte in oratione, ut Rusellus iste, possent ascendere; nunc cum id

non

non possint, fatis sublimes sibi videntur; si discipulis, ut epistolas ita incipiant: *Salutem à fonte salutis Amice medullitus peramande*: itaque finiant: *Tuus per saxa per ignes*, & alias hujusmodi formulas præcipiunt.

XX. Sed & extra scholas in vulgaribus linguis meteora inveniuntur. Pleni sunt illis *Itali*, pleni *Hispani* scriptores; *Germani* multi eos in his imitantur. *Galli* hodierni faniores patribus atque avis, veram tandem, fulgoribus his relictis, scribendi formam animo sunt complexi, quam si retinere possent; est autem difficile huic genti diu aliquid retinere; proxime eorum eloquentia ad priscam illam, quæ in Græcia Demosthenis & Romæ Ciceronis tempore viguit, accederet. Superfunt tamen in omnibus linguis hodiernis, nescio quæ meteora priscis incognita. Hæc sunt formulæ illæ, quibus alii aliis observantiam & reverentiam testamur, *comple-* *Comple-*
menta vocant, ad quod significandum ne-
que Græci neque Romani ullum nomen invenerunt, *verba honoris* quidam appellant; ubi magnis & nescio quid promittentibus verbis nihil fere significamus; dicere se *humilimum* atque *obedientissimum* alicujus *servum* aut *mancipium*, nihilo plus

significat quam Græcorum χαῖρε & ave
 Latinorum: ut alias longiores atque sub-
 limiores formulas taceam. Nemini suade-
 rem ut hæc, ubi illa consuetudo poscit,
 omitteret: optandum tamen esset, ut
 paulatim politiores homines hanc ineptam
 consuetudinem dediscere possent; non
 tot inutilibus vocibus oratio inflaretur at-
 que enervaretur.

F I N I S.

IN-

INDEX

RERUM & VERBORUM

de quibus in Differtatione de Logomachiis fit mentio.

A.

- Æ** Nigmata solve conantes quomodo imitandi in Logomachiis. 198
- Affectus ad præjudicia accedentes, majus hoc malum reddunt, præsertim invidia & odium. 186
- A. Gelli lepida narratio de Plutarcho qui servum loris cædi jusserat. 31
- Henr. Altingii studium discernendi Logomachias a reliquis controversiis, in Theologia Elenctica. 25
- Ambiguitatis affectatio etiam parit Logomachias. 159. ejus studium frequens. ibid. & exempla plurima. 159. 160
- Amor verborum. vide Verborum amor.
- Angli tempore Cromwelli, nomen regni adeo abhorrebant, ut etiam ex oratione Dominica ejicerent. 178
- Argumenta ridicula de quibus sæpe disputatur. 9. 10
- Aristotelis & Aristotelicorum obscuritates. 152. 153
- Assentiri alteri, non est nostri arbitrii. 7
- Athenienses fame pressi beneficio peregrini uti nolunt, antequam barbarismum correxisset. 104
- Attentio ad verba: remedium adversus Logomachias. 243
- X 1 de

I N D E X.

de Axiomatibus dissensus nullus esse potest 195.
neque de enunciatis immediate ex axiomatibus
deductis. 196

Auctoris sententia : de origine disputationis de
ἀφ᾽ ἑσῆς ἔς παρ᾽ ἑσῆς ἀμειψιῶν 55. *de assignando*
cuique disciplinæ suo objecto 64. *judicium de*
terminis in scholis hætenus receptis 223. *respon-*
det illis qui credunt eum nimium operæ in re
levi ponere, dum Logomachiae morbum cura-
re intendit. 71

B

Baconis Verulamii verba de Logomachis. 93.
observatio de verbis. 135. *judicium de obscu-*
ritate affectata Scholasticorum. 157. *verba de*
disputantibus non dissentientibus. 233. *de modo*
instituendi perverso. 256

Bella sæpe nonnisi Logomachiae. 111

Bellum inter Aristotelicos ἔς P. Ramum pro-
lixius representatum. 57. *Ramus edit Institu-*
tiones dialecticas ἔς animadversiones Aristote-
licas. Aristotelici, duce Goveano, eunt contra.
58. Res defertur ad Parlamentum, ibid. ἔς
tandem ad Regem. 59. qui quinque constituit
arbitros. ibid. horumque judicium edicto pro-
bat. 60. de qua re in illorum confesso fuerit
disputatum. 60. 61

Bellum grammaticale acerrimum Frischlini ἔς
Crusii. 13

Bruta discendi ratio vitanda. 170. *quæ sit?* 171

C

Calixti judicium de Logomachiis ex terminis
philos.

I N D E X.

- philos. & theol. ortum trahentibus.* 141
- Joach. Camerarii testimonium de realibus & nominalibus. 38. parabola in Logomachos. 88*
- Carneadis adversus Chrysippum disputaturi, remedium.* 219
- Cartesius multas Logomachias e philosophia sustulit; multis tamen inter priscae & novae philosophiae cultores contentionibus occasionem dedit. 42. 160. quod probatur exemplis. 42. 43. 44. correctus. 144. ejus Philosophiam cur Ecclesia Rom. non admittat. 157. 158. Hobbesium corrigit 167. ejus sententiae ut & aliorum philosophorum aequius interpretandae. 200. ejus remedium adversus praejudicia.* 229
- Casellii sententia de disputantibus rixosis.* 84
- Chrysippi & Diodori Croni disputatio de ambiguitate verborum.* 125
- Cicero ridet Stoicorum sententiam de bono & malo. 29. 30. ejus iudicium de Stoicis. 32. perperam notatus à C. Calcagnino. 138. obscuritatis arguit Platonem. 152. eundem male accusat.* 202
- Jo. Claubergii votum pro repurganda Theologia a Philosophia Scholastica.* 25
- Comædiarum nomen exosum.* 179
- Conciliare Logomachos, an vero ridere, sit utile.* 249. 250
- Conciliatio inter Logomachos quomodo instituenda. 251. quomodo si scripto conciliare velis. 252. 253*
- Consequentia nemini imputari debet quam non videt.* 240
- Consequentiae sophisticae.* 243
- Contemptus litteratorum litterarumque apud imperitos, ut plurimum ex inanibus & ridiculis eruditorum Logomachiis oritur.* 98
- Con-

I N D E X.

- Contentio inter Jesuitas, novos Thomistas & Jansenistas.* 77
- Contradicimus nobis, ubi & quando.* 201
- Controversia cucurbitaria inter Augustinum & Hieronymum.* 10
- Critici quomodo & quando imitandi in Logomachis.* 198
- Critici veterum scriptorum emendatores quidam Logomachis accensendi. 16. eorum frivola saepe concertationes. ibid.*
- Critici sui temporis à Turnebo notati.* 17
- Cupiditas immoderata aliorum mentibus imperandi, causa primaria Logomachiae 4. ejus absurditas pluribus ostensa. 5. rixarum & conviciorum fons est. ibid.*

D.

- Definitiones rei non tam reprehenduntur ob falsitatem quam quod perfectae definitionis legibus non sint conformes.* 209
- de Definitionibus nominum in philosophia disputare est aperta Logomachia.* 209
- Demetrius Rex barbarismi indicium Hoc mendicis frumenti remunerat.* 103
- Demonstrationes arithmeticae & geometricae: utilissima studiosis.* 259
- Dialecticorum pleraque controversiae ad Logomachias referendae.* 63
- Dieteria & scommata imperitorum in eruditos oriuntur ex Logomachis ridiculis.* 102
- Disceptationes eruditorum de rebus, quae solam veritatis cognitionem intendunt, non sunt vitiosae, nec morbi.* 3
- Disceptatio Scaligeri & Cardani, an haedus tot habeat pilos quot caper?* 11

Disci-

I N D E X.

Discipuli in tenera ætate non nimis assuefaciendi studio contradicendi. 257. nimium disputandi exercitium quam sit noxium. ibid.

Disputantes variis modis causam præbent Logomachiis. 142

Disputatio hodierna de moralitate Sabbathi. 49. de ἀφένει & παρέσει ἀμαρτιῶν. 52. auctoris sententia de origine hujus disputationis. 55

Disputationes paucae absque Logomachia. 49. studiosorum quales esse debeant. 258. quæ alia illis adjungere debeant. 259. de definitionibus & divisionibus, pleræque, sunt Logomachia. 208. 209. 210

Dissensus inter disputantes, à sermone disputantium provenit, verborum varia significatione & vocum homonymia. 123

Dissensus nullus esse potest de multis rebus. 194. ut de axiomatibus. 195. de enunciatis immediate ex axiomatibus deductis. 196

Dissensus verus est in probabilibus. 196. est & in rebus certis, sed cognitu difficilioribus. ibid.

*Dissentientem cur quis ferre non possit. 7
de Divisionibus rerum disputare levissimum. 210*

Divitiarum cupido sæpe Logomachia. 110

Dubitandi causæ non desunt. 230. dubitatio hæc non est periculosa. 232

E.

Epicureorum & Stoicorum Logomachia de voluptate. 33. 117. 118

*Epicurus in voluptate, bono sensu, summum bonum posuit. 117. alii Philosophi non tam
contra*

I N D E X.

- contra ejus sententiam, quam contra vocabu-
lum voluptatis disputant. 118. veram ejus
sententiam, vitæ ratio probat. 204*
- Erroris confessio, remedium adversus Logoma-
chias. 236. magni animi est, si quis profi-
teri audet se errasse. 237*
- Eruditi sæpe & extra conflictum sunt obscuri.
146. maxime philosophi. 146. id ostenditur
exemplis. 147. 148*
- Eruditio multorum est in solis verbis: hinc eru-
diti omnes in nominales & reales distingui
possunt. 166*
- Exercitium disputandi nimium quam sit noxium.
257. quæ alia exercitia disputationibus adjun-
genda. 259*

F

- Felicitis Urgelitani Logomachia. 23*

G

- Gallici Legati Regi suo apud Hispanos uxorem
querentes, ex duabus sororibus majorem for-
mosissimamque negligunt propter illius nomen.
177*
- Steph. Gaußenus laudat Cartesium quod Logo-
machias e Philosophia sustulerit. 42. ejus sen-
tentia de methodis disciplinarum. 66. judicium
de usu terminorum philosophicorum in theolo-
gia. 141. 223. ejus confessio de eruditione quæ
est in solis verbis. 166*
- Gloriæ cupido sæpe Logomachia. 110*
- Grammaticalis belli acerrimi specimen inter
Frischlinum & Crusium. 13*

Gram-

I N D E X.

Grammaticorum & Philologorum rixæ. 12

H

Heinsii & Salmasii disputatio de lingua Hellenistica. 206. 207

Hobbesius à Cartesio correctus. 167

Huarti verba de bruta discendi ratione. 171. 172.

narratio lepida de Legatis Gallicis Regi suo uxorem quærentibus apud Hispanos, qui juniorem sororem minus formosam præferunt majori licet formosissima, ob nominis odium.

177

I

Ingenia volatica & desultoria sententiam illorum quibuscum disputant perperam intelligentes, non mala fide agunt. 162. illorum mentis levitas ex variis causis procedit. 163

Ingenia superficialia aliorum verba non intellecta oppugnant. 164. quomodo differant ab ingeniis desultoriis. ibid.

qui Ingenio suo utuntur, verbis ut plurimum egent cum sententiam suam exponere volunt.

175

de Imputatione consequentiarum, quæstio. 239. opinionis, à qua se alienum quis dicit. 238

in Institutione observanda: non tam verba quam res docenda. 254. præceptorum in his officium.

255. mos perversus instituendi. ibid. alia in institutionibus observanda. 257. 258 &c.

Institutionis & educationis vitio assuescimus verba non intellecta pronunciare. 168

Intelligere multi alios nolunt, & qui. 189. 190.

191

Invidia

I N D E X.

Invidia & odium præjudicia reddunt majora. 186

Invidiam qui conflare volunt aliis, vel invident, nolunt eos intelligere. 190

à Judicando in rebus incertis abstinere tutissimum. 243

Jure consultorum Logomachia. 26. & eorum qui jus naturæ explicant. 27

L.

Laco consilii quamvis egregii, quod non ipse asferret, inimicus. 189

Lectionem sicut discipuli recitare qui dicantur. 169

Lexicon universale vocum Logomachicarum quomodo adornandum. 220. 263. ejus utilitas. 221

pro Libertate decertantibus, libertas semper in ore est. 212

Libri quomodo scribendi, ut Logomachiis occasio præcidatur. 260. 261 &c. quomodo legendi. 264. requiritur ante lectionem voluntas intelligendi. ibid. & facultas. 265. cavendum ne aliorum judicia nos auferant. ibid. in ipsa lectione, attentio. 266. & cautio. 267

Libros legentium varia præjudicia. 182. 183. &c.

Linguarum defectus qui emendare sunt conati philosophi, magnam linguis mutationem attulerunt. 139. idque pluribus Logomachiis originem dedit. 140

Litteratorum multorum omnis eruditio est in verbis; hinc omnes eruditi in nominales & reales distingui possunt. 166

Locus Pauli 1. Tim. VI. 4. 5. Logomachia morbo labo-

I N D E X.

- laborantem describens, fusius explicatus.* 78.
79. &c. alius locus Rom. I. 21. 22. explica-
tus. 200
Logomachia morbus est, vel teste Paulo Aposto-
 lo. 2. rei litterariæ & religioni perquam
 noxius. 4. de verbis est vel adversus verba,
 vel pro verbis. 8. late se extendit. 9. pura
 & mixta. 48. cæca. 67. 150. morbus est con-
 tagiosus. 85. qui literatos literasque in con-
 temptum adducit. 98
Logomachia morbus curatu difficilissimus & quare.
 112. 113. &c. etiam morbus periculosus, cum
 sæpe augeatur dum illum sanare volumus. 117
Logomachie morbo laborantem quomodo descri-
 bat S. Paulus. 78. 79. & seqq.
Logomachie significatio duplex. 2. causa prima-
 ria. 4. de verbis definitio generalis & varia
 nomina. 9. definitio specialis. 11. magna diver-
 sitas. ibid. curandæ methodus in hac disserta-
 tione observata. 19. variæ species. 47
Logomachie multæ in Theologia, earumque
 exempla. 21. inter Græcos & Latinos de Hy-
 postasi. ibid. de Trinitate. 22. de processione
 Sp. S. ibid. Nestorii & Orthodoxor. ibid. Fe-
 licis Urgelitani. 23. in Belgio nuper acerri-
 mæ. 75
Logomachie aliorum si nos petant, quid agen-
 dum. 244. 245. huic remedio non semper est
 locus. 246
Logomachie Jureconsultorum. 26. & eorum qui
 jus naturæ explicant. 27
Logomachie Medicorum. 27. in Matthesi. 45
Logomachie Scholasticorum. 24. etiam inter
 Theologo hodiernos. 25. Philosophorum Scho-
 lasticorum. 36. in physica & metaphysica. 37.
Y
Rea-

I N D E X.

- Realium & Nominalium.* 38. 39. in logica. 41
- Logomachiae dantur etiam extra scholas, in foro, in curia &c.* 103. exemplo *Demetrii R. ibid. Atheniensium.* 104. *Romanorum multivariae.* 104. 105. &c. dantur & hodie extra scholas. 108. 109
- Logomachia de particulis indeclinabilibus in Concilio Basiliensi cum Gracis.* 98. quos hinc irridet *Sultanus Turcicus.* 99. *P. Manutii & Lambini super verbo consumptum.* 100. *Philosophi Comici super forma vel figura pilei.* 101
- Logomachia Stoicorum & Epicureorum de voluptate.* 33. 117. 118. *Aristotelicorum & P. Rami.* 57. 58 &c.
- Logomachiarum magna ubique copia, maxime inter eruditos.* 20. *Philosophia semper feracissima.* 28. plena est *Physica Scholasticorum.* 40. *variae species.* 48. *harum differentia prima.* ibid. *altera.* 56. 57. *tertia.* 67. *aliae species.* 70. *fructus perniciosi in Theologia.* 86. *alii perniciosi effectus.* 87. *nocumenta in aliis disciplinis.* 90. *mala plura.* 96
- Logomachiarum causae omnes ad duo genera reductae.* 122. *fontis ubertas.* 124. *synonymia etiam saepe causa.* 135. & *philosophi qui linguarum defectus emendare sunt conati.* 140. *nec non obscuritas orationis.* 150. *quod probatur testimoniis & exemplis variis.* 151. 152 &c.
- Logomachiarum signa cognoscere, est utile.* 192. *signum primum.* 192. 193. *secundum.* 193. *tertium.* 197. *quartum.* 201. *quintum.* 203. *sextum.* 206. *septimum.* 208. *octavum.* 211. *nonum,* 213. *X. & XI.* 215. *XII.* 216. *signa haec omnia non aequae certa sunt.* 217
- Lo.

I N D E X.

<i>Logomachi omnium ineptissimi sunt, qui existimant se de rebus gravissimis disputare, cum non nisi verbis dissideant. 18. quibus sint similes. ibid. viris perspicacibus non minus sunt risui quam cæci digladiantes.</i>	19. 99
<i>Logomachiis solis, non veris controversiis, impediuntur hodie plurimi, quo minus pacem cum fratribus in fundamento non dissentientibus colant. 73. pluribus originem dederunt philosophi qui linguarum defectus emendare sunt conati.</i>	140
<i>Logomachis accensendi emendatores quidam critici veterum scriptorum.</i>	16
<i>Logomachorum rixosa pertinacitas.</i>	113
<i>Logomachos qui vult sanare, odium illorum incurrit maximum. 113. 114. & alia mala sibi arcessit. 115. an illos conciliare. 249. an vero ridere sit utile.</i>	250
<i>Luciani notabile dictum de Philosophis.</i>	9

M.

<i>Malebrancii verba de vocibus mente cassis. 148. 149. de ingeniorum defectu. 165. de zelo adulterino.</i>	188
<i>in Mathesi Logomachias esse exemplis demonstratur.</i>	45
<i>Medicorum Logomachia.</i>	27
<i>Memoria quidem exercenda. 169. at quis modus sit tenendus.</i>	170
<i>Methodus curanda Logomachia in hac dissertatione observata.</i>	20
<i>Montaltius laudatus.</i>	76
<i>Morbi gravitas ex periculosis symptomatibus dignoscenda.</i>	78
Y 2	Mos

I N D E X.

Mos occultandi sapientiam divinam & humanam apud varias gentes. 151
Mos perversus instituendi. 255
Multa sunt de quibus dissensus nullus esse potest. 194

N.

Nestorii & Orthodoxorum dissensus. 22
Nomina aliquot odiosa. 179. 180
Nomine quicquid significatur, multi lubentius amittunt, quam nomen, & contra. 190
Nugæ sunt nugæ, ut ut sint difficiles. 11
Numeri Pythagorici & Platonici. 151. 152

O.

de Objecto suo cuique discipline assignando, sententia auctoris. 64. *Senecæ locus in hanc rem.* ibid.
Obscuritas verborum vel involuntaria est, vel affectata: illa summis quandoque ingeniis adheret, & cur? 143. *obscuritatis causæ aliquot.* 143. 144. *alia causa.* 145
ex Obscuritate orationis affectata oriuntur Logomachia. 150. *quod probatur testimoniis & exemplis variis.* 150. 151
Obscuritates Platonis, Aristotelis, eorumque qui illos sunt sectati. 152. 153. *Scholasticorum.* 153. 154. *causæ vel potius pretextus hujus obscuritatis.* 154. 155. &c.
Obscuritates sæpe in conflictibus disputationum, unde. 145
Odia aliquando zeli nomine teguntur. 187
Odium & invidia, præjudicia reddunt majora. 186
Odium

I N D E X.

- Odium verborum.* vide *Verborum odium.*
- Opinio an nunquam alicui tribui possit, à qua se alienum esse dicit.* 238
- Oratores & Poëtæ copiam synonymorum augent, & multa illis sunt synonyma, quæ ab aliis significatione distinguuntur.* 137
- Ordo semper & ubique observandus; sed de eo non disputandum. 65. Philosophi contrarium facientes similes sunt malis causarum patronis. 66. nimis anxia de ordine sollicitudo putidam diligentiam redolet. ibid.*

P.

- Pauli II. Pontif. nomen Formosi averfantis historia, & quare.* 178
- Peripateticorum & Stoicorum Logomachia de bono & malo. 28. ridetur à Cicerone. 29. 30. alia eorundem, de affectibus.* 31
- Philosophia Logomachiarum semper feracissima. 28. quod probatur exemplis: ibid. &c.*
- Philosophi qui defectus linguarum emendare sunt conati, magnam linguis mutationem attulerunt. 139. idque pluribus Logomachiis originem dedit. 140. sunt maxime obscuri. 146. id ostenditur exemplis. 147. 148. causæ, vel potius prætextus, hujus obscuritatis.* 154. 155 &c.
- Philosophorum recentiorum Logomachia pauciores.* 40
- Philosophorum Scholasticorum Logomachia. 36. in physica & metaphysica. 37. Realium & nominalium.* 38. 39
- Philosophorum sententiæ multæ æquius sunt interpretandæ, ut Platonis, Socratis, Peripateti-*

I N D E X.

<i>teticorum, Cartesii &c.</i>	199. 200
<i>Platonis & Platoniorum obscuritates.</i>	152. 153
<i>Plato defensus contra Ciceronem.</i>	202
<i>Plutarchi lepida disputatio cum servo, quem loris cædi jusserat.</i>	31
<i>Præceptorum officium ne tam verba quam res discantur, 254. 255. varia observanda in in- stitutionibus.</i>	257. 258 &c.
<i>Præjudicia efficiunt, ut sententias aliorum male intellectas oppugnemus. 181. unde potissimum oriantur. 181. quænam maxime noxia. ibid. varia legentium libros. 182. 183. ad præju- dicia affectus accedentes majus hoc malum reddunt, præcipue invidia & odium.</i>	186
<i>Præservativa adversus Logomachias novas.</i>	254
<i>in Probabilibus est verus dissensus.</i>	196
<i>Pugnæ cum hominibus, si mutantur in pugnas cum sententiis; remedium est adversus Logo- machias. 225. respondetur objectionibus, ibid.</i>	
<i>Pugnantes cum videmus revera inter se consen- tire, quia faciendum.</i>	249
<i>Purgatio animi à pravis affectibus; remedium adversus Logomachias: ejusque difficultas.</i>	234
<i>Purgatio artium à vocibus obscuris, incertis &c. remedium adversus Logomachias. 222. occur- ritur objectionibus.</i>	224
<i>Pyrrhonorum secta, secta mendacium.</i>	194
<i>Pyrrhonis sententia absurda.</i>	203
<i>Pyrrhonismus apud multos nascitur ex Logo- machis. 96. horum error.</i>	97

Q.

<i>Quintilianus laudatus.</i>	143
-------------------------------	-----

P. Rami

I N D E X.

R.

- P. Rami bellum cum Aristotelicis prolixius re-
presentatum.* 57. 58. &c.
- Realium & Nominalium contentiones.* 38. 39.
- Remedia adversus Logomachias.* 218. *remedium
universale primum: lexicon vocum Logoma-
chicarum.* 220. *secundum: purgatio artium à
vocibus obscuris, incertis, &c.* 222. *tertium:
si pugnae cum hominibus mutantur in pugnas
cum sententiis.* 225. *quartum: si disputatio-
nes transferantur à genere ad speciem.* &c.
227
- Remedia specialia adversus Logomachias: pri-
mum.* 229. *secundum.* 233. *tertium.* 234.
quartum. 236. *quintum.* 243. *qua ratione aliis
haec remedia sint adhibenda; & quid agen-
dum si nos ipsos petant aliorum Logomachiae.*
244. 245. *huic remedio non semper est locus.*
246. *leniora remedia adhibenda.* 247
- Romani nomen Regis execrantur, regnum pa-
tiuntur.* 104. 105. *controversia inter patres &
plebem de consulatu.* 106. *Logomachiae eorum
variae.* 107. 108.

S.

- Salmasii & Heinsii disputatio de lingua Helle-
nistica.* 206. 207
- de Saltationibus controversia.* 123
- Scholarum rixosarum fructus perniciosi, inter
quos spiritus contentionis.* &c. 86
- Scholasticorum Logomachiae.* 24. *etiam inter
Theologos hodiernos.* 25. *Philosophorum.* 36

I N D E X.

<i>Scholasticorum quædam pugna ad Logomachiam cæcam referenda. 68. illorum etiam qui dispu- tant de iis quæ captum hominum superant. 69 de Scholasticorum cæca Logomachia ex Senecæ verbis. 92. Baconis verba. 93. Theologi cujus- dam narratio.</i>	94
<i>Scholasticorum obscuritates.</i>	153
<i>Scioli Grammatici a Br. Waltonò notati.</i>	15
<i>Senecæ judicium de illo quod in Logomachiis est inane. 91. ad scholasticorum cæcas Logomachias applicatum. 92. decisio de ridicula Stoicorum controversia. 95. verba de pyrrhonismo ex Logomachiis nascente. 96. verba de disputa- tionibus ineptis. 102. testimonium de Epi- curo.</i>	205
<i>Sententiæ multæ philosophorum veterum & re- centiorum æquius sunt interpretandæ. 199. ut Platonis, Socratis, ibid. Peripateticorum, Cartesii. &c.</i>	200
<i>qui Sententiam illorum quibuscum disputant per- peram intelligunt, horum alii bona fide agunt, in aliis affectatus est error.</i>	161. 162
<i>qui Sententias aliorum, ex perpetuo contradi- cendi studio intelligere nolunt, etiam fovent Logomachias.</i>	189
<i>Sententias dissipatas & solutas qui memoria te- nent, nil nisi nuda verba retinent. 172. nec ferunt ut disciplinarum vocabula mutantur. 173. quibus sint similes.</i>	173
<i>Sententias quidem multi cum verbis quoque per- cipiunt, neque tamen sententiarum nexum mente complectuntur.</i>	172
<i>Sententias & verba quidam ita colfigarunt, ut hæc ab illis abstrahere non possint. 173. Hi longe cæteris expeditius loquuntur.</i>	174
	Signa

I N D E X.

- Signa Logomachiarum duodecim.* 192. ad 216.
non sunt omnia aque certa. 217
- Spirituum à corpore sejunctorum dissensus qualis.* 122
- Stoicorum sententia de bono & malo.* 28. *ride-*
tur à Cicerone. 29. 30. *eorum controversia:*
an omnia peccata sint paria? 30. *an vir-*
tutes & vitia sint animalia. ibid. *an vo-*
luptas sit summum bonum 33. 117. 118. *con-*
troversia ridicula: an cum sapientia bonum
sit, etiam sapere sit bonum. 94
- Stuporis & malitiæ non accusandi, quos sanare*
cupimus, sed remedia leniora adhibenda. 247
- Synonymia sæpe causa Logomachiarum.* 135
- Synonymorum copia unde.* 135. 136. *ingens in*
qualibet lingua: quam augment Oratores &
Poëtæ, quibus multa sunt synonyma, quæ ab
aliis significatione distinguuntur. 137. *iisdem*
hominibus nonnunquam vocabula idem signi-
ficant, quæ alias distinguere solent. 138

T.

- qui Terminos scholasticos in Theologiam invexe-*
runt, Logomachiis occasionem præbuerunt. 161
- Theologi ex praxi adversariorum de eorundem*
doctrina sapius judicare deberent. 205
- Theologorum Logomachia multa.* 21. *de Hypo-*
stasi. ibid. *de Trinitate.* 22. *de processione*
Spiritus S. à Patre & Filio. ibid. *Nestorii*
& orthodoxorum. ibid. *Felicis Urgelitani.* 23
- Turnebi locus in criticos sui temporis.* 17

V.

- Verba non intellecta pronunciare assuescimus*
Y 5
vitio

I N D E X.

- vitio institutionis & educationis.* 168
- Verba non tam quam res docendæ.* 254
- Verba non natura significant id quod significant.*
175. *etiam Platonis sententiâ.* 176
- Verborum odium & amor.* 176. *amor sæpe in*
superstitionem abit. 176 *nec minus odium.* 177.
Huarti hac de re narratio. ibid. & historia de
Paulo. II. Pontif. 178. Angli tempore Crom-
welli regni nomen adeo abhorrebant, ut etiam
ex oratione dominica ejicerent. 179. *Comæ-*
diarum nomen exosum. ibid. & alia hujus-
modi nomina. 179. 180
- Verborum ambiguitas multiplex.* 125. 126. 130.
131. *parit Logomachias.* 159. *obscuritas. vide*
Obscuritas.
- Verborum non intellectorum causæ.* 188
- pro Veritate pugnare videntur, cum pro formu-*
lis loquendi pugnant illi, quorum scientia in
verbis consistit. 168
- Veritatis amans, alium non odio dignum judicat,*
quem ab ea aberrare credit, sed commiseratione. 6
- Lad. Vivis querela de scholis rixosis.* 84. *de cau-*
sis corruptarum artium. 85
- Vocabula omnia, quæ nostros de rebus sensus*
significant, aliquid ambiguitatis habent. 130.
dantur vocabula quæ in unius ore, idque simul,
res diversissimas denotant. 131. *exempla varia.*
132. 133. 134
- Vocabula nonnunquam iisdem hominibus idem*
significant, quæ alias distinguere solent. 138
- Vocabulis, quid ipsi intelligamus, sæpe longe*
melius cognoscimus, quam verbis explicare
possumus. 127. *exempla.* 127. 128. 129
- de Vocibus mente cassis, Malebrancii verba.*
148. 149
an

I N D E X.

- an Voluntas cogi possit?* 57
*Vox temere elapsa, & pertinaciter defensa, abit
in Logomachiam curatu difficilem.* 119. *praesertim si accedat odium inter Logomachos.* 120

W.

- Waltoni verba in sciolos grammaticos.* 15

Z.

- Zeli nomine odia aliquando teguntur.* 187

F I N I S.

DISSERTATIONIS
De Meteoris Orationis

Summarium.

§. 1. **M**eteora Orationis quid.
Longinus Rhetor author hujus vocabuli.

Infelix vocabuli fatum, in pejorem partem tracti.

271

Abusus nominis *Phoebe* apud Gallos.

272

§. 2. Sublime in Oratione, quid.

ὕψος & *μέγεθος* an differant. *ibid.*

§. 3. Ad sublimem Orationem quid requiratur.

ibid.

Res sublimes quænam.

Res magnæ & sublimes bonæ & malæ.

273

Oratori quid magnum.

274

§. 4. Rei magnæ magna concipienda idea, quæ argumentum adæquat,

Capacitas imaginationis quid.

275

Vis imaginationis in quo consistat.

Utraque in Poëtis maximè conspicua.

In Ovidio capacitas nunquam, vis interdum desideratur.

276

§. 5. Judicii præcipuæ in dicendo partes.

Judicium, acre, incorruptum, severum esse debet.

277

§. 6. Verba æquare debent imaginem, ut imago rem.

Grandia verba sunt auctoritate utentium, sono, & significatione.

Auctoritate utentium grandia quænam.

Sono grandia quæ, exemplis ex Virgilio & Claudiano allatis ostenditur.

Grandia & sublimia significatione quænam. 278. 279

Si-

Significationes secundariæ. 280

Nulla re Oratio grandior fit quàm vocibus, quæ multas significationes habent.

Exemplum Valerii Poplicolæ apud Livium; Ciceronis. 281

Tropis quomodo grandior fiat Oratio. 282

§. 7. Non res modo sublimis, sed animus etiam in sublimi genere pingendus.

Magnus animus quinam. 282

Pingit se integro Orationis habitu. 283

Affectibus, qui generosi in Oratore, sparsis per Orationem sententiis animi magnitudinem prodit Orator.

Livius in exemplum Magni Oratoris proponitur.

Quædam priscorum Apophtegmata animi magnitudinem produnt. 284

Ducis Genuensis hodierni responsum Gallis datum, à magno animo profectum.

Piratæ magnanima verba ad Alex. M. 285

§. 8. Sublimis Oratio quàm difficilis sit res.

Meteororum Orationis origo à malè affectata Orationis sublimitate. 286

§. 9. Omnia Orationis meteora ad tria genera referuntur. *ibid.*

Primi generis duæ causæ.

Plerumque literati de rebus suis loquentes, nimis magnificā Oratione utuntur.

Exemplum in Julio Cæs. Scaligero proponitur. 287

In Longolio, verbis Ludovici Vivis. 288

In Imitatoribus Scriptorum Magnorum. 289

Abusus magnorum nominum ex Historia Romana quàm exosus in Gallia. 291

Martialis Epigramma in eam rem.

Aliud vitium eorum, qui res levissimas Virorum Magnorum auctoritate comprobant: Et qui magnam Orationem parvis rebus aptant. 292

§. 10. Alterum Meteorigenus, quando in grandi argumento vitiosa est sublimitas Orationis.

Peccant hic primo ii, quibus sublime id omne est, quod est obscurum. Ex-

- Exemplis id variis docetur. 293
- Erroris causæ multæ recensentur. 294
- Tenebræ in Oratione non sunt studio quærendæ,
cùm vix vitari possint, etiam cùm maximè vita-
re volumus. 296
- §. 11. Meteora tanquam sublimia captant, qui-
bus omne id sublime videtur, quod est inso-
lens, rarum, atque Extraordinarium.
- Istorum ineptiæ pluribus exemplis declaratæ. 297
- Errant quibus rariora semper sublimiora videntur.
- Exempla multa producuntur 298. 299
- §. 12. Meteora eorum qui nimis exquisitum in
sublimi Oratione affectant ornatum. 301
- Augusti ævo has Orationis affectatas elegantias
non captabant Romani, sed tempore Nero-
nis quæri coeperunt, quod Senecarum scripta
demonstrant, ac paulò post tota Eloquentia in
his ponebatur.
- Hæc dicendi ratio inde transiit in Ecclesiam.
- Multorum Patrum scripta his lusibus plena; à qui-
bus illi ad nostra usque tempora manarunt. 302
- Ausonii Epigramma de Didonis interitu elegan-
tissimum quidem & argutum, non tamen sub-
lime.
- §. 13. Convenit sublimi dictioni parcior Orna-
tus, sed non ubique.
- Sæpe quò quid simplicius, eò sublimius. 303
- Verba Gen. 1. Fiat lux, & facta est lux. &c.
- Ornatus in Oratione sublimi apparere non debet:
ne auditorem ab illo affectu quem in illo con-
citare volumus, ad orationis venustatem admi-
randam, avocemus. 304
- §. 14. Periphrases à multis affectatæ, Meteo-
ra dici merentur.
- Exempla varia. 305
- §. 15. Alia meteori species in illis, qui subli-
mitatem quærent in vocibus grande quiddam
sonantibus. & magnifica eorum, sed nihil ma-
gni significantium structura. 306
- Hinc

Hinc est , quòd multi sequioris ævi Poëtas illis Augustæi ævi, tanquam grandiores anteponunt.	
Claudiani verborum granditas.	307
& inanitas	308
§. 16. Meteora quæ maximè sublimitatis spe- ciem mentiuntur, sunt illa quæ tumida, tur- gida, & inflata appellantur.	
Tumor Orationis quid.	309
Exempla Varia.	
Meteora in soluta Oratione.	310
Meteora in poësi.	311. 312
§. 17. Etiam in verbis ipsis, non in sensu tan- tùm Orationis sublimitatem quærunt nonnul- li, qui plus ingenii quàm judiciû habent.	
	313
Exempla ridicula.	314
§. 18. Sunt, qui illa dicta sublimia esse existi- mant, quæ sunt arrogantia, superba, fero- cia, atque impia: Hi novum orationis me- teorum effingunt.	315
Exempla varia producuntur.	316. 317
Unde hoc vitium sit, ostenditur.	318
Illius non reddunt se participes, qui alios superbe loquentes repræsentaturi, hujusmodi verbis u- tuntur. Exemplo Livii, Senecæ, Ovidii doce- tur.	319
In his non id quod repræsentatur, sed repræsentatio nobis placere debet.	
§. 19. Tertium Meteori genus; quando non modo argumentum Orationis sublimis humi- le, sed & vitiosa Orationis sublimitas.	320
Exemplis variis hoc ostenditur.	
Ex Sedulio,	321
Sidonio Apollinari,	322
Martiano Capella,	323
Tertulliano,	324
Apulejo, aliis.	325
Eam sublimitatis ideam multi retinent, quam à Præceptoribus suis acceperunt discipuli, nisi sint	

sint in pueritia eo iudicio ; quo fuit Henricus
Valesius , de quo verba Hadriani Valesii addu-
cuntur. 326

§. 20. Denique etiam extra scholas in Vulgari-
bus linguis Mereora inveniuntur.

Mereora Italorum, Hispanorum, Gallorum, Ger-
manorum. 327

F I N I S.

Werenfels, Samuel

Dissertatio de Logomachiis Eruditorum

Amsterdamum 1702

L.gen. 105

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10583242-9